CAPÍTOL III

Qualitat de vida i estat del benestar

1

La població de les Illes Balears

RESUM

L'any 2020 ha estat marcat per la pandemia mundial de la COVID-19. Un any després de la declaració de l'estat d'emergència l'evolució de la pandemia continua sent una incógnita a pesar d'alguns avanços i del notable esforç desenvolupat. D'altra banda, és difícil mesurar a mitjà i llarg termini quin serà l'impacte poblacional de la crisi global desencadenada per la COVID-19 tot i que les persoens expertes identifiquen ja alguns factors a tenir en compte. Així, a més de la mortalitat directament causada per la COVID-19, es considera posible un repunt de defuncions per altres causes de mort, ja sigui per factors psicosocials o per l'efecte d'un probable infradiagnòstic d'altres malalties durant la fase més aguda de la crisi sanitària. A més, si es confirma la hipòtesi de què front a la incertesa econòmica les dones i les parelles retrassaran les seves decisions familiars, la repercussió poblacional més negativa de la pandemia la podriem trobar en la natalitat, sobretot perquè en un context demogràfic ja caracteritzat per una baixa natalitat i una edat tardana en la maternitat, un descens conjuntural en el nombre de nines nascudes és susceptible de convertir el menor nombre de naixaments en un fenòmen cíclic, en ser menor el potencial nombre de mares.

A banda de les incògnites futures, les dades publicades al Visor COVID-19 al web de l'IBESTAT[1] ens mostren que per aquesta causa l'any 2020 han mort a les Illes un total de 545 persones. Tanmateix, l'impacte poblacional a curt termini de la COVID-19 tant sols és podrà avaluar un cop es tinguin les dades definitives 2020 corresponents al Moviment Natural de Població i les dades definitives de població resident a 1 de gener de 2022. Les dues dades estaran disponibles l'any 2022.

Com ja és habitual a la memòria anual del CES les dades demogràfiques que s'exposen són principalment les relatives a un any anterior. Així, per la memòria 2020 les dades de població que es mostren són per les dades del mob¡viment natural de població les de l'any 2019 fins a final del periode mentre que per les dades padronals la daa de referència és l'1 de gener de 2020. Ambdues dades han estat publicades l'any 2021. Aquesta situació ve determinada per la complexitat pròpia de les estadístiques del padró d'habitants i del Moviment Natural de Població. Cal tenir present que aquestes operacions estadístiques inclouen tots els registres de l'any de referència, i que el treball continu de recepció, gestió, depuració i tractament de les dades és sumament laboriós.

1. IBESTAT (2021), *Observatori de l'impacte socio-econòmic de COVID-19 a les Illes Balears.* Es pot consultar a: https://ibestat.caib.es/ibestat/page?p=covid

A banda de les dades definitives, la memòria inclou les dades provisionals de defuncions, naixements i matrimonis del 2020, publicades per l'INE, i les dades relatives a les projeccions anuals de població que cada dos anys elabora l'INE. L'horitzó de les projeccions de població elaborades l'any 2020 és per a les Illes el 2035 mentre que pel conjunt de l'estat és el 2070.

Les darreres dades disponibles de població són les dades provisionals del Padró de l'1 de gener de 2021 les quals indiquen que a les Balears hi hauria en acabar l'any 2020 1.172.333 habitants. A principi de període, és a dir a 1 de gener de 2020, i segons dades definitives de les estadístiques del padró d'habitants, les Illes tenien un total de 1.171.543 persones residents, amb un increment anual del +1,9% (+22.083). Segons aquesta font, les Illes torna a ser en el panorama nacional la comunitat que presenta la major taxa de variació, la qual és superior a la dels anys 2017 (0,8%), 2018 (1,7%) i 2019 (1,8%).

El creixement anual de la població s'explica sobretot pel balanç migratori de l'any 2019 (+26.013), que un cop més és especialment notable en el cas de les migracions estrangeres (+22.168 estranger), i en menor mesura pel creixement natural de la població (+1.686; +1,4‰). Per l'any 2020 el balanç és també positiu tot i moderar-se de manera significativa. Com veurem en analitzar els fluxes migratoris que mostra l'Estadística de Variacions Residencials publicada per l'INE, l'any 2020 el balanç migratori amb altres comunitats és de signe negatiu, mentre que en el cas de les migracions amb l'estranger el balanç es minora (+11.270).

Quant a l'estructura de la població un dels elements més destacables continua sent l'elevat percentatge de persones nascudes fora de les illes, que donen compte de la importància del fenòmen migratori, que es manté any rera any amb xifres considerables. Segons les dades del padró d'habitants a 1 de gener de 2020 el 22% de les persones residents són nascudes a una altra comunitat i el 24% a l'estranger. Un segon element és l'estructura per edats. La distribució de la població per grups d'edat i sexe resulta en un tipus de piràmide de població invertida o regresiva on la majoria de població es troba, no a la base, sinó entre la població major i sobretot adulta. Aquest tipus de piràmide és la pròpia dels països desenvolupats i és el resultat entre d'altres del progressiu descens en les xifres de natalitat i d'una millora en l'esperança de vida, tant en néixer com als 65 anys. En el cas de les Balears aquest tipus de piràmide s'explica també per l'impacte dels balanços migratoris, que comporten sobretot un increment de la població d'edats compreses entre els 20 i els 50 anys.

Els indicadors de creixement i d'estructura poblacional observats l'any 2019 no presenten per comparació a anys anteriors canvis significatius, i es mantenen les principals tendències observades en els darrers anys. La comparació amb les dades d'altres comunitats permet també identificar les particularitats de la comunitat de les Illes entre les que un cop més destaca, per comparació a la resta de l'estat, el saldo migratori i el creixement anual de la població.

1.1. Dinàmica de la població

La dades relatives a la població de les Balears que s'exposen en aquest apartat són les del Padró municipal i les de les Xifres de població, ambdues publicades per l'INE. El Padró municipal d'habitants és el registre administratiu en què consten el veïnat d'un municipi. Les dades es registren d'acord amb la normativa padronal i són difoses per l'INE amb data 1 de gener de cada any amb el detall municipal. Les Xifres de població és una operació estadística que s'enquadra en el marc legislatiu europeu regit pel Reglament 1260/2013 del Parlament Europeu i del Consell sobre estadístiques demogràfiques europees, és el referent de les xifres de població davant tots els organismes internacionals i s'empra per calcular les projeccions de població. Les dades es publiquen amb referència a 1 de gener i 1 de juliol de cada any, es calculen a partir dels censos i s'actualitzen de manera coherent amb les dades relatives al moviment natural de població d'àmbit provincial, autonòmic i nacional. El punt de partida de les xifres actuals de població és el Cens del 2011.

Les dades del Padró d'habitants a 1 de gener de 2020 publicades per l'INE i l'IBESTAT indiquen que la població resident a les Illes Balears és de 1.171.543 persones. Per comparació a l'any 2019 la població resident ha augmentat en +22.083 persones amb una variació relativa del 1,9% . La pujada torna a ser més intensa que la de l'any anterior i és també la més alta de tot l'estat. Al conjunt de l'estat la població puja un 0,9% (Vegeu el quadre III-1.1)

De manera semblant, les Xifres de població calculades per l'INE amb període de referència 1 de gener de 2020 indiquen per a les Illes un increment anual del 1,9% i del 1,4% pel període de referencia d'1 de juliol.

La pujada en el nombre de residents és fruit de l'escenari generat l'any 2019, amb un important saldo migratori, en especial de moviments de residència protagonitzats per persones procedents de l'estranger (Vegeu gràfic III-1.1) i un creixement vegetatiu o creixement natural de la població que amb una taxa del 1,41‰ es modera quatre dècimes. (Vegeu el quadre IIIA-1.2).

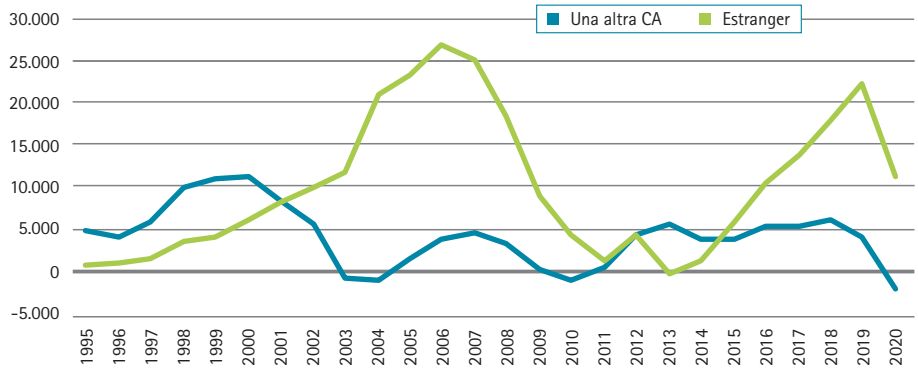
Tant les variables de saldo migratori com el creixement vegetatiu s'han mantingut en valors semblants a les de l'any 2018. Al conjunt de l'estat es torna a observar un decreixement vegetatitu que s'intensifica en passar del -1,16‰ al -1,22‰ alhora que el balanç migratori és positiu.

En el període que va de l'1 de gener del 2019 al 1 de gener 2020 la població resident de nacionalitat espanyola ha crescut a les illes un 0,7% mentre que la de nacionalitat estrangera ho ha fet en un 7,3%. La importància de la migració en el dinamisme poblacional balear es palesa també en les dades desagregades per lloc de naixement. La comparació anual ens mostra que el nombre de persones residents nascudes a les Illes s'ha incrementat en un 0,5%, el de persones nascudes a altres CA en un 0,4% i el de les persones nascudes a l'estranger en un 6,8%.

Quadre III-1.1. Població segons comunitat autònoma de residència (2012-2019-2020)							
	Rev. del padró 2012	Rev. del padró 2019	Rev. del padró 2020	Variació absoluta 2019-2020	Variació relativa 2019/2020	Variació absoluta 2012-2020	Variació relativa (%) 2012/2020
Espanya	**47.265.321**	**47.026.208**	**47.450.795**	**424.587**	**0,9%**	**185.474**	**0,4%**
01 Andalusia	8.449.985	8.414.240	8.464.411	**50.171**	0,6%	14.426	0,2%
02 Aragó	1.349.467	1.319.291	1.329.391	**10.100**	0,8%	-20.076	-1,5%
03 Astúries	1.077.360	1.022.800	1.018.784	**-4.016**	-0,4%	-58.576	-5,4%
04 Balears, Illes	**1.119.439**	**1.149.460**	**1.171.543**	**22.083**	**1,9%**	**52.104**	**4,7%**
05 Canàries, Illes	2.118.344	2.153.389	2.175.952	**22.563**	1,0%	57.608	2,7%
06 Cantàbria	593.861	581.078	582.905	**1.827**	0,3%	-10.956	-1,8%
07 Castella i Lleó	2.546.078	2.399.548	2.394.918	**-4.630**	-0,2%	-151.160	-5,9%
08 Castella-la Manxa	2.121.888	2.032.863	2.045.221	**12.358**	0,6%	-76.667	-3,6%
09 Catalunya	7.570.908	7.675.217	7.780.479	**105.262**	1,4%	209.571	2,8%
10 Comunitat Valenciana	5.129.266	5.003.769	5.057.353	**53.584**	1,1%	-71.913	-1,4%
11 Extremadura	1.108.130	1.067.710	1.063.987	**-3.723**	-0,3%	-44.143	-4,0%
12 Galícia	2.781.498	2.699.499	2.701.819	**2.320**	0,1%	-79.679	-2,9%
13 Madrid, Comunitat de	6.498.560	6.663.394	6.779.888	**116.494**	1,7%	281.328	4,3%
14 Múrcia, Regió de	1.474.449	1.493.898	1.511.251	**17.353**	1,2%	36.802	2,5%
15 Navarra, Comunitat Foral de	644.566	654.214	661.197	**6.983**	1,1%	16.631	2,6%
16 País Basc	2.193.093	2.207.776	2.220.504	**12.728**	0,6%	27.411	1,2%
17 Rioja, la	323.609	316.798	319.914	**3.116**	1,0%	-3.695	-1,1%
18 Ceuta	84.018	84.777	84.202	**-575**	-0,7%	184	0,2%
19 Melilla	80.802	86.487	87.076	**589**	0,7%	6.274	7,8%

Font: Revisions del padró municipal d'habitants, INE

Gràfic III-1.1.
Evolució del balanç migratori a les Illes Balears per zona de procedència (1995-2020)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Entre la població nascuda a l'estranger, els grups més nombrosos tornen a ser els de persones nascudes a Marroc, l'Argentina i Colombia. La quarta posició en volum de població és per a les persones nascudes a Alemanya. En termes relatius els quatre grups més nombrosos de població nascuda a l'estranger representen sobre el total de població de les illes el 2,4%, el 2'3%, el 2% i el 1'6%. En nombres absoluts les persones residents nascudes al Marroc són 26.568 i les nascudes a Alemanya 18.766. Quant al percentatge de persones nascudes a Espanya aquest és del 75,8% de les quals 3 de cada 10 han nascut a altra comunitat. La proporció de persones nascudes a les Illes sobre el total de persones residents és segons les dades del padró del 54%. (vegeu quadre III-1.2)

La distribució percentual dels tres grans grups de població segons la variable lloc de naixement (nascuts a les Illes Balears, a altre CA i a l'estranger) no presenta grans variacions ni respecte a l'any 2019 ni per comparació a l'any 2012 tot i que al llarg dels darrers anys els fluxes migratoris han experimentat variacions en la seva composició. (Vegeu gràfic III-1.2)

El gràfic d'evolució del balanç migratori mostra com l'any 2012 els contingents estrangers i foràns nacionals eren pràcticament iguals, i com des de llavors la seva evolució ha estat dispar. Així, mentre el saldo migratori de persones provinents d'altres CA es manté en valors semblants desde l'any 2012, en el cas de les persones estrangeres el saldo anual presenta una major fluctuació. L'any 2019 el balanç migratori és de +3.845 i + 22.168 respectivament.

Una segona variable que ens mostra la multiculturalitat de la població resident a les illes és la de la nacionalitat, una dada que no sempre és coincident amb el lloc de naixement donat que moltes persones residents a les illes mantenen la seva nacionalitat d'origen familiar mentre que persones nascudes a l'estranger poden haver sol·licitat la nacionalitat espanyola. D'acord amb aquesta variable la proporció

de població estrangera és del 19% mentre que els nascuts a l'estranger representen el 24%. Per països, les nacionalitats més freqüents són la marroquina, l'alemanya, l'argentina i la del Regne Unit. (Vegeu quadre IIIA-1.3)

Balears és la comunitat autònoma amb més població nascuda a l'estranger, amb una distància de 3 punts respecte a Madrid i Catalunya, comunitats que ocupen la segona i tercera posició respectivament. A Espanya el percentatge és del 15,4%. Extremadura amb un 4,6% és la comunitat amb menys residents nascuts a l'estranger. (vegeu quadre III-1.3)

La majoria de persones residents a les Illes i nascudes a l'estranger, tant homes com dones, es concentren en els grups d'edat dels 30 als 55 anys. Aquest fet afavoreix un ralentiment de l'envelliment de la població balear i un increment de la natalitat a més d'incidir en l'edat mitjana de la població. L'edat mitjana de la població balear al 2020 es de 41,4 anys. (Vegeu quadre III-1.4)

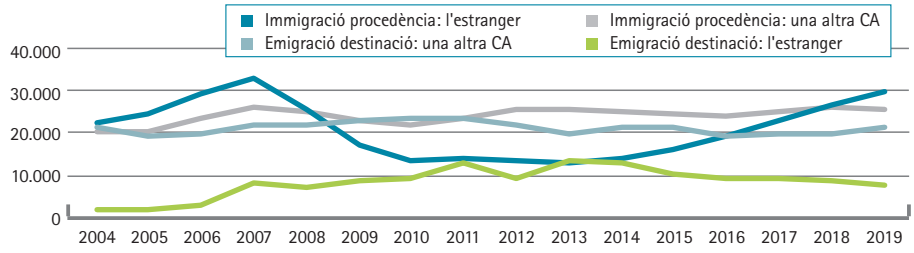
Quadre III-1.2. Població segons el lloc de naixement. Revisió del padró, 1 de gener de 2020

	2012	Distribució 2012	2020	Distribució 2020
Nascuda a les Illes Balears	601.434	54%	630.892	54%
Nascuda a una altra CA	243.820	22%	257.344	22%
Nascuda a l'estranger	274.185	24%	283.307	24%
Total	**1.119.439**	**100%**	**1.171.543**	**100%**

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Gràfic III-1.2.

Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència. Illes Balears (2004-2019)

Font: Estadística de Variacions Residencials (EVR)Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Notes: Les sèries anuals s'han homogeneïtzat pel que fa a la situació per països del darrer any disponible. Antics territoris de sobirania espanyola es comptabilitzen amb nascuts a l'estranger. Des de l'any 2006, Turquia es comptabilitza amb la resta de països europeus.

Quadre III-1.3. Població per comunitats autònomes, total i nascuts a l'estranger. Revisió del padró de l'1 de gener de 2020

	Població total	Nascuts a l'estranger	% de nascuts a l'estranger
Espanya	47450795	7231195	15,24%
01 Andalusia	8.464.411	877.534	10,37%
02 Aragó	1.329.391	195.444	14,70%
03 Astúries	1.018.784	82.229	8,07%
04 Balears, Illes	1171543	283139	24,17%
05 Canàries, Illes	2.175.952	440.107	20,23%
06 Cantàbria	582.905	55.656	9,55%
07 Castella i Lleó	2.394.918	200.574	8,37%
08 Castella-la Manxa	2.045.221	226.867	11,09%
09 Catalunya	7.780.479	1.584.722	20,37%
10 Comunitat Valenciana	5.057.353	918.268	18,16%
11 Extremadura	1.063.987	48.089	4,52%
12 Galícia	2.701.819	249.345	9,23%
13 Madrid, Comunitat de	6.779.888	1.386.495	20,45%
14 Múrcia, Regió de	1.511.251	253.683	16,79%
15 Navarra, Comunitat Foral de	661.197	106.764	16,15%
16 País Basc	2.220.504	241.724	10,89%
17 Rioja, la	319.914	49.265	15,40%
18 Ceuta	84.202	10.936	12,99%
19 Melilla	87.076	20.354	23,37%

Font: Revisions del padró municipal d'habitants, INE

Pel que fa a la distribució de la població per sexe, segons les dades padronals a 1 de gener de 2020 en nombres absoluts hi ha 587.245 dones i 584.298 homes amb un índex de masculinitat del 0,99. Entre la població de 85 i més anys l'índex és del 0,5 donada la major esperança de vida de les dones.

1.1.1. L'envelliment de la població

Una de les principals preocupacions pel que fa l'evolució demogràfica dels països de la Unió Europea és l'envelliment de la població, el qual s'espera que sigui especialment intens quan les generacions del baby boom arribin a l'edat dels 65 i més anys. L'efecte més negatiu d'aquesta tendencia serà la menor proporció de persones en edat laboral i una major proporció de persones dependents, és a dir de persones que no es troben en edat de treballar.

L'envelliment de la població és una tendència a llarg termini que resulta tant per la major longevitat com per un descens en

la taxa de natalitat. La major longevitat fa que la població presenti un patró d'envelliment en la part alta de la pirámide i que s'intensifiqui l'anomenat sobreenvelliment de la població, és a dir que entre la població més gran hi hagi un major percentatge de persones molt majors. Quant al descens de la natalitat, aquesta resulta en un aprimament de la base, el que provoca una disminució progressiva de persones joves i tot i que l'arribada de contingents de població migrant ha retrassat el procés d'envelliment, tant per la incorporació de nous contingents en edats adultes com per la incorporació de dones en edat fèrtil, la tendència és clara. Així per exemple, la comparació del nombre de persones residents a les Illes per grans grups d'edat pels anys 2010 i 2020 ens mostra increments notables de població en els grups d'edat dels 45 als 64 anys i dels 65 al 85 o més anys del 21,9% i del 18,6%. El resultat és una piràmide de població invertida on la població menor de 15 anys continua representant el 15% de la població resident total mentre que les poblacions adultes de 45 a 64 anys passen del 24,5% al 28%. La proporció de persones majors de 64 anys és del 15,6%, 1,5 punts percentuals més que al 2010. D'altre banda, l'estructura etària de la població situa l'edat mitjana de les Illes en els 41,4 anys, quan al 2010 era de 39,6 anys. (vegeu gràfic III-1.3 i quadre III-1.4).

Els indicadors demogràfics també donen compte d'aquest procés d'envelliment de la població. L'índex global de dependencia, calculada com a quocient entre la suma de persones entre 0 i 15 anys i de més de 64 anys, i la suma de persones entre 16 i 64 anys, ha estat del 0,46 quan al 2010 fou del 0,43. D'altre banda, l'índex d'envelliment (quocient entre població de 65 i més anys i població menor de 16 anys) ha passat del 0'87 al 0'99, és a dir, per a cada 100 persones menors de 16 anys n'hi ha 99 majors de 65 anys[1]. També el nombre de persones de 85 i més anys sobre el total de persones majors de 64 anys, el que es coneix com índex de longevitat o índex de sobreenvelliment, és ara més elevat en passar del 0'13 al 0'14 (Vegeu quadre III-1.4)

En l'horitzó 2030 és més que probable que aquest procès d'envelliment es mantingui en el temps, tal i com recull l'"*Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*" elaborat pel CES i la UIB l'any 2019**.** L'estudi pren en consideració les projeccions de població elaborades per l'INE l'any 2018[2]. Les dades relatives a la població i als processos d'envelliment s'analitzen al "Capítol 1. Escenaris demogràfics i de consum"[3] i al "Capítol 9. Benestar social"[4]. A trets generals, i pel que fa a l'estructura demogràfica de les Balears a l'horitzó 2030 el autors de l'informe destaquen: l'increment de

1. Indicadors del padró (xifres de població), Ibestat.

2. Les projeccions de població són una operació estadística elaborada per l'INE cada dos anys. Les projeccions oferesixen dades a 1 de gener pels 50 anys següents en el cas de les dades nacionals i per 15 anys en el cas de dades per a CA i províncies. Instituto Nacional de Estadística. (2018). *Proyecciones de población. Metodología*. https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176953&menu=metodologia&idp=1254735572981

3. Sansó, A., i Virbickaite, A. (2019). Escenaris Demogràfics i de Consum. A *Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*, CES-UIB.

4. Pascual, A., Puiggrós, A., i Horrach, B. (2020). Benestar social. A *Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*, CES-UIB.

la població que les projeccions situen en un 18,6%, la reducció del pes de població menor de 15 anys que passaria del 15% al 12% i l'important augment de la població de 70 i més anys en pasar a representar un 11% al 2017 a un 13,5% al 2030. En tot cas, com indiquen A. Sansó i A. Virbickaite s'ha de tenir en compte que el futur és incert tot i l'interès que els exercicis de projecció tenen en tant que elements de reflexió sobre posibles realitats en cas de mantenir-se les tendències actuals i els comportaments demogràfics observats fins al present. D'altre banda s'ha de tenir en compte que el grau d'incertesa s'intensifica amb la irrupció de la COVID-19 tal i com adverteix l'INE a la nota de premsa de les projeccions de població 2020-2070.[5]

Pel càlcul de les projeccions 2020-2035 (2020-2070 per Espanya) i pel replantejament de les hipòtesis de futur l'INE ha pres en compte els següents aspectes de l'actual conjuntura: la sobremortalitat observada fins al mes de juliol de l'any 2020 i la disminució en els darrers mesos dels moviments migratoris, mentre que a falta d'evidències no es projecten canvis en els naixements, que continuarien amb la seva tendència a la baixa. Tampoc s'incorporen hipòtesis addicionals pel que fa a les migracions interiors. Quan a les modificacions en la mortalitat es projecta que aquesta únicament afecta a l'any 2020 mentre que en el cas de les migracions exteriors per l'any 2020 es considera un balanç migratori molt baix que se incrementa de manera paulatina a partir de l'any 2021. Val a dir, que per a establir les noves hipòtesis de treball l'INE ha consultat mitjançant enquesta a demògrafs de tota Espanya.

D'acord amb aquestes noves projeccions l'any 2030 la població de les Illes assoliria un total de 1.321.611 persones i no les 1.380.105 persones projectades l'any 2018 (Vegeu quadre III-1.5). Quant als indicadors d'estructura de la població pels anys 2021, 2030 i 2035 tenim que les edats mitjanes de la població a les Illes seran hipotèticament del 41,9, del 44,5 i del 45,4 anys mentre que en el cas de l'index d'envelliment els valors seran de 105,7, 153,2 i 179,5.

1.1.2 Pressió humana i càrrega demogràfica

Com és sabut, les Illes Balears és un dels principals destins turístics de tot l'estat fet que comporta una important pressió demogràfica que cal prendre en consideració si es vol tenir una idea precisa del nombre de persones que en un moment determinat es troben a les Illes.

Per aquest motiu, i com a complement a les dades de població resident, l'IBESTAT publica l'índex de pressió humana, una estimació de població que pren en consideració les xifres de població resident juntament amb les dades relatives a les arribades i sortides diàries de passatgers, tant d'aeroport com de ports. l'Objectiu d'aquesta operació estadística és la de complementar les dades de població resident. El període temporal de les dades és de dia natural, si bé es publiquen dades de síntesi per a períodes anuals i mensuals. Les darreres dades definitives disponibles són les de l'any 2019.

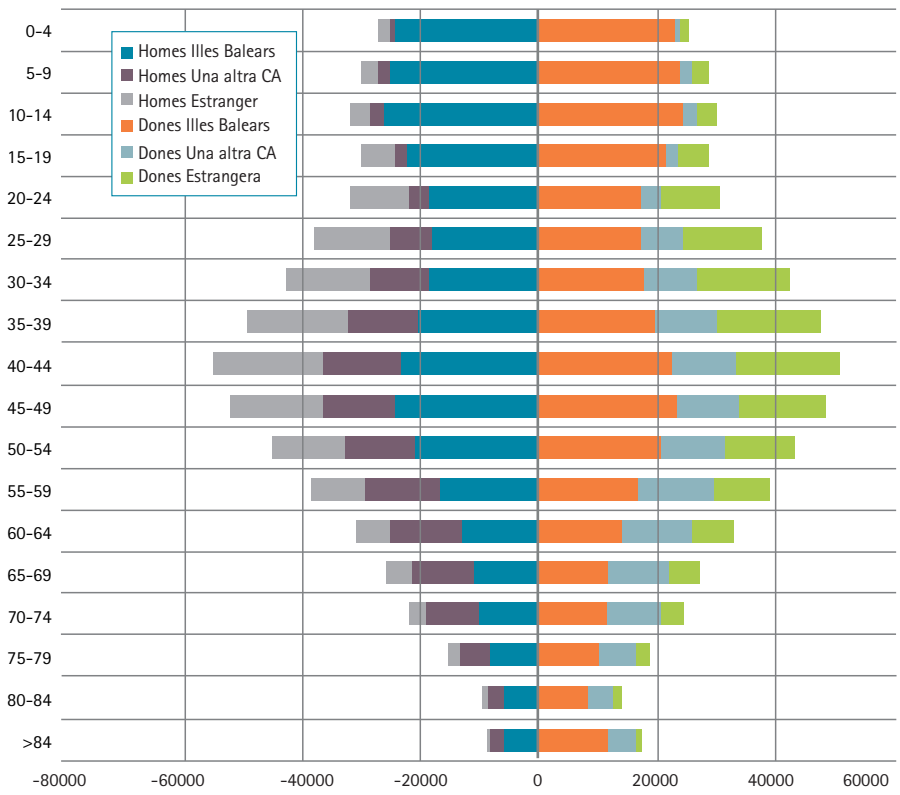
5. INE (2021). *Nota de prensa y comunicados publicados*. https://www.ine.es/dyngs/Prensa/notasPrensa.htm

Quadre III-1.4. Indicadors de població de les Balears per illes segons la revisió del padró de l'1 de gener de 2020

		Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Percentatge de població de menys de 16 anys		15,81	16,05	15,18	14,98	13,05
Percentatge de població de 16-64 anys		68,55	67,88	67,98	72,44	74,67
Percentatge de població de 65 i més anys		15,64	16,07	16,84	12,57	12,27
Població estrangera / població de l'illa (%)		18,78	18,18	12,11	25,8	28,69
Pobl. nascuda fora de la CA / Pobl. de l'illa (%)		46,15	44,01	41,37	60,56	64,53
Relació d'homes per cada dona		0,99	0,99	0,99	1,04	1,1
Índex de creixement 2019-2020 (%)		1,92	1,8	2,4	2,65	-1,71
Índex de creixement de la població espanyola (%)		0,74	0,65	1,36	1,1	-1,24
Índex de creixement de la població estrangera (%)		7,34	7,34	10,7	7,36	-2,84
Índex de creixement de la població nascuda a les Balears (%)		0,47	0,45	0,22	1	-1,01
Índex de creixement de la població nascuda en una altra CA (%)		0,38	0,07	3,34	0,44	-2,03
Índex de creixement de la població nascuda a l'estranger (%)		6,84	6,74	8,89	7,43	-2,15
Edat mitjana	Total	41,38	41,48	42,32	40,29	40,81
	Homes	40,47	40,45	41,59	39,9	40,56
	Dones	42,3	42,49	43,05	40,69	41,09
Índex d'envelliment (pobl. de 65 i més / pobl. <16 anys)		0,99	1	1,11	0,84	0,94
Índex de longevitat o sobreenvelliment (pobl. 85 i més/pobl. 65 i més)		0,14	0,15	0,13	0,13	0,13
Índex de dependència* (pobl. <16 + pobl. >64) / pobl. de 16 a 64)		0,46	0,47	0,47	0,38	0,34
Índex de recanvi (pobl. de 60 a 64 / pobl. de 20 a 24)		1,03	1,01	1,1	1,1	0,9

Font: Indicadors demogràfics (revisions anuals del padró municipal d'habitants), Institut Balear d'Estadística

Gràfic III-1.3.
Piràmide de població segons el lloc de naixament. Revisió del padró l'1 de gener de 2020

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

D'acord amb les dades publicades per l'IBESTAT les illes han arribat a assolir al llarg de l'any 2019 una pressió demogràfica màxima, observada al mes d'agost, de 2.039.687 (un 77% més respecte a les dades d'1 de gener de 2019) i una mínima, al mes de desembre, de 1.161.981. Al 2020, i segons les dades provisionals publicades al web del IBESTAT, el màxim, també a l'agost, fou de 1.599.549 persones, una xifra que per comparació a la de l'any 2019 evidencia clarament el fort l'impacte de la COVID-19 i les mesures restrictives de la mobilitat instaurades tant per a controlar l'epidèmia com l'agreujament de la crisi sanitària. Si es prenen en consideració les dades mitjanes mensuals al mes d'agost del 2019 la taxa de creixement respecte a la xifra de població fou del 72,7% mentre que les dades provisionals de l'any 2020 apunten a un creixement del 30,6%. (Vegeu quadre III-1.6)

Quadre III-1.5. Projecció de població resident a les Illes Balears l'1 de gener per sexes (2020-2035)

	Valors absoluts			Variacions anuals relatives		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
2020	1.210.750	605.893	604.857	–	–	–
2021	1.221.028	611.226	609.802	0,85%	0,88%	0,82%
2022	1.231.058	616.440	614.618	0,82%	0,85%	0,79%
2023	1.241.270	621.713	619.558	0,83%	0,86%	0,80%
2024	1.251.694	627.055	624.639	0,84%	0,86%	0,82%
2025	1.262.418	632.509	629.909	0,86%	0,87%	0,84%
2026	1.273.459	638.083	635.376	0,87%	0,88%	0,87%
2027	1.284.877	643.807	641.070	0,90%	0,90%	0,90%
2028	1.296.677	649.685	646.993	0,92%	0,91%	0,92%
2029	1.308.932	655.751	653.181	0,95%	0,93%	0,96%
2030	1.321.611	661.994	659.617	0,97%	0,95%	0,99%
2031	1.334.732	668.424	666.307	0,99%	0,97%	1,01%
2032	1.348.309	675.050	673.259	1,02%	0,99%	1,04%
2033	1.362.230	681.821	680.409	1,03%	1,00%	1,06%
2034	1.376.414	688.704	687.711	1,04%	1,01%	1,07%
2035	1.390.671	695.609	695.062	1,04%	1,00%	1,07%

Font: Projeccions de la població 2020-2035, INE

Quadre III-1.6. Indicador mensual de pressió humana, i taxa de creixement respecte a la xifra de població l'1 de gener. Mitjana mensual, 2020 i 2019

	IPH 2020 (P)	Taxa de creixement	IPH 2019	Taxa de creixement
M12	1218971	4,0%	1181833	2,8%
M11	1229268	4,9%	1233599	7,3%
M10	1250733	6,8%	1553461	35,1%
M09	1313164	12,1%	1770588	54,0%
M08	1530282	30,6%	1985118	72,7%
M07	1473406	25,8%	1942165	69,0%
M06	1254657	7,1%	1794927	56,2%
M05	1243887	6,2%	1602785	39,4%
M04	1242682	6,1%	1456009	26,7%
M03	1260420	7,6%	1271485	10,6%
M02	1241542	6,0%	1212378	5,5%
M01	1197276	2,2%	1175519	2,3%
Xifra de població. Revisió del padró de l'1 de gener de 2020 i 2019	**1.171.543**		**1.149.460**	

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)
Nota: Mitjana anual. IPH 2020, dades provisionals.

Quant a l'horitzó 2030 les projeccions de càrrega demogràfica elaborats per A. Sansò l'any 2019 i recollides a l'estudi del CES i la UIB ja mencionat situen el màxim de persones en 2.482.833 i el mínim en 1.247.536. Tanmateix, s'ha de tenir present que que les projeccions no prenen en consideració els possibles impactes del COVID-19, que són encara una incógnita.

1.2. Els components de la dinàmica demogràfica

1.2.1. La natalitat i la fecunditat

Segons les taxes de natalitat del 2019 calculades per l'INE, les Balears ocupen la sisena plaça entre les comunitats autònomes amb la taxa de natalitat més elevada, amb un 8,08 per mil. La Regió de Múrcia amb un 9,54 per mil, ocuparia novament la primera plaça i, ja a molta distància i amb poques dècimes de diferència se situarien Madrid (8,34 per mil), Navarra (8,23 per mil), Andalusia (8,21) i Catalunya, que presenta una taxa gairebé idèntica a la de l'arxipèlag (8,09 per mil). Tot i així, i com calia esperar, la natalitat de l'arxipèlag Balear se situa per sobre de la mitjana estatal, que assoleix uns valors que s'allunyen progressivament del 8 per mil (7,62 per mil) i reforcen la tendència d'anys anteriors. Només en 5 anys la taxa de natalitat ha experimentat un descens de més del 15% de mitjana a tot l'Estat i una xifra un poc menor (14%), en el cas de les Illes, que tanmateix també participen d'aquesta clara tendència. Les primeres dades sobre els naixements del primer semestre de 2020, mostren un descens important, superior al 4%, en l'àmbit estatal i una descens gairebé imperceptible a les Illes Balears. Aquestes xifres, juntament amb la situació pandèmica amb el confinament i la incertesa econòmica que provocà durant tot l'exercici i al llarg del 2021, fan preveure que la natalitat de 2020 pot presentar una xifres històricament baixes.

En el 2019 a les Balears hi hagué 9.681 naixements, una xifra que suposa un descens de 6% respecte dels 10.285 naixements de 2018. Aquesta dada suposa, ni més ni menys, que la xifra menor de naixements de tot el que portem de mil·lenni. Després d'una certa estabilització a la baixa de l'exercici anterior, les dades de 2019 confirmen la tendència decreixement de la xifra de naixements a l'arxipèlag Balear. Lluny queden els màxims registrats durant el segon quinquenni del primer decenni del segle XXI, repecte a les quals es pot parlar d'un descen del 25% en la xifra anual de naixements.

No obstant això, els majors descensos registrats en altres CA permeten que les taxes de l'arxipèlag se situïn entre les més altes de l'Estat espanyol, amb certa variabilitat interanual en les primeres posicions.

Pel que fa al conjunt de l'Estat, es registraren 360.611 naixements, aproximadament 12.166 menys que l'any anterior.

De vegades convé plantejar una perspectiva no conjuntural per copsar millor les línies de tendència. Així, si comparem les dades actuals de naixements amb els màxims assolits en el 2008 conclourem que el 2019 nasqueren a les Illes 3.032 infants

menys, mentre que aquesta diferència fou realment espectacular en el conjunt estatal, en què la xifra de naixements s'ha reduït en més de 159.000 (159.162, per ser exactes), ja que s'ha passat de xifres properes als 520.000 naixements el 2008 als menys de 361.000 el 2019. Així mateix, aquesta tendència es confirma en les dades d'una nova sèrie estadística de l'INE: l'estimació mensual de naixements, que per a desembre de 2020, situen la xifra total estatal en 338.562 naixements i 9.378 naixements per a les Illes Balears, el que suposaria un descens estimat del 5,6% pel conjunt de l'Estat i del 3,1% per a l'arxipèlag Balear.

Mentre les dades del primer quadrimestre de 2021, mostrarien un descens del 6,1% en tot l'Estat, amb 105.141 naixements i un descens del 0,6% a les Illes Balears respecte al primer quadrimestre de 2020, am 3.009 naixements.

Aquestes tendències són de gran rellevància atès que afecten a serveis públics i privats específics per aquestes grups d'edat i perquè marquen una tendència que s'ha de considerar en les projeccions de serveis i equipaments específics (pe. equipaments escolars) i, en darrer terme, determinen en bona mesura la dinàmica demogràfica interna de la nostra societat.

Si ja apuntaven l'any passat que la tendència decreixent en la xifra de naixements semblava que no només s'incrementaria i s'aguditzaria, la pandèmia de la COVID19 ha introduït uns paràmetres d'incertes econòmica que probablement incidirà encara de manera més negativa en la tendència decreixent descrita. Així, si es calculava que tal volta devers el 2025 s'arribés a xifres de creixement vegetatiu negatiu, potser s'avenci aquesta dada. Sigui com sigui, després d'uns anys en què els naixements a les Balears se situaren entorn dels 10.500 (2013-2016) i els 10.300 en el bienni 2017-2018, en el 2019 no s'arribaren als 9.700 i les primeres dades estimades mensualment, situarien aquestes xifres en menys del 9.400 en el 2020 i pels volts dels 9.100 per a 2021 (tot i que aquesta és una estimació basada només en els 4 primers mesos de l'any).

Així, semblen confirmar-se les possibles repercussions de la COVID19 sobre determinades variables demogràfiques, particularment el nombre de naixements, que ja apuntàrem l'any passat, davant les dificultats econòmiques directes i les incerteses plantejades a mig termini. La situació actual, no obstant això, convida a un cert optimisme, amb un important percentatge de població ja vacunada, amb una eficàcia contrastada de les vacunes davant les distintes variants del virus detectades i una ràpida recuperació de l'activitat econòmica, tot i que encara es mantenen certes restriccions (ús de la mascareta, límit en la xifra de comensals en interiors, etc). És evident que, tot i la reducció de la mortalitat epidèmica i la xifra d'hospitalitzats, no es pot parlar de situació normalitzada, entre d'altres factors, perquè hi ha restriccions en el moviment de persones que impossibiliten que el 2021 tengui una temporada turística habitual (PCR obligatoris, quarentenes per viatgers de determinats països en el retorn…).

En definitiva, podem dir que ens trobem davant d'un palès i progressiu descens de la xifra de naixements a les Balears, que tot i amb això ens situa entre els mínims que

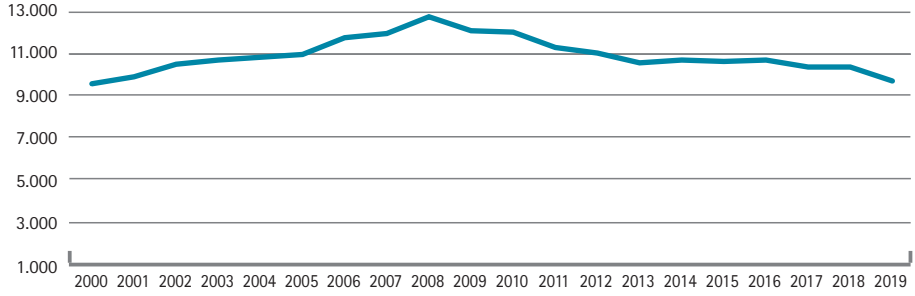
es registraren a mitjan anys noranta del segle passat, amb 7.686 naixements l'any 1994 i 7.693 l'any 1995, i els progressius màxims assolits durant el primer decenni del segle XXI, en bona part fruit de l'aportació extraordinària d'un contingent molt nombrós de dones immigrants en edat fecunda que se sumaren a la natalitat de les dones nascudes a l'arxipèlag. (Vegeu el gràfic III-1.4.)

Les condicions actuals són ben distintes a les que hi havia aleshores, ja que cada vegada són menys nombrosos els contingents autòctons que arriben a l'edat de maternitat. A més, els fluxos massius de dones immigrants de principi de segle XXI cessaren com a conseqüència de la crisi econòmica, que també provocà significatius moviments de retorn, però que s'han reactivitat, tot i que amb menor intensitat, al temps que l'economia experimentava una certa recuperació i que, sobtadament, ha experimentat una forta contracció causada per una epidèmia d'escala global: la COVID19, que haurà de valorar-se un cop s'hagi estabilitzat la situació sanitària i es normalitzin els suports institucionals. En qualsevol cas, una característica important de la natalitat a les Illes Balears, és la importància dels naixements de mares de nacionalitat estrangera que suposen gairebé un terç dels naixements que es produeixen.

A banda de la reducció general del nombre de dones en edat fèrtil, també hem de considerar que el model reproductiu d'avui dia ha comportat uns canvis negatius per a la fecunditat: retard en l'edat de tenir el primer fill i descens en el nombre mitjà de fills per dona, principalment. La darrera enquesta de fecunditat disponible a l'Estat espanyol (INE, 2018) indica que el 12% de les dones enquestades no desitja tenir mai fills i només una quarta part de les enquestades (26,5%) voldria tenir 3 o més fills, mentre que un 14,1% es decantaria per tenir-ne només un i entorn a la meitat de les enquestades (47,2%), dos fills. En el 2019, els naixements de dones de més de 40 anys (823 de dones entre 40 i 44 anys i 80 naixements de dones de 45 i més anys) suposaren un 9,33 % de la xifra total de naixements a les Illes Balears (9.681). Quant al nombre de fills per dona, les dades estadístiques europees (EUROSTAT, 2019) situen l'Estat espanyol en la segona posició després de Malta, quant a la menor xifra de fills dels països de la Unió Europea, amb una mitjana d'1,23 fills/dona. Mentre la mitjana europea se situa a l'entorn dels 1,53 fills/dona.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys als països de l'entorn europeu. Les espanyoles, segons dades d'EUROSTAT per al 2019, ja han assolit els 31,1 anys de mitjana són les dones que més retarden la primera maternitat, després de les italianes (31,3 anys), mentre la mitjana de l'Europa dels 27 se situa en els 29,4. i les que més es torben a repetir la maternitat, com ho demostren els 32,3 anys de mitjana de maternitat total, front a una mitjana europea de 30,9. Factors com ara els preus de l'habitatge, la manca d'estabilitat laboral i els salaris baixos n'expliquen en part la situació, però també cal tenir present les escasses prestacions econòmiques directes que perceben les mares a l'Estat espanyol i les escasses polítiques reals de conciliació familiar i laboral que ofereixen tant les administracions públiques com bona part de les empreses privades.

Gràfic III-1.4.
Evolució dels naixements a les Illes Balears (2000-2019)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

En definitiva, la reducció de la fecunditat total i els fenòmens de retard de l'edat de maternitat són el resultat de la conjunció de diversos factors, entre els que destaquen principalment certes mancances de l'estat del benestar en el suport a la maternitat i els canvis sociològics de la societat actual.

Les dades de l'INE, tant de les Illes Balears com de l'Estat espanyol, mostren clarament aquest fenomen. A finals dels anys noranta, l'edat mitjana de maternitat superà els 30 anys, i a finals de la primera dècada del segle XXI (un poc abans en el cas de la mitjana espanyola), superà els 31 anys aproximadament. Aquesta tendència progressiva es confirma amb les dades del 2019, en què l'edat mitjana de maternitat arriba als 32,25 anys en el conjunt de l'Estat (el 2016 se superà per primer cop la mitjana de 32 anys) i als 31,74 anys en el cas de les Balears. (Vegeu el quadre III-1.7)

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol ens mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic: des dels 25 anys a mitjan anys setanta fins a més dels 29 anys en el segle XXI. Supera els 30 anys el 2011 en el conjunt de l'Estat i el 2014 a les Balears. El 2018, l'edat mitjana de la primera maternitat a l'Estat superà, per primer cop, els 31 anys (31,02) i ha augmentat molt lleugerament en el 2019 fins als 31,1 anys, mentre que les Balears presentaven una mitjana a la primera maternitat de 30,54 anys. Només trobem mitjanes el 2019 a les comunitats autònomes de Múrcia (29,98), Andalusia (30,36) i Canàries (30,44). Des d'un punt de vista demogràfic, el retard de la primera maternitat repercuteix en una pèrdua de la fecunditat de la dona.

Una xifra molt significativa quan s'analitzen els naixements en el si d'una societat és el nombre de fills per dona. Aquest valor ens informa de la fecunditat total mitjana que tindrà una dona al llarg de la seva vida reproductiva, mentre no canviïn els comportaments de fecunditat registrats (cosa per altre banda, difícil de modificar, atesos els paràmetres socio-econòmics i d'expectatives personals implicats). Les dades de l'INE mostren una tendència decreixent del

nombre de fills per dona, que assoleix els mínims a finals de la dècada dels noranta. De llavors ençà, es produeix un repunt feble que arriba a un màxim relatiu entorn del 2008, en què s'inicia en plena crisi financera, econòmica i laboral i es reflecteix en un nou descens de la taxa de fecunditat total, alhora que es produeix un altre fet significatiu: el nombre de fills per dona, que fins aleshores havia estat més elevat a les Balears que a l'Estat espanyol, inverteix la proporció i l'arxipèlag presenta unes taxes menors.

Aquests descens dura un quinquenni, i el 2013, tant el conjunt de l'Estat com les Balears presenten un repunt lleuger en la taxa de fecunditat total que, tanmateix, només arriba als valors registrats a principi dels anys noranta, pel que fa a l'Estat espanyol, i a finals d'aquesta dècada, pel que fa a les Balears. En qualsevol cas, són baixíssims. El nombre mitjà de fills per dona a les Balears és d'1,14 el 2019 (1,22 el 2018), i d'1,24 a l'Estat espanyol (1,26 l'any 2018) (Vegeu el quadre III-1.8.). Les dades provisionals de naixements per al 2020 i primers mesos del 2021 indiquen un descens important en la xifra de naixements que, probablemente, també influiran en una baixada de les taxes de fecunditat total.

Val a dir que les Balears (2019) són la sisena comunitat amb una taxa més baixa de fills per dona de tot l'Estat, de les més baixes, no tan sols d'Europa, sinó també de tot el món, després i en aquest ordre, de Canàries, Astúries, Galícia, Cantàbria i Castella i Lleó. S'ha de destacar que a dues comunitats autònomes la mitjana de fills per dona no arriba ni tan sols a 1: les illes Canàries (0,94), que l'any passat ja fou la primera que baixà d'aquest límit i el Principat d'Astúries (0,96). Múrcia, la comunitat autònoma amb el valor superior de l'Estat, arriba a 1,50 fills per dona, i només la ciutat autònoma de Melilla supera la taxa de reemplaçament, amb 2,17 fills per dona, tot i que això, és més aviat anecdòtic, atesa l'especificitat d'aquesta zona geogràfica i el poc pes demogràfic global que representa.

Des de començament dels anys vuitanta, els valors de fecunditat se situen per sota de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). Aquest xifra és la mínima que garanteix la supervivència a llarg termini d'una societat des d'un punt de vista del creixement natural de la població. D'ençà dels anys setanta, el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol; s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat espanyol estan per sota de la mitjana europea. Les dades de l'Estat espanyol, segons l'EUROSTAT, són, després de les de Malta, les més baixes d'Europa el 2018, amb uns valors similars als d'Itàlia.

Un element molt rellevant que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la natalitat actual a les Balears és la importància de l'aportació de les dones estrangeres al total de naixements. Aquesta aportació ha contribuït, no tan sols a incrementar el volum de la població resident, sinó també a rejovenir relativament la piràmide estructural i a perllongar el creixement vegetatiu positiu.

Quadre III-1.7. Edat mitjana de maternitat a Espanya i a les Illes Balears (1980-2019)		
	Espanya	Illes Balears
1980	28,2	27,62
1985	28,45	28,11
1990	28,86	28,47
1995	29,96	29,73
2000	30,72	30,26
2005	30,92	30,41
2010	31,20	30,78
2015	31,90	31,62
2016	32,00	31,55
2017	32,08	31,68
2018	32,20	31,83
2019	**32,25**	**31,74**

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

Quadre III-1.8. Evolució del nombre mitjà de fills per dona a Espanya i a les Illes Balears (1980-2019)		
	Espanya	Illes Balears
1980	2,21	2,19
1985	1,64	1,83
1990	1,36	1,62
1995	1,16	1,25
2000	1,21	1,37
2005	1,33	1,35
2010	1,37	1,35
2015	1,33	1,24
2016	1,34	1,26
2017	1,31	1,22
2018	1,26	1,22
2019	**1,24**	**1,14**

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

El volum de l'aportació de les mares estrangeres ha estat durant les dues darreres dècades molt significatiu i ho continua sent, ja que ha arribat als 3.164 naixements el 2019, el que suposa gairebé una tercera part del total de naixements registrats a l'arxipèlag (32,7%). L'aportació de les mares estrangeres presenta en els darrers cinc anys una tendència creixent, i se situa, en termes percentuals entre els màxims registrats a finals de la primera dècada de segle, encara que no en valors absoluts, ja que les xifres de naixement totals són menors. És probable que aquesta tendència continuï a curt i mitjà termini. La persistència de fluxos migratoris de població estrangera,

sobretot de tipus econòmic, amb aportació d'efectius joves i fèrtils, en ocasions provinents de societats més pronatalistes, i el progressiu envelliment de la població femenina de nacionalitat espanyola amb un comportament poc pronalista, expliquen l'increment del pes de les mares estrangeres a la natalitat de l'arxipèlag.

Es pot apreciar aquest comportament pronatalista si es comparen les dades de la nacionalitat de les mares per ordre del naixement, ja que s'observa que hi ha un important pes percentual de les dones estrangeres a mesura que s'incrementa la xifra total de fills. Segons les dades que publica l'IBESTAT sobre el nombre de fills de mare espanyola i de mare estrangera, hi ha un índex superior en el cas de les estrangeres: el 2002, les dones estrangeres assolien la taxa de reemplaçament (2,1); en canvi, les dones espanyoles a les Illes Balears només arribaven a l'1,35. De totes maneres, la tendència ha estat el descens en l'indicador, tant en un col·lectiu com en l'altre: el 2019, les dones espanyoles presenten una mitjana de només 1,08 fills (-0,09 respecte a 2018), mentre que les de nacionalitat estrangera continuen la tendència decreixent, situant-se fins els 1,37 fills/dona, factor que, com s'ha vist, contribuirà que a curt termini les taxes de creixement vegetatiu de les Balears presentin valors negatius.

L'evolució recent dels naixements de mares estrangeres ens permet copsar la importància de l'aportació que han fet a aquest fenomen demogràfic a les Balears. De només 512 naixements de mares estrangeres l'any 1996, s'ha passat als 1.000 el 2000, 2.000 el 2003, 3.000 el 2006 i un poc més de 4.000 el 2008, any en què s'assolí la xifra màxima de naixements a l'arxipèlag de les dones d'aquest col·lectiu i que gairebé suposaren un terç dels naixements. De llavors ençà, aquesta xifra s'ha reduït, però es manté propera als 3.000 efectius (3.164 en 2019), una xifra evidentment importantíssima i que percentualment està entre el 25 % i el 33 % de naixements en els darrers exercicis. (Vegeu el quadre III-1.9.)

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials quant a la nacionalitat. Si a mitjans de la darrera dècada del segle passat el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Balears era per a les dones europees (gairebé el 70 % l'any 1996), actualment (IBESTAT,2019) aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants, per aquest ordre: Europa (1.136, 36% naixements de mares estrangeres)., Àfrica (1.013, 32% naixements de mares estrangeres) i Amèrica del Sud (659, 21% de naixements de mares estrangeres).

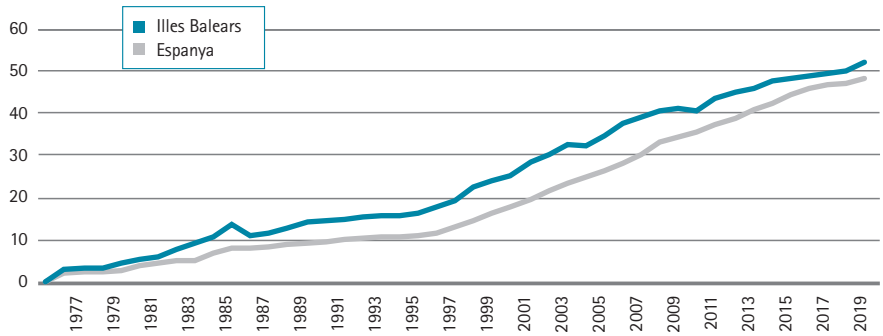
Una variable que s'analitza habitualment quan s'estudia la natalitat és la situació civil de la mare. L'augment dels fills de mares no casades ha estat gairebé exponencial. Així, mentre que el 1975 només el 2,89 % dels naixements a les Balears eren extramatrimonials; l'any 2000 aquest percentatge era superior al 25%, i el 2018 superà per primer cop el 50%, situant-se el 2019 en un 52,14%: 5.048 dels 9.681 totals. Aquesta dada és un element fonamental per avaluar la importància que la institució matrimonial té entre el sector més jove de la població, que, en molts de casos, no estableix el vincle matrimonial ni quan es proposa tenir descendència. (Vegeu el gràfic III-1.5)

Quadre III-1.9. Evolució dels naixements a les Illes Balears per principals àrees de nacionalitat de la mare, per aportació al total de natalitat (2007-2019)

	Total	Espanya	% Espanya / total	Estran-gera	% estran-ger / total	Europa	% Europa / total	% Europa / estrangers	Àfrica	% Àfrica / total	% Àfrica / estrangers	Amèrica del Sud	% Amèrica del Sud / total	% Amèrica del Sud / estrangers
2007	11.918	8.553	71,77	3.365	28,23	1.013	8,50	30,10	944	7,92	28,05	1.196	10,04	35,54
2008	12.713	8.676	68,25	4.037	31,75	1.180	9,28	29,23	1.228	9,66	30,42	1.350	10,62	33,44
2009	12.044	8.104	67,29	3.940	32,71	1.104	9,17	28,02	1.324	10,99	33,60	1.213	10,07	30,79
2010	11.967	8.254	68,97	3.713	31,03	1.088	9,09	29,30	1.347	11,26	36,28	962	8,04	25,91
2011	11.265	7.991	70,94	3.274	29,06	985	8,74	30,09	1.132	10,05	34,58	832	7,39	25,41
2012	11.002	7.775	70,67	3.227	29,33	1.065	9,68	33,00	1.118	10,16	34,65	730	6,64	22,62
2013	10.532	7.505	71,26	3.027	28,74	1.007	9,56	33,27	1.074	10,20	35,48	650	6,17	21,47
2014	10.673	7.902	74,04	2.771	25,96	929	8,70	33,53	973	9,12	35,11	582	5,45	21,00
2015	10.597	7.784	73,45	2.813	26,55	1.040	9,81	36,97	964	9,10	34,27	550	5,19	19,55
2016	10.616	7.671	72,26	2.945	27,74	1.123	10,58	38,13	1.009	9,50	34,26	545	5,13	18,51
2017	10.288	7.326	71,21	2.962	28,79	1.072	10,42	36,19	1.013	9,85	34,20	528	5,13	17,83
2018	10.285	7.216	70,16	3.069	29,84	1.131	11,00	36,85	985	9,58	32,10	621	6,04	20,23
2019	9.681	6.517	67,32	3.164	32,68	1.136	11,73	35,90	1.013	10,46	32,02	659	6,81	20,83

Font: Naixements (sèries), Institut d'Estadística de les Illes Balears

Gràfic III-1.5.
Percentatge de nascuts de mare no casada d'Espanya i de les Illes Balears (1976-2019)

Font: Institut Nacional d'Estadística, indicadors demogràfics bàsics

Un altre aspecte que voldríem destacar, tot i el poc pes que té sobre el conjunt de parts, són els parts múltiples, molts dels quals són fruit de tractaments de fertilitat. Cal destacar que l'increment d'aquests parts ha estat important sobretot des de finals dels anys noranta, però que recentment han patit un descens lleuger, en part perquè els tractaments de fertilitat són molt efectius i tenen el risc de ser embarassos múltiples. L'any 2019, hi hagué a tot l'Estat espanyol 355.250 parts (11.379 menys que l'any anterior), 348.812 de senzills, 6.372 de dobles, 65 de triples i 1 únic cas de parts quàdruples o més. Segons dades de l'INE, a les Balears hi hagué 9.540 parts, dels quals 9.379 foren senzills, 160 foren dobles i 1 triple. Les xifres de 2018 també presenten una tendència decreixent en la multiplicitat dels parts. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, menys del 2 % dels parts registrats tant a les Balears com en el conjunt de l'Estat espanyol. Particularment baixa és la taxa de parts amb 3 o més infants, que seria d'1 de cada 5.500 parts produïts, aproximadament.

L'any passat ja s'introduïren algunes qüestions d'interès que se'n deriven de l'Enquesta de Fecunditat realitzada per l'INE l'any 2018 i que ens permet conèixer un poc millor la relació de les dones amb la fecunditat, les seves causes i les seves espectatives. Atès que no hi ha disponibles dades més recents, es mantenen els comentaris en l'edició d'enguany.

Les taxes de fecunditat de les dones a Espanya són molt baixes. El 88,1% de les dones entre 18 i 30 anys no ha tingut cap fill tot i que, lògicament, amb l'edat aquest percentatge baixa. Així, entre les dones de 40 i més anys, un 19% no tenen cap fill, un 24,6 només un, el 43,6 en tenen 2 i, finalment, només un 12,9 en tenen 3 o més. Particularment, m'ha cridat l'atenció el fet que 1 de cada 5 dones d'aquest grup no hagi tingut cap fill i, probablement, no l'arribi a tenir, malgrat els casos mediàtics de maternitats molt tardanes i d'una certa falsa idea que maternitat es pot allargar, mitjançant tècniques de laboratori, com ara, la conservació d'òvuls in vitro. L'enquesta ratifica aquest extrem quan adreça

la demanda al grup de 50 i més anys, i un 18,7% de dones espanyoles i un 26,6% de dones estrangeres no ha tingut fills, entre les enquestades.

Hi ha certes variables que condicionen al nivell de fecunditat. Així, con més augmenta el nivell educatiu, més es retarda la maternitat i, així mateix, el nivell educatiu assolit manté una relació inversament proporcional al nombre mitjà de fills per dona. És evident, en tot cas, que ambdós factors es relacionen, ja que el retard en la maternitat suposen anys potencials fecunds perduts, tot i que, naturalment, intervenen molts altres factors que el propiament biològic a l'hora de tenir fills. Sigui com sigui, les dones entre el 45 i 49 anys amb estudis superiors tenien 1,5 fills de mitjana, mentre que les dones amb estudis secundaris en tenien 1,58 i les dones amb una primera etapa secundària o inferiro en tenien 1,63.

Així mateix, pel que fa a la situació laboral, es pot afirmar que les dones treballadores tenen menys fills de mitjana en tots els grups d'edat considerades. La major fecunditat entre les ocupades es registra entre els 40 o més anys, amb una mitjana d'1,5 fills i entre les inactives, que són les que tenen mitjanes més elevades, els màxims s'assoleixen entre els 40 i 44 anys amb una mitjana d'1,8 fills per dona.

Val a dir que, tot i que l'aspecte més valorat per totes les dones és l'econòmic quan valoren un lloc de feina, s'ha que del moment en què una dona té fills, els aspectes de disposar de mesures de conciliació familiar i l'horari, experimenten un significatiu increment en la valoració del lloc de treball. Aquí hauríem d'incidir en l'existència d'una important de bretxa de gènere en l'atenció al fills en els nuclis familiars que determina que, en la major part dels casos, siguin les dones les que han de fer esforços de conciliació i que siguin elles les que agafin permisos o demanin excedències per guardar els infants, amb les conseqüents pèrdues retributives i d'oportunitats laborals, en determinades ocasions.

Una altra varible interessant és la nacionalitat. Així, les dones estrangeres presenten majors taxes de fecunditat en tots les edats i, a més, els tenen més joves. Les majors diferències es registrarien en el grup de 25 a 29 anys en què les espanyoles que no han tingut cap fill arriba al 83,5%, mentre gairebé la meitat de les dones estrangeres ja n'ha tingut al menys 1.

Així mateix, l'enquesta de fecunditat, reflecteix que una part important de les dones (42%) consideren que han tingut el seu primer fill més tard del que consideren ideal. Aquest retard se situaria en uns 5,2 anys.

Entre les causes manifestades per justificar el retard en la maternitat respecte al moment considerat ideal, destaquen la suma dels factors laborals o de conciliació de la vida familiar i laboral i les econòmiques. Evidentment, a aquestes s'haurien de sumar una de les principals raons individuals en pes percentual en tots els grups d'edat considerats: la manca d'una relació sentimental estable (entre un 18% i prop del 27%) i l'elevat percentatge de les dones que no es consideraven preparades per afrontar la maternitat.

Quant a la intenció de tenir fill, podem destacar que el 62,1% de les dones entre 30 i 34 anys i el 57,5% de les dones entre 35 i 39anys sense fills manifesten la intenció de tenir-los en un termini de tres anys. Aquest percentatge baixa al 22,2% en el grup de dones sense fills de menys de 30 anys i presenta els valors de 26,8% entre les dones de 40 a 44 anys sense fills anteriors i al 4,8% en el grup no fecund de dones de 45 i més anys.

Les causes per no tenir fills varien per grup d'edat i pel fet de tenir o no fills previs. Així, entre les que ja tenen fills, la causa econòmica, va perdent pes a mesura que es puja l'edat i en va guanyant l'argument de què ja s'assolit el nombre de fills desitjats o, a partir dels 40 anys, apareix amb força la raó de l'edat com a causa per no tenir-ne més. Entre les dones que no tenen fills, apareix l'important argument que són elles les que decideixen no tenir-ne,s obretot entre els 30 i els 44 anys, però també es donen motius d'índole econòmic, laboral o de conciliació i la manca d'una parella, o que en cas de tenir-ne sigui considerada no adequada o que no vulgui fills. Així mateix, els motius d'edat són els més importants tant en els grups més joves (menys de 30 anys) com en els de major edat considerats (45 i més anys).

1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

La Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, modificada parcialment per la Llei orgànica 11/2015, de 21 de setembre, per reforçar la protecció de les menors i les dones amb capacitat modificada judicialment, dóna suport jurídic a les IVE a l'Estat espanyol. Aquesta Llei respon a una reivindicació social històrica i majoritària: dotar l'Estat d'un marc jurídic estable i segur a tots els agents que participessin lliure i voluntàriament en les IVE, tant les dones que volien exercir aquest dret, com els agents sanitaris que participaven en el procés. En definitiva, es passa d'una legislació que recull supòsits per passar a una legislació on el criteri bàsic són els terminis i la voluntat d'accedir a aquesta prestació, aconseguint que les IVE es converteixin en un dret social al qual pot accedir qualsevol dona en el sistema de salut estatal.

Des d'un punt de vista demogràfic, les interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE) suposen una pèrdua del potencial de fecunditat de la població. Les xifres d'IVE, que ja havien experimentat un important creixement en els primers quinquennis del segle XXI, presenten els seus màxims en els dos exercicis posteriors a l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, amb taxes superiors al 12 per mil dones. Concretament, el 2011 es practicaren 118.611 IVE a l'Estat espanyol, unes 2.800 més que el màxim anterior, registrat el 2008. Això no obstant, a partir del 2013 hi ha un descens significatiu de la taxa i dels valors absoluts, i entre els anys 2014 i 2017, la taxa s'estabilitza entre les 10,5 i 10,4 per mil dones entre 15 i 44 anys, per pujar novament en el 2018 (11,1) i confirmar-se en el 2019 aquest increment (11,5 per mil).

Les darreres dades publicades, corresponents al 2019, indiquen que a l'Estat espanyol hi hagué 99.149 IVE, que suposen una taxa de 11,53 per mil dones. Aquestes

dades signifiquen un increment de 3.232 IVE més que en el 2018 i 5.026 més en el 2017 que consoliden una certa tendència a l'increment detectada durant els tres darrers exercicis considerats en termes absoluts i en termes relatius (taxa d'IVE per 1000 dones entre 15 i 44 anys). Tot i amb això, es pot parlar d'un cens descens de les IVE des dels màxims registrats a l'inici de la segona dècada del s. XXI, amb xifres superiors al 19% de les actuals (Vegeu el quadre III-1.10).

Aquest descens s'explica, principalment, pel descens de la taxa d'IVE entre els grups de població més joves, el dones de 19 anys i menys i el de 20-24 anys, que experimenten un descens en les taxes des de 2010 proper als 4 i 1 punt, respectivament des de 2010, passant del 13,05 al 9,19 per mil i del 20,22 al 18,71 per mil. Val a dir, això no obstant, que a partir de 2018 es registra un increment global de la taxa, al conjunt de l'Estat, que suposa un increment, al seu torn, en tot el grups quinquennals considerats, i que torna a repetir-se en el 2019. Els majors increments a nivell de taxes es registren en el grup de dones entre 30 i 34 anys i entre 35 i 39 anys, si considerem l'interval 2010-2019 i l'interval de 30 i 34 anys i 25 i 29 anys, si comparem les dades de 2019 amb les de 2017.

En aquest període, es produeix un importantíssim creixement dels centres notificadors d'IVE a l'Estat espanyol: 146 el 2010 i 211 el 2019 (un menys que en el 2017), cosa que suposa un espectacular increment proper al 45 %, tot i que la tendència actual sembla que és la de mantenir-se la xifra de centres notificadors. En aquest sentit, gràcies al marc jurídic de la Llei orgànica, s'ha aconseguit que, com a mínim, hi hagi un centre on es practiquin IVE a totes les comunitats autònomes. Destaca el fet que hi ha cinc comunitats autònomes en què cap centre públic ha declarat la realització d' IVE: Extremadura, Aragó, Castella- la Manxa, Múrcia i Madrid. El 2019, a les Balears hi havia set centres públics i tres de privats que oferien aquesta prestació.

La Llei orgànica 2/2010 ha significat un increment de les IVE practicades en centres públics. El 2010 poc menys del 2 % de les IVE de l'Estat es practicaven en centres públics i exclusivament en centres hospitalaris; mentre que el 2019 s'ha multiplicat per més de set aquesta xifra, fins a arribar a un 14,3 % (6,2% en centres hospitalaris i 8,1% en extrahospitalaris). Aquest canvi es podria considerar un avanç de la sanitat pública en el sentit d'incorporar les IVE com una prestació sanitària més en la seva cartera de serveis.

Quadre III-1.10. Evolució de les taxes d'interrupció voluntària de l'embaràs per residència de la mare a les Illes Balears i Espanya. 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Espanya	12,47	12,12	11,74	10,46	10,40	10,36	10,51	11,12	11,53
Illes Balears	15,00	13,01	13,06	12,26	13,03	13,30	13,94	13,92	13,88

Font: Interrupció voluntària de l'embaràs, Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Tot i amb això, sigui per la faciliat i l'agilitat en l'atenció que reben les pacients, sigui perquè algunes comunitats no disposen de centres públics que practiquen IVE o que tenen conveniada aquest tipus d'assistència amb centres privats, una gran majoria d'IVE es realitzin en centres privats (entorn del 86% en el 2019), de tipus majoritàriament extrahospitalaris (el 79,02% del total de les IVE de l'estat en 2019).

A les Balears aquest avanç ha estat espectacular. Si el 2009 poc més del 4 % de les IVE es practicaven en centres públics, el 2019 més del 60% de les 3.340 IVE registrades a l'arxipèlag (61,11%) s'han fet en centres de titularitat pública, un percentatge molt destacat i molt superior, amb gran diferència, a la mitjana estatal, cosa que mostra un compromís significatiu del Govern de les Illes Balears a l'hora de prestar serveis sanitaris públics.

Cal destacar que hi ha una diferència significativa de l'entorn on es practiquen les IVE, si atenem a la titularitat pública o privada del recurs. Així, mentre que la immensa majoria de les IVE públiques es practiquen en centres hospitalaris (amb una millor cartera de serveis i recursos disponibles): 2.039 de 2.041; la situació s'inverteix en el cas de les privades, on la major part es practiquen en entorns extrahospitalaris 1.394 de 1.399 (prop del 97%) i només en pocs casos es realitzen en entorns hospitalaris (5 intervencions en el 2019).

Les taxes d'IVE a les Balears foren novament en el 2019, les segones més elevades de l'Estat espanyol, només superades per les de Catalunya (14,72). El 2019, la taxa estatal ha estat d'11,53 per mil dones entre els 15 i els 44 anys i la taxa balear ha estat de 13,88 per mil dones, molt similar a la de 2018 (13,92), tot superant les taxes de Madrid, Astúries, Canàries, Múrcia, i Andalusia (presentades de major a menor taxa), també per sobre de la mitjana.

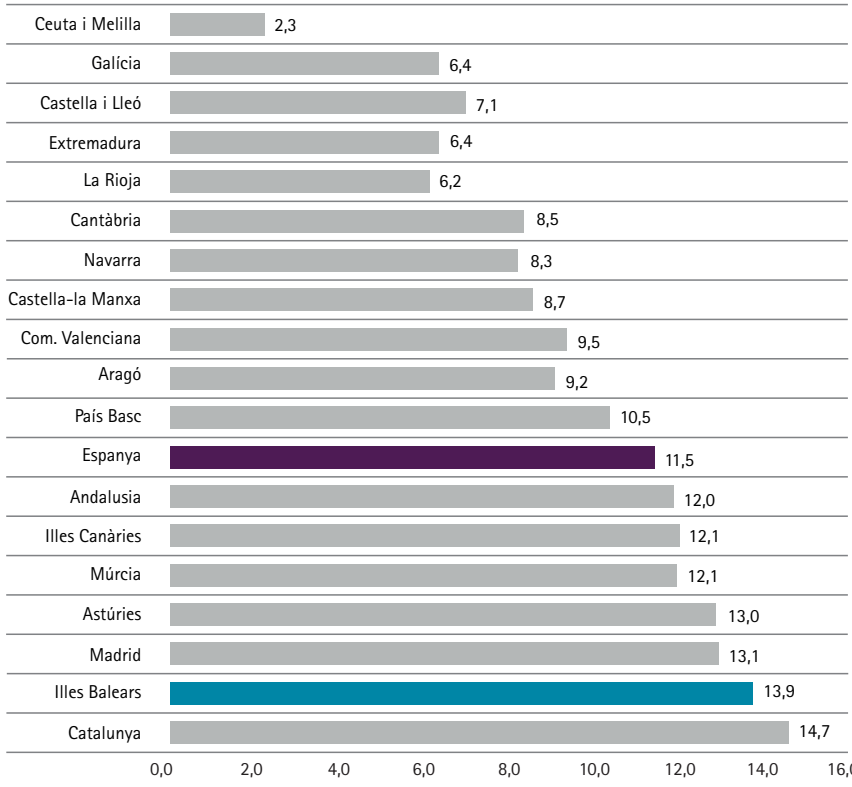
En el darrer decenni (2010-2019) les taxes d'IVE a les Balears han fluctuat entre la menor taxa registrada el 2014 (12,26 per mil) i el màxim registrat en 2011 de 15 casos per mil dones. Des del 2014 es registra una certa tendència a l'increment i l'estabilització a l'entorn dels 14 avortaments voluntaris per mil dones entre els 15 i els 44 anys. Els valors absoluts confirmen aquest lleuger increment de les IVE a les Balears, amb 3.075 interrupcions l'any 2016; 3.221 el 2017, 3.314 el 2018 i 3.340 el 2019. (Vegeu el gràfic III-1.6. i el quadre IIIA-1.4.)

L'any 2019, el principal motiu per interrompre l'embaràs a les Balears, com també a la resta de l'Estat, ha estat la sol·licitud de la dona, en el el 95,9 % de les IVE practicades (3.340). La resta de causes codificades, ordenades de major a menor: risc de greus anomalies en el fetus (53), greu risc per a la salut o la vida de l'embarassada (43) i anomalies fetals incompatibles amb la vida o malaltia greu i incurable (41).

El 2019 les interrupcions a les Balears s'han fet majoritàriament al principi de l'embaràs. Més del 79,4 % s'han fet a les 8 setmanes o menys de gestació, i més del 97,0 %, dins el termini lliure de les 14 setmanes.

Gràfic III-1.6.

Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència. 2019

* Taxa per 1.000 dones entre 15 i 44 anys

Font: Interrupció voluntària de l'embaràs, Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Tot i que l'avortament és un procés evitable i certament important per a les dones, entorn d'un terç dels avortaments (28,98 %) practicats a les Balears el 2019 s'ha practicat a dones que ja s'havien sotmès anteriorment a aquest procés.

Els avortaments en dones menors de 15 anys tenen una certa tendència a la baixa. Tot i amb això, les dades de 2019 per a l'Estat espanyol són una mica superiors a les de 2018 (310), arribant a les 341, però inferiors a les de 2017 i 2016, que foren de 345 i 406, respectivament. Mentre, a les Balears, es registraren 8 IVE de menors de 15 anys, xifra idèntica a la de 2018 i similar als 9 casos del 2017 i menys de la meitat del 2016 (17 casos). En el tram d'edat de 15 a 19 es va arribar a unes xifres de 10.038 interrupcions el 2019 en el conjunt de l'Estat espanyol i de 315 a les Balears; en el cas de les Illes també suposa una tendència decreixent. Els intervals d'edat en què és més comú l'avortament són els 20 - 24 anys, els 25 - 29 anys i els 30 - 34 anys, amb un màxim, si bé no gai-

re destacable, en l'interval central. Aquests grups d'edat presenten per a l'Estat uns valors entre 20.938 (grup de 20 - 24 anys), 21.882 (grup 25 - 29) i 20.392 (grup 30 - 34 anys), mentre que a les Illes han estat un poc inferiors als que es varen registrar el 2018, excepte en el grup dels 30-34 anys que registrà 4 casos més: 612, 808 i 724 casos respectivament.

1.2.2. La nupcialitat

1.2.2.1. Matrimonis entre cònjuges de diferent sexe

Podem considerar aquest apartat no només una secció d'interès demogràfica, sinó també sociològica, atesos els canvis experimentats en el si de les societats occidentals en la segona meitat del segle XX i, particularment, en el s.XXI. El matrimoni no és ja, en molts casos, l'inici de la vida en parella i el punt a partir del qual cal esperar que les dones tinguin descendència. Així, l'estudi cronològic de la xifra de matrimonis entre cònjuges de distint sexe mostra clarament els canvis produïts en el matrimoni com a variable demogràfica a considerar i ens instrodueixen en l'estudi dels modes de convivència actuals, entre els què, evidentment, tampoc no hi manquen les unions matrimonials que, en molts casos, no esdevenen tampoc un marc de convivència definitiu i perpetu, sinó que esdevenen unions temporals en un projecte de vida que no sempre es mantingut a llarg termini.

Podem destacar dues tendències principals en les societats occidentals pel que fa als matrimonis. D'una banda, una part cada vegada més gran de la població considera innecessari el fet de casar-se per viure en parella i, fins i tot, per tenir fills; de l'altra, entre els qui decideixen casarse, la tendència creixent és formalitzar un matrimoni civil en comptes de celebrar una cerimònia religiosa.

Si s'analitza la situació des de mitjan anys setanta del segle passat, es comprova que les xifres totals de matrimonis han baixat lentament i, atès l'intensíssim creixement demogràfic de les Balears, és lògic que les taxes de nupcialitat presentin un descens molt significatiu. No obstant això, des del 2012, a les Balears hi ha hagut un increment lleuger i progressiu en la xifra anual d'aquests matrimonis i aquesta tendència és manté en les dades de 2019, la qual cosa ha fet que les xifres s'elevinsins fins a les que es registraven a l'inici dels anys noranta del segle XX, però amb unes taxes significativament menors.

El 2019, se celebraren 4.880 matrimonis entre cònjuges de distint sexe, 265 més que en el 2019, amb una taxa propera al 4,07 ‰. En l'àmbit estatal, es registraren en 2019 un total de 161.389 matrimonis de cònjuges de diferent sexe, 6.224 menys que en 2018, un descens proper al 3,7 %. Mentre que la taxa de matrimonialitat balear es manté gairebé estable respecte al 2015, situant-se a l'entorn del 4 ‰.

Tot i que només es tracta de dades provisionals i referides tan sols al primer semestre de 2020, considerem d'interès comentar l'enorme impacte de la COVID19 en la matrimonialitat a l'Estat espanyol i, lògicament, també a les Illes Balears. Així, el total de matrimonis de l'Estat espanyol experimentaren un descens del 60,83%,

passant dels 72.321 enllaços celebrats entre gener i juny de 2019 als 28.321 del primer semestre de 2020. Especialment intensa fou la caiguda durant el període de confinament d'entre març i juny, registrant-se en el mes d'abril de 2020 només 286 enllaços. Entre parelles de distint sexe el descens es xifraen un 61,04%, mentre entre parelles del mateix sexe el descens ha estat del 54,95%.

A les Illes Balears, les dades del total de matrimonis, també indiquen aquest fort descens, amb una caiguda del 59%, passant dels 2.134 enllaços en el primer semestre de 2019 a només 876 enllaços en el primer trimestre de 2020.

L'any 1975, a les Balears hi havia una taxa superior al 8,4 ‰. Amb gairebé un punt per sobre de la mitjana, era una de les comunitats autònomes amb una taxa de nupcialitat més elevada. De llavors ençà, en un context global de descens dels matrimonis i de les taxes de nupcialitat, les Balears passaren a l'extrem contrari, i a començament del segle XXI les taxes balears estan entre les més baixes de l'Estat. La decisió de no formalitzar legalment les unions de convivència en parella ha implicat que les taxes hagin baixat de manera significativa. Així, d'acord amb dades de l'INE, l'any 2005 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la sisena més baixa de l'Estat, que era del 4,51 ‰ i que reflectia la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. Curiosament, les darreres dades anuals mostren una altra vegada que les Balears són la comunitat amb la taxa més elevada de l'Estat, a causa d'un descens més accelerat de les taxes estatals i d'altres comunitats autònomes. També és així el 2019, ja que les Balears són l'única comunitat autònoma amb una nupcialitat global per sobre del 4‰, amb un 4,24‰. (Vegeu el quadre III-1.11.)

La distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials presenta un model bastant estable, amb dos períodes màxims, un a finals de primavera i principis d'estiu (maig, juny i juliol) i l'altre a final d'estiu i principi de tardor (setembre i octubre), i amb uns mínims durant l'hivern (gener i febrer, principalment). Aquesta distribució tan irregular al llarg de l'any de la celebració de cerimònies matrimonials està motivada per les condicions ambientals i climàtiques (hores d'insolació, temperatures més elevades, menys risc de precipitació...), i, fins i tot, per la coincidència del període de vacances anuals i per la voluntat, en determinats casos, d'acumular les vacances laborals amb els permisos de matrimoni.

Un dels canvis més intensos i significatius que ha experimentat la nupcialitat entre cònjuges de distint sexe a les Balears és el rapidíssim descens de la proporció de matrimonis catòlics. Si el 2000 els matrimonis catòlics eren majoritaris, amb el 66% de total; el 2005 era l'opció menys triada, amb només el 45 %. Posteriorment, el descens ha estat rapidíssim. L'any 2010 gairebé només una quarta part dels matrimonis celebrats eren catòlics (27 %), i el 2019 no arriben al 12 %. (11,91%) La relació no tan sols s'ha invertit, sinó que les diferències s'han fet més grans. Per tant, avui dia les persones que es casen ho fan principalment en cerimònies civils o altres modalitats, en una proporció que s'acosta a les 9 de cada 10 (Vegeu el gràfic III-1.7 i quadre III-1.12).

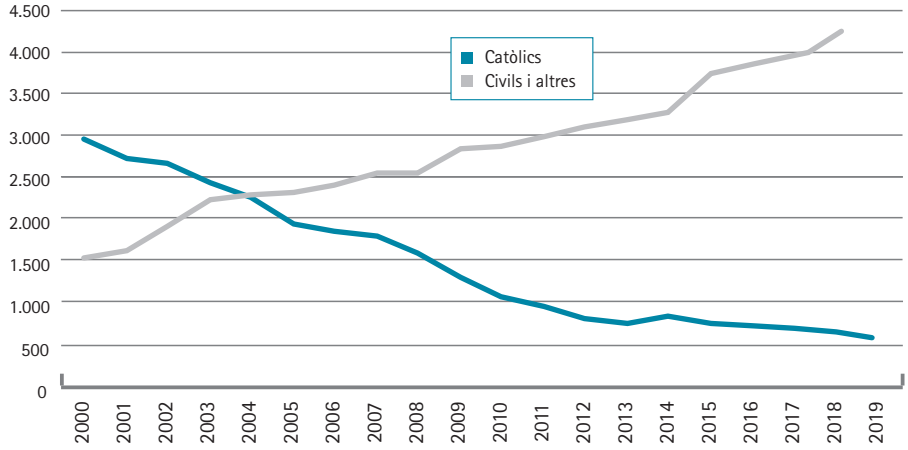
Quadre III-1.11. Evolució de les taxes brutes de nupcialitat per comunitat autònoma (1975-2019)

	1975	1985	1995	2005	2015	2017	2018	2019
Espanya	**7,6**	**5,2**	**5,0**	**4,8**	**3,6**	**3,7**	**3,5**	**3,5**
Andalusia	7,1	5,8	5,3	5,4	3,6	3,6	3,6	3,7
Aragó	6,9	4,8	4,5	4,5	3,3	3,3	3,2	3,0
Astúries	7,6	5,3	4,2	4,6	3,4	3,5	3,4	3,3
Illes Balears	**8,4**	**5,9**	**5,4**	**4,5**	**4,1**	**4,1**	**4,1**	**4,2**
Illes Canàries	7,7	5,9	5,2	3,6	3,3	3,5	3,5	3,5
Cantàbria	7,7	5,0	4,3	5,2	3,7	3,7	3,6	3,4
Castella i Lleó	5,9	4,1	4,1	4,0	3,0	3,2	3,0	3,0
Castella-la Manxa	5,5	5,5	5,0	4,8	3,5	3,5	3,5	3,4
Catalunya	8,4	5,1	5,2	4,7	3,7	3,9	3,7	3,5
Com. Valenciana	8,1	4,8	5,4	5,2	3,7	3,8	3,7	3,5
Extremadura	5,3	5,7	4,7	4,3	3,2	3,3	3,1	3,2
Galícia	6,9	4,7	4,3	4,0	3,4	3,4	3,2	3,5
Madrid	9,3	5,2	5,3	4,8	4,0	4,0	3,8	3,7
Múrcia	7,3	5,9	5,5	5,0	3,3	3,5	3,5	3,4
Navarra	7,6	4,7	5,0	4,6	4,2	3,6	3,3	3,2
País Basc	8,7	4,4	4,6	4,5	3,4	3,5	3,4	3,3
La Rioja	7,2	5,1	4,4	4,7	3,4	3,4	3,7	3,6

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

Gràfic III-1.7.

Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons la forma de celebració. Illes Balears (2000-2019)

Font: Matrimonis, Institut d'Estadística de les Illes Balears

Quadre III-1.12. Nombre de matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons forma de celebració

	Total		Catòlics		Civils més altres	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
1990	4.606	100	3.389	73,58	1.217	26,42
1995	4.089	100	2.815	68,84	1.274	31,16
2000	4.494	100	2.955	65,75	1.539	34,25
2005	4.273	100	1.952	45,68	2.321	54,32
2010	3.947	100	1.071	27,13	2.876	72,87
2016	4.593	100	746	16,24	3.847	83,76
2017	4.570	100	700	15,32	3.870	84,68
2018	4.615	100	601	13,02	4.014	86,98
2019	**4.880**	**100**	**581**	**11,91**	**4.299**	**88,09**

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (sèries)

Aquesta tendència té dos motius. D'una banda, que seria sens dubte la principal, ens trobem en una societat marcada per l'increment de la laïcitat i l'abandonament de determinats ritus de la religió catòlica; de l'altra, la forta immigració multicultural ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions, que, evidentment, no segueixen els ritus matrimonials catòlics.

La tercera característica de la matrimonialitat que cal considerar és el retard en l'edat a l'hora de contreure matrimoni. Aquest fet té múltiples causes: la precarització laboral, tant des d'un punt de vista de l'estabilitat econòmica com de les retribucions percebudes; l'increment del període de formació; la dificultat de trobar un habitatge a l'abast de la renda disponible, situació especialment greu a les Balears, on hi ha el diferencial més gran de l'Estat entre renda mitjana i preu del metre quadrat d'habitatge per la forta demanda especulativa internacional de segones residències, i també els nous rols socials, en què el compromís matrimonial té un encaix complicat, entre d'altres.

Aquest increment significatiu de l'edat a l'hora de casar-se per primera vegada no tan sols és progressiu, sinó que també s'ha accelerat des de la dècada dels noranta i, particularment, a partir de l'inici del segle XXI. L'any 1976, a les Illes, l'edat mitjana de matrimoni era de 27 anys en el cas dels homes i de 24 anys en el cas de les dones. L'any 1990, l'edat de matrimoni havia augmentat un any en el cas de les dones i 0,6 anys en el cas dels homes. L'any 2000, l'edat dels homes supera els 30 anys i la de les dones s'acosta als 28 anys. A partir d'aquí s'accelera el retard matrimonial, i l'any 2010 l'edat mitjana del primer matrimoni s'endarrereix gairebé 4 anys (33,9 anys els homes i 31,5 les dones). Finalment, les dades del 2019 situen l'edat mitjana del primer matrimoni dels homes per sobre dels 36 anys (36,53) i ja supera els 34 anys en el cas de les dones (34,45);

en ambdós casos estan per sobre de les mitjanes estatals (35,98 i 33,87, respectivament). És a dir, en aquest interval, l'edat del matrimoni s'ha retardat per sobre dels 9 anys en el cas dels homes i supera els 10 anys en el cas de les dones. Un endarreriment que té evidents conseqüències pel que fa a la natalitat i la fecunditat total. (Vegeu el gràfic III-1.8).

Actualment, l'edat mitjana dels contraents de les Illes en el primer matrimoni és superior a la de l'Estat, en una tendència clara iniciada en els primers anys del segle XXI. Com ja es va indicar en memòries anteriors, aquest fenomen s'explica en gran manera per l'alt cost de vida a les Balears, a més d'uns salaris mitjans relativament baixos, una activitat econòmica molt estacionalitzada i l'elevat cost del preu de l'habitatge. En qualsevol cas, no es pot perdre de vista que s'analitza l'edat a l'hora de contreure matrimoni i no l'edat en què es comença a cohabitar amb la parella, un fenomen cada vegada més comú i acceptat per la societat. En alguns casos, és una fase prèvia al matrimoni i, en altres, esdevé una manera de cohabitació permanent.

Una altra característica que cal destacar dels matrimonis entre cònjuges de distint sexe és que hi ha diferències quant a l'edat dels contraents segons el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre 2 i 3 anys més joves de mitjana. Aquest bretxa per sexe s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant en el conjunt de l'Estat com a les Balears.

Pel que fa a la nacionalitat dels contraents, l'augment de persones de nacionalitat estrangera que es casen a les Balears ha estat molt significatiu durant les darreres dècades i, particularment, d'ençà de l'inici del mil·lenni. El 2019, s'han celebrat 4.880 matrimonis entre cònjuges de diferent sexe, dels quals el 69,2 % eren parelles de contraents amb nacionalitat espanyola; el 22,8% eren parelles en què un dels membres tenia nacionalitat estrangera i, finalment, un 8 % eren parelles en què tots dos contraents eren estrangers, augmentant lleugerament la proporció dels matrimonis en què un o els dos cònjuges eren estrangers respecte de 2018. Entre els matrimonis en què els dos membres són de nacionalitat estrangera, cal destacar que el 37,4% dels matrimonis se realitzaren entre contraents de la mateixa nacionalitat (Vegeu el quadre III-1.13.)

Aquesta situació contrasta amb la que es registrava a mitjan anys vuitanta, en què gairebé el 93,5 % dels matrimonis se celebraven entre parelles de nacionalitat espanyola, xifra que baixà lleugerament, però per sobre del 90 %, a mitjan anys noranta. El motiu ha estat el *boom* migratori internacional que es produí a començament del mil·lenni i dels fluxos immigratoris que, tot i que marcats per la situació econòmica, aporten contingents de població jove i fèrtil a l'arxipèlag i que, per tant, propicien l'augment dels matrimonis de nacionalitat mixta (són més freqüents els enllaços en què l'home és qui té nacionalitat espanyola) o entre residents estrangers, apropant-se segons les dades de 2019 al 31 % dels matrimonis registrats.

Hem de destacar que en el 2019 s'ha produït un augment prou important de la xifra de matrimonis heterosexuals respecte a l'exercici anterior, amb 265 matrimonis

més. El grup que ha crescut més és el de matrimonis amb que els dos membres tenen nacionalitat espanyola (119), el d'home espanyol ambdona estrangera (82), el de parelles estrangeres amb distinta nacionalitat (54) i d'estrangers amb la mateixa nacionalitat (14). L'únic grup que experimenta una reducció, gairebé inapreciable, és la de dona espanyola amb home estranger, amb 4 matrimonis menys que en el 2018.

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Balears evidencia la nova realitat estructural de la societat derivada dels potents fluxos internacionals. Si durant els anys vuitanta i noranta els homes espanyols residents a les Balears es casaven principalment amb europees (fins a superar el 80 % dels enllaços), aquesta proporció es modificà a mesura que arribaren dones d'altres nacionalitats i, fins i tot, s'arribà a què en més del 50 % dels matrimonis d'homes espanyols amb dones estrangeres, aquestes procedien d'Amèrica del Sud. En el 2019 les dones estrangeres procedents d'Amèrica del Sud constitueixen encara el col·lectiu més nombrós de dones estrangeres casades amb homes de nacionalitat espanyola, encara que el percentatge ha baixat fins el 44%.

Els 650 matrimonis en què la dona era estrangera i l'home espanyol registrats en 2019 suposen un increment del 14% respecte als registrats el 2018 (568 matrinonis entre home espanyol i dona estrangera). D'aquests 286 se celebraren amb dones d'Amèrica del Sud (44%); 220 han estat amb dones europees (33,85 %), i la resta tenien altres procedències, com els 40 matrimonis amb dones africanes (6,15 %) o els 19 matrimonis amb dones asiàtiques (2,92%).

Els matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, a banda de ser menys nombrosos (461 celebracions el 2019, 4 menys que el 2018), sempre han estat més heterogenis quant a procedències. Es detecten les mateixes tendències generals: un descens percentual dels matrimonis amb homes estrangers europeus; en canvi, guanyen pes els homes del continent sudamericà i africà. Així, el 2019 un 42% dels matrimonis de dones espanyoles i estrangers s'han celebrat amb homes d'Amèrica del Sud, mentre que la xifra de matrimonis amb homes de nacionalitat europea no arriben a un terç dels casos (27,8 %). Pel que fa a altres continents, destaca el pes que assoleixen els matrimonis amb persones provinents d'Àfrica (17,8 %), que guanyen un poc de pes percentual.

1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe

La Llei 13/2005, d'1 de juliol, modificà el Codi Civil i va conferir el dret de casar-se a qualsevol parella independentment del gènere dels membres.

La sèrie estadística de les Balears ja consta de les dades de catorze exercicis complets d'aplicació d'aquesta legislació. Després de l'entrada en vigor de la Llei, moltes parelles exerciren un dret que havien esperat durant molt de temps. Amb 148 enllaços constituïts per cònjuges del mateix sexe el 2006 i 129 el 2007, semblava que la tendència apuntava a un descens progressiu, amb només 92 enllaços el 2008, com es comentà fa uns

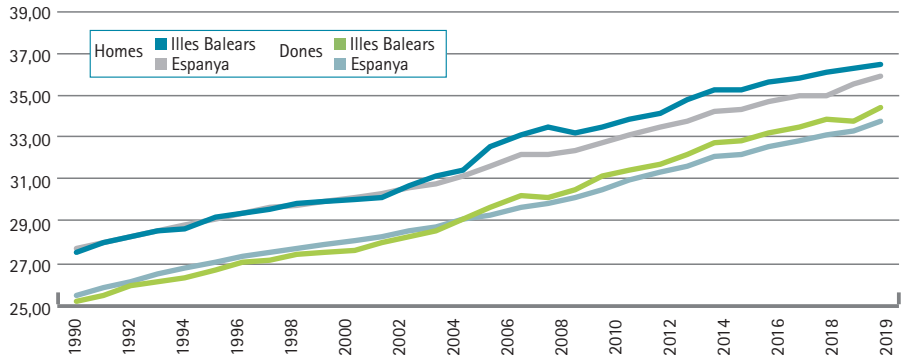
quants anys. La realitat, però, ha estat força distinta, i posteriorment, entre el 2009 i el 2014, els enllaços han presentat una distribució mitjana de 120 a l'any. Així mateix, des del 2015 s'aprecia una tendència clarament alcista que ha comportat que de llavors ençà, cada dada anual suposi superar el major registre de la sèrie, fins arribar a superar per primer cop els 200 enllaços (202, concretament) entre membres del mateix sexe el 2019. (Vegeu el quadre III-1.14)

Quadre III-1.13. Matrimonis amb cònjuges de diferent sexe segons composició de les nacionalitats dels contraents a les Illes Balears (1986-2019)

	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2017	2018	2019
Total	**4.164**	**4.410**	**4.152**	**4.329**	**4.260**	**3.950**	**4.570**	**4.615**	**4.880**
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	2.990	2.712	3.315	3.257	3.376
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	568	512	547	568	650
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	337	403	425	465	461
Ambdós estrangers	39	53	63	153	365	323	283	325	393

Font: Matrimonis (sèries), Ibestat

Gràfic III-1.8.
Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i a les Illes Balears per sexe (1990-2019)

Font: INE. Indicadors demogràfics bàsics. Indicadors de primonupcialitat

Quadre III-1.14. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe a les Illes Balears (2006-2019)

	Illes Balears		Mallorca		Menorca		Eivissa i Formentera	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2006	95	53	77	37	4	8	14	8
2007	87	42	73	36	2	2	12	4
2008	56	36	43	25	5	4	8	7
2009	86	38	72	25	1	4	13	9
2010	71	42	56	36	5	2	10	4
2011	82	43	61	37	5	0	16	6
2012	56	50	44	40	2	4	10	6
2013	75	54	55	41	4	7	16	6
2014	63	60	50	49	3	3	10	8
2015	72	66	59	55	1	8	12	3
2016	78	80	64	66	2	4	12	10
2017	84	96	70	73	4	15	10	8
2018	110	84	89	67	4	4	17	13
2019	**114**	**88**	**90**	**72**	**5**	**6**	**19**	**10**

Font: Matrimonis, Ibestat

Cal però analitzar com ha estat el comportament de la sèrie per sexe, ja que presenten algunes diferències prou significatives. Així, els matrimonis masculins presenten uns màxims relatius a l'inici de la sèrie i, poc després es produeix una certa dinàmica decreixent fins a arribar als mínims del 2012 i del 2014. Aquest cicle s'interromp i d'ençà el 2015 tornen a tenir uns valors destacables fins que en el 2018 se supera amb escreix la xifra més elevada anterior (95 el 2006) fins arribar als 110 enllaços. Aquesta xifra, val a dir que s'ha tornat a superar en el 2019, amb el que constitueix un nou màxim de la sèrie: 114 enllaços.

Pel que fa els matrimonis entre persones de sexe femení podem dir que tenen una marcada tendència alcista. Després del mínim assolit el 2008, en què només se celebraren 36 enllaços entre dones, la tendència no ha deixat de créixer fins a arribar, no tan sols a igualar el nombre de matrimonis homosexuals masculins, sinó també a superarlos el 2016 i el 2017. Hem de destacar que les xifres d'enllaços homosexuals femenins registrats en 2018 (84) i 2019 (88), tot i ser els més alts de la sèrie després del màxim de 2017 (96), han quedat significativament per davall dels matrimonis homosexuals masculins.

Pel que fa a la situació per illes, el 2019 més del 80% dels enllaços entre persones del mateix sexe se celebraren a l'illa de Mallorca, prop del 14,4% a les Pitiüses i un poc més de 5% restant a l'illa de Menorca. En el 2019, com també succeí en l'exercici anterior, se celebraren més matrimonis entre homes que entre dones, tot i

la importància dels enllaços entre dones, amb valors que se situen entre el més alts de la sèrie i això només s'explica pel fet que els dos darrers exercicis han suposat l'assoliment de rècords succeesius de matrimonis homosexuals masculins a les Balears. Per illes en el 2019, el predomini del matrimonis homosexuals masculins sobre els femenins es registrà a Mallorca (90 matrimonis entre homes i 72 entre dones) i Pitiüses (19 matrimonis d'homes i 10 de dones), mentre que a Menorca, tot i que per molt poc, els enllaços entre dones superaren als efectuats entre homes (6 i 5, respectivament).

En l'exercici 2019, com succeí ja en el 2018, s'ha produït un rècord dels matrimonis del mateix sexe, com a conseqüència de les elevades xifres de matrimonis entre dones i d'un nou rècord successiu de matrimonis entre homes. Una hipòtesi que podem plantejar és que, a mesura que es treballa per fer visible la diversitat sexual i de convivència, són més les dones i els homes que han decidit formalitzar una situació que fins fa unes quantes dècades s'havia de viure en la intimitat i s'havia d'amagar de la resta de la societat. Les polítiques de gènere, instaurades i promogudes des de l'Administració, i els moviments en defensa de la igualtat de gènere i de reconeixement de la llibertat i les distintes opcions sexuals, cada vegada més actius en la nostra societat, han ajudat que l'homosexualitat no sigui un tema tabú i que, fins i tot, es demostri en l'increment dels compromisos matrimonials. En aquest sentit, l'increment de matrimonis de cònjuges del mateix sexe i de les dones, particularment, seria una prova fefaent de l'apertura social del nostre arxipèlag.

1.2.2.3. Divorcis, separacions i nul·litats

Un cop analitzats els trets principals de l'establiment dels lligams matrimonials, cal atendre una aspecte socialment molt significatiu i de signe contrari: les dissolucions matrimonials.

La sèrie històrica mostra un creixement important de les dissolucions des de l'aprovació de la primera llei de divorci de l'actual període constitucional (Llei 30/1981) fins a l'aprovació de la reforma de la legislació de 2005 (Llei 15/2005) que facilità la tramitació dels divorcis. Per tant, és lògic que l'any 2006, el primer en què s'aplica la reforma de la Llei, les dissolucions arribin al seu màxim, amb 145.919 a l'Estat espanyol i 3.949 a les Balears. A partir d'aquest moment, s'inicia un descens progressiu fins que a partir del 2013 la xifra de dissolucions s'estabilitza entorn dels poc més de 100.000 casos en el conjunt de l'Estat, fins a situar-se en poc més de 95.000 en 2019 (95.320) i els 2.500 casos a les Illes (2.523, 2019). Podem dir, per tant, que les xifres actuals de dissolucions matrimonials són entre un 35 i un 36% inferiors als màxims registrats (Vegeu el quadre III-1.15.)

En el 2019 es confirma la tendència al nou descens de les dissolucions matrimonials, que ja s'havia detectat en el 2018. Podem parlar d'un descens respecte del 2018 de 4.124 dissolucions a tot l'Estat, el que percentual seria entorn d'un 4%, mentre que a les Illes, aquest descens seria de 73 casos o d'un 2,8%, si ho traduïm a termes percentuals.

Les 2.523 dissolucions matrimonials registrades el 2019 a les Balears es distri-

bueixen entre 2.447 (96,99%) divorcis i 76 (3,01%) separacions, no registrant l'exercici cap cas de nul·litat, que per infrequent, sempre presenta uns valors baixos (entre 2 i 3 tres casos de mitjana en els darrers quinquennis).

És evident que també les dissolucions reflecteixen una crisi en la institució del matrimoni, substituïda en molts de casos per models de convivència sense regular que, tanmateix, també pateixen les mateixes circumstàncies d'inestabilitat actual de les relacions de parella, però que no es reflecteixen estadísticament. És lògic que, si hi ha menys matrimonis, també es produeixin menys dissolucions.

Les Balears ocupen la sisena posició entre les comunitats autònomes per taxes de dissolució matrimonial del 2019 (2,11 dissolucions per 1.000 habitants), després de la Comunitat Valenciana (2,25 ‰), Catalunya (2,20 ‰), Principat d'Astúries (2,14 ‰), Cantàbria (2,13 ‰) i Andalusia (2,11 ‰), amb una taxa coincident amb la balear. Totes aquestes comunitats, juntament amb Canàries (2,05 ‰) han superat la mitjana estatal, que se situa el 2019 en les 2,02 dissolucions per 1.000 habitants. En canvi, els mínims s'han assolit a Aragó (1,60 ‰), Castella i Lleó (1,73 ‰), Extremadura (1,75‰), Galícia (1,78 ‰) i La Rioja (1,80‰).

La Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació divorci, té una incidència molt directa en la modalitat de dissolució matrimonial. Així, abans de la reforma, els casos de divorci només representaven entorn del 40 % de les dissolucions, mentre que les separacions eren majoritàries. A partir del 2005, s'inverteix la situació, i els divorcis constitueixen, a partir de 2013 i de manera molt estable fins a les darreres dades disponibles del 2019, entorn del 96% de les dissolucions totals de l'estat i entorn del 97% de les de l'arxipèlag Balear i, per tant, podem dir que els divorcis no només és l'opció majoritària de les dissolucions matrimonials, sinó que les separacions han esdevingut una modaliat gairebé residual i molt minoritària per formalitzar legalment la ruptura d'una parella.

Més del 78,9 % dels divorcis i prop del 86,7 % de les separacions que s'han registrat a l'Estat espanyol el 2019 han estat de mutu acord. Això és important per reduir el termini dels procés, ja que en cas d'acord entre les parts pot acabar en uns tres mesos; en canvi, si és contenciós, es pot perllongar fins als deu mesos.

La mitjana entre matrimoni i data de resolució fou de 16,7 anys. Els matrimonis dissolts per divorci presentaren una durada mitjana de 16,5 anys, els de matrimonis separats de 23,2 i els anul·lats de 8,0 anys. Cal esmentar que un percentatge important de ruptures es produeixen després de llargues convivències. Així, el 32,8% dels divorcis s'esdevenen després de vint anys de matrimoni.

Finalment, les nul·litats són el tipus de dissolució matrimonial, per la seva naturalesa, menys freqüent i suposen menys d'1 de cada 1.000 dissolucions. Sembla que la simplificació introduïda l'any 2015 pel Papa Francesc en el procés de nul·litat eclesiàstica no ha tingut repercussió estadística, probablement perquè afecta bàsicament a la tramitació i no a les causes de

nul·litat. El 2019 tan sols s'han declarat 75 nul·litats a tot l'Estat espanyol, cap de les quals s'ha registrat a les illes Balears, que si en registraren 4 en 2018.

1.2.3. La mortalitat

Com ja és habitual en la memòria del CES les dades relatives al moviment natural de població són les de l'any anterior en ser les darreres dades definitives disponibles. No obstant, donada la situació extraordinària creada per la pandèmia de la COVID-19 en la memòria de l'any 2020 exposem també les dades provisionals de defuncions per causa de mort pels mesos de gener a maig de 2020 que han estat publicades per l'INE amb data 2021, així com les dades provisionals de defuncions per tot l'any 2020.

El 2019 es produïren a les Balears un total de 7.995 defuncions de residents, 211 menys que en el 2018. Els grups de malalties més freqüents com a causa de mort foren les relacionades amb els tumors (2.281) i l'aparell circulatori (2.202), que provocaren a les Illes el 56% de les defuncions. Les malalties de l'aparell respiratori (745), que foren la tercera causa de mort a les Balears, varen produir el 9% de les defuncions el 2019.

El nombre total de defuncions situen la taxa bruta de mortalitat en el 6,7‰. La taxa, que és la més baixa des de l'any 1991, es modera respecte al 2018 quan la taxa fou del 6,98‰. Per sexes, tenim que entre els homes la taxa és del 6,7‰ i per les dones del 6,5‰.

Quadre III-1.15. Dissolucions del matrimoni a Espanya i les Illes Balears (2007-2019)

	Espanya				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
2007	137.510	150	11.583	125.777	3.774	10	273	3.491
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886
2009	106.166	127	7.680	98.359	2.784	4	184	2.596
2010	110.321	140	7.248	102.933	2.853	2	162	2.689
2011	110.651	132	6.915	103.604	2.907	1	136	2.770
2012	110.764	133	6.369	104.262	2.851	0	151	2.699
2013	100.437	110	4.900	95.427	2.500	3	107	2.389
2014	105.893	113	5.034	100.746	2.510	2	117	2.391
2015	101.357	144	4.652	96.562	2.503	2	78	2.423
2016	101.294	117	4.353	96.824	2.539	2	154	2.383
2017	102.341	100	4.280	97.960	2.694	0	146	2.548
2018	99.444	92	4.098	95.254	2.596	4	94	2.498
2019	**95.320**	**75**	**3.599**	**91.645**	**2.523**	**0**	**76**	**2.447**

Font: Estadística de nul·litats, separacions i divorcis, INE

Tot i que la taxa bruta de mortalitat és un indicador molt emprat en l'anàlisi demogràfica el cert és que aquesta està condicionada per l'estructura etària d'una societat determinada, la qual cosa dificulta la comparació. Per a garantir la comparabilitat i eliminar l'efecte diferencial que pot provocar l'estructura per edats és habitual que es calculin les taxes estandaritzades de mortalitat.[6] Les taxes es calculen cada any per sexes, edat, territoris i causes de mort. Les dades estan disponibles a l'apartat d'estadístiques de societat, subapartat salut de l'INE.

Per l'any 2019, l'INE calcula que la taxa estandaritzada de mortalitat de les Balears és del 7,76‰ mentre que pel conjunt de l'Estat espanyol la taxa és del 7,97‰. Si en l'exercici comparatiu es prenen en consideració totes les Comunitats autònomes tenim que la taxa balear de mortalitat ocupa la novena posició. La taxa més baixa és de 6,76‰ i es correspon a la Comunitat de Madrid mentre que la més elevada, del 9‰ s'observa a Andalusia.

Per causes de mort, les taxes més elevades tant a les Illes com a Espanya són per tumors (2,2‰;2,17‰ respectivament) i per les malalties del sistema circulatori (2,2‰; 2,3‰). (Vegeu el quadre III-1.16). Quan a la resta de causes, i per comparació a les dades nacionals, la comunitat de les Illes presenta taxes més favorables en les defuncions provocades per malalties del sistema respiratori (0,7‰;0,9‰). Per contra, les defuncions provocades per malalties endocrines, nutricionals i metabòliques i les provocades per les del sistema nerviós i dels òrgans del sentit tenen una major incidència respecte a la dada nacional (0,3‰;0,3‰ i 0,5‰;0,5‰ respectivament).

Tant les taxes brutes de mortalitat com les taxes estandaritzades es veuen afectades pel gran pes que suposen les defuncions de persones en edats avançades, una de les característiques pròpies de les actuals societats desenvolupades. Aquest fet fa que les taxes de mortalitat no permetin avaluar la incidència de les morts en edats joves, una dada de gran transcendència tant social com sanitària. Per aquest motiu els organismes internacionals han determinat la necessitat de tenir un indicador que permeti avaluar les morts teòricament evitables i que comporten una disminució en l'esperança de vida dels individus.

Per mesurar i avaluar les anomenades defuncions prematures i teòricament evitables s'utilitza l'indicador dels anys potencials de vida perduts (APVP) que pren en consideració els anys que haurien viscut els individus si haguessin cumplit amb l'esperança de vida del país o regió. Quant a la taxa, aquesta expresa els anys totals de vida potencialment perduts en tant per mil o per cent mil. L'any 2019, la taxa estandarditzada dels APVP a les Illes és, pel conjunt de causes de mort, del 44,65‰ i per Espanya del 48,38‰. (Vegeu quadre IIIA-1.5). Tant a Espanya com a les Illes, la principal causa de pèrdua d'anys potencials de vida són els tumors. La taxa d'APVP per aquesta causa ha estat a les Illes del 19,38‰ seguida per la de causes de mort per causes externes (6,68‰).

(Vegeu quadre III-1.17)

6. La metodologia pel càlcul de les taxes estandaritzades es pot consultar a la metodologia de l'operació estadística de mortalitat per causes de mort publicada per l'INE, què es pot consultar en el següent enllaç:Grado de importancia 2 (ine.es)

Quadre III-1.16. Evolució de les taxes estandarditzades de defunció a Espanya i a les Illes Balears (2001, 2008, 2019)

	2001		2008		2019	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	**8,53**	**8,73**	**7,47**	**7,40**	**7,97**	**7,76**
Malalties del sistema circulatori	2,92	2,97	2,31	2,37	2,17	2,15
Tumors	2,35	2,38	2,12	2,10	2,27	2,21
Malalties del sistema respiratori	0,88	0,86	0,83	0,68	0,88	0,73

Font: Defuncions segons causa de mort, INE
Nota: taxa tant per mil

Quadre III-1.17. Taxes estandarditzades d'APVP per causes externes a Espanya i les Illes Balears (2019)

	Total		Homes		Dones	
	Taxa estandarditzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP	Taxa estandarditzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP	Taxa estandarditzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP
Illes Balears	6,7	29,7	10,2	31,8	3,1	24,0
Espanya	5,6	26,2	8,7	27,2	2,5	23,4

Font: Defuncions segons causa de mort, INE
Nota: APVP, anys potencials de vida perduts. Taxa en tant per 1.000.

La desagregació de les defuncions observades al llarg de l'any 2019 per causa de mort i gran grup d'edat de persones fins als 80 anys mostra que les causes externes són la primera causa de mort prematura entre el grup de persones en edats compreses entre els 16 i els 39 anys, amb 70 defuncions de un total de 136. Entre les persones de 40 a 64 anys la principal causa de defunció s'inclou en la categoria de tumors (568 de un total de 1.165) seguida de les malalties del sistema circulatori (182). Pel grup de població de 65 a 79 anys aquestes dues causes de mort es mantenen com les de major incidència i així, de un total de 2.045 morts, el 44% són causades per tumors i el 21,5% per malalties dels sistema circulatori. Per comparació a l'any 2018, la taxa estandaritzada d'APVP per causa tumors així com la de per malalties del sistema circulatori són inferiors mentre la taxa relacionada amb les causes externes és superior tant entre les dones com sobretot entre els homes, si bé cal tenir en compte en aquest últim cas que la taxa d'APVP entre els homes és molt superior essent inclús semblant a la relacionada amb les malalties del sistema circulatori. Així, entre els homes la taxa és del 10,17‰ mentre que entre les dones és del 3,08‰.

Si bé la mortalitat es concentra en les edats més avançades, la comparació de les taxes

brutes específiques de mortalitat permet identificar alguns trets del patró de la mortalitat per edat i sexe. Com ja s'ha apuntat en anteriors memòries del CES la mortalitat masculina és en general més alta que la femenina, un fet que s'observa l'any 2019 en totes les edats excepte entre les persones de menys d'un any on la taxa femenina és més elevada. Per comparar de manera adecuada la sobremortalitat masculina es calcula el quocient entre la taxa masculina de mortalitat i la taxa femenina el que ens mostra quantes vegades la taxa masculina és superior a la femenina. Els resultats mostren un pic molt accentuat de la sobremortalitat masculina en el grup d'edat dels 25 als 29 anys on el quocient de les taxes específiques de 0,48‰ i 0,05‰ donen una sobremortalitat de 9,6 vegades. Un segon pic, amb un quocient de 3,3 vegades s'observa en el grup d'edat dels 5 als 9 anys. En el cas dels homes i dones de 10 a 14 ans la taxa és la mateixa, del 0,03‰, el que dóna un quocient d'1, mentre que per la resta de grups d'edat s'observa una curva suau amb valors que oscilen entre l'1,2 de les persones majors de 85 anys i el 2,2. En la taxa global de mortalitat, amb una taxa masculina del 6,86‰ i una femenina del 6,48‰ el quocient de sobremortalitat masculina és del 1,05. Si l'índex de sobremortalitat masculina es calcula amb el nombre de defuncions, tal i com publica IBESTAT al seu web, els resultats són semblants excepte en el cas de les persones de 85 i més anys on tenim més defuncions de dones donat el seu major pes poblacional.

La sobremortalitat masculina s'explica per diversos factors essent un dels més importants la mortalitat causada per comportaments de risc associats a la pèrdua de salut com puguin ser els accidents de trànsit, el consum d'alcohol o el tabaquisme entre d'altres. La comparació per sexes de les dades de mortalitat per causes de mort mostra efectivament una sobremortalitat masculina en les causes externes de mortalitat i en malalties del sistema respiratori i digestiu. A més, entre els grups d'edat de persones de 45 i més anys destaca també la sobremortalitat de malalties del sistema circulatori, excepte entre les persones de 85 i més anys on el 65% de les defunciones són femenines.

Fent un petit incís, cal dir que, pel que fa al grup de població menor de 40 anys, els supòsits que es manegen a l'hora d'elaborar projeccions de població plantegen com a hipòtesi que es produirà una millora en les taxes de defunció masculina com a resultat de l'aplicació de polítiques legals i socials, com el carnet per punts o les campanyes sobre el consum de drogues. Així mateix, els analistes demogràfics preveuen que la sobremortalitat masculina per defuncions produïdes per certs tipus de càncer o per malalties del sistema circulatori en el futur es reduiran, la qual cosa es fonamenta en la idea que algunes d'aquestes defuncions, com el càncer de pulmó, són degudes als mals hàbits de les persones i, per tant, potencialment evitables. Contràriament, s'estableix com a hipòtesi que la mortalitat de les dones augmentarà com a conseqüència de l'adopció d'algun dels hàbits classificats tradicionalment de «masculins» (augment de les dones que fumen, augment de situacions d'estrès...), que s'hauran de traduir, necessàriament, en un nombre més gran de defuncions femenines i, per tant, en un possible apropament de l'índex d'esperança de vida d'ambdós sexes.

Com a conseqüència de les millores sanitàries, dels hàbits de vida més saludables i d'una major participació en el si de la societat, l'esperança de vida continua augmentant a les Illes, i la xifra de defuncions es concentra especialment en les edats superiors, amb un progressiu desplaçament cap a les més altes. Així, mentre que l'any 1986 el 44% de les defuncions s'esdevenien en el grup d'entre 60 i 79 anys, el 2008 aquestes defuncions suposaren el 32%**,** i el 2019, el 30,9%**.** Simultàniament, en el mateix període augmentà el nombre de persones mortes de 80 anys i més: el 37 % el 1986; el 54 % el 2008, i el 57,6% el 2019. És a dir, prop de 6 de cada 10 defuncions corresponen a majors de 80 anys i més del 88 % es registren entre persones de més de 60 anys. (Vegeu quadre III-1.18).

El nombre total de defuncions és inferior al nombre de naixements el que resulta com ja hem mencionat en un creixement vegetatiu per mil habitants del 1,41 quan a Espanya el balanç és negatiu (-0.13). La comparativa territorial ens mostra a més que a la majoria de les CA el saldo és negatiu i que solament les Illes, la Comunitat de Madrid i Múrcia tenen més naixements que no defuncions entre la seva població resident. Tanmateix, l'anàlisi de la sèrie històrica mostra que el balanç del 2019 és el més baix dels darrers 10 anys, sent la tendència la seva progressiva minoració. (Vegeu gràfic III-1.9)

Les taxes vegetatives positives de l'arxipèlag balear deriven d'una baixa mortalitat (6,67**‰**) i d'una natalitat amb una taxa del 8,08‰, segons dades de l'INE del 2019. Les dades mitjanes estatals són del 8,83 ‰ i del 7,62 ‰ respectivament.

Els grans avenços que s'han produït en la medicina i en matèria preventiva han fet que avui dia les taxes de mortalitat infantil tinguin valors molt baixos (3,2**‰)**, i que, a més, les condicions de salut de la població major siguin més bones. Tots dos extrems de la piràmide de la població -menys mortalitat infantil i més nombre d'efectius en les edats superiors- fan que l'esperança de vida augmenti any rere any. L'any 2019 l'esperança de vida al néixer és a les Illes de 83,7 quan al 2018 fou de 83,2 anys mentre que l'any 2010 l'esperança de vida als cero anys era de 81,6 anys. Com és habitual, els homes presenten una esperança de vida menor que al 2019 ha estat de 81,4 anys mentre que la de les dones és de 86 anys (dades INE)[7].

Cara a l'any 2020 es preveu que la COVID-19 tingui efectes en l'indicador de l'esperança de vida degut a una sobremortalitat que afectaria sobre tot a les persones de major edat. La magnitud d'aquesta pèrdua així com l'impacte de la pandèmia en l'estructura demogràfica solament es podrà conèixer en tenir les dades definitives. En el moment d'escriure aquesta memòria les dades disponibles són tres: les morts per COVID a les Illes Balears publicades en el visor COVID-19 al web de l'IBESTAT, les dades provisionals de defuncions de l'any 2020 i les dades de defuncions per causa de mort gener-maig 2020. Les dues darreres són dades publicades per l'INE.

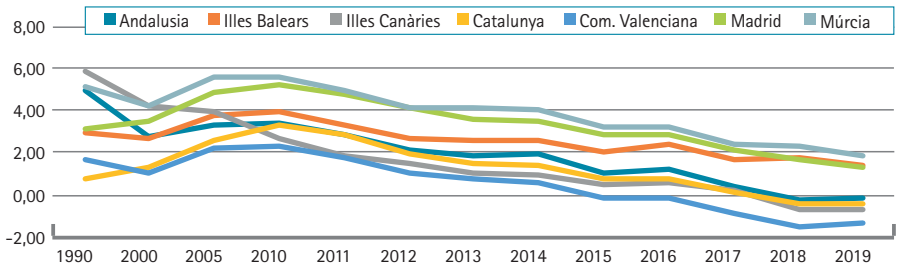
7. Contràriament a memòries anteriors les dades relatives a l'esperança de vida, una de les funcions de les taules de mortalitat, són les publicades per l'INE atès que a l'hora de escriure aquest apartat les taules de mortalitat 2019 de l'IBESTAT encara no estan disponibles.

Quadre III-1.18. Defuncions a les Illes Balears segons els grups d'edat i el gènere (2019)					
	Total	Homes	Dones	Sobremortalitat dels homes	Distribució per grups d'edat
Total	**7995**	**4115**	**3880**	**1,06**	**100,0%**
<1 any	31	14	17	0,82	0,4%
01-04 anys	7	4	3	1,33	0,1%
05-09 anys	4	3	1	3,00	0,1%
10-14 anys	2	1	1	1,00	0,0%
15-19 anys	10	7	3	2,33	0,1%
20-24 anys	23	16	7	2,29	0,3%
25-29 anys	20	18	2	9,00	0,3%
30-34 anys	30	19	11	1,73	0,4%
35-39 anys	53	36	17	2,12	0,7%
40-44 anys	80	51	29	1,76	1,0%
45-49 anys	117	70	47	1,49	1,5%
50-54 anys	237	153	84	1,82	3,0%
55-59 anys	306	211	95	2,22	3,8%
60-64 anys	425	278	147	1,89	5,3%
65-69 anys	484	320	164	1,95	6,1%
70-74 anys	682	433	249	1,74	8,5%
75-79 anys	879	539	340	1,59	11,0%
80-84 anys	1200	638	562	1,14	15,0%
85 i més anys	3405	1304	2101	0,62	42,6%

Font: Defuncions 2019, Ibestat

Gràfic III-1.9.

Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1990-2010 decennal / 2011-2019 anual)

Font: Indicadors demogràfics, INE

Segons es pot consultar al Visor de l'IBESTAT el nombre total de defuncions per COVID-19 pel període 1 de gener a 31 de desembre de 2020 ha estat de 545, amb un total de casos confirmats de la malaltia de 36.948. En cas de que el nombre total de defuncions de l'any 2020 fos parell a l'any 2019 i que totes les defuncions per COVID-19 fossin de persones residents a les illes les morts causades per la pandèmia representarien un increment anual en el nombre de defuncions del 6,6%.

Amb les dades provisionals de defuncions per causa de mort gener-maig de l'any 2020 l'INE ha calculat les taxes de mortalitat per causes més freqüents. De l'anàlisi d'aquestes dades destaquem el següent:

– amb una taxa del 18,5 per 100.000 habitants les morts per COVID-19 identificat[8] són a les Illes la primera causa de mort.

– La taxa és més elevada entre els homes (22,26 per 100.000habitants) que entre les dones (14,82 per 100.000habitants) i el quocient de sobremortalitat masculina és de 1,5.

– la taxa del conjunt de l'estat, del 68,8 per 100.000 habitants, és molt més elevada. Entre les CA destaquen Castellà i Lleó (125,1 per 100.000 h.) Castella La Manxa (160,8 per 100.000 h) i la comunitat de Madrid (150.6 per 100.000 h)

– A les Balears les taxes de mortalitat entre la primera causa de mort (COVID-19) i la segona (Malalties isquèmiques del cor) són molt semblants. En el cas d'Espanya la distància és per contra notable. El quocient de les taxes entre la primera i la segona causa de mort és de 1,01 a les Illes i del 2,5 a Espanya. En el cas de Castella la Manxa, que és la comunitat amb la taxa més elevada segons les dades provisionals del primer semestre 2020, el quocient és de 5,7. (Vegeu quadre III-1.19, quadre III-1.20 i gràfic III-1.10).

Quant a les dades provisionals de defuncions, que recordem no estan encara disponibles amb desagregació per causa de mort, aquestes serien de 8.562 i per tant, les morts per COVID-19 publicades al visor de l'IBESTAT representarien el 6,4% del total. D'altre banda, la comparació anual del nombre de defuncions per l'any 2020 mostra una pujada del 7,09% (+567). Un increment més moderat si es compara amb la mitjana nacional on el nombre de defuncions s'eleva un 17,73%. Tanmateix, tot i que la variació en el nombre de defuncions es comparativament més favorable per a les Illes no es pot oblidar que les morts provocades per la malaltia comporten no solament un increment de la taxa bruta de mortlaitat sinó sobre tot una gran pèrdua a nivel personal.

Per les dades provisionals del nombre de defuncions registrades i comptabilitzades al llarg de l'any 2020 l'INE proporciona les dades desagregades per mes de defunció el que permet observar que la sobremortalitat va ser especialment elevada al més d'agost (+26,6%), i notable als mesos de març, setembre, octubre i desembre. Per sexes el nombre de morts entre els homes és més elevada als mesos de març, novembre i desembre mentre que en el cas de les dones els increments s'observen als mesos d'agost, setembre i octubre.

8. L'INE diferencia entre COVID-19 identificat i no identificat però sospitat.

Quadre III-1.19. Taxes de mortalitat per causes més freqüents, mes de defunció i sexe; total nacional i Illes Balears. Gener-maig 2020, dades avanç

	Total		Homes		Dones	
	Total nacional	Balears, Illes	Total nacional	Balears, Illes	Total nacional	Balears, Illes
Total malalties	**487,1**	**309,1**	**497,0**	**321,2**	**477,5**	**297,2**
Covid-19 virus identificat	68,8	18,5	76,1	22,3	61,9	14,8
Covid-19 Vvrus no identificat (sospitós)	27,5	2,6	24,4	3,1	30,4	2,2
Malalties isquèmiques del cor	27,4	18,3	33,9	23,3	21,2	13,3
Malalties cerebrovasculars	23,9	14,9	21,1	13,0	26,5	16,7
Demència	19,6	12,6	12,8	8,9	26,1	16,2
Càncer de bronquis i pulmó	19,3	16,5	30,0	25,0	8,9	8,0
Insuficiència cardíaca	18,5	13,1	14,5	9,6	22,4	16,5
Malaltia d'Alzheimer	15,2	12,8	8,9	6,0	21,2	19,6
Malalties cròniques de les vies respiratòries inferiors (ECVRI)	14,0	12,0	20,0	17,3	8,3	6,8
Malaltia hipertensiva	13,6	12,5	9,1	8,6	17,9	16,4
Pneumònia	10,4	6,1	11,1	6,5	9,7	5,6
Diabetis mellitus	10,8	9,1	9,8	8,7	11,7	9,5
Càncer de còlon	9,7	9,1	11,3	10,1	8,1	8,2
Insuficiència renal	7,1	5,0	6,7	4,1	7,5	6,0
Càncer de pàncrees	6,4	5,1	6,8	6,7	6,1	3,6
Càncer de mama	6,0	5,6	0,1	..	11,6	11,2
Càncer de pròstata	5,4	3,6	11,0	7,2	..	..
Resta de malalties	183,6	131,7	189,4	140,9	178,0	122,5

Font: Institut Nacional d'Estadística
Nota: Resultats avanç. Taxa per 100.000 habitants

Quadre III-1.20. Taxes de mortalitat per CA de les tres causes més freqüents a Espanya. Dades avanç gener-maig de 2020. Taxes per cada 100.000 habitants

	Total		
	Covid-19 Virus identificat	Covid-19 virus no identificat (sospitós)	Malalties isquèmiques del cor
Total nacional	68,841	27,476	27,44
Andalusia	16,548	6,383	31,087
Aragó	69,388	16,783	30,254
Astúries, Principat	33,474	17,669	43,388
Balears, Illes	18,531	2,647	18,275
Canàries, Illes	7,496	3,495	33,341
Cantàbria	36,891	10,81	26,081

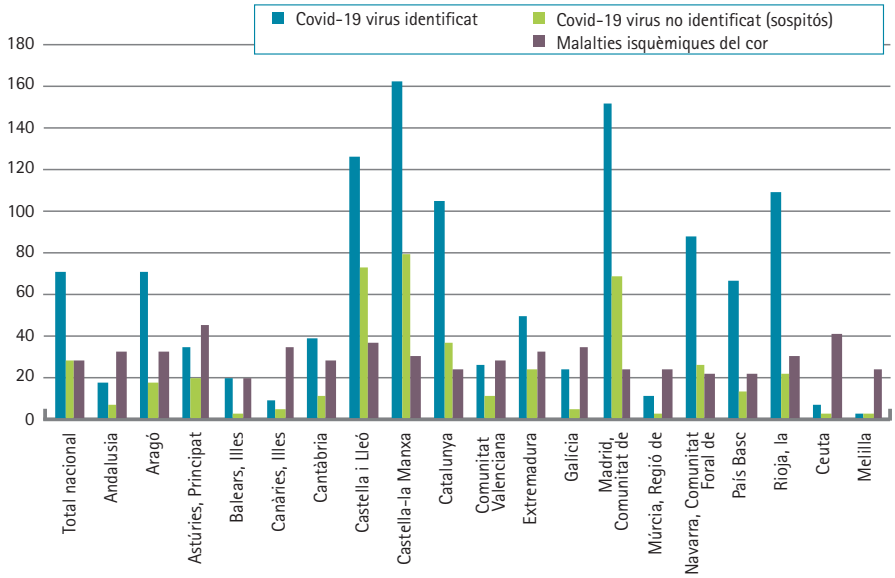
continua

	Covid-19 Virus identificat	Covid-19 virus no identificat (sospitós)	Malalties isquèmiques del cor
Castella i Lleó	125,142	71,116	35,6
Castella-la Manxa	160,829	78,702	28,223
Catalunya	102,888	35,367	22,935
Comunitat Valenciana	24,828	10,129	27,36
Extremadura	48,14	23,506	31,78
Galícia	23,812	2,815	33,404
Madrid, Comunitat de	150,626	66,506	22,985
Múrcia, Regió de	9,266	1,721	22,238
Navarra, Comunitat Foral de	85,794	24,361	19,671
País Basc	64,376	11,623	19,957
Rioja, la	107,93	19,709	29,407
Ceuta	5,964	2,385	39,36
Melilla	2,297	1,148	22,968

Font: Institut Nacional d'Estadística
Nota: Resultats avanç

Gràfic III-1.10.

Taxes de defunció per covid-19, sospita covid-19 i malalties isquèmiques del cor (tercera causa de mort a l'àmbit nacional) per comunitats autònomes. Gener-maig de 2020, dades avanç (taxes per cada 100.000 habitants)

Font: Institut Nacional d'Estadística
Nota: Resultats avanç

Juntament amb les dades de defuncions l'INE ha publicat amb dades provisionals els indicadors demogràfics i les taules de mortalitat de l'any 2020. Com és d'esperar, i a pesar d'existir un increment de població, la taxa bruta de mortalitat presentaria uns valors més elevats. Si es confirmen les dades en el cas de les Balears la taxa passaria del 6,67‰ al 7,05‰ mentre que a tota Espanya la taxa va del 8,83‰ al 10,38‰. En algunes comunitats la variació és francament significativa com per exemple en el cas de Castella-La Manxa i Castellà i Lleó, una circumstància que s'explica per la composició etària de la població.

1.2.4. La immigració

Un component demogràfic de gran importància en l'estructura i dinàmica de les poblacions és el dels moviments migratoris. La migració es pot definir com l'entrada i sortida de persones d'un territori definit administrativament en un període de temps determinat i és un dels components de la equació compensadora que determina la grandària d'una població. A diferència del creixement vegetatiu, les migracions no formen part de la dinàmica reproductiva natural i la seva comptabilitat es defineix sempre a partir de criteris polítics i administratius de manera que està sempre en funció de la unitat territorial de referència. Aquest fet fa que en l'anàlisi demogràfica es parli de migració interior i de migració exterior. En el cas d'Espanya, les migracions interiors estan compostes pels canvis de població entre els municipis de l'estat mentre que les migracions exteriors fan referència als canvis residencials entre Espanya i altres països estrangers. En el cas de les Balears, tal i com publica l'IBESTAT en les seves dades, les migracions interiors són les que es produeixen entre municipis de les illes mentre que les exteriors són de dos tipus, les que comporten canvis residencials respecte a altres comunitats autònomes i les que resulten de moviments entre algún municipi de les Illes i l'estranger.

Sempre tenint present el territori de referència, les persones migrants són les que traspassen una determinada frontera administrativa a l'hora de canviar la seva residència. Si el moviment és cap el territori de referència s'empra el terme d'immigrant, mentre que si el moviment és de sortida el terme és el d'emigrant. La diferència entre el nombre de persones que passen a residir a un territori determinat i les que es desplacen a viure a altre territori conforma el saldo o balanç migratori, el qual pot ser positiu o negatiu.

A l'àmbit de l'estadística pública les fonts per a l'estudi de les migracions com a component demogràfic són dues, l'Estadística de Variacions Residencials i l'Estadística de Migracions. L'Estadística de Variacions Residencials (EVR) és un operació estadística elaborada per l'INE a partir dels canvis de residència registrats en els padrons municipals amb base de variació de l'any de referència. L'estadística obté informació sobre la totalitat de variacions residencials interiors, entre municipis d'Espanya, i exteriors. Tant l'INE com l'IBESTAT fan difusió de les dades si bé en el cas de les dades proporcionades per l'IBESTAT la unitat territorial de referència és la comunitat autònoma de manera que es consideren migracions exteriors tant les que resulten de variacions residencials entre les

Balears i altres comunitat autònomes com les que es relacionen amb moviments amb l'estranger.

D'altra banda, és important tenir present que la unitat de les EVR són els moviments migratoris i no les persones donat que una persona pot modificar la seva residència més d'un cop. No obstant això, l'operació és una bona font estadística per a l'estudi poblacional per quant permet observar com evolucionen els fluxos migratoris. A més, és la base de la Estadística de Migracions.

La finalitat de l'Estadística de Migracions és la de proporcionar una mesura quantitativa dels fluxos migratoris i és una de les fonts bàsiques d'informació a partir de les quals s'elabora l'operació estadística de Xifres de Població, responsabilitat de l'INE. L'estadística s'elabora des de l'any 2013 a partir de les variacions residencials registrades al padró a més d'altres fonts addicionals que permetin copsar de manera més completa el fenòmen de la migració. A banda, no es comptabilitzen com a immigracions les variacions residencials lligades a estàncies en el lloc de destí de menys de 12 mesos.

Donat que la memòria del CES 2019 recollia les dades de 2018 en aquesta edició exposarem les dades d'EVR difoses per l'IBESTAT pels anys 2019, A banda, ferem menció a les dades INE per l'exercici 2020, sempre tenint present que les dades del INE tenen com a unitat de referencia l'estat espanyol i que per tant les migracions interiors recullen tant els moviments entre municipis de l'arxipièlag com les observades entre les Balears i altres comunitats autònomes mentre que les dades d'IBESTAT consideren com a migracions interiors les que es produeixen entre municipi de les illes.

L'existència de persones residents nascudes fora de les Illes ha estat un procés continuat en el temps d'ençà que s'inicià el desenvolupament turístic, quan es produïren els primers corrents immigratoris tant de població estrangera com de població d'altres comunitats autònomes. Inicialment, una part dels corrents protagonitzats per persones estrangeres tingueren una finalitat residencial permanent i els estrangers venien a viure a les Illes atrets per les condicions climàtiques i la bellesa de l'entorn natural. Per contra, donada la situació econòmica de les Illes, les persones procedents d'altres autonomies s'hi traslladaven per treballar, sobretot en el sector de serveis, en especial els relacionats amb el turisme, i en la construcció.

A final dels anys noranta i durant els primers anys del segle XXI, s'inicià un altre corrent immigratori protagonitzat per població estrangera que, a l'igual que la població d'altres comunitats, es traslladava a les Balears per motius laborals i econòmics. Així, en l'actualitat, el perfil immigratori presenta una major complexitat pel que fa a la combinació de les dues finalitats, la residencial, pròpia de persones amb un nivell adquisitiu mitjà alt, i la socioeconòmica, on de cada cop més s'observa una diversificació del perfil demogràfic, especialment pel que fa al país d'origen. (Vegeu quadre III-1.21 i gràfic III-1.11)

La importància de la immigració es palesa en les dades padronals. Segons la revisió del Padró del 2020, la població resident

a les Illes Balears nascuda fora de la comunitat autònoma (a altre comunitat o a l'estranger) representa el 46% de la població empadronada mentre que un 19% de les persones residents tenen nacionalitat estrangera. Aquestes dades signifiquen igualar les registrades fa quasi un decenni, quan la població nascuda fora també fou del 46% del total (2012). Tanmateix, a l'hora de valorar la sèrie històrica de les dades padronals, cal tenir present que l'any 2017 es varen produir modificacions en la gestió del padró. A partir de les xifres a 1 de gener de 2017 es deixen de comptabilitzar les persones estrangeres comunitàries o amb residència de llarga durada pels quals no s'hagi comprovat la continuïtat de residència en el municipi.[9]

A partir de la crisi econòmica que esclatà a finals del primer decenni d'aquest segle, la intensitat immigratòria minvà notablement. Tanmateix s'ha de dir que els processos migratoris són són molt sensibles als cicles econòmics i que per tant la seva recuperació és també molt ràpida i intensa fent que el creixement migratori continuï sent el component fonamental del creixement de la població insular .Així, la sèrie històrica del balanç migratori mostra com efectivament els anys 2009 i 2010 es produiren més emigracions que immigracions entre les Illes i les altres CA per bé que a partir de l'any 2011 s'inicia una progresiva recuperació, arribant a ser especialment intensa l'any 2018. A les xifres que evidencien aquesta evolució tenim que al 2010 el balanç fou negatiu, de -1.247, si bé al el 2011 es reverteix la situació amb +269, el 2012 la xifra de balanç arrriba als +4.084 mentre que a partir del 2016 els saldos superen els +5.000. L'any 2019 la xifra devalla als +3.845. Una baixada significativa del 35% que com és lògic s'intensifica al 2020 en observar-se un balanç negatiu de -2.365.

En el cas dels moviments relacionats amb l'estranger el valor negatiu es va observar l'any 2013 per anar pujant de manera notable any rera any passant del +1.122 del 2014 al +17.956 de l'any 2018. L'any 2019 s'assoleix un balanç de +22.168, el que comporta un notable augment que tot i així no arriba a assolir les xifres record observades al 2006 i 2007 quan el balanç superà la xifra dels +25.000. L'any 2020, l'impacte de la pandemia resulta en una davallada en el còmput de moviments amb l'estranger que és ara, amb un saldo de +11.270, un -49% més baix.

Les xifres de balanç ens proporcionen una idea de l'impacte que les migracions tenen en el creixement de la població però no ens permeten identificar si el balanç es correspon o no amb una elevada mobilitat. Per copsar la mobilitat cal parar atenció al nombre de variacions residencials, tant d'entrada com de sortida. En aquest sentit, els moviments de població de l'any 2019 mostren una intensificació dels moviments immigratoris amb l'estranger, de manera que el nombre d'immigracions supera el de l'any 2018; en canvi, en el cas de la immigració nacional, les xifres es mantenen més o menys constants, per bé que la xifra és inferior respecte al 2018. Les variacions respecte a les dades de l'any 2018

9. Resolución de 30 de enero de 2015 del Presidente del Instituto Nacional de Estadística y del Director General de Coordinación de Competencias con las Comunidades Autónomas y las Entidades Locales, por la que se dictan instrucciones técnicas a los Ayuntamientos sobre la gestión del Padrón municipal, BOE de 24 de març de 2015.

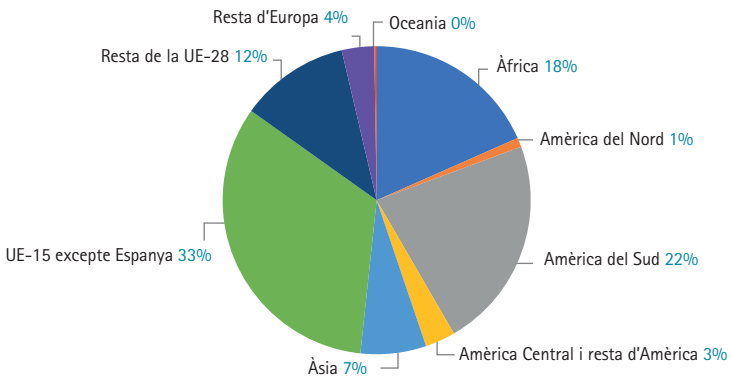
són respectivament del +12% i del -1,9%. Quan al nombre d'immigracions de persones provinents de l'estranger aquest és més elevat que el de persones que venen d'altres comunitats si bé les diferències no són tan elevades com es podria pensar si solament atenem a les xifres de balanç. Així, en el primer cas, i sempre segons la estadística de variacions residencials (excloses les migracions interiors), el nombre de moviments és de 29.937, i en el segon, de 25.600. Per contra, sí s'observen molts més moviments de canvi de residència cap a la península. En relació a les emigracions s'han comptabilitzat un total 21.756 moviments migratoris amb destinació a una altra comunitat autònoma i solament 7.769 amb destinació a l'estranger. A més, per comparació a les dades de l'any 2018 els moviments migratoris amb destinació a altres comunitats ha pujat un 8% mentre que les emigracions a l'estranger intensifiquen la seva davallada amb una variació que passa del -8,4% al -11,7%.

Quadre III-1.21. Població estrangera per país de nacionalitat més freqüent a les Illes Balears. Revisió del padró de l'1 de gener de 2020

	Població	% sobre població estrangera	% sobre total de població
Total	220035	100%	18,8%
Marroc	28467	12,9%	2,4%
Itàlia	21274	9,7%	1,8%
Alemanya	18790	8,5%	1,6%
Regne Unit	15991	7,3%	1,4%
Colòmbia	13174	6,0%	1,1%

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Gràfic III-1.11.
Distribució de la població estrangera a Illes Balears segons àrea de nacionalitat. Revisió del padró a 1 de gener de 2020

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears

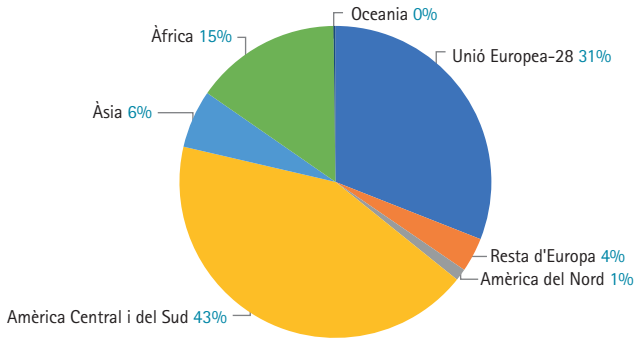
L'anàlisi de la sèrie 2002-2020 revela la importància de la immigració estrangera en el període 2003-2007, l'impacte que va tenir la crisi econòmica i la progressiva recuperació a partir de l'any 2014. La recuperació és manté fins l'any 2019 any en que com hem vist s'assoleixen ja les xifres observades l'any 2006. Quant a la resta de moviments, el més destacable és el manteniment del nombre de migracions entre la Península i les Illes, i el comportament de l'emigració cap a l'estranger, que, tot i que presenta davallades en els darrers dos anys, es manté en nivells més elevats que en el període del 2002 al 2006. (Vegeu el quadre IIIA-1.6)

Pel que fa al balanç migratori global, que és clarament favorable a partir del 2011, aquest es situa l'any 2019 en +26.013, de les quals +22.168, es a dir una majoria del 85%, es corresponen al balanç de les migracions amb l'estranger.

L'arribada continuada de població immigrant, tant d'origen estranger com peninsular, fa que la influència de les migracions en la composició de la població balear sigui innegable, com ho indica el fet que gairebé la meitat de la població empadronada (padró a 1 de gener de 2020) no hagi nascut a les Balears, que de cada 10 residents 1,8 tingui nacionalitat estrangera o que quasi el 40% dels naixements siguin de mare nascuda a l'estranger. A més, és innegable que la immigració ha incidit de manera significativa en l'estructura per edats de la població de les Illes, fent que sigui major el nombre de persones que es troben en les edats adultes i que conformen el centre de la piràmide d'edat.

Segons les dades relatives al país de nacionalitat de la població resident a les Illes els països estrangers que més contribueixen a l'increment de la població balear són el Marroc, Alemanya i Argentina mentre que la zona de naixement majoritària són els països d'Amèrica central i del Sud, seguits de països de la UE-28 (Vegeu gràfic III-1.12)

Gràfic III-1.12.
Distribució de la població resident a Illes Balears nascuda a l'estranger per zona de procedència

Font: Revisió del padró municipal d'habitants de l'1 de gener de 2019, Institut d'Estadística de les Illes Balears

L'impacte de la COVID-19 i de les mesures restrictives a la mobilitat es fa palesa tant en els fluxes exteriors, com en els moviments entre comunitats on s'observen un gran nombre tant de moviments d'entrada com de sortida i que molts interpreten com una tornada a la comunitat d'origen front a la situació econòmica provocada per la pandemia. No obstant, a pesar de la de pandèmia Espanya continua sent un país d'immigració. Així, segons les dades provisionals de Xifres de Població a 1 de gener de 2021 i l'Estadística de Migracions de l'any 2020 publicades per l'INE la població va créixer en 13 comunitats. Els creixements més elevats s'observen a les Illes Balears (+0,72%), Múrcia (+0,55%) i Canàries (+0,33%). Segons els components del creixement demogràfic, l'increment de població observat l'any 2020 a les Balears es deu a un creixement vegetatiu de 815 persones, un saldo migratori exterior positiu de +10.050 i un saldo migratori interior negatiu de -2.106. El nombre de comunitats que presenten un balanç migratori interior de signe negatiu són 7, i en nombre absoluts les comunitats que presenten els valors més negatius són Madrid (-20.830), Catalunya (-6.701) i les Balears. Entre les comunitats on hi ha un signe positiu destaquen la Castella La Manxa (+8.752), Galícia (+4.593) i Andalusia (+4.004). En el cas del saldo migratori exterior totes les comunitats presenten saldos positius, que en el cas de la Comunitat de Madrid i Catalunya supera els 40.000. [10]

Quan a les dades de l'any 2020 i com explica l'INE a la nota premsa de les dades provisionals, la COVID-19 ha tingut un doble impacte. D'una banda, les restriccions a la mobilitat han produït una reducció dels balanços migratoris, tant exteriors com interiors. D'altre banda, la gestió del padró d'habitants, base de les estadístiques de migracions, s'ha vist afectada i ha estat necessària una ampliació dels terminis de caducitat i de comprovació de residència de persones estrangeres. Tanmateix com apunta l'INE tot i existir pel conjunt del país una moderació en el ritme de creixement de la població, aquesta és per cinquè any consecutiu de signe positi

10. Les dades resum per tota Espanya es poden consultar a la nota de premsa de l'INE. Instituto Nacional de Estadística. (2021). *Cifras de Población (CP) a 1 de enero de 2021. Estadística de Migraciones (EM). Año 2020. Datos provisionales*. 1-12.

GRÀFICS EXTRES

Quadre IIIA-1.1. Evolució del balanç migratori a les Illes Balears per zona de procedència (1995-2019)

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears amb les darreres dades disponibles, corresponents a la darrera fase econòmica expansiva fins al 2019, tot just abans del primer any de la covid-19. Els resultats plantegen, amb una mirada del conjunt dels darrers anys, una continuació de la capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears en paral·lel a la del conjunt espanyol, mentre que la distribució mostra una tendència definida de forta disminució de les desigualtats i del risc de pobresa.

Concretament, els ingressos mitjans es troben un 3,7 % per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un segon bloc de territoris —després del País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya i la Rioja— amb ingressos lleugerament per sobre de la mitjana nacional.

Tanmateix, és especialment remarcable el bot en la millora de les dades d'ençà del 2015, un fet que, en qualsevol cas, s'ha d'interpretar amb una mínima mirada llarga amb les dades de l'enquesta de condicions de vida (ECV), en què les dades del darrer any mostren un lleuger increment de la renda per càpita. Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat de Balears mostren resultats clars de disminució de les desigualtats en paral·lel a la recuperació econòmica, la millora salarial i la intensa creació d'ocupació dels darrers anys. Així, l'any 2019 mostra els valors de l'índex de Gini més baixos del conjunt espanyol, 0,265 i 0,321, respectivament. Per segona onada consecutiva i des d'una perspectiva europea, els valors de desigualtat de les Balears se situen per davall de la UE-28.

Quant als indicadors de pobresa, es detecta un percentatge a les Balears de llars en risc de pobresa similar que a Espanya. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en un 20,6 %, mentre que al conjunt espanyol és d'un 21 %. En termes absoluts, aquesta taxa suposa que l'any 2019 a les Balears hi havia 236.788 persones en risc de pobresa. A diferència dels indicadors de desigualtat, la taxa de pobresa no ha seguit la tendència descendent en paral·lel al cicle econòmic expansiu.

2.1. Introducció[1]

Des de la memòria de l'any 2002 el CES analitza els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Fins a la memòria del 2006, ho va fer amb les dades de l'enquesta contínua de pressupostos familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida (ECV).

La memòria del 2020 suposa un perllongament d'aquesta línia d'estudi, tot continuant amb l'anàlisi del nivell i les disparitats en els recursos monetaris entre la ciutadania de les Balears. En concret, aquesta memòria ofereix una visió temporal de la seva evolució i compara els indicadors de benestar econòmic des de l'inici de la gran recessió, el 2008. També posa l'èmfasi en l'etapa de recuperació econòmica que transcorre al llarg de la crisi econòmica fins al 2015 i fins al 2019, tot just abans de l'inici de la crisi sanitària de la covid-19. En aquest sentit, més enllà dels valors puntuals del darrer any disponible, l'interès rau a il·lustrar si la fase d'expansió econòmica viscuda durant el quinquenni 2015-2019 s'ha traduït en una reducció de les desigualtats econòmiques i de la taxa de pobresa.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'Enquesta de condicions de vida (en endavant, l'ECV) que elabora l'INE[2], [3]. L'ECV està dissenyada per oferir informació harmonitzada sobre condicions de vida i exclusió social en el context dels països de la Unió Europea.

A l'àmbit espanyol, el seu nivell de desagregació territorial màxim és la comunitat autònoma. L'enquesta de condicions de vida es duu a terme a Espanya des de l'any 2004 i la darrera onada disponible és la de l'any 2020. En aquesta memòria s'ha utilitzat especialment la informació corresponent a l'any 2020. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document quan es parli de l'enquesta de condicions de vida 2020 ens referirem a l'any 2019. Tot i això, atès l'interès per copsar quin ha estat l'impacte de la crisi econòmica derivada de la crisi sanitària, també s'explota alguna informació disponible a l'ECV referent a les limitacions econòmiques de les llars i que sí que es refereixen al 2020.

En línia amb anteriors memòries, la metodologia aplicada és la convencional en la bibliografia. Així, la informació d'ingressos de cada llar es refereix als ingressos monetaris nets i s'ha homogeneïtzat dividint-los pel nombre de membres, d'acord amb l'escala de l'OCDE, la qual reflecteix l'existèn-

1. Es pot consultar a l'annex estadístic d'aquest apartat: quadres de l'AIII-11 al AIII-16, la sèrie històrica de les variables indicadors de desigualtat i índex de pobresa per al període 2013-2017. Vegeu el web del CES: http://ces.caib.es , a l'apartat Treballs i activitats - Memòria econòmica i social.

2. INE (2021). Enquesta de condicions de vida (ECV). Consultat de: https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176807&menu=ultiDatos&idp=1254735976608.

3. Per a una exposició extensa de l'ECV i del seu paper per analitzar les condicions de vida en el conjunt de la Unió Europea, es pot consultar: Atkinson, A.B. i Marlier, E. (ed.) (2010). *Income and living conditions in Europe*. Eurostat, Statistical books. També es pot consultar http://www.ine.es/prensa/np526.pdf, pàg. 9-11.

cia d'economies d'escala[4]. Per això, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per individu equivalent. D'altra banda, en tots els càlculs s'ha incorporat el pes poblacional de cada llar.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 2.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes i de l'UE-28, així com la seva distribució relativa; l'apartat 2.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa[5].

2.2. El nivell i la distribució de rendes

El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per llar en el decurs de la darrera fase d'expansió econòmica, 2015-2019, a més del primer any de l'inici de l'anterior crisi econòmica, el 2008 (vegeu el quadre III-2.1).

L'enquesta de condicions de vida estima que les llars balears tingueren el 2019 uns ingressos mitjans nets per unitat de consum de 18.787 euros, per sobre de la mitjana espanyola, de 18.116 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears eren un 3,7 % superiors als del conjunt espanyol. En comparació amb la resta de comunitats autònomes, les llars Balears se situen en un segon bloc de territoris —després del País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya i La Rioja— amb ingressos lleugerament per sobre de la mitjana nacional (vegeu el quadre III-2.2).

Des d'un punt de vista temporal, el valor del 2019 corrobora el salt quantitatiu de la renda mitjana de les llars balears observat en l'ECV des de l'any 2015 en termes absoluts. Així, atès que els ingressos del conjunt espanyol han evolucionat una mica de manera més moderada, el valor mitjà balear ha guanyat gradualment pes relatiu, especialment amb el salt del 2015, quan se situà un 13 % per sobre de la mitjana estatal i que ha arribat al 15,4 % el 2017. Aquest salt és de tal magnitud que les dades nominals des del 2015 superen les existents just a l'inici de la crisi, 17.548 euros l'any 2008, si bé en termes reals encara estan lleugerament per davall.

Així, sembla que la reactivació econòmica i laboral iniciada el 2015 es traslladà en el fort increment dels ingressos mitjans. Tanmateix, l'evolució any per any s'ha d'agafar amb cautela, ja que les dades de 2018 assenyalen una reducció respecte de 2017, a la vegada que el 2017 suposà un increment molt fort. A més, aquesta reducció és difícil d'explicar sense qüestionar els possibles problemes de grandària de la mostra, malgrat un substancial augment del nombre de llars entrevistades en les darreres onades disponibles. En aquest sentit, el valor mitjà del 2019 obtingut per l'ECV es pot considerar en el seu tram baix.

4. En concret, els adults (14 anys i més) altres que el sustentador principal de la llar computen per 0,5 unitats, mentre que aquest darrer computa la unitat. Per la seva banda, cadascun dels membres menors de 14 anys computen per 0,3 unitats.

5. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

Quadre III-2.1. Evolució dels ingressos a les Illes Balears (2008-2019)							
	2008	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ingressos per unitat de consum, escala OCDE-ECV (€)	17548	15.894	17.894	18.312	19.554	18.420	18.787
Ingressos, escala OCDE-ECV (valor 100 nacional)	102,96	103,15	112,95	111,73	115,45	106,55	103,70

Font: Enquesta de condicions de vida, Ibestat

El quadre III-2.2 ofereix informació d'ingressos per comunitats autònomes corresponents a l'any 2019. Quant als ingressos abans d'impostos directes, aquests palesen la major capacitat de riquesa de l'economia balear, amb uns ingressos de 22.576 euros, també un 3 % per sobre de la mitjana nacional (vegeu la columna 6 del quadre III-2.2).

Una vegada computats aquests impostos directes i sense incorporar les transferències socials altres que les pensions, la renda es redueix un 23,1 % fins als 17.374 euros, en aquest cas un 3,6 % per sobre de la mitjana nacional (vegeu les columnes 4 i 5 del quadre III-2.2). D'aquesta manera, per tant, s'observa l'efecte limitador esperat per sobre de la mitjana provocat pels impostos directes, mentre que l'efecte positiu de les transferències socials, per l'efecte contrari, és inferior al de la mitjana nacional. En qualsevol cas, l'evolució d'aquests efectes està lligada a la conjuntura econòmica i no tant al valor absolut de partida.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per conèixer si aquesta —una vegada establertes les decisions de despesa— es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses (vegeu les columnes 8 i 9 del quadre III-2.2). En aquest cas, la capacitat de maniobra és lleugerament inferior a la dels valors del conjunt espanyol.

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears és superior al de la mitjana de les llars espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar-ne la distribució entre la població. En coherència amb anteriors memòries, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini[6] (vegeu el gràfic III-2.1).

L'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV-2020 pren un valor de 0,265, que és clarament inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,321). Això indica, per tant, un menor nivell de desigualtat entre les llars balears de l'ECV que entre les del conjunt espanyol.

6. L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir, que, per exemple, un 10 % de població amb menys recursos tingués un 10 % dels ingressos. El valor unitari indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex, menor és la desigualtat relativa i a la inversa.

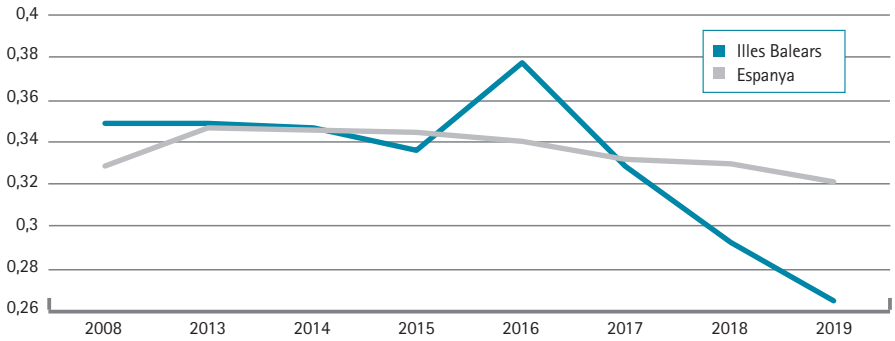
Quadre III-2.2. Indicadors de desigualtat de rendes per comunitats autònomes (2019)

	Ingressos nets per unitat de consum	Ingressos nets per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos bruts per unitat de consum	Ingressos bruts (base 100 nacional)	Percentatge de persones sense capacitat per pagar imprevists	Percentatge de persones amb alguna dificultat per arribar a final de mes*	Índex de Gini	Índex d'Atkinson (0,5)	Índex d'Atkinson (2)
Illes Balears	**18.787**	**103,70**	**17.374**	**103,62**	**22.576**	**103,03**	**36,6**	**49,1**	**0,265**	**0,062**	**0,616**
Navarra	22.391	123,60	21.106	125,89	27.694	126,39	20,1	32,3	0,273	0,064	0,299
Aragó	19.150	105,71	18.088	107,89	23.073	105,30	26,0	28,1	0,274	0,067	0,307
Castella i Lleó	18.284	100,93	17.238	102,82	22.029	100,54	24,7	33,9	0,279	0,067	0,472
Extremadura	13.297	73,40	11.768	70,19	15.329	69,96	46,8	55,4	0,280	0,067	0,352
La Rioja	19.698	108,74	18.695	111,50	23.672	108,03	24,5	27,7	0,282	0,068	0,493
País Basc	23.174	127,92	21.585	128,74	27.869	127,19	19,0	31,7	0,288	0,073	0,664
Múrcia	14.921	82,36	13.583	81,02	17.489	79,82	43,1	56,7	0,288	0,070	0,399
Castella-la Manxa	15.802	87,23	14.514	86,56	18.798	85,79	33,1	39,2	0,289	0,071	0,991
Galícia	16.757	92,50	15.564	92,83	19.826	90,48	28,1	36,9	0,297	0,080	0,692
Andalusia	14.958	82,57	13.453	80,24	17.674	80,66	43,9	53,1	0,308	0,081	0,434
Cantàbria	18.578	102,55	17.303	103,20	22.480	102,59	31,5	40,6	0,308	0,082	0,324
Catalunya	20.872	115,22	19.443	115,97	25.925	118,31	33,4	45,0	0,317	0,089	0,636
Espanya	**18.116**	**100**	**16.766**	**100**	**21.912**	**100**	**35,4**	**45,2**	**0,321**	**0,083**	**0,871**
Comunitat Valenciana	16.518	91,18	15.181	90,55	19.782	90,28	36,8	47,8	0,323	0,093	0,648
Madrid	21.429	118,29	20.304	121,10	26.686	121,79	30,1	42,2	0,329	0,092	0,843
Illes Canàries	**14.990**	82,74	13.469	**80,34**	17.563	80,15	**63,1**	66,7	0,331	**0,099**	0,749
Astúries	18.028	99,52	16.393	97,77	21.568	98,43	27,6	34,0	0,340	0,104	0,661

Font: Enquesta de condicions de vida, Ibestat

(*) Percentatge de persones amb molta dificultat, amb dificultat i amb certa dificultat.

Gràfic III-2.1.
Evolució de l'índex de Gini a les Illes Balears i a Espanya (2008-2019)

Font: Enquesta de condicions de vida, Ibestat

El mateix quadre III-2.2 permet comparar les Illes amb la resta de comunitats autònomes, tot il·lustrant un posicionament de les Balears com la comunitat amb un nivell més baix de desigualtat. Malgrat aquest posicionament favorable de les Balears en el context estatal ja s'observà amb les dades de 2018, una davallada tan intensa necessàriament s'ha d'interpretar amb la cautela de la mostra de l'ECV i esperar a la confirmació d'anys posteriors a la crisi pandèmica. Sigui com sigui i amb la cautela de confirmació en futures onades de l'ECV, el fet més destacat és que mentre estructuralment els nivells de desigualtat de les llars balears eren similars al de la mitjana estatal, per segon any consecutiu es desentén del conjunt estatal i són significativament inferiors fins al punt de situar-se com la comunitat amb un índex de desigualtat més baix.

Si es fa una lectura temporal, s'observa que l'indicador de desigualtat ha mantingut la seva tendència de reducció en paral·lel a la recuperació econòmica. Així, el gràfic III-2.1 mostra com el 2019 representa el tercer any consecutiu de reducció i com, per segon any consecutiu, el seu valor davalla de 0,3. Per tant, això sembla assentar la hipòtesi que l'onada expansiva econòmica viscuda tot just abans de l'esclat de la crisi sanitària de la covid-19 es traslladà en una intensa reducció de les desigualtats a les Balears fins al punt d'assolir, amb escreix, el seu valor més baix de la sèrie històrica.

Com és habitual en aquesta memòria, s'analitza fins a quin punt els resultats de desigualtat econòmica poden ser sensibles als indicadors esmerçats. Per això, en el que segueix es comenten els valors obtinguts amb l'indicador d'Atkinson i l'S80/20. La utilització de l'indicador d'Atkinson[7] (0,5) ofereix una imatge similar: 0,062 a les Balears per 0,083 a Espanya. En el mateix sentit, l'Atkinson (2) mostra per a les Illes Balears un valor significativament inferior que per

7. Els valors entre parèntesis de l'indicador d'Atkinson es refereixen al paràmetre d'aversió a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues coes de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos.

al conjunt espanyol (0,616 per 0,871). Aquest fet, també constatat en anteriors onades de l'ECV, assenyala que la distribució a la coa baixa és més igualitària a les Balears que al conjunt espanyol, i entre les menys desigualitàries de l'Estat espanyol.

Si l'enfocament territorial de comparació s'amplia al nivell dels països de la Unió Europea, es referma un fet ben nou ja assenyalat a la memòria del 2020, ja que, per segon any, el nivell de desigualtat de rendes per al 2019 se situa per davall del nivell de la zona euro. Aquí cal notar que fins ara era un fet estructural —independent de la fase del cicle econòmic analitzat— que l'índex de Gini balear, malgrat que és similar a l'espanyol, se situava sempre entre els més alts dels països integrants de la Unió Europea. Doncs per segona onada consecutiva de l'ECV, els valors balears se situarien entre els de països amb menor desigualtat.

En la mateixa direcció apunta un altre indicador alternatiu, S80/20, que compara les rendes acumulades pel 20 % de les llars més riques i el 20 % de les llars més pobres. En aquest cas, les llars balears més riques acumularien 4,1 vegades més renda que les més pobres, quan aquest valor per al conjunt dels països integrants de l'euro pren un valor de 5,0, i a Espanya, de 5,8 (vegeu el quadre III-2.3). Tanmateix, cal no oblidar que aquests valors s'han d'interpretar amb cautela i esperar que es confirmin en properes onades de l'ECV.

Quadre III-2.3. Índex de desigualtat i risc de pobresa a la Unió Europea (2020)

	Índex de desigualtat de Gini	S80/S20	Taxa de risc de pobresa
Eslovàquia	0,228	3,3	11,9
Eslovènia	0,239	3,4	12,0
Rep. Txeca	0,240	3,3	10,1
Bèlgica	0,251	3,6	14,8
Finlàndia	0,262	3,7	11,6
Illes Balears	**0,265**	**4,1**	**20,7**
Holanda	0,266	3,9	13,2
Àustria	0,275	4,2	13,3
Dinamarca	0,275	4,1	12,5
Suècia	0,276	4,3	17,1
Hongria	0,280	4,2	12,3
Malta	0,280	4,2	16,8
Irlanda	0,283	4,0	13,1
Polònia	0,285	4,4	15,4
França	0,292	4,2	13,6
Croàcia	0,293	4,8	18,3
Alemanya	0,297	4,9	14,8

continua

	Índex de desigualtat de Gini	S80/S20	Taxa de risc de pobresa
EU (zona euro)	**0,302**	**5,0**	**16,4**
Estònia	0,305	5,1	21,7
Grècia	0,310	5,1	17,9
Xipre	0,311	4,6	14,7
Portugal	0,319	5,1	17,2
Espanya	**0,321**	**5,8**	**21,0**
Luxemburg	0,323	5,3	17,5
Regne Unit*	0,325	5,6	18,6
Itàlia	0,328	6,0	20,1
Lituània	0,354	6,4	20,6
Bulgària	0,408	8,1	22,6

Font: Elaboració pròpia i Enquesta de condicions de vida, Ibestat
(*) Dades referents a 2017.

2.3. La pobresa relativa a les Illes Balears[8]

L'apartat anterior sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'aversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les llars. En canvi, aquest apartat es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb menys recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llindar, que està en relació amb el que es pot considerar el nivell de vida estès entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis[9], és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta[10].

D'aquesta manera, s'han considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'ingressos inferiors a un 60 % dels ingressos

8. Vegeu: Eurostat. *Income, poverty and social exclusion*. Brussel·les, 2000.

9. Vegeu: INE. «Estudio descriptivo de la pobreza en España. Resultados basados en la Encuesta de condiciones de vida 2004».

10. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa hi ha el fet que es té en compte que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

de la mediana de les llars del seu territori de residència[11]. En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars o persones de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors a una determinada quantitat. Atès que s'analitza la pobresa relativa, el nombre llindar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics i a l'inrevés (vegeu el quadre III-4.4). En el cas de les dades de pobresa, s'ha pogut utilitzar la informació de l'ECV-2020 i, per tant, les dades d'ingressos del 2019.

Així, mentre aquest llindar se situa en els 11.018 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llindar correspon als 9.626 euros. Com és obvi, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori. En cas contrari, si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol) la taxa seria inferior a les comunitats riques i major a les pobres. Val a dir que aquest llindar per a les llars balears ha augmentat gairebé un 10 % entre les dues darreres onades, un fet que estableix una tendència d'augment implícit en la taxa de pobresa.

Com que el que es calcula és el percentatge de llars a la coa inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un segon indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota d'un 40 % dels ingressos de la mediana, que és el que s'anomena en la bibliografia «la població en risc de pobresa extrema».

De les dades de pobresa del quadre III-2.4, cal destacar sis fets estilitzats:

I. El percentatge de llars en risc de pobresa és del 20,7 %, un valor molt similar al 21 % del conjunt espanyol.

II. Les dades de 2019 situen les Balears en un bloc intermedi entre les comunitats autònomes amb menor taxa de risc de pobresa (vegeu el quadre 4), si bé semblen dades poc coherents amb els valors de desigualtat de l'apartat anterior.

III. En comparació amb el valor de la mostra de l'ECV dels darrers anys, el percentatge de llars en risc de pobresa de 2019 s'ha reduït substancialment des d'un 25,9 % del 2014, si bé en aquest cas s'hi mostra una manca de correlació amb el cicle econòmic expansiu, ja que des del 2015, d'alguna manera, està estabilitzat (vegeu el gràfic 2).

IV. Si, a més dels indicadors d'ingressos, s'hi afegeixen altres indicadors d'accés a béns imprescindibles, la taxa de risc de pobresa o exclusió social (Estratègia Europa 2020) augmenta fins a situar-se en el 26,5 %, similar al 26,4 % de la mitjana estatal (vegeu el quadre III-2.3).

V. Quan la referència de renda és un 40 % de la mediana de llars, la taxa de

11. Cal observar que la utilització de la mediana en lloc de la mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra. En aquest sentit, cal advertir que l'INE calcula les taxes de pobresa aplicant el mateix llindar a totes les llars del territori espanyol, fet que suposa un biaix.

risc de pobresa extrema se situa a les Illes Balears en un 8 %, per davall del valor estatal, 9,5 %, amb un augment respecte de 2018, quan fou del 6,8 %.

VI. Des d'una perspectiva europea, malgrat les dades globals de desigualtat, el percentatge de llars en risc de pobresa de les Illes se situa per sobre de la zona euro (vegeu quadre III-2.3).

Tanmateix, cal ser prudents amb les dades de l'ECV, ja que en els darrers anys mostra una variabilitat important (vegeu gràfic III-2.2.). Això convida a ser cautelosos amb la interpretació de les dades i esperar properes onades per confirmar les tendències de fons. Si bé l'impacte de la crisi sanitària de la covid-19 segurament trastocarà les tendències estructurals, esperem que només sigui en el molt curt termini.

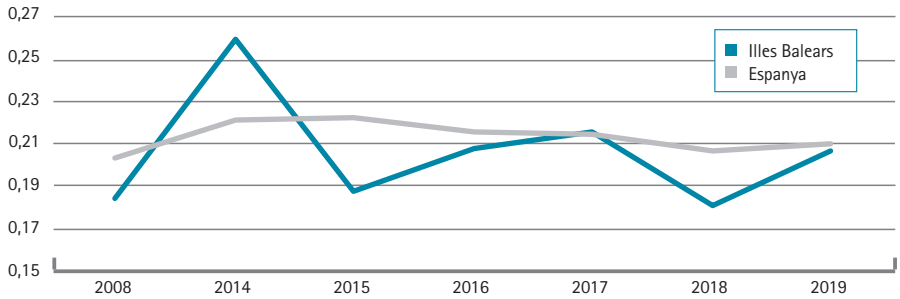
Quadre III-2.4. Taxa de risc de pobresa per comunitats autònomes (2019)

	Llindar d'ingressos per persona	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema	Taxa risc de pobresa o exclusió social (Estratègia Europa 2020)
Múrcia	7.827	15,3	6,0	22,7
Extremadura	7.204	15,9	4,8	26,0
Castella i Lleó	9.984	16,1	5,8	20,6
Navarra	12.704	17,6	8,6	19,2
La Rioja	10.553	17,7	4,6	21,3
Cantàbria	9.650	18,0	8,7	23,7
Aragó	10.825	18,8	8,3	21,1
Castella-la Manxa	8.668	18,9	8,2	23,9
Andalusia	7.858	18,9	7,1	27,4
Madrid	10.893	19,1	7,7	24,0
País Basc	13.020	19,3	8,5	21,9
Galícia	9.247	20,3	8,9	24,2
Illes Balears	**11.018**	**20,7**	**8,0**	**26,5**
Espanya	**9.626**	**21,0**	**9,5**	**26,4**
Catalunya	11.366	21,7	11,5	26,3
Comunitat Valenciana	9.108	21,7	11,5	27,1
Illes Canàries	8.153	22,0	12,5	29,7
Astúries	9.558	22,1	12,2	27,6

Font: Enquesta de condicions de vida, Ibestat

Nota: En aquest apartat es calculen les taxes de risc de pobresa a partir del llindar d'ingressos per persona de cada comunitat autònoma.

Gràfic III-2.2.
Taxa de risc de pobresa a les Balears i Espanya (2008-2019)

Font: Enquesta de condicions de vida, Ibestat

Requadre III-1.

IBDONA: ESTUDIS, DADES I PROJECTES

Susana Ortega, Susana Portillo i Agnès Radó
Tècniques de l'IBDona

1. Introducció

La Llei 5/2000, de 20 d'abril, de l'Institut Balear de la Dona[1], crea aquest organisme autònom, adscrit a la Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat del Govern de les Illes Balears, com l'organisme encarregat d'elaborar i executar les mesures necessàries per fer efectius els principis d'igualtat de la dona i de l'home, impulsar i promoure la participació de la dona en tots els àmbits i eliminar qualsevol forma de discriminació de la dona a les Illes Balears.

La manifestació més greu de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones és la violència masclista, definida en la Llei 11/2016, de 28 de juliol[2], d'igualtat de dones i homes, com la que comprèn qualsevol acte de violència per raó de sexe que tengui, o pugui tenir, com a conseqüència un perjudici o sofriment en la salut física, sexual o psicològica, i inclou les amenaces d'aquests actes, la coerció i les privacions arbitràries de la seva llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada.

L'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere del Consell General del Poder Judicial[3] determina que l'any 2020 a tot l'Estat espanyol 145.731 dones varen ser considerades víctimes de

1. Llei 5/2000, de 20 d'abril, de l'Institut Balear de la Dona. BOIB núm. 54, de 29 d'abril de 2000.

2. Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes. BOIB núm. 99, de 4 d'agost de 2016.

3. Observatorio contra la Violencia Doméstica y de Género (2020). Recuperat el 17 de juny de: https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violencia-domestica-y-de-genero/Actividad-del-Observatorio/Datos-estadisticos/.

violència de gènere. Es van interposar un total de 150.785 denúncies i es van sol·licitar 35.860 ordres de protecció, de les quals se n'adoptaren 25.289. De totes les causes judicials obertes per violència de gènere, 6.402 acabaren amb sentència condemnatòria.

A les Illes Balears, les dones considerades víctimes de violència de gènere l'any 2020 varen ser 5.506. S'interposaren 5.838 denúncies per violència de gènere, s'adoptaren 966 ordres de protecció de les 1.179 incoades i 722 causes acabaren amb sentència condemnatòria.

L'IBDONA ha duit a terme les accions descrites a continuació, entre d'altres, per fer front a aquesta xacra i assolir l'objectiu de la igualtat efectiva de dones i homes i l'eliminació de la violència masclista.

2. Coeducació

La coeducació, com a eina de prevenció i antídot de la violència masclista, és un mètode educatiu basat en el principi d'igualtat de gènere i la no-discriminació per raó de sexe. La Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes[4], estableix tota una sèrie de mesures per promoure la igualtat en l'àmbit educatiu. De la mateixa manera, els acords de governabilitat del Govern de les Illes Balears especifiquen el foment de la coeducació i l'impuls d'una educació respectuosa amb la diversitat d'orientació sexual i la identitat de gènere.

Per donar resposta a aquests mandats, l'any 2020 l'IBDONA ha gestionat el finançament de diversos programes i projectes en matèria de coeducació:

- Assessoria tècnica per dinamitzar i implementar la coeducació i la prevenció de les violències masclistes als centres educatius de les Illes Balears. Les tasques desenvolupades per aquest projecte han estat les relacionades amb el disseny i la implementació del primer Pla de Coeducació de les Illes Balears i dels projectes coeducatius de centre; formació del personal docent com a agents de coeducació, informació i assessorament específic als centres educatius i difusió i sensibilització davant les violències masclistes.

- El personal docent com a agent de coeducació. Formació de 40 hores adreçada a personal docent i a les persones encarregades de la coordinació de la coeducació als centres educatius de les Illes Balears. L'any 2020 hi varen participar un total de 80 docents (64 dones i 16 homes).

- Cap a la coeducació als centres educatius. Curs dirigit a centres sostinguts amb fons públics que imparteixen ensenyaments no universitaris a les Illes Balears. L'any 2020 hi han participat 42 centres educatius.

- Accions de sensibilització per a la promoció de la igualtat i la prevenció de les violències masclistes als centres edu-

4. Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes. BOIB núm. 99, de 4 d'agost de 2016.

catius en el marc del 25 de novembre, Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència contra la Dona. Mitjançant dues convocatòries, tant per a centres educatius públics com concertats, de les quals han participat, durant l'any 2020, 85 centres, que han duit a terme un total de 436 accions.

– Postgrau Especialista Universitari en Coeducació. Mitjançant una subvenció nominativa a la Universitat de les Illes Balears, l'IBDONA finança aquesta formació adreçada principalment al professorat dels diferents nivells d'ensenyament o a persones titulades universitàries en especialitats relacionades amb l'educació. L'any 2020, vint persones s'han matriculat a aquesta formació, totes dones.

3. Estudi sobre la prostitució, el tràfic i l'explotació sexual infantil i adolescent a les Illes Balears

L'any 2019, amb l'aprovació del Pla Autonòmic per a la Lluita contra el Tràfic de Dones i Nines amb Fins d'Explotació Sexual i l'Abordatge de la Prostitució a les Illes Balears[5], es va marcar una fita en l'avenç de la lluita de l'Administració contra les desigualtats. Alhora, però, es va posar de manifest que a les Illes Balears feia falta un estudi acurat de la situació per poder dimensionar aquesta problemàtica a la nostra comunitat, donar respostes efectives, millorar els recursos i serveis destinats a les persones en situació de prostitució i dotar-les d'eines i coneixements per lluitar contra el tràfic i l'explotació sexual.

Una vegada plantejada aquesta qüestió com una mesura prioritària en el pla esmentat, l'IBDONA encarrega a principi de l'any 2020 aquesta tasca a la Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears (FUEIB), de la Universitat de les Illes Balears.

L'enfocament d'aquest estudi[6] parteix de la convicció que la prostitució és el resultat de la desigualtat estructural entre dones i homes i una forma de violència masclista. Així, el plantejament de conjunt s'identifica, sens dubte, amb la perspectiva abolicionista de la prostitució.

Per a la realització de l'estudi s'ha comptat amb la col·laboració dels màxims agents i persones expertes en la matèria, així com de totes les administracions i entitats que treballen directament o indirectament amb persones dedicades a la prostitució. L'estructura del document es concreta en sis capítols complementaris, desenvolupats per un equip interdisciplinari, amb la presència de juristes, sociòlo-

5. Institut Balear de la Dona. *Pla autonòmic per a al lluita contra el tràfic de dones i nines amb fins d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears* (2019-2022). Recuperat de: https://www.caib.es/pidip2front/jsp/adjunto?codi=2277160&idioma=ca

6. Duran, M.; Ortega, S.; Ballester, L.; Alario, M.; Benavente, B.; Cabellos, A.; Gelabert, N.; Parrón, N.; Pozo, R. (2020). *Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual a les Illes Balears*. Institut Balear de la Dona.

gues, antropòlogues, psicòlogues, treballadores socials, sanitàries i professionals d'altres disciplines.

Algunes de les conclusions diagnòstiques, que justifiquen l'atenció política prioritària però també la necessitat de sensibilització social en relació amb un sistema de prostitució que es vol ignorar i que habitualment és tractat de manera poc rigorosa, són les següents:

– Segons les dades de l'estudi, l'any 2020 hi havia a les Illes Balears prop de 600 dones en situació de prostitució amb dedicació intensiva i al voltant de 2.350 dones que s'hi dedicaven de manera puntual o esporàdica, principalment durant la temporada turística. Això suposa un volum de negoci anual de 70.070.000 euros .

– La prostitució és, clarament, una manifestació de la violència masclista.

– Hi ha una vinculació clara a situacions de vulnerabilitat i pobresa, com també hi ha una relació evident entre el tràfic, l'explotació sexual i la prostitució.

– Els prostituïdors són homes i són els màxims responsables de l'existència de dones en situació de prostitució. L'únic factor en comú dels prostituïdors és el fet d'haver nascut homes i d'haver estat socialitzats en la masculinitat. No hi ha cap característica que permeti crear un perfil de prostituïdor.

– El consum de prostitució està directament vinculat a la masculinitat i, per tant, al poder.

– Els homes que prostitueixen dones viuen com a sexualment excitants situacions en què no hi ha desig per part de les dones, que no estan basades en la reciprocitat i que, per tant, no són sexe, sinó violència.

– La prostitució té diverses conseqüències: aïllament, fragilització o pèrdua de xarxes de suport, presència d'amenaces i maltractaments de diferents tipus.

– La prostitució no té límits d'edat. Es constata la presència de modalitats d'explotació sexual en la infància i l'adolescència, així com la inducció a l'autoproducció d'imatges amb finalitats d'explotació sexual.

– La prostitució implica conseqüències per a la salut de les dones. La covid-19 ha agreujat la situació, la precarietat i la violència contra les dones. La irresponsabilitat criminal dels proxenetes i prostituïdors segueix amb l'explotació sexual i amplifica un problema greu de salut pública.

– La prostitució es caracteritza per la cosificació, per la conversió de la dona en una mercaderia venuda actualment en un mercat digital (anuncis i web).

– Es pot constatar l'existència d'organitzacions d'explotadors, de grups criminals que exerceixen el tràfic, la prostitució i l'explotació de les persones que capten i forcen.

– Les actuacions judicials i de les forces de seguretat no obtenen l'eficàcia necessària des de la perspectiva de la

persecució de les organitzacions criminals i dels explotadors.

– Les mesures cautelars de privació de llibertat per als criminals i les mesures de protecció de la víctima (testimoni protegit) continuen sent escasses i insuficients.

– En les sentències estudiades, la pena per tràfic en cap cas no és superior a sis anys. Aquest fet pot enviar als criminals un missatge sobre com surt de barata l'explotació sexual de dones i menors.

– Del breu recull de sentències, es poden destacar les poques vegades que els testimonis han estat protegits tant en la fase d'investigació com durant el judici.

Es pot consultar l'estudi complet al web de l'IBDONA: http://ibdona.caib.es.

4. Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència

Al mes de maig de 2020, en el marc del Pla Autonòmic per a la Lluita contra el Tràfic de Dones i Nines amb Fins d'Explotació Sexual i d'abordatge a la Prostitució a les Illes Balears, es va presentar la *Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència*, elaborada per la Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears (FUEIB) per encàrrec de l'IBDONA[7].

La guia inclou una eina de detecció i valoració, amb instruccions d'ús, adreçada als professionals del sector sanitari, educatiu i social, com professionals de la salut, personal docent, professionals de l'oci i el temps lliure, treballadors socials, educadors socials, personal de serveis socials municipals, membres de les forces i cossos de seguretat, etc. Aquest instrument permet detectar les possibles situacions de risc dels menors i de les menors i adolescents, així com recollir i unificar els principals indicadors, tant de risc com de confirmació de la situació d'explotació sexual, complementant els protocols existents.

L'eina es troba en període de validació, que s'haurà de dur a terme durant l'any 2021.

5. Presentació de l'Observatori per a la Igualtat

A final de l'any 2020 es dota de personal l'Observatori per a la Igualtat, per donar compliment a la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes.[8] Aquest

7. Duran, M.; Benavente, B.; Ortega, S.; Fornieles, G. (2020). *Guia per a l'actuació davant casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència.* Institut Balear de la Dona.

8. Decret 1/2018, de 2 de febrer, pel qual es regulen les funcions, la composició, el funcionament i les àrees d'intervenció de l'Observatori per a la Igualtat. BOIB núm. 16, de 2 de febrer de 2016.

observatori es crea amb l'objectiu fonamental de proporcionar més coneixement de la realitat de les Illes Balears i establir un sistema d'indicadors que permeti dimensionar, de manera actualitzada, l'evolució de les desigualtats entre dones i homes i l'impacte de la violència masclista, per ferne un seguiment i una avaluació.

Amb la constatació de la necessitat de disposar d'informació periòdica i sistemàtica sobre la realitat de les diferents illes i per aprofundir en les causes i les conseqüències que genera la desigualtat per raó de sexe, l'Observatori per a la Igualtat és una eina d'estudi i anàlisi sistemàtica i de creació de propostes amb perspectiva de gènere adreçada a la consecució efectiva del principi d'igualtat entre dones i homes en tots els àmbits.

Dins les àrees d'estudi, es prioritzen les següents:

- La violència masclista.
- La imatge pública de les dones.
- La promoció social de les dones.
- Els seus processos d'accés i de participació social.
- Els àmbits d'exclusió social d'aquestes.
- La seva situació laboral, els àmbits educatius, la sexualitat i la salut de les dones.

Durant l'any 2020, l'Observatori per a la Igualtat ha participat en el projecte «Xarxa de comunitats autònomes per una vida lliure de violència per a les dones en contexts de prostitució i l'eliminació del tràfic i l'explotació sexual infantil i adolescent (ESIA)», que esdevé un projecte de referència a l'Estat espanyol per a l'abordatge d'aquesta problemàtica.

Es divideix en tres grans blocs i preveu l'anàlisi de normativa autonòmica, nacional i internacional, un projecte de rescat, assistència i recuperació de les dones en contextos de prostitució i ESIA, així com la implementació d'estudis d'investigació i sensibilització.

El projecte agrupa nou comunitats autònomes: Aragó, Astúries, Cantàbria, Castella-la Manxa, Extremadura, Galícia, Navarra, Comunitat Valenciana i la ciutat autònoma de Melilla, amb el lideratge de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

D'altra banda, amb l'objectiu de conèixer la situació actual de l'Administració autonòmica i els avenços que suposa en l'Administració la implementació de la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes, s'ha posat en marxa l'elaboració de l'informe biennal sobre actuacions de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en relació amb l'efectivitat del principi d'igualtat entre dones i homes.

Amb la voluntat de fer una anàlisi detallada, que serveixi també de guia per a actuacions futures, s'inicia un procés de monitoratge sobre el grau de compliment d'aquesta llei a l'Administració pública. Es duu a terme mitjançant un conjunt d'enquestes i es preveu la participació de totes les conselleries, així com del sector públic instrumental de la CAIB. Aquesta actuació es troba en fase de recollida i tractament de les dades aportades, per concloure amb un infor-

me en què s'analitzin els resultats obtinguts i s'estableixin les recomanacions oportunes per avançar en la consecució del principi d'igualtat.

Finalment, tal com indica el Decret 1/2018, de 2 de febrer, pel qual es regulen les funcions, la composició, el funcionament i les àrees d'intervenció de l'Observatori per a la Igualtat, una de les funcions encomanades a aquesta entitat és promoure la transferència del coneixement i el diàleg amb altres observatoris i institucions, incentivant trobades presencials o espais de relació digitals entre professionals i persones expertes en matèria d'igualtat entre dones i homes i violència masclista. Amb la voluntat de donar-hi compliment, s'ha duit a terme la primera trobada transfronterera de projectes d'igualtat, integrada per l'Observatoire de la Parité d'Occitània, l'Institut Català de les Dones i l'IBDONA, amb la voluntat d'assentar les bases per a propers intercanvis i possibles projectes conjunts.

Per tant, l'observatori ha de permetre disposar d'un organisme dinamitzador de projectes dins la comunitat autònoma per avançar cap a una transversalització de la perspectiva de gènere, des d'una visió plural de les demandes i les necessitats de les dones, per contribuir al coneixement de les situacions específiques de les dones a les Illes Balears a través de l'anàlisi acurada i rigorosa de les realitats que afecten de manera diferenciada les dones, participant en una millor planificació, avaluació i presa de decisions, per avançar cap a la igualtat efectiva entre dones i homes.

6.

Servei d'atenció social i acompanyament telefònic 24 hores i acompanyaments presencials (Servei 24 Hores)

L'IBDONA gestiona el servei d'atenció social i acompanyament telefònic 24 hores i acompanyaments presencials (d'ara endavant, Servei 24 Hores) per a dones víctimes de violència masclista. Aquest és un recurs especialitzat que dona resposta immediata i continuada a demandes en matèria de violències masclistes a tot el territori balear, tant de les persones víctimes (dones i els seus fills i filles) com de les persones del seu entorn, dels professionals i les professionals que hi intervenen i de la ciutadania en general. Es pot contactar amb aquest servei per telèfon, al número 971 17 89 89, o per WhatsApp, al número 639 83 74 76.

D'altra banda, atès que l'IBDONA té signat un conveni de col·laboració amb el Servei d'Emergències 112 per a l'atenció coordinada dels casos de violència masclista, des del Servei 24 Hores s'atenen les dones amb necessitats urgents o que es troben en situació de crisi. En aquests casos, el 112 mobilitza els recursos oportuns davant la situació d'emergència (cossos de seguretat, serveis sanitaris, etc.) i el Servei 24 Hores, com a mesura de primera contenció, dona suport a la víctima mitjançant l'atenció telefònica, amb les intervencions immediates i de co-

ordinació posterior que pertoquin per a cada situació.

De la mateixa manera, les telefonades derivades del servei telefònic i d'assessorament 016, de la Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, que es fan des de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, les atén el Servei 24 Hores per assegurar un assessorament especialitzat i més pròxim a les víctimes, a les persones del seu entorn, a professionals i a la ciutadania en general.

Com a novetat, l'any 2020, el Protocol autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones per a l'explotació sexual i l'atenció a la prostitució a les Illes Balears, del qual el Consell de Govern es va donar per assabentat en data 23 de novembre de 2018, estableix que el Servei 24 Hores ha de donar suport psicològic a la dona víctima d'aquesta violència sexual des d'un primer moment, activant i coordinant els serveis i les entitats que hi hauran d'intervenir.

Per poder assolir els objectius establerts, el Servei 24 Hores inclou dos serveis principals:

– Atenció social i acompanyament telefònic 24 hores, els 365 dies de l'any, davant situacions d'emergència per violència masclista, que ofereix informació, orientació, assessorament, suport específic i derivació als recursos especialitzats adequats, així com la coordinació entre els serveis que hi intervenen amb les víctimes de violència masclista.

– Acompanyaments presencials, que ofereix una atenció especialitzada en relació amb les demandes i les necessitats d'acompanyament físic a les víctimes de violència masclista mitjançant el suport i la contenció emocional d'una professional tècnica especialitzada. En aquest sentit, es poden fer acompanyaments a la interposició d'una denúncia, en gestions judicials, als centres de salut i centres d'acolliment, entre d'altres.

Durant l'any 2020, aquest servei ha atès 3.820 telefonades, de les quals 2.729 eren de víctimes de violència masclista i 1.430 derivades d'una situació d'emergència. Del total de telefonades, un 78,7 % provenia de l'illa de Mallorca, un 11 % d'Eivissa, un 4,3 % de Menorca i un 0,6 % de Formentera.

Quadre IIIR-1.1. Servei d'atenció social i acompanyament telefònic 24 hores i acompanyaments presencials (Servei 24 Hores) (2020)

Total de telefonades ateses	3.820
Mes amb més telefonades	Juliol (388 telefonades)
Variació percentual 2019-2020 de telefonades	Increment del 6,3 %
Illa amb més telefonades	Mallorca
Municipi amb nombre més gran de telefonades	Palma
Seguiments fets	426
Total de comunicacions del Servei 24 Hores	4.246 comunicacions (telefonades rebudes i seguiments)

continua

Dones víctimes de violència masclista ateses	2.729 dones víctimes
Tipologia de les telefonades	1.430 telefonades urgents
Servei derivant més utilitzat	Servei d'Emergències 112
Principal grup de persones demandants	Víctima de violència masclista
Perfil majoritari de dona atesa	Resident a les Illes Balears Espanyola Entre 31 i 40 anys
Franja horària amb més telefonades	Laborable De les 15.00 h a les 16.00 h
Mitjana de la durada de les telefonades rebudes	11,3 minuts
Mitjana de les intervencions duites a terme	10,4 minuts
Tipus de violència patida per les dones ateses	Violència psicològica
Intervenció més freqüent	Informació
Recurs més utilitzat	Centre d'Informació de la Dona (Mallorca)

Font: Institut Balear de la Dona (2020). *Memòria anual del Servei d'atenció social i acompanyament telefònic 24 hores i acompanyaments presencials (Servei 24 Hores) i acompanyaments presencials*

Quadre IIIR-1.2. Servei d'acompanyament presencial (2020)

Total d'acompanyaments duits a terme	262
Illa amb més acompanyaments	Mallorca
Col·lectiu majoritari	Víctimes de violència de gènere
Servei derivant	Servei 24 Hores
Demandant	Víctima
Destinació dels acompanyaments	Jutjats de violència sobre la dona
Durada dels acompanyaments	3,2 hores
Tipus de violència patida per les dones ateses	Violència psicològica
Objectiu	Oferir suport i reduir l'estat d'estrès
Perfil de dona atesa	De 31 a 40 anys Resident a les Illes Balears Espanyola Soltera No conviu amb l'agressor Sense fills ni filles en comú Sense discapacitat Sense ocupació Viu de lloguer Sense ingressos Ha interposat denúncia i té una ordre de protecció

Font: Institut Balear de la Dona (2020). *Memòria anual del Servei d'atenció social i acompanyament telefònic 24 hores i acompanyaments presencials (Servei 24 Hores)*

Quant als acompanyaments presencials, durant l'any 2020 s'han fet un total de 262 acompanyaments a víctimes de violències masclistes, dels quals 80 han estat amb caràcter d'urgència i 42 de manera immediata. Els acompanyaments s'han duit a terme en un 54,5 % a l'illa de Mallorca; en un 27,1% a Eivissa; un 13,7% a Menorca i un 4,5% a Formentera.

Durant l'estat d'alarma, provocat per la covid-19, i amb la finalitat que els recursos d'atenció a les víctimes de violències masclistes continuïn funcionant al 100 %, l'IBDONA crea un servei d'atenció complementari al Servei 24 Hores mitjançant l'aplicació de missatgeria instantània WhatsApp.

La posada en marxa d'aquest nou canal d'accés al servei neix de la necessitat de poder oferir a les dones víctimes i al seu entorn una via més silenciosa i discreta per posar-se en contacte amb el servei especialitzat, tenint en compte que la situació de confinament domiciliari es converteix en un factor de risc de patir violència masclista.

El valor principal del servei de WhatsApp de l'IBDONA és que, en un moment de grans incerteses, de limitacions, de por, soledat i aïllament; en un moment que pareix que tot es tanca, tot s'atura, s'assegura a la dona víctima que la xarxa de serveis d'atenció a la violència masclista es manté activa i reforçada, i es mantenen intactes totes les opcions d'atenció, assessorament i suport dels recursos.

Quadre IIIR-1.3. Servei de WhatsApp (2020)

Total de demandes rebudes	149
Mes amb més demandes	Abril
Franja horària amb més demandes	De les 11.00 h a les 12.00 h
Demanda principal	Informació, orientació i assessorament en violència masclista

Font: Institut Balear de la Dona (2020). *Memòria anual del Servei d'acompanyament i d'atenció social telefònica (Servei 24 Hores) i acompanyaments presencials*

Les demandes a través de WhatsApp durant el període comprès entre el 28 de març i el 31 de desembre de 2020 varen ser 149, de les quals un 40,9 % varen ser d'informació, orientació i assessorament en matèria de violència masclista, un 10,1 % d'orientació jurídica, un 7,4 % d'informació sobre ajudes econòmiques, un 7,4 % d'informació sobre assistència psicològica específica i un 5,4 % d'informació sobre allotjament alternatiu.

7. Taules locals de coordinació per a l'abordatge de les violències masclistes

Aquesta és una estratègia local impulsada per l'IBDONA i liderada bé per illes, mitjançant els consells insulars, o bé pels diferents ajuntaments, que dona compliment al mandat legal previst en la Llei

1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i en la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes, de fomentar vies permanents de prevenció, detecció, atenció i tractament de les situacions provocades per la violència masclista.

La Taula Local de Coordinació per a l'Abordatge de les Violències Masclistes (d'ara endavant, Taula) és un instrument operatiu de treball en el qual hi ha representats els diferents àmbits professionals implicats, directament o indirectament, en la lluita contra la violència masclista dins el municipi, des del batle o batlessa fins a representants dels serveis de salut, serveis socials, cossos de seguretat, educatius, delegació del Govern i qualsevol altre que s'estimi d'interès a cada un dels territoris.

L'objectiu principal d'aquest instrument és promoure el treball en xarxa mitjançant la coordinació de tots els agents per desenvolupar accions locals que contribueixin a l'abordatge efectiu de la violència masclista i posar en marxa accions locals que contribueixin a prevenir i erradicar la violència masclista.

Aquest projecte es va iniciar l'any 2016 i fins a l'any 2020 s'han constituït 23 taules a les diferents illes i municipis de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

Quadre IIIR-1.4. Taules locals de coordinació per a l'abordatge de les violències masclistes

Mallorca	Alcúdia	Pollença
	Artà	Puigpunyent-Banyalbufar-Estellencs
	Calvià	Santa Margalida
	Campos	Santa Maria del Camí
	Deià-Fornalutx-Sóller	Ses Salines
	Felanitx	Sineu
	Inca	Son Servera
	Manacor	Valldemossa
	Marratxí	
Menorca	Illa de Menorca	
	Maó	
	Ciutadella	
Eivissa	Illa d'Eivissa	
	Eivissa Vila	
Formentera	Illa de Formentera	

Font: Institut Balear de la Dona (2020). *Memòria anual del Servei per a l'impuls i la implementació de les taules locals de coordinació per a l'abordatge de les violències masclistes*

Requadre III-2.

Els impactes de la COVID-19 en l'exclusió i la vulnerabilitat social de la població de les Illes Balears

Isa Nadal Amengual
Sociòloga i tècnica de l'OSIB

David Abril Hervàs
Professor a la UIB i membre de l'OSIB

L'anàlisi dels primers impactes socials, sanitaris i econòmics de la COVID-19 a les Illes Balears és essencial en una societat amb un mercat de treball fortament dependent del turisme. Això dibuixa una estructura social amb importants desigualtats socials i dèficits de justícia social que malmenen les condicions de vida de bona part de la població del territori. No podem oblidar, en aquest context, les dificultats d'accés a l'habitatge que caracteritza les Illes.

La COVID-19 ha aprofundit les desigualtats preexistents i, en aquest sentit, esdevé fonamental una anàlisi que les prevegi, amb perspectiva de gènere, atenent les bretxes socials per no deixar ningú enrere.

L'augment de la pobresa i l'exclusió fan reflexionar sobre la necessitat d'un reforçament de les polítiques adreçades a reconduir aquesta situació, però també un replantejament del model econòmic, atès que hi ha una alta correlació d'aquest amb la vulnerabilitat tan preexistent com actual.

Les administracions han de prioritzar les cures i reforçar els serveis públics, especialment els serveis socials, millorant la coordinació entre administracions. La col·laboració amb el tercer sector d'acció social esdevé clau en aquest context i en el futur.

Aquest capítol recull els principals resultats de l'estudi que es va portar a terme des de l'Observatori Social de les Illes Balears i que va tenir com a resultat l'informe social que vàrem publicar el desembre de 2020 (Carbonero *et al*., 2020)[1]. Es varen analitzar els primers impactes socials de la COVID-19 a les Illes Balears, perquè conèixer i comprendre aquesta realitat és clau per a la presa de decisions per part de les administracions, tant pel que fa a l'àmbit tècnic com polític. I això és així especialment en un context de crisi sociosanitària que torna més complexa l'estructura social i el funcionament d'una societat altament dependent del turisme i amb importants dèficits i desigualtats socials.

La investigació va basar-se en fonts estadístiques secundàries (registres administratius sobre dades socials i laborals i prestacions) i en la realització de 21 entrevistes semiestructurades a diferents agents socials de les Illes Balears (professionals i responsables de l'Administració pública en l'àmbit dels serveis socials i la salut, sindicats i organitzacions laborals, tercer sector social, associacions i entitats ciutadanes).

1. Carbonero, M.A.; Abril, D.; Caro, F.; Gómez, M.; Mestre, J.M.; Nadal, I.; Thomàs, C. (2020). *Primers impactes de la COVID-19 a la societat de les Illes Balears.* Observatori Social de les Illes Baleares (OSIB). Palma: Edicions UIB.

1.

Població, pobresa i exclusió a les Balears

Les Balears presenten una piràmide poblacional regressiva, típica dels països desenvolupats, amb taxes de natalitat i mortalitat baixes i un creixement natural molt baix. Esdevé la comunitat autònoma amb més proporció de persones estrangeres (18,7 %) l'1 de gener de 2021[2], especialment Eivissa i Formentera. Tenir en compte la composició ètnica i cultural de la població és essencial per dissenyar polítiques, plans i programes que siguin inclusius i que respectin les particularitats de cada grup, a més de conèixer les seves necessitats i mancances.

La vulnerabilitat està molt relacionada amb el nivell de formació. Cal destacar que al conjunt de l'Estat espanyol el percentatge de les persones d'entre 18 i 24 anys que no tenen l'escolarització obligatòria és del 30,9 %, però a les Balears és del 41,7 %. El percentatge de persones amb estudis secundaris i postsecundaris no superiors és més alt al conjunt de l'Estat espanyol que a les Balears (52,0 % i 45,3 %, respectivament). També hi ha menys percentatge de persones amb estudis superiors i doctorat a les Balears, un 13,0 % (a Espanya, 17,0 %)[3]. Una de les raons d'aquesta diferència radica en el fet que a les Balears l'activitat econòmica més estesa és la del turisme, que moltes vegades demanda mà d'obra no qualificada i això atrau molts i moltes joves.

Tot i que s'augurava un creixement continuat del sector turístic i s'estimava un PIB que avançaria un 2,5 % anual entre el 2019 i el 2029, les estadístiques reflecteixen que el 2018 i el 2019 el turisme va créixer per sota del PIB general: 1,5 % enfront del 2,0 % previst[4]. La pandèmia de la COVID-19 ha provocat una caiguda del PIB turístic, que el situa entorn del 5 % a l'àmbit estatal (representa un -7 %, aproximadament)[5] i que a les Illes és aproximadament del 25 % (a Mallorca -22,6 %; a Menorca -23,3 %, i a Eivissa i Formentera -29,9 %)[6].

Encara no es disposa de les dades de l'Enquesta de condicions de vida per a l'any 2020, però les relatives a la taxa de risc de pobresa del 2019 situava les Balears amb un risc menor que a altres comunitats autònomes: el 14,8 % es trobava en situació de pobresa relativa (15,1 % segons la taxa AROPE).

2. Instituto Nacional de Estadística (21 d'abril de 2021). *Avance de la estadística del padrón continuo a 1 de enero de 2021*. Dades provisionals. Notes de premsa. https://www.ine.es/prensa/pad_2021_p.pdf

3. Instituto Nacional de Estadística (2020). *Nivel educativo alcanzado de la población joven (18 a 24 años) por nivel de educación, CCAA y periodo*. https://www.ine.es/up/gxVPbQ9Si1

4. Exceltur (2020). «Valoración turística empresarial de 2019 y perspectivas para 2020». *Perspectivas Turísticas*, 71.

5. Hosteltur (24 de febrer de 2021). «La aportación del turismo al PIB cayó del 12,4% al 5,5% en 2020». *Hosteltur*.

6. Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball (2021). *Conjuntura econòmica*. GOIB.

Ara bé, si es tenen en compte altres indicadors més enllà dels ingressos familiars i les mancances materials, la taxa d'exclusió resulta de les més altes de l'Estat (21,5 %), juntament amb les Canàries i Extremadura. Així mateix, una part important de l'especificitat de l'exclusió social a les Balears s'explica per una ocupació precària i un mercat de l'habitatge amb preus molt elevats que en dificulten l'accés (ja sigui de propietat o de lloguer)[7].

La COVID-19 va arribar enmig d'una tendència generalitzada pel que fa a les polítiques públiques caracteritzada per la reducció de la despesa pública, principalment en educació, sanitat i dependència. Això fa que minvi la confiança de la ciutadania en la capacitat de l'estat de benestar d'atendre les necessitats de la població i, per tant, també el suport al seu manteniment[8].

En el context de pandèmia i postpandèmia, s'ha intensificat el debat sobre la necessitat de l'enfortiment de la sanitat pública[9]. La situació pre-COVID-19 veia minvada la inversió i la despesa pública en el sistema sanitari i, en canvi, hi havia un augment, des del 19,5 % l'any 2009 fins a un 23,5 % l'any 2018, de la despesa mitjana per espanyol, assumida de la pròpia butxaca per resoldre problemes de salut[10].

2. Confinament i desigualtats

Una de les qüestions que més va destacar en el context de confinament degut a la COVID-19 fou que les Illes, juntament amb les Canàries, Ceuta i Melilla, són una de les comunitats amb més falta d'espai per persona a l'habitatge: el 13,8 % de la població viu amb aquesta condició a casa seva (percentatge que és del 5,9 % al conjunt espanyol)[11].

Per altra banda, la solitud en temps de confinament i pandèmia és socialment rellevant. El 23,7 % de les llars a les Balears estan formades per una persona[12] i al voltant del 65 % de les llars unipersonals estan formades per persones que tenen menys de 65 anys: un 38,9 % de les llars habitades per homes i un 32,7 %, per dones. Però el que més preocupa en el marc de la pandèmia (amb confinaments, restriccions, limitació dels contactes socials...) són el 40 % de les llars unipersonals formades per persones de 65 i més anys, la majoria sostingudes per

7. Flores, R.; Fuentes, P.; García, I.; Monge. G.; Sanz, R.; Rodríguez D.; Zalakain, J. (2019). *Informe sobre exclusión y desarrollo social en las Islas Baleares. Resultados de la Encuesta sobre Integración y Necesidades Sociales 2018*. Madrid: Fundación FOESSA.

8. Muñoz de Bustillo, R. (2013). «De la crisis del empleo al desmantelamiento del estado de bienestar». *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, 123, 41-50.

9. De la Cruz, F. (21 de juny de 2020). «El nuevo rol del Estado tras la COVID-19». *Agenda Pública*.

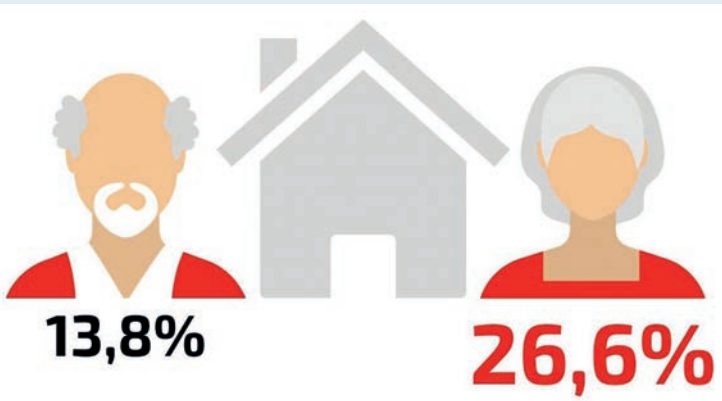
10. De Pedro, J. (2020). Val la pena mirar l'abans, per no perdre de vista el que s'ha de fer. *L'altra mirada,* 96. Fundacions Darder Mascaró.

11. Instituto Nacional de Estadística (2020). *Población con falta de espacio en la vivienda por CCAA y periodo*. Condiciones materiales de vida. https://www.ine.es/up/ZmzQ2AzX

12. Instituto Nacional de Estadística (2020). *Número de hogares unipersonales por comunidades y ciudades autónomas según sexo, edad y estado civil*. https://www.ine.es/up/OAsOhI9qi1

dones (figura 1), i, en particular, les persones de més de 80 anys que viuen soles i, que segons l'INE, a les Balears són 20.400 llars (vegeu la figura IIIR-2.1).

Figura IIIR-2.1.
Llars unipersonals (%) conformades per persones de 65 i més anys a les Balears, 2020

Font: INE. Enquesta contínua de llars (2020)

A més, la pandèmia va implicar un empitjorament de les desigualtats educatives preexistents, no només perquè el confinament va suposar una barrera d'accés a l'educació —temporalment a través de mitjans digitals (un 22,3 % de les llars el 2019 no disposaven d'un ordinador[13])—, sinó perquè, a més, va implicar la privació per a milers d'infants i adolescents en contextos socials i familiars de vulnerabilitat d'un espai de socialització i de convivència com són els centres educatius, especialmen a les etapes obligatòries.

13. Ibestat (2020). *Hogares que disponen de determinados bienes de equipamiento por tipo de hogar.* Encuesta de condiciones de vida (ECV). https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/7f786040-b066-4664-86c8-b33ce3f9bbdd/7d28ec2f-9ac2-4f97-815b-ff1e25331013/es/l3061_a11519.px

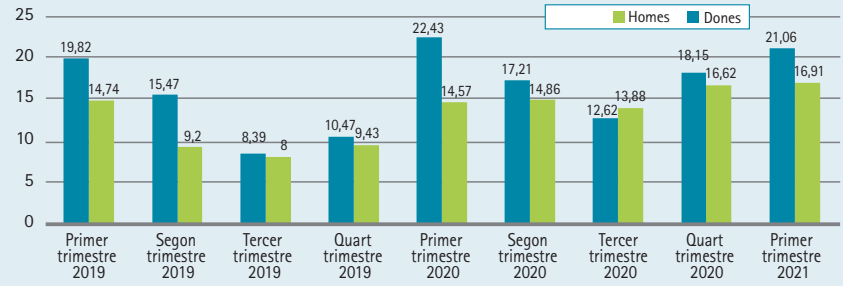
3. Efectes en l'ocupació

El fet que el turisme sigui el sector econòmic més afectat per la pandèmia de la COVID-19 repercuteix de manera directa i intensa en les dades d'atur i d'afiliació a la Seguretat Social, tot i l'efecte amortidor dels expedients de regulació temporal de l'ocupació (ERTO).

L'estiu passat, la suma de treballadors acollits a ERTO i les persones aturades representava més del 40 % de la població activa, que havia minvat en 70.000 persones el segon trimestre de 2020 respecte al mateix període del 2019[14].

14. Servicio Público de Empleo Estatal (2020). *Informe del Mercado de Trabajo Estatal. Datos 2019*. Madrid: Servicio Público de Empleo Estatal.

Gràfic IIIR-2.1.
Taxa d'atur a les Balears, entre homes i dones, a 2019, 2020 i 2021*

Font: Enquesta de població activa (EPA), INE (2021).

*De l'any 2021 només es disposa de les dades del primer trimestre

És important tenir en compte les desigualtats preexistents en el mercat laboral: dones, joves i majors de 55 anys presenten, en línies generals, unes taxes d'atur sempre més altes i són col·lectius susceptibles de patir més les conseqüències de la crisi econòmica que arrossega la COVID-19.

Al primer trimestre de 2021, la taxa d'atur a les Balears és de 16,9 % per als homes i de 21,1 % per a les dones (figura 2). Aquests percentatges són del 45,3 % i 29,2 %, respectivament, en el cas de persones menors de 25 anys (atur juvenil) i de 6,2 % i 16,9 %, respectivament, en el cas de persones majors de 55 anys[15] (vegeu el gràfic IIIR-2.1).

En referència a les dades d'ERTO, aquestes es varen començar a publicar a partir del mes d'abril, amb les primeres resolucions positives, moment en què a les Balears s'acollien 106.327 persones a ERTO (48,9 % d'homes i 51,1 % de dones)[16]. A finals de maig ja hi havia un total de 151.658 persones acollides a ERTO, gairebé una tercera part de la població activa de les Illes Balears, el percentatge més alt del país en aquell moment, seguits de l'arxipèlag canari.

El nombre d'ERTO començà a davallar a partir del mes de juny de 2020. Tot i que la mesura dels ERTO havia de finalitzar el maig de 2020, va suposar una mesura molt pal·liativa dels efectes de la crisi en el mercat laboral i s'ha prorrogat fins a cinc vegades (en el moment d'escriure aquestes línies, fa pocs dies que va pactar-se la cinquena pròrroga fins al setembre de 2021).

Segons les darreres dades disponibles, a l'abril de 2021 hi havia 5.851 persones acollides a l'ERTO (514 menys que

15. Instituto Nacional de Estadística (2021). *Tasas de paro por distintos grupos de edad, sexo y comunidad autónoma.* https://www.ine.es/up/cWBFcS3ui1K

16. Servicio Público de Empleo Estatal (2020). *Prestaciones por desempleo: resumen de datos.* https://sepe.es/HomeSepe/que-es-el-sepe/estadisticas/estadisticas-prestaciones/informe-prestaciones.html

el mes anterior), un 46,2 % d'homes i un 53,8 % de dones[17]. Amb tot, si bé és cert que els ERTO i les prestacions per a les persones amb contractes fixos discontinus foren i són pal·liatives, calen respostes addicional des dels poders públics, començant per mesures adreçades als sectors amb més dificultats d'ocupabilitat i amb més incidència, com s'assenyalava abans, sobre els col·lectius més vulnerables: majors de 55 anys, joves i dones.

4. Desigualtat social i COVID-19 al territori

Les desigualtats territorials de la renda són un indicador clau per aproximar-se a la realitat de la vulnerabilitat i com aquesta evoluciona en el context de la COVID-19: és a les zones vulnerables on es concentra de manera destacada la població en situació de risc; per aquest motiu, cal identificar-les i jerarquitzar-les per intervenir-hi.

A l'àmbit municipal, són els pobles de l'interior de Mallorca i, en general, les Pitiüses on la renda de la llar presenta uns valors més minsos i, per contra, són els municipis de la serra de Tramuntana els que presenten les rendes mitjanes per llar més altes (figura 3).

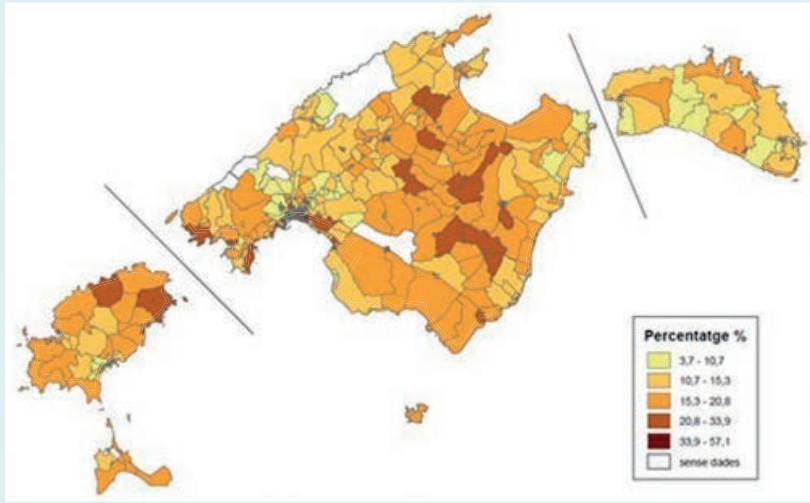
A una escala micro, analitzant les dades de renda mitjana a la llar per seccions censals, s'observa com és a Palma on hi ha les majors concentracions de desigualtats de renda. A la capital es troben les seccions censals amb més renda: Gènova, amb 86.877 euros anuals per llar, i Son Vida, amb 70.308 euros. A l'altre extrem, les de menys renda: una microzona as Camp Redó, amb 16.326 euros anuals per llar, i una altra al Terreno, amb 16.596 euros. Així, hi ha una diferència de 15.000 euros de mitjana anual per llar entre el districte 1 (Centre) i el districte 4 (Llevant).

Pel que fa a la resta de Mallorca, les seccions amb renda menor (amb uns 27.000 euros de renda mitjana a la llar) són les corresponents a Manacor, Sineu, Vilafranca i Sant Llorenç. Respecte a Menorca, en el decil de zones amb menys renda hi ha una secció d'Alaior, una altra as Castell i una altra a Ciutadella. A Eivissa destaca una secció a Dalt Vila i dues seccions de Santa Eulària.

Lògicament, a les zones amb menys renda es concentra més població amb situació de pobresa relativa i és on la situació amb la crisi ha esdevingut més dramàtica. Així, segons les dades del 2017, a sis seccions censals de Palma hi ha més del 40 % de la seva població amb ingressos per davall del 60 % de la renda mediana estatal (figura 3): Camp Redó; quatre seccions de Son Gotleu, i una altra de Nou Llevant. Però en altres seccions de Palma, la població en pobresa relativa supera el 30 %, en la seva majoria seccions del barri de Pere Garau, a més d'una microzona de Nou Llevant, una altra de l'Estadi Balear i una de Son Ferriol.

17. Servicio Público de Empleo Estatal (2021). *Prestaciones por desempleo: resumen de datos*. https://www.sepe.es/HomeSepe/que-es-el-sepe/estadisticas/estadisticas-prestaciones/informe-prestaciones.html

Figura IIIR-2.2.
Població que viu amb una renda per sota del 60 % de la mediana a les Balears (per seccions censals), 2017

Font: Elaboració pròpia a partir del Servei de SIG (UIB) i INE (2020)

És important tenir en compte aquestes desigualtats territorials, perquè els barris i les zones amb població amb menys recursos varen registrar taxes més altes de contagis en els pitjors moments de la pandèmia, com va passar a altres ciutats espanyoles. L'Estratègia social de promoció de la salut de les Illes Balears 2016-2026 i el Pla Estratègic de Serveis Socials 2018-2022 preveuen l'enfortiment de les comunitats amb el plantejament d'accions per millorar el seu benestar, reforçant les seves xarxes i generant processos de canvi segons les seves demandes i necessitats. Un dels seus objectius és dur a terme i assegurar la sostenibilitat d'intervencions de promoció de la salut als entorns d'especial vulnerabilitat[18].

18. Cabeza, E.; Núñez, C.; Planas, T.; Ramos, M.; Salvà, M. (2020). *Reforçar l'acció comunitària enfront de la pandèmia de la COVID-19.* Servei de Promoció de la Salut.

5. Efectes en la vulnerabilitat i l'exclusió social

La COVID-19 ha provocat un augment sobtat de la pobresa i l'exclusió en general. Així, l'any 2020, segons l'EPA, s'ha registrat a Espanya un augment de les llars sense cap ingrés respecte a l'any anterior. El primer trimestre d'aquest 2021 ja presenta uns valors similars als del segon trimestre de 2020, quasi 75.000 llars més que el primer trimestre de fa dos anys (vegeu gràfic IIIR-2.2.).

Una extrapolació de les dades de llars sense ingressos a escala estatal situaria en aproximadament 13.000 les llars sense cap font de recursos a les Balears (un 3,9 % de les llars). Això significa un

volum aproximat de 33.800 persones en una situació d'extrema necessitat. Les previsions sobre pobresa relativa portades a terme l'any passat reflectien que seria a les Balears on més s'incrementaria la pobresa el 2020, un 11,7 %[19].

Sense tenir encara les dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'any 2020, si es considera que el 2019 hi havia un 14,8 % de persones en pobresa relativa (amb el lloguer imputat), resulta un 26,5 % de població per sota del 60 % de la renda mediana; és a dir, gairebé 318.000 persones.

Pel que fa a la pobresa severa, es pot preveure que a les Balears la població amb ingressos per sota del 40 % de la renda mitjana disponible se situarà en un volum aproximat d'entre 97.039 (supòsit mínim d'augment equivalent a l'estatal d'1,3 punts sobre el 6,8 % del 2019) i 125.790 persones, si augmentés fins a equiparar-se a la pobresa severa per al conjunt d'Espanya (un 10,5 % de la població).

Les demandes sobre el sistema de serveis socials esdevenen un indicador clar de l'increment de la vulnerabilitat i l'exclusió. Per això, arran la pandèmia i de manera més intensa durant els primers mesos d'aquesta, han crescut exponencialment les demandes d'ajuts per cobrir necessitats bàsiques.

La situació de precarietat econòmica provocada per la crisi de la COVID-19 s'ha agreujat per a determinats col·lectius de treballadors i treballadores: els que ja feien feina amb salaris precaris; el servei domèstic; la cura de les persones majors, i la feina al camp (Càritas, entrevista del dia 5 de juny de 2020). També ha empitjorat per a treballadors i treballadores que cobren per dies o per setmanes, sense capacitat real d'estalvi, i que varen haver d'interrompre la seva activitat laboral i es varen quedar sense la possibilitat de cobrir les seves necessitats bàsiques, i van haver de recórrer a serveis assistencials com Càritas o Creu Roja (Càritas, entrevista del dia 5 de juny de 2020; Creu Roja, entrevista del dia 16 d'octubre de 2020). A més, el que ressaltaren les persones entrevistades en el marc d'aquest estudi com una de les dificultats més grans a les nostres illes són els problemes relacionats amb el preu de l'habitatge.

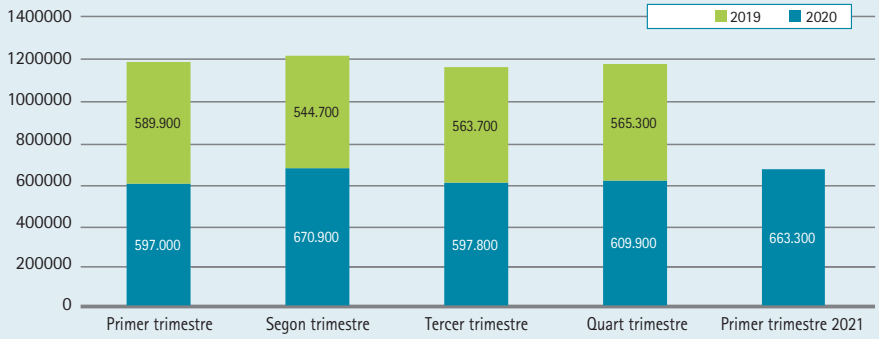
No podem oblidar la situació especialment dramàtica a conseqüència de la pandèmia de determinats col·lectius en risc d'exclusió social, com són les persones sense sostre; les migrades no regularitzades i que no poden accedir a les prestacions assistencials; les dones que pateixen violència masclista; infants i adolescents, sobretot els que es troben en situació vulnerable; les persones majors amb autonomia limitada que viuen soles i les persones en situació de dependència i institucionalitzades, i les persones amb addiccions i/o amb problemes de salut mental.

La crisi provocada per la COVID-19 ha fet més visible i més evident el que ja es coneixia des de l'àmbit de les polítiques socials: la vulnerabilitat econòmica

19. Moisés Martín, J.; Macias Aymar, I. (2020). *Estimación del efecto del COVID 19 en la pobreza y la distribución de la renta en España*.

d'una part important de la nostra població; l'economia submergida o economia informal molt elevada; treball precari i temporal que fa que l'estalvi sigui impossible; una xarxa familiar cada vegada més feble i, per tant amb poca capacitat de resistència a través de la família nuclear; el problema de l'habitatge, i la solitud de les persones majors, com a problemes estructurals.

Gràfic IIIR-2.2.
Llars sense ingressos a Espanya (2019-2021)

Font: Enquesta de població activa (EPA), INE (2021).
*De l'any 2021 només es disposa de les dades del primer trimestre

6. Respostes de les administracions i la ciutadania

Per una banda, hi ha diferents tipus de respostes per part de les administracions públiques des de l'inici de l'estat d'alarma que podem classificar i caracteritzar com:

A) Mesures adreçades a reforçar els serveis socials

A banda que moltes entitats del tercer sector s'encarregaren de gestionar ajuts econòmics per pal·liar el desbordament dels serveis socials, en molts casos es va recórrer a la contractació de personal de manera urgent, mitjançant procediments de selecció extraordinaris. Segons dades ofertes des del Servei de Planificació i Documentació de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS), el Consell de Mallorca va reforçar la seva plantilla vinculada als serveis socials amb la contractació de 214 persones des del començament de la crisi sanitària. Concretament, entre el 15 de març i el 3 d'abril de 2020 es contractaren 125 nous professionals i es cobrien 89 places per substitució. Els perfils més demandats van ser el personal d'infermeria (86 auxiliars i 13 infermers o infermeres) i el personal de serveis (55), a més d'auxiliars d'inserció (26) i treball social (8).

B) Mesures que fan referència al sistema de garantia d'ingressos

A més de l'aprovació estatal de l'ingrés mínim vital (IMV), la necessitat de donar respostes àgils a persones sense cap tipus d'ingrés va dur el Govern de la CAIB a modificar l'accés a la RESOGA, flexibilitzant algunes de les condicions, com ara no necessitar tres anys de residència a la CAIB i demanar únicament l'empadronament i possibilitar que la sol·licitud no l'hagués de fer la persona interessada, sinó a través d'una entrevista telefònica feta per un treballador social de les administracions públiques o de les entitats socials. A més, amb la incorporació de la modalitat de RESOGA extraordinària es va poder arribar a més de 8.000 famílies fins a la seva finalització, l'agost de 2020 (vegeu quadre IIIR-2.1.).

Amb la informació disponible, podem aproximar-nos a la taxa de cobertura de la pobresa severa amb les prestacions econòmiques concedides durant l'estiu de 2020. S'ha de remarcar que hi ha una variació molt gran entre la cobertura en els moments en què va funcionar la RESOGA extraordinària i la resta de mesos. Així, si se sumen les persones beneficiàries de la RESOGA, la RESOGA extraordinària, la RMI i els titulars (i beneficiaris) de pensions no contributives per discapacitat, el màxim de cobertura es va donar el mes de maig de 2020 (entre un 20,7 i un 27 %, segons la previsió de pobresa). En canvi, a l'agost, el darrer més en què s'aplicava la RESOGA extraordinària, es va arribar entre un 15 % i un 20 % de cobertura (19.023 persones).

Quadre IIIR-2.1. Nombre de persones titulars de RESOGA, RESOGA extraordinària i RMI a les diferents illes (fins agost 2020)

	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost
	Mallorca				
RESOGA	7316	7314	7293	7220	6864
RESOGA Extraordinària	1682	3829	2242	81	30
RMI	1025	1218	1373	1334	1299
	Menorca				
RESOGA	505	505	507	501	510
RESOGA Extraordinària	158	371	246	1	0
RMI	63	57	54	44	41
	Eivissa				
RESOGA	704	706	697	691	703
RESOGA Extraordinària	221	503	418	10	5
RMI	25	28	26	24	20
	Formentera				
RESOGA	39	39	39	40	42
RESOGA Extraordinària	202	349	70	6	5
RMI	0	0	0	5	5

Font: Elaboració pròpia a partir de la Conselleria d'Afers Socials i Esports (2020)

C) Mesures adreçades a la població en general a través de serveis d'emergència i dels serveis socials comunitaris

De les mesures adreçades a la població general afectada per una situació de vulnerabilitat sobrevinguda arran de la pandèmia, es poden destacar, per una banda, les ajudes econòmiques per fer front a situacions de primera necessitat, com les targetes de pagament (per al menjador d'infants, així com les targetes moneder per a famílies en situació de precarietat econòmica) o el repartiment d'aliments; per altra banda, el suport a l'habitatge, a través de moratòries i microcrèdits ICO, entre d'altres. A més, també cal destacar altres mesures com el suport als serveis socials comunitaris municipals i el suport d'emergència a la ciutadania a través de línies d'informació i orientació.

D) Mesures adreçades a col·lectius específics a través dels serveis especialitzats

Es va garantir la continuïtat dels serveis considerats essencials: els serveis socials de tipus residencial, els habitatges supervisats, el servei per a l'execució de mesures privatives de llibertat, el servei de tutela per a persones incapacitades judicialment, el servei de suport a l'habitatge, les prestacions per a dones víctimes de violència de gènere i per als seus fills i les prestacions econòmiques. Des del Govern de la CAIB, i complementàriament des dels consells insulars, s'elaboraren diferents normatives i documents tècnics de recomanacions relacionades amb les residències de gent gran i centres sociosanitaris, els serveis socials d'atenció domiciliària, els serveis d'atenció a persones sense llar i els centres de menors, a més de posar en marxa prestacions adreçades a pal·liar situacions generades per la pandèmia.

A més a més, també varen esdevenir clau les respostes per part de la societat civil tant pel que fa al tercer sector d'acció social com al voluntariat i les xarxes de solidaritat ciutadana. El tercer sector social (TSS) va jugar, des dels primers moments de la crisi, un paper fonamental en la resposta a les necessitats socials de les persones en situació de vulnerabilitat.

De fet, la majoria de les respostes de les administracions, com ja ha estat esmentat, van complementar-se des de la iniciativa social i, encara més, algunes des de la mateixa planificació. I s'ha de tenir molt en compte que des de les primeres setmanes de confinament es varen anar teixint una sèrie d'iniciatives de suport mutu, afegides a iniciatives de les associacions de veïnes i veïns ja existents o creades de nou. La ràpida expansió pel conjunt del territori dona compte de la capacitat creadora que permet teixir xarxa, fins i tot en un moment d'aïllament social. L'objectiu d'aquestes xarxes és donar suport des de la proximitat.

La dramàtica situació de pobresa i mancança de necessitats bàsiques ha trobat una resposta ciutadana compromesa. La continuïtat d'aquestes iniciatives, la manera com s'articulen i la participació en aquestes és un element clau a l'hora de frenar una fractura social de conseqüències derivades de la crisi que desplega la

COVID-19. La coordinació i cooperació entre les diferents institucions de l'Administració pública, amb el rellevant paper de les entitats del tercer sector, és també primordial per superar la bretxa que deixa la crisi, així com és fonamental la diagnosi comunitària participativa de les necessitats de l'entorn d'actuació[20].

7. La COVID-19 en perspectiva de gènere

La perspectiva de gènere en l'anàlisi de l'impacte de la COVID-19 esdevé fonamental. De la mateixa manera que no poden deslligar-se la desigualtat, la vulnerabilitat social o la pobresa i exclusió de l'anàlisi al voltant de la COVID-19, tampoc no poden ignorar-se les diferències existents entre els efectes de la pandèmia en la vida dels homes i en la vida de les dones. Així, val a dir que aquesta crisi afecta les dones en diverses dimensions en què no ha tingut un efecte tan clar entre els homes.

En primer lloc, les cures, que varen resultar essencials en l'abordament de la crisi, recauen majoritàriament en les dones de manera general, i aquestes assumeixen, a més, major càrrega en les tasques domèstiques, sense oblidar que, durant els mesos de confinament, els menors varen quedar a casa en tancar els col·legis i instituts i moltes dones van encarregar-se també de la dimensió educativa i d'acompanyament.

Per altra banda, la desigualtat prèvia en l'accés, promoció i retribució en el mercat de treball respecte als homes també ha agreujat la situació laboral de les dones, en un context en el qual molts llocs de treball s'han destruït, han patit desregulació o s'han precaritzat arran aquesta crisi[21]. L'extensió del teletreball, modalitat a què s'han acollit més treballadores que treballadors[22], fa palès el conflicte que la dona sigui qui més s'encarrega de les tasques domèstiques i de cura, perquè la doble jornada es fa evident i crua. De fet, com va revelar l'estudi de l'impacte de la COVID-19 en les dones[23], l'augment de cura a les persones —especialment de les dependents— va comportar inquietud en un 62,9 % dels casos; en un 49,3 %, estrès, i en un 42,2 %, tristor.

Per altra banda, l'ajuda en les tasques educatives de fills va provocar inquietud i estrès en més del 50 % i cansament en més del 40 %. També el teletreball i les condicions de l'habitatge també tenen influència en l'estat d'ànim[24] (figura IIIR-2.3).

20. Cabeza, E.; Núñez, C.; Planas, T.; Ramos, M.; Salvà, M. (2020). *Reforçar l'acció comunitària enfront de la pandèmia de la COVID-19.* Servei de Promoció de la Salut.

21. International Labour Organization (2018). *World Employment and Social Outlook*. Trends for Women 2018. Global snapshot. Gènova: ILO.

22. Instituto Nacional de Estadística (2021). *Ocupados por frecuencia con la que trabajan en su domicilio particular, sexo y comunidad autónoma. Valores absolutos*. https://www.ine.es/up/dPBXgckw

23. Carbonero, M.A.; Abril, D.; Gómez, M.; Nadal, I.; Thomàs, C. (2021). *L'impacte de la COVID-19 a la vida de les dones de Mallorca*. Direcció General d'Igualtat i Diversitat.

24. Observatori Social de les Illes Balears (2021). «L'impacte de la COVID-19 a la vida de les dones». *Breu,* 9.

També cal recordar que una part important dels treballadors domèstics i en activitats de cura són dones migrades: del total de persones que estan afiliades a la Seguretat Social en el «sistema especial d'empleats de la llar a Espanya» a l'abril de 2021, un 85,1 % són dones, i d'aquestes, el 46,3 % tenen nacionalitat estrangera.

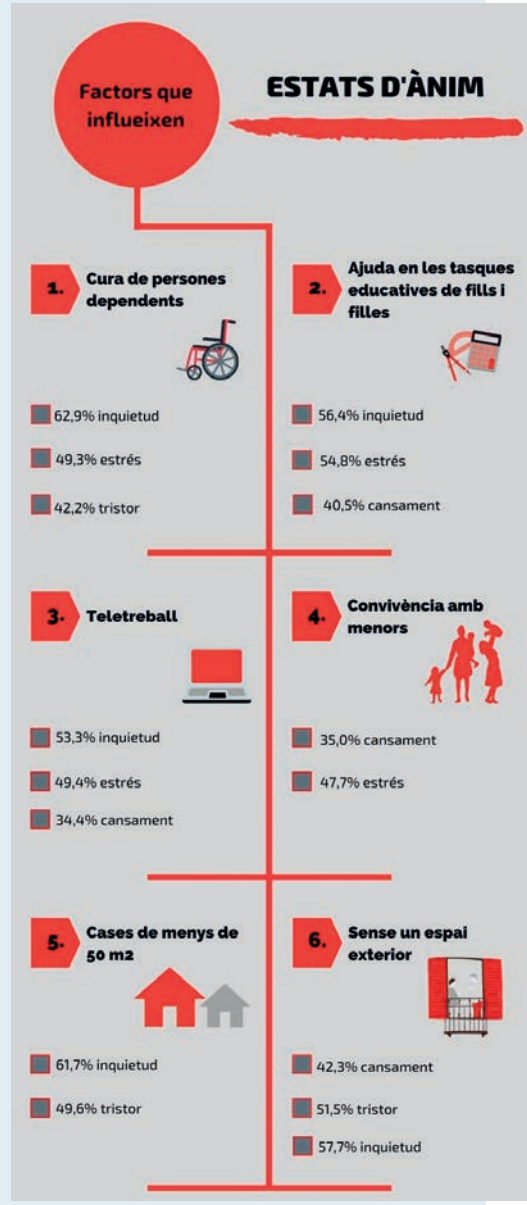
Una altra categoria de treball molt important en aquest sentit és el de cuidadors no professionals, en què les dones representen el 88 % de les persones donades d'alta. Tot i així, aquestes xifres responen a les afiliacions, però moltes treballen en unes condicions particularment precàries, amb molta freqüència sense contracte, especialment en els casos de treball domèstic.

Per altra banda, arran la pandèmia, i molt especialment degut al confinament de l'any passat, la greu xacra de la violència masclista s'ha intensificat, evidenciant l'alt risc de moltes dones de conviure amb els seus maltractadors i abusadors[25].

Pel que fa a les Balears, el nombre de trucades al 016 va créixer moltíssim entre febrer i març de 2020, tant pel que fa a les realitzades per part de la usuària com per part de familiars. A més, no va decréixer fins al mes de maig, arribant a 120 (92 per part de la usuària i 28 de familiars) el mes de desembre, un nombre molt per sobre de l'assolit a principis de 2020.

25. Organización de las Naciones Unidas (27 de març, 2020). «El coronavirus golpea tres veces a las mujeres: por la salud, por la violencia doméstica y por cuidar de los otros». Notícies ONU.

Figura IIIR-2.3.
Estats d'ànim, cura i condicions d'habitatge i de treball

Font: Elaboració pròpia (2021)

No s'ha de veure l'augment de les trucades com un indicador necessàriament negatiu. La família i les persones properes cada cop són més conscients del missatge de tolerància zero davant de la violència masclista. A més, això podria indicar que s'està derivant cap a una implicació comunitària per fer front a aquesta xacra.

El que sí que preocupa, tanmateix, és el nombre decreixent de denúncies per violència de gènere per part de la víctima respecte al 2019, ja que el 2020 varen registrar-se 172 denúncies menys, tot i el gran volum de trucades al 016 (figura 7). Són necessàries polítiques que garanteixin una sortida realista per a les dones víctimes de violència masclista (habitatge, ocupació), perquè, d'una altra manera, denunciar el maltractament significa per a moltes fer un salt a l'abisme.

8. Conclusions

No només estam davant una pandèmia, sinó d'una sindèmia[26], atès que el virus interacciona amb el context social i ambiental i aprofundeix en les desigualtats preexistents. Aquesta crisi posa damunt la taula la feblesa del model econòmic a les Illes, que s'ha mantingut els anys posteriors a la crisi financera com un miratge de suposada abundància. Com que el turisme és un dels sectors més afectats per la crisi de la COVID-19, la fantasia s'ha trencat i les Illes assoleixen les pitjors xifres d'atur i pobresa de tot l'Estat espanyol amb aquesta crisi.

Analitzar els efectes desiguals de la COVID-19 és essencial per abordar les solucions sense deixar ningú enrere. Si bé les modalitats telemàtiques per continuar la vida són un possible camí, la bretxa digital pot suposar una limitació important en l'accés a drets bàsics com l'educació, la informació pública i els recursos bàsics. Tenir en compte les necessitats de tots els col·lectius, posant especial èmfasi en els vulnerabilitzats, és una condició bàsica per pal·liar la crisi de forma inclusiva.

Per altra banda, l'anàlisi en perspectiva de gènere esdevé fonamental així mateix, atès que les desigualtats entre homes i dones es poden veure agreujades en el context de crisi. Són elles les que carreguen amb les tasques domèstiques i de cura, sense oblidar una precarietat laboral que recau més en les dones que en els homes. A més, cal prestar especial atenció a la violència masclista.

L'augment de la pobresa i l'exclusió han d'implicar un reforçament de les polítiques adreçades a reconduir aquesta situació, però també un replantejament del model econòmic, ja que hi ha una alta correlació d'aquest amb la vulnerabilitat tant preexistent com actual. Les administracions han de prioritzar les cures i reforçar els serveis públics, especialment els serveis socials, millorant la coordinació entre administracions. La col·laboració amb el tercer sector d'acció social esdevé clau en aquest context i en el futur, sense oblidar el potencial de la ciutadania per fer front a la crisi.

26. Horton, R. (2020). «Offline: COVID-19 is not a pandèmic». *The Lancet*. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)32000-6

3

SEGURETAT SOCIAL

RESUM

La despesa en prestacions del sistema de la Seguretat Social el 2020 a les Illes Balears supera els 4.728 milions d'euros, amb creixements percentuals interanuals significatius, de 4,8 en les prestacions de l'INSS amb 2.686.881.248 euros abonats, de 155,19 en l'import global de les prestacions més les cotitzacions del SEPE, 1.630.505.485 euros, de 101,64 en les prestacions abonades per les MCSS fins a assolir els 369 milions d'euros i de 2,7 en els de prestacions de l'ISM, 41.739.442 euros.

La Seguretat Social ha ampliat el 2020 la consideració de situacions protegides i prestacions a noves situacions de necessitat sorgides per la pandèmia de la covid-19, que s'ha reflectit en millores de les prestacions d'incapacitat temporal; amb la protecció com a accident de treball o amb prestacions assimilades de les persones infectades o aïllades; en prestacions per als diferents tipus d'ERTO; en l'establiment de prestacions extraordinàries per cessament d'activitat per a autònoms, i en altres mesures com exoneracions o reduccions en la cotització a la Seguretat Social.

El pressupost d'ingressos per cotitzacions de la TGSS mostra un -29,2 % de variació interanual i la mitjana mensual de 461.495 persones afiliades en alta genera una ràtio de 2,4 treballadors en alta per pensió i de 2,7 treballadors en alta per pensionista.

3.1. Introducció

El 2020 s'ha posat de manifest, de manera especialment intensa, la importància del sistema públic de protecció social tant de prestacions contributives com de les no contributives de la Seguretat Social. Això serveix per redistribuir recursos i contribuir a millorar la qualitat de vida de les persones en situació de necessitat, que han estat considerades pel legislador que es troben en situacions objecte de protecció. Aquestes prestacions, les gestionen les entitats gestores de la Seguretat Social adscrits al Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions; l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS); l'Institut Social de la Marina (ISM); les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social (MCSS), i l'entitat gestora de les prestacions per desocupació, el Servei d'Ocupació Pública Estatal (SEPE), adscrit al Ministeri de Treball i Economia Social. Correspon a la Tresoreria General de la Seguretat Social la gestió del pressupost d'ingressos de la Seguretat Social.

Al desembre de 2020 es veu com aquesta intensificació de l'acció protectora es plasma en el fet que el 28,9 % de la població de la nostra comunitat autònoma —332.034 persones— era perceptor d'una mitjana de 312,0 euros per ser beneficiari d'alguna de les pensions o prestacions de la Seguretat Social contributives o no contributives a les quals es van destinar 358.662.399 euros en aquest mes, un 20,8 % més que els 296,9 milions d'euros del desembre de 2019, i això sense comptar la important despesa en prestacions en incapacitat temporal, naixement i cura del menor, prestacions de cessament d'activitat, etc.

El 2020 hi va haver una mitjana de 461.495 treballadors en alta i una mitjana de 195.036 pensions i de 17 3.497 pensionistes.

La ràtio de treballadors en alta per pensió abonada és de 2,4, i la corresponent al nombre de treballadors en alta per pensionista, de 2,7.

3.2. La despesa en pensions contributives de la Seguretat Social

El 2020 l'INSS va abonar 2.686.881.248 euros en concepte de prestacions de la Seguretat Social, 2.429.786.600,5 euros van correspondre a les pensions contributives en sentit estricte i 104.683.039,15 euros als complements de mínims, de naturalesa no contributiva, que complementen l'import de les pensions contributives fins al mínim establert per a la pensió de què es tracti (vegeu el quadre IIIA-3.1).

L'ISM el 2020 va abonar 40.388.788 euros en pensions; 39.349.175 euros van correspondre a les pensions contributives en sentit estricte, i 1.039.613,1 euros, a complements de mínims (vegeu el quadre IIIA-3.2).

El 31 de desembre de 2020 en aquesta comunitat autònoma hi havia 196.651 pensions contributives en vigor, l'import de la nòmina de pensions va ascendir a 185.898.645 euros i la pensió mitjana es va situar en 945,3 euros.Les variacions interanuals percentuals de les pensions al

desembre de 2020 representen a les Illes Balears uns increments de l'1,3 en el nombre de pensions; del 3,9 en l'import de la nòmina mensual de desembre, i un 2,6 de creixement de la pensió mitjana. En tots els casos, van ser superiors als que hi va haver a l'àmbit nacional, que va ser d'un 0,8, un 2,3 i un 2,2, respectivament (vegeu el quadre IIIA-3.3).

El nombre de les pensions contributives en vigor a les Illes Balears representa un 2 % de les 9.801.379 pensions a escala nacional i creix en termes interanuals més que la mitjana nacional des de 2008 (vegeu el quadre IIIA-3.4).L'augment de les nòmines de pensions no només està determinat per l'increment en la quantitat, sinó també per l'efecte de substitució de pensions que esdevenen baixa per pensions que causen alta.El 2020 el valor mitjà de les 11.765 pensions noves reconegudes a les Illes Balears va ser de 1.078,7 euros mensuals, mentre que el valor mitjà de les 8.753 pensions que van ser baixa era de 843,3 euros.

Quant a l'import de la pensió mitjana de les 6.857 noves altes de jubilació, ha estat de 1.298,5 euros, i la pensió mitjana de les 5.508 pensions de jubilació que van ser baixa va ser de 965,96 euros (vegeu el quadre IIIA-3.5).

La nòmina de pensions de desembre, de 185.898.645 euros, es distribueix en 146.886.167 euros d'import inicial de les pensions (79,0 %); 29.807.788 euros en revaloracions (16,0 %); 7.587.226 euros en els complements a mínims que suposen el 4,1 % del total, i en 1.617.463 euros que corresponen a altres complements (0,9 %) (vegeu el quadre IIIA-3.3).

L'1 de desembre, el 18,5 % de les pensions (36.369) estaven complementades a mínims, un 12,5 % del total de les pensions percebudes per homes i el 23,6 % de les pensions percebudes per dones (vegeu el quadre IIIA-3.6). El 2020 es van destinar a les pensions contributives, en concepte de pensió inicial, més revaloracions (1.811.677.204 €) a les pensions de jubilació; 370.068.247 euros a pensions de viduïtat; 219.738.367 euros a pensions d'incapacitat permanent; 27.454.963 euros a pensions d'orfandat, i 847.817 euros a pensions en favor de familiars. Les quanties més rellevants de complements de mínims corresponen a la jubilació, amb 69.244.364 euros, i a la viduïtat, amb 28.225.558 euros (vegeu el quadre IIIA-3.1).

3.2.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears

Com és sabut, l'import d'una pensió o prestació contributiva de la Seguretat Social està determinat fonamentalment per les bases de cotització i els períodes cotitzats que acrediti l'interessat juntament amb els altres requisits establerts per al reconeixement del dret. Per això, és el mateix que correspongui al dret subjectiu de la persona que es jubila amb independència del territori on se sol·liciti o percebi la pensió o prestació.

No obstant això, la pensió mitjana és una dada estadística rellevant des del punt de vista socioeconòmic, especialment útil per fer comparacions per territoris de residència, per sexe, grups d'edat, etc.

La pensió mitjana del conjunt de les 196.651 pensions en vigor l'1 de desembre de 2020 a les Illes Balears ha passat dels 921,7 de l'1 de desembre de 2019 a 945,3 euros. A més, hi ha un increment sobre l'1 de desembre de 2019 interanual que en percentatge representa un 2,6, superior a la mitjana de 2,2 a escala nacional. Igual que les pensions mitjanes de deu comunitats autònomes i de 37 províncies i Melilla, es troba per sota de la pensió mitjana del conjunt nacional, que es va situar en 1.0178,0 euros (vegeu el quadre IIIA-3.7).

En efecte, de les 17 comunitats autònomes i dues ciutats amb estatut d'autonomia (Ceuta i Melilla), només set comunitats autònomes i Ceuta —i només 12 províncies— tenen un import mitjà superior a la pensió mitjana nacional.

En la comparació de la pensió mitjana per comunitats autònomes i províncies, s'observa que la pensió mitjana de les Illes Balears és més alta que la pensió mitjana de set comunitats autònomes i se situa clarament en una posició intermèdia en el conjunt nacional, amb 28 províncies amb pensions mitjanes inferiors a les de les Illes Balears i 21 províncies amb pensions mitjanes superiors (vegeu el quadre IIIA-3.8).

A Mallorca s'ha abonat el 79,8 % de les pensions de la nòmina de desembre de 2020 (156.760) per un import global de 151.443.021 euros; a Menorca, el 8 % (15.650 pensions), amb un import global de 16.834.343 euros; el 9,7 % a pensionistes a Eivissa, 19.189 pensions (el 19,7 % del total), que generen una nòmina mensual de 17.506.199 euros; el 0,5 % a residents a Formentera, 1.105 pensions per un import global de 861.895 euros.

D'altra banda, un 2 % de les pensions de desembre, 3.947 pensions, que sumen un total d'1.253.190,10 euros, no figuren adscrites a aquesta comunitat autònoma, ja que en la majoria dels casos són pensions que s'abonen a l'estranger o, en alguns supòsits, en altres comunitats autònomes (vegeu el quadre IIIA-3.6).

L'import de la pensió mitjana anual de l'INSS corresponent a la mitjana de les pensions abonades el 2020 en municipis de les Illes Balears va ser de 947,99 euros. No s'hi inclouen, per tant, les corresponents al règim de la mar, gestionades per l'ISM.

El 37,142 % de les pensions de l'INSS —71.072 de mitjana mensual— es van abonar a pensionistes que residien a Palma, i altres els municipis en què es van abonar més de 7.000 pensions de mitjana al mes van ser Manacor, amb 7.954 pensions; Llucmajor, amb 7.392 pensions; Eivissa, amb 7.172 pensions, i Calvià, amb 7.138 pensions abonades a residents en aquest municipi (vegeu el quadre IIIA-3.9).

3.2.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el gènere, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia

3.2.2.1. Pensions i pensionistes per gènere

El desembre de 2020 a les Illes Balears estaven reconegudes 196.651 pensions que van percebre 174.938 pensionistes, la qual

cosa situa la ràtio de pensions per pensionista en 1,124. El 54 % de les pensions (106.156) van correspondre a dones i el 46,0 % (90.495 pensions) a homes, i del total de pensionistes, el 50,3 % (88.020) són dones, i el 49,7 % (86.918), homes. La ràtio pensions/pensionistes se situa en 1,206 per a les dones pensionistes i en 1,041 per als homes pensionistes (vegeu el quadre IIIA-3.10).

El desembre de 2020 a les Illes Balears les dones van percebre un total de 106.651 pensions, i els homes, 90.495. És a dir, les dones a les Illes Balears van percebre un total de 15.661 pensions més que els homes i, no obstant això, aquesta diferència es redueix a 1.102 si es compara el nombre de dones pensionistes (88.020) amb el d'homes pensionistes (86.918). Aquesta és una dada rellevant que apunta a l'anàlisi de la concurrència de pensions com un tema que cal considerar a l'hora d'avaluar per gènere els ingressos mitjans que es perceben en matèria de pensions.

La pensió mitjana de la nòmina de desembre de 2020 va ser de 945,3 euros, amb un import mitjà de les pensions percebudes per dones en aquest mes de 774,4 euros, i de 1.145,8 de les percebudes per homes.

En la incapacitat permanent, la pensió mitjana percebuda per homes va ser de 954,8 euros i la pensió mitjana percebuda per dones va ser de 848,7. L'import mitjà de les pensions de jubilació que es van abonar a homes va ser de 1.237,5 euros i el de les abonades a dones va ser de 851,2. La pensió mitjana de viduïtat percebuda per homes va ser de 506,5 euros, i la reconeguda a dones, de 667,6.

Si en lloc de desembre de 2020 s'observa la mitjana anual de les nòmines mensuals de pensions de 2020, l'import mitjà de les pensions abonades a homes és de 1.138,5 euros, i l'import mitjà de les pensions abonades a dones, 766,5 euros, amb una pensió mitjana per a tots dos sexes de 937,8 euros (vegeu el quadre IIIA-3.11). Si l'import de la mitjana anual de les nòmines mensuals s'analitza en relació amb el nombre de pensionistes, l'import mitjà percebut per pensionista en el cas dels homes seria de 1.185,1 euros, i l'import mitjà percebut per pensionista en el cas de les dones seria de 924,7 euros, amb una distància entre totes dues de 260,4 euros.S'arriba a aquesta conclusió atès que 86.296 homes pensionistes generen una nòmina global de 102.272.881 euros de mitjana mensual i que 87.201 dones pensionistes generen una nòmina global de 80.637.364 euros de mitjana mensual.

La mitjana mensual de les 71.964 pensions de jubilació d'homes es va situar en 1.218,8 euros, i la de les 54.183 percebudes per dones, en 835,2 euros. Quant a la viduïtat, la perceben 4.391 homes, amb un valor mitjà de 499,2 euros, i 40.260 dones, amb import mitjà de 658,3 euros (vegeu el quadre IIIA-3.12).

La diferenciació entre nombre de pensions i nombre de pensionistes en relació amb les pensions de viduïtat adquireix la seva màxima rellevància, perquè, per evitar el doble còmput, quan un pensionista percep dues o més pensions es computa, a efectes estadístics, una sola vegada i sota les característiques de la pensió principal que percep.El major nivell de concurrència de pensions es produeix en relació amb la

viduïtat, en què es comptabilitzen 44.706 pensions i 24.142 pensionistes (1.405 homes i 24.142 dones). Hi ha 19.159 pensionistes de viduïtat; és a dir, un 57,1 % percep una altra pensió —jubilació, en la majoria dels casos— que generalment és de quantia més elevada que la viduïtat.

3.2.2.2. Distribució de les pensions per règims

La distribució per règims de les pensions percebudes mostra que el règim general concentra el 70,6 % del total de pensions, amb 139.084 pensions; el d'autònoms, el 24,4 %, amb 48.051 pensions; el règim de la mar, amb 2.601 pensions; el règim d'accidents de treball, amb 3.264 pensions, i el de malalties professionals, amb 243 pensions.Hi ha també 3.704 pensions de l'extingit SOVI (assegurança obligatòria de vellesa i invalidesa), amb 3.406 pensions, amb presència majoritària de dones (3.406). Tant les dones com els 298 homes que perceben pensions d'aquesta assegurança reben una mitjana mensual de 411 euros (vegeu el quadre IIIA-3.13). La pensió mitjana del règim general va ser de 1.053 euros, 1.277 de mitjana en homes i 862 de mitjana en les percebudes per dones; la del règim d'autònoms 663 euros; 772,7 de mitjana en les pensions dels homes i 567,6 en les pensions de les dones. En el règim de treballadors de la mar, la pensió mitjana va ser de 1.106 euros; en accidents de treball, 1.004, i en malalties professionals, 1.027 (vegeu el quadre IIIA-3.10).

En el règim general la variació percentual interanual de l'import de la nòmina mensual de desembre de 2020 ha estat 4,3; la de la pensió mitjana, 2,4, i la del nombre de pensions, 1,9. La variació interanual de l'import de la nòmina en el règim d'autònoms ha estat del 2,9 %; la de la pensió mitjana, del 2,3 %, i la del nombre de pensions, el 0,6 % (vegeu el quadre IIIA-3.14).

El 16,1 % de les pensions del règim general (22.379 pensions) són pensions mínimes, amb una mitjana de pensió de 628,4 euros, que incorporen en la seva quantia complements de mínims per un import mitjà mensual de 198,4 euros. El segon règim en què hi ha més pensions mínimes és el d'autònoms, amb 13.306 pensions mínimes, el 27,7 % del total amb un import mitjà de 626,8 euros, dins del qual els complements a mínims suposen 226,2 euros de mitjana (vegeu el quadre IIIA-3.15).

3.2.2.3. Distribució de les pensions per trams de quantia i graus d'incapacitat permanent

Per trams de quantia, el més nombrós és el de les pensions de quantitats compreses entre els 650,0 i els 700 euros, amb 20.013 pensions; seguit del tram de 600,0 a 650, amb 17.598 pensions.Amb 10.328 pensions de jubilació, el tram de quantia de 650,0 euros a 650 és el més freqüent d'aquesta prestació, així com la de viduïtat, amb 8.229 pensions.Destaca dins del tram de 600,0 a 650 euros que en aquest tram hi ha 13.741 pensions de jubilació i només 1.987 de viduïtat i que és el tram més freqüent de la incapacitat permanent, amb 1.645 pensions (vegeu el quadre IIIA-3.16).

La major part de les pensions d'orfandat (2.872) se situen en el tram de 150,01 a 200 euros, i en el tram de 400,0 a 450 euros que, amb 5.796, és un dels destacats de la jubilació, hi ha la major part dels 3.704 SOVI, que en la seva majoria s'assimilen a la jubilació i, en molt menor mesura, a la incapacitat permanent.

En el cas de la incapacitat permanent en la determinació de la quantia de la pensió, concretament el percentatge que cal aplicar a la base reguladora que s'empra per al càlcul de la pensió depèn del grau d'incapacitat que s'hagi reconegut. Les 17.416 pensions en vigor d'incapacitat permanent el desembre de 2020 es distribueixen en 11.598 en el grau de total per a la professió habitual, amb un import mitjà de 766,1 euros; 5.376 en el grau d'absoluta per a tot treball, amb un import mitjà mensual de 1.143,4 euros, i 442 de gran invalidesa, amb un import mitjà de 1.997,5 euros (vegeu el quadre IIIA-3.17).

La diferenciació entre el nombre de pensions i el de pensionistes és rellevant, perquè, a causa de la concurrència de pensions, estadísticament hi ha 21.713 pensions més que pensionistes (vegeu el quadre IIIA-3.16).

3.2.2.4. Distribució de les pensions per trams o grups d'edat

Per trams d'edat, els de 65-69 i 70-74 anys són els que concentren un nombre més alt de pensions i de pensionistes: el 39,4 % de les pensions, 77.557, i el 36,6 % dels pensionistes, 71.511 (vegeu el quadre IIIA-3.10).Si bé el nombre de pensions percebudes per dones és superior al de les percebudes per homes en els trams de 50-54; 55-59 i 60-64 anys, les diferències més grans es registren en els trams de 75-79, 80-84 i 85 i més anys, en què es registren 50.093 pensions percebudes per dones, mentre que les percebudes per homes han estat 32.867.

Per grups d'edat, el tram dels 65 als 69 anys, tots dos inclusivament, és el que concentra el nombre més alt de pensions, 39.226, amb un import mitjà de 1.165,8 euros. El següent tram més freqüent és el de 70-74 anys, amb 38.434 pensions i un import mitjà de 1.059,9 euros. D'aquest tram d'edat, 66.313 pensions corresponen a la jubilació i 10.033 a la viduïtat.En la incapacitat permanent, el tram d'edat que concentra el nombre més alt de pensions és el de 60-64 anys, amb 5.973 pensions i un import mitjà de 987,6 euros.En la jubilació, els trams amb un nombre més alt de pensions són el de 65-69, amb 34.676, i el de 70-74, amb 32.527, i uns imports mitjans de 1.227 euros i de 1.129, respectivament. En la viduïtat, el tram dels 80 als 84 anys acumula nombre més alt de pensions, 12.920, amb una pensió mitjana de 596,2 euros. En l'orfandat, el tram més freqüent és el dels 20-24 anys, amb 1.785 pensions i un import mitjà de 305,7 euros.En la incapacitat permanent, els trams significatius arriben només fins als 65 anys, perquè estadísticament les incapacitats permanents es reflecteixen com pensions de jubilació procedents d'incapacitat quan els seus beneficiaris compleixen l'edat de 65 anys (vegeu el quadre IIIA-3.18).

3.3. Anàlisi dels subsidis i altres prestacions (INSS, ISM i MCSS)

3.3.1. Un enfocament global de la protecció

L'acció protectora de la Seguretat Social acompanya el ciutadà en les situacions de necessitat protegides al llarg del seu periple vital. Així, hi és per exemple, des que neix, amb la inclusió dels fills com a beneficiaris de l'assistència sanitària o amb les prestacions per naixement i cura del menor. També és present quan s'està incapacitat temporal o permanentment per al treball, amb les prestacions d'incapacitat temporal o permanent, o quan es produeix el cessament en la vida laboral activa i es passa a la condició de pensionista. També hi és en situacions de vulnerabilitat o de baixos recursos, mitjançant complements de mínims de les pensions contributives, la prestació no contributiva de l'ingrés mínim vital. I fins i tot la Seguretat Social respon en les situacions originades per la defunció del cònjuge o dels pares mitjançant les prestacions de viduïtat o orfandat.

El reconeixement i control del dret a l'assistència sanitària que correspon a l'INSS (article 3*bis* de la Llei 16/2003, de 28 de maig, afegit per l'article 1.2 del Reial decret llei 16/2012, de 20 d'abril) es fa efectiu per la comunitat autònoma, que facilita el seu accés a les prestacions d'assistència sanitària mitjançant l'expedició de la targeta sanitària. Respecte a això, cal assenyalar que el 2020 estaven d'alta en BADASS (bases de dades d'assistència sanitària de la Seguretat Social) com a titulars del dret a l'assistència sanitària 913.045 persones assegurades, i com a beneficiàries, 246.823. Això situa en 1.159.868 persones l'àmbit de protecció d'aquesta prestació de la Seguretat Social (vegeu el quadre IIIA-3.19).

Com es veu en aquest apartat, la Seguretat Social ha ampliat la intensitat de la seva acció protectora davant de situacions de necessitat ja protegides o emparant situacions noves no previstes en la legislació anterior i que han estat implementades el 2020 a través de nombrosos RDL per fer front a situacions excepcionals com les creades per la pandèmia de la covid-19.

De totes aquestes, és necessari ressaltar en aquest apartat les millores en la incapacitat temporal originades per la covid-19, la prestació econòmica per ERTO i les per cessament d'activitat en el cas dels treballadors autònoms, a més de l'arrencada i posada en marxa de la prestació de l'ingrés mínim vital.

3.3.2. Els subsidis i altres prestacions econòmiques abonats el 2020

Dels 2.686.881.248 euros en prestacions abonades per l'INSS el 2020, el 5,7 % (152.411.609 euros) van correspondre a subsidis i altres prestacions (vegeu el quadre IIIA-3.1).

L'ISM, en relació amb el règim de treballadors de la mar, va abonar el 2020 un total de 894.461,63 euros en concepte de subsidis d'incapacitat temporal, i 456.192

euros per protecció familiar i altres prestacions (vegeu el quadre IIIA-3.2).

Per altra banda, el 2020 s'estima provisionalment que les MCSS han abonat en subsidis i altres prestacions només pel que fa a IT i a les prestacions per cessament d'activitat de treballadors autònoms 369.370.974 euros, la qual cosa suposa una variació interanual de 101,6 % sobre els 183 milions que van abonar el 2019.

3.3.2.1. La incapacitat temporal (IT) abonada per l'INSS i per les MCSS

L'INSS va abonar en concepte d'IT 49.782.151 euros, dels quals 11.616.909 van ser per pagament directe, 38.135.937 d'euros per pagament delegat de les empreses i 29.305 per col·laboració d'empreses (vegeu el quadre IIIA-3.1).

El volum de gestió de la incapacitat temporal de les MCSS, segons les dades del tancament definitiu del pressupost de 2019 (darreres dades definitives publicades al web de la Seguretat Social) va ascendir a 161.146.488 euros, la qual cosa suposa un 88,1 % del total de la despesa en prestacions de les MCSS el 2019, que va ser de 182.908.339,6 euros (vegeu el quadre IIIA-3.20).

L'estimació dels imports abonats el 2020 per les MCSS en IT ascendeix a 206.456.436 euros, dels quals 148.035.473 euros corresponen a la IT de contingències comunes no covid-19 i 29.944.559 euros a contingències professionals. Els 28.476.402 euros restants es van emprar per a l'especial protecció de les situacions d'IT de contingències comunes en el cas de covid-19, tant de contagi com per aïllament, que es va assimilar a la protecció dels accidents de treball. Es van millorar, per tant, les prestacions i es van alliberar de costos treballadors i empreses. Al mateix temps, s'ha articulat una protecció especial del col·lectiu de personal sanitari i sociosanitari que va contreure la covid-19 en exercici de les seves funcions, considerant aquesta IT com a contingència professional d'accident de treball (vegeu el quadre IIIA-3.21).

El 2020 es van iniciar 21.411 processos d'IT de contingències professionals, d'accidents de treball o malalties professionals, dels quals a cap d'any continuaven en vigor 2.250. La durada mitjana va ser de 35,9 dies i la incidència mitjana mensual de va ser de 3,8 processos per cada mil treballadors protegits (420.598 treballadors) (vegeu el quadre IIIA-3.22).

Quant a la IT de contingències comunes (no covid-19), hi va haver 101.615 processos iniciats en el període, 95.746 en el règim general (RG) de la Seguretat Social i 5.869 processos en el règim d'autònoms (RA) i estaven en vigor per cap d'any 14.535 processos. La durada mitjana en el RG va ser de 51,2 dies, i la incidència mitjana mensual, de 17,3. En el RA la durada mitjana va ser de 117,7 dies i una incidència de 5,3 sobre cada mil treballadors protegits (91.017) (vegeu el quadre IIIA-3.23).

La incapacitat temporal per covid-19 ha estat especialment protegida en el moment en què s'ha assimilat al Reial decret llei 6/2020 la IT per infecció o aïllament a la contingència d'accident de treball a l'efecte de prestacions. Així s'ha augmen-

tat la protecció i s'han alliberat costos a empreses i treballadors. Per la seva banda, el Reial decret llei 19/2020 ha augmentat la protecció en establir com a contingència d'accident de treball les infeccions de covid-19 que contreguin els professionals sanitaris i sociosanitaris. La IT per covid el 2020 ha generat 59.001 processos amb una durada mitjana de 13,1 dies i una incidència de 12,8 per cada mil treballadors protegits. El 2020 van acabar 25.168 processos d'IT covid-19 referits a homes, que van generar 318.131 dies de baixa, i 30.581 processos d'IT, que van afectar dones i que van suposar un total acumulat de 410.110 dies de baixa.

Per cap d'any, del col·lectiu de 416.475 treballadors d'alta en empreses, 2.328 estaven en situació d'IT covid-19, la qual cosa representa una prevalença de 5,6 per cada mil treballadors protegits (vegeu el quadre IIIA-3.24).

L'evolució territorial de la incapacitat temporal per covid-19 a les Illes Balears i en el conjunt d'Espanya, amb la seqüència diària del nombre d'infectats o aïllats des del 14 de febrer, és una eina estadística de dades d'alta freqüència facilitada pel Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions a través del seu web, que possibilita anàlisi i estudis en profunditat del comportament de la pandèmia.

Des del 20 de febrer de 2020, en què es comptabilitza a les Illes Balears la primera incapacitat temporal d'aquestes característiques, fins al 31 de desembre de 2020, en què hi va haver 262 casos d'IT per infecció-aïllament, es van viure pics el 24 d'agost, amb 1.178 casos, i el 17 d'agost, amb 1.181 IT covid-19 (21.829 a escala nacional) (vegeu el quadre IIIA-3.25).

3.3.2.2. La prestació per naixement i cura del menor (NCM)

La despesa pública de 2020 en prestacions de naixement i cura del menor (NCM) es va veure ampliada per la protecció de la paternitat de 8 a 12 setmanes des de l'1 de gener de 2020. Ha ascendit a 68.516.808 euros i superen en un 16,9 % la de 2019 (vegeu el quadre IIIA-3.1). Es van efectuar 12.404 reconeixements de NCM, 6.064,00 corresponents al primer progenitor i 6.340 al segon progenitor (vegeu el quadre IIIA-3.26).

Només 22 primers progenitors de maternitat biològica van compartir una mitjana de 81,4 dies del període inicial sol·licitat de gaudi de la prestació amb l'altre progenitor, i 27 segons progenitors, amb una durada mitjana de 29,1 dies (vegeu el quadre IIIA-3.27).

3.3.2.3. Les prestacions familiars per fill a càrrec (PF)

L'import de les prestacions familiars per fill a càrrec el 2020 va ascendir a 27.504.363 euros, un 5,2 % més que el 2019 (vegeu el quadre IIIA-3.1).

Hi va haver 2.969 persones beneficiàries que van percebre assignacions mensuals per un total d'1.428.511 euros per 3.016 fills a càrrec causants de la prestació amb 18 o més anys; 1.824 amb un grau de discapacitat igual o superior al 65 %, i 1.192 amb grau de minusvalidesa igual o superior al 75 % (vegeu el quadre IIIA-3.28).

Quant a l'assignació econòmica per fill o menor a càrrec menors de 18 anys sense discapacitat, o amb una discapacitat igual o superior al 33 %, de pagament semestral, en la nòmina de desembre de 2020, va representar 4.740.204 euros, distribuïts a 10.818 persones beneficiàries de la prestació generada per 19.363 causants menors de 18 anys.

El 2020 la mitjana anual va ser de 20.83 9 causants d'aquestes prestacions, 15.121 sense discapacitat, 2.710 amb una discapacitat igual o de més del 33 %; 1.805 amb una discapacitat igual o de més del 65 %, i 1.202 amb una discapacitat igual o superior al 75 % (vegeu el quadre IIIA-3.29).D'altra banda, el 2020 també es van abonar 189 prestacions familiars a famílies nombroses, a 44 a famílies monoparentals i a dues mares discapacitades (vegeu el quadre IIIA-3.30).

3.3.2.4. L'ingrés mínim vital (IMV). Desplegament en el segon semestre de 2020

El Reial decret llei 20/2020, de 29 de maig, pel qual s'estableix l'ingrés mínim vital, que es va publicar al BOE de l'1 de juny i que va entrar en vigor el mateix dia, ha configurat el dret a una prestació econòmica de seguretat social nova de naturalesa no contributiva per garantir un nivell mínim de renda als qui es trobin en situació de vulnerabilitat econòmica. A més, persegueix garantir una millora d'oportunitats reals d'inclusió social i laboral a les persones beneficiàries. L'aprovació d'aquesta norma és una fita històrica que ha nascut amb el més ampli consens parlamentari i l'IMV es configura com una prestació «sòl», una xarxa de protecció assistencial compatible amb noves millores de cobertura o de quanties que pugui establir la Comunitat Autònoma en regular la renda social garantida.

Amb l'IMV s'equilibra més el pes de les modalitats no contributives de les prestacions de Seguretat Social i, dins de la reordenació d'aquestes, a partir de l'1 de juny ja no es poden presentar noves sol·licituds de prestacions familiars corresponents a l'assignació econòmica per fill o menor a càrrec sense discapacitat o amb discapacitat inferior al 33 %, però la continuen percebent els qui en fossin beneficiaris en el moment de la seva entrada en vigor.

La gestió d'aquesta prestació s'ha assignat a l'INSS i, en aquests primers mesos d'implantació des que el 15 de juny de 2020 s'obrís el termini per sol·licitar-la, ja s'han abonat 4.446.196 euros reconeguts a 4.575 beneficiaris. D'aquests, 2.406 són adults i 2.169 menors. A les Illes Balears es van presentar 30.820 sol·licituds, i a l'àmbit nacional, 1.136.173 sol·licituds, que han permès reconèixer la prestació a 462.508 beneficiaris, 243.295 adults i 219.213 menors d'edat (vegeu el quadre IIIA-3.1 i quadre IIIA-3.31).

3.3.2.5. Les prestacions econòmiques per cessament d'activitat de treballadors autònoms abonades per les MCSS el 2020

Les MCSS el 2020 han reconegut 62.108 prestacions per cessament d'activitat a treballadors autònoms per un import global

de 162.914.538 euros i han beneficiant el 79,8 % dels 87.982 treballadors autònoms de les Illes Balears (vegeu el quadre IIIA-3.32). S'ha reconegut 42.260 autònoms per un import de 103.366.760 euros la prestació extraordinària per covid-19 regulada a l'article 17 de l'RDL 8/2020 per ajudar els autònoms obligats a tancar per l'estat d'alarma o amb caiguda de la facturació del 75 % (PECATA). Es van abonar 909 prestacions extraordinàries per un import total de 2.012.586 euros, amb una mitjana percebuda per persona beneficiària de 2.214 euros, pel cessament d'activitat de temporers (PETECATA), conforme a l'article 10 de l'RDL 24/2020 per als treballadors autònoms de temporada que, com que no estaven d'alta en el moment de la declaració de l'estat d'alarma, no van poder accedir a la prestació extraordinària. A més, d'acord amb l'article 14 de l'RDL 30/2020 s'han reconegut unes altres 252 prestacions per un import global de 612.043 euros, a raó d'una mitjana de 2.428,7 euros a integrants del col·lectiu de temporers del segon semestre, amb carència o sense, que preveien un mal exercici (PETECATA2).

A 4.965 persones beneficiàries se'ls ha abonat, d'acord amb l'article 9 del Reial decret llei 24/2020, un import total de 13.268.349 euros, amb una mitjana de 2.672 euros per persona beneficiària, la prestació ordinària per cessament d'activitat de treballadors que havien percebut fins al juny la prestació extraordinària per cessament d'activitat (POECATA). D'altra banda, la prestació de cessament d'activitat de naturalesa extraordinària per suspensió de l'activitat (PECANE I) prevista en l'article 13.1 de l'RDL 30/2020 per a treballadors amb carència i sense obligats a suspendre tota activitat per resolució de l'autoritat laboral, ha protegit unes altres 1.307 persones beneficiàries per un import global de 440.31 5 euros i amb un import mitjà per perceptor de 336,9 euros.

El cost de la prestació per cessament d'activitat de naturalesa extraordinària establerta a l'article 13.2 de l'RDL 30/2020 per no tenir carència per al cessament d'activitat de treballadors autònoms (CATA) que preveien un mal quart trimestre i no tenien accés a POECATA II ni a P0CATA (PECANE II) ha estat de 3.199.871,9 euros, corresponents a 2.006 prestacions amb un import mitjà de 1.595 euros.

La prestació de cessament d'activitat i treball per compte propi (pròrroga) (POECATA II) regulada en la disposició addicional 4a de l'RDL 30/2020 va aconseguir 6.546 treballadors i va representar una despesa pública de 24.598.058 euros, amb un import mitjà per perceptor de 3.757,7 euros. Per la seva part, la prestació PRO-POECATA I, regulada a la disposició addicional 4a de l'RDL 30/2020), per a treballadors beneficiaris PECATA (article 17 de l'RDL 8/2020) que se sol·licitava d'acord amb l'article 327 de l'RDL 8/2015 TRLGSS, ha generat 3.863 prestacions de cessament d'activitat per un import global de 15.416.553 euros i amb una percepció mitjana per beneficiari de 3.990,8 euros

Consideram molt il·lustratiu que la despesa total de les MCSS en subsidis i altres prestacions a escala nacional el 2020, segons les dades globals del tancament provisional d'exercici publicats al web de la Seguretat Social, hagi estat de 14.497 milions d'euros, un 91,4 de variació per-

centual interanual sobre els 7.576 abonats per aquests conceptes el 2019.

La prestació extraordinària per cessament d'activitat per covid-19 ha generat una despesa de 3.836,9 milions, la prestació ordinària per cessament d'activitat (CATA) ha passat de 10,5 milions el 2019 a 789 el 2020, les cotitzacions per les persones beneficiàries de la prestació de cessament d'activitat han suposat 317,8 milions, mentre que havien estat 4,7 milions el 2019 i la despesa conjunta en IT representa un increment interanual del 28,3 % (vegeu el quadre IIIA-3.33).

3.3.2.6. Altres prestacions i les malalties professionals

El 2020 les MCSS van iniciar una mitjana mensual de 2116 prestacions per risc per embaràs que van tenir una durada mitjana de 78,34 dies, i es mantenien 485 situacions protegides en vigor en acabar el període (vegeu el quadre IIIA-3.34). En relació amb les prestacions per cura de menors afectats per càncer o malaltia greu, es van iniciar 100 processos i a final de desembre hi havia 224 processos en vigor i els processos que van acabar havien tingut una durada mitjana de 489 dies (vegeu el quadre IIIA-3.41).

El 31 de desembre a les Illes Balears s'havien comunicat 239 comunicats, 111 amb baixa (46 corresponents a homes i 65 a dones) i 128 sense baixa (99 corresponents a homes i 140 a dones) (vegeu el quadre IIIA-3.35).

Per cap d'any s'havien tancat 91 comunicats de malaltia professional (MP) amb baixa amb una durada mitjana de 115,5 dies, 39 corresponien a homes amb una durada mitjana de 72,4 dies i 52 a dones, amb una durada mitjana de 147,8 dies. En 89 dels 91 comunicats de malaltia tancats amb baixa, la malaltia professional ha estat ocasionada per agents físics (vegeu el quadre IIIA-3.36).

La major part dels processos d'MP es concentren en els trams d'edat de 40-44 anys, amb 19 processos, i en el de 50-54 anys, amb 17 processos (vegeu el quadre IIIA-3.37).

3.4. Les prestacions de protecció per l'atur

La despesa en prestacions de desocupació del SEPE el 2020 ha estat d'1.630.505.485 euros, dels quals 356.598.483 euros corresponen a les cotitzacions per les prestacions abonades a les persones beneficiàries i 1.273.907.002 euros a les prestacions per desocupació en sentit estricte (vegeu el quadre IIIA-3.38).El creixement interanual de la protecció social pública dispensada és d'un 155,2 % sobre la despesa pública en prestacions per desocupació de 2019, que va ser 638.934.632 euros; 443.151.593 euros corresponents a les prestacions i 195.783.040 euros per cotitzacions pel col·lectiu beneficiari d'aquestes prestacions. La gestió d'aquest volum de prestacions reflecteix com d'elevada ha estat la càrrega de treball assumida el 2020 i, de manera evident, la intensitat del compromís de servei i la capacitat de resposta acreditada.

Abril va marcar un punt d'inflexió en passar de les 62.839 persones beneficiàries de març i una nòmina mensual de 69.658.132 euros —incloses les cotitzacions— a 162.435 i una despesa total de 186.599.721. El nombre de beneficiaris és 4,8 vegades els 33.647 que hi havia en aquest mateix mes d'abril del 2019 i la despesa en prestacions d'aquesta nòmina mensual multiplica per 5,8 el d'aquest mateix mes de l'any anterior. El pic de la despesa es produeix el mes de maig, amb 173.958 beneficiaris, enfront dels 24.444 de 2019 i amb una nòmina global de 207.048.239 euros, enfront dels 25,9 milions de la nòmina de maig de 2019 (vegeu el quadre IIIA-3.38).

El desembre de 2020 hi va haver 107.866 persones beneficiàries de prestacions de desocupació, 85.686 de la prestació contributiva per desocupació, 20.470 del subsidi de desocupació i 1.710 de la renda activa d'inserció (RAI). El 19,9 % dels beneficiaris (26.440) són estrangers; 21.513 percebien la prestació contributiva, 4.556 el subsidi per desocupació i 371 la RAI (vegeu el quadre IIIA-3.39).

Dels 85.686 beneficiaris de la prestació contributiva per desocupació el desembre de 2020, 41.193 són homes i 44.493 dones. La mitjana anual inclou 86.840 beneficiaris al mes, 42.251 homes i 44.590 dones. El tram d'edat més freqüent del perceptor d'aquesta prestació és el de 40-44 anys, amb 12.716 perceptors de mitjana al mes: 6.062 homes i 6.655 dones (vegeu el quadre IIIA-3.40).

El subsidi per desocupació va tenir 21.526 perceptors de mitjana anual, dels quals 5.499 beneficiaris ho van ser per esgotament de la prestació per desocupació, 6.391 com a perceptors de subsidi per a majors de 52 anys, 5.122 per període cotitzat insuficient per accedir a la prestació contributiva, 3.722 fixos discontinus i la resta el van percebre per altres conceptes.

El desembre de 2020 apareixen noves figures jurídiques com els 513 perceptors del subsidi extraordinari per desocupació o els 1.820 beneficiaris de subsidi especial d'esgotament covid-19. Els trams d'edat amb més persones beneficiàries corresponen a 50-59 anys, amb 2.976 perceptors, i a 60 o més anys, amb 3.939. Del total dels 20.470 perceptors del desembre del subsidi de desocupació, 8.921 són homes i 11.519 dones (vegeu el quadre IIIA-3.41 i IIIA-3.42).

El 82,5 % de les 1.710 persones que percebien la renda activa d'inserció, 1.188 són dones i el 17,5 % homes. El tram d'edat amb un nombre més alt de beneficiaris és el de 45-49 anys, amb 412 perceptors, seguit del tram de 50-54, amb 397, i del tram de 55-59 anys, amb 309. En els trams anteriors al de 45-49 anys hi va haver 347 dones que van percebre la RAI i només 41 homes (vegeu el quadre IIIA-3.43).

La mitjana de 2020 de la taxa de cobertura del total de beneficiaris per prestacions de desocupació a les Illes Balears va ser de 158, la més alta del conjunt nacional, en què la taxa de cobertura mitjana va ser de 85. Això és degut a l'elevat volum de treballadors fixos discontinus que fa que la taxa de cobertura pot superar el 100 %, especialment en els mesos de temporada baixa, si bé a les Illes Balears només

el mes de setembre la taxa de cobertura va baixar del 100 %. La taxa de cobertura relaciona el total de beneficiaris de prestacions per desocupació amb l'atur registrat SISPE amb experiència laboral (atur registrat SISPE, menys atur registrat SISPE sense ocupació anterior) (vegeu el quadre IIIA-3.44).

Durant el període abril-desembre de 2020, a les Illes Balears hi va haver una mitjana de 60.435 beneficiaris d'ERTO covid-19 (27.614 homes i 31.508 dones), 52.164 de suspensió d'ocupació i 8.271 de desocupació parcial. Al desembre el nombre de beneficiaris s'havia reduït a 7.050 de suspensió (3.417 homes i 3.663 dones) i cap de desocupació parcial. L'RDL 8/2020 ha regulat els ERTO per força major associats a la covid i també s'han previst exoneracions gairebé totals per a tots els treballadors suspesos a causa de la pandèmia.

En el període d'abril-desembre de 2020, es van produir a les Illes Balears 270.740 altes inicials en la prestació contributiva ERTO covid-19, 237.367 per suspensió d'ocupació i 33.373 per desocupació parcial). Les altes inicials acumulades amb homes beneficiaris van ser 134.086 (116.129 de suspensió i 17.957 de desocupació parcial), i amb dones, 136.654 (121.238 per suspensió i 15.416 per desocupació parcial).

Les altes inicials en la prestació ERTO covid-19 de les Illes Balears suposen el 4,346 % de totes les altes inicials en aquesta prestació a escala nacional, 6.228.759 altes (5.305.686 per suspensió i 923.073 per desocupació parcial).

Cal tenir en compte que a l'octubre de 2020 s'han tornat a donar d'alta les prestacions de les persones que continuen en ERTO covid-19. Els ERTO covid-19 de reducció de jornada es transformen en ERTO de suspensió, assimilant el percentatge de reducció a dies complets de suspensió segons l'RDL 30/2020, de 29 de setembre, de mesures socials en defensa de l'ocupació (vegeu el quadre IIIA-3.45).

El nombre de beneficiaris és inferior al nombre de persones que continuen afectades per ERTO covid-19, perquè des de novembre 2020 la comunicació de períodes d'activitat s'efectua a mes vençut. Això origina que part dels treballadors quedin en situació de baixa en la prestació el darrer dia del mes anterior.

Al desembre el nombre d'altes inicials en la prestació ERTO covid-19 es va reduir a 5.373, de les quals 5.130 van ser per suspensió d'ocupació i 243 per desocupació parcial.

A l'àmbit nacional, a 31 de desembre de 2020 hi havia 702.808 treballadors protegits per ERTO, 501.399 per suspensió total i 201.250 per suspensió parcial. Llavors, 448.180 ho van ser en aplicació de l'RDL 30/2020 i el 35/2020 i es van començar a reconèixer a partir de l'1 d'octubre. Es distribueixen en 25.795 d'impediment, 171.221 de limitació, 201.547 de CNAES de l'annex i 49.617 de cadena de valor. D'altra banda, 254.628 corresponien a 81.599 a força major i a 173.029 de no força major i derivats de la legislació anterior a l'RDL 30/2020 (vegeu el quadre IIIA-3.46).

3.5. La TGSS i el pressupost d'ingressos de la Seguretat Social a les Illes Balears

És un servei comú de la Seguretat Social en què, per aplicació dels principis de solidaritat financera i de caixa única, s'unifiquen tots els recursos econòmics i l'administració financera del sistema de la Seguretat Social. Entre les seves competències figura la inscripció d'empreses, afiliació i alta de treballadors i treballadores, la gestió i control de la cotització i recaptació, i ordenar els pagaments de la Seguretat Social de les prestacions que reconeixen les entitats gestores.

El 2020 la mitjana anual de persones afiliades en alta a la Seguretat Social el darrer dia del mes va ser de 462.612, i la mitjana anual de les persones en alta en el conjunt de l'any, de 461.495, un -9,7 de percentatge de variació interanual que, fins i tot sent significatiu, mostra un nivell de manteniment de l'ocupació superior al 90 % malgrat el poderós impacte de la pandèmia de covid-19 en l'àmbit socioeconòmic (vegeu el quadre IIIA-3.47).

El nombre de codis compte de cotització el 2020 (una empresa en pot tenir més d'un) va passar de 39.809 al gener a 37.621 al desembre, amb 2.429 baixes i 1.887 altes al llarg de l'exercici (vegeu el quadre IIIA-3.48).

Les bases mitjanes de cotització dels treballadors en el règim general al desembre de 2020 han estat de 1.978,4 euros, (1.900,20 les de les dones i 2.050,6 les dels homes). Les bases de cotització mitjanes de les Illes Balears són superiors a la mitjana nacional, que va ser de 1.969,4 euros. Només sis províncies i Ceuta tenen bases de cotització superiors a les de les Illes Balears: Àlaba, Barcelona, Burgos, Guipúscoa, Madrid i Valladolid (vegeu el quadre IIIA-3.49).

Les bases mitjanes de cotització han passat al llarg de 2020 de 1.885,7 euros al gener a 1.978,7 euros al desembre (1.900,2 euros les bases mitjanes de les dones i 2.050,6 les d'homes). El 2019 les bases mitjanes havien passat de 1.843,1 al gener a 1.875 al desembre, amb unes bases mitjanes de cotització de les dones en aquest darrer mes de més de 1.705,7 euros i de 2.031,6 euros les dels homes. Hi ha, per tant, un creixement interanual de les bases mitjanes de cotització el mes de desembre, més elevat en el cas de les bases mitjanes de les dones, i una conseqüent reducció de la distància respecte de les bases de cotització mitjana dels homes (vegeu el quadre IIIA-3.50).

La recaptació de quotes a la Seguretat Social el 2020, segons les dades del tancament provisional de l'exercici, ha aconseguit un import de 2.163.413.180 euros, amb una variació interanual sobre 2019 d'un -29,2 %, la qual cosa representa 893.852.595 euros menys que l'any anterior. Aquesta disminució de la recaptació es concentra fonamentalment en el règim general, amb 1.639.742.351 euros d'ingressos per cotitzacions enfront dels 2.493.996.732 euros de 2019, i en el règim d'autònoms amb 192.429.015 euros recaptats el 2020, mentre que el 2019 van

ser 296.886.556 euros, i és important destacar que les úniques cotitzacions que han crescut i ho han fet de manera significativa —en més de 70 milions, un 27,9 %— són les efectuades per desocupació i per bonificacions de foment d'ocupació, que han passat de 251.367.132 euros el 2019 a 321.410.396 euros el 2020 (vegeu el quadre IIIA-3.51).

4

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS

RESUM

Presentam, en aquest capítol, el fruit del treball desenvolupat per un equip tècnic de set persones de la Conselleria de Salut i Consum. L'apartat sobre salut, qualitat de vida i serveis sanitaris —públics i privats— no és un document de substitució, sinó un document de successió que reconeix la trajectòria prèvia dels informes precedents, per la qual se sent inspirat, i el tractament dels quals no vol interrompre, sinó millorar. Aporta informació exhaustiva i en sèries temporals que permeten analitzar les tendències dels elements primordials i dels principals indicadors clau: recursos estructurals; alta tecnologia; R+D+I; activitat d'atenció especialitzada; cobertura sanitària; pressupostos i despesa; esperança de vida; mortalitat i morbiditat; estat de salut, i satisfacció.

No obstant això, l'any que s'analitza, el 2020, hem viscut i encara vivim una pandèmia provocada per un virus ARN fins ara desconegut —el SARS-CoV-2—, causant de la malaltia COVID-19. Aquesta ha impactat de ple en les persones de la nostra comunitat i en el sistema sanitari, i n'ha paralitzat la vida econòmica i social. A aquesta nova malaltia, hi dedicam el requadre III.3.

4.1. Introducció

Al llarg d'aquest capítol hem volgut conjugar aspectes de com es configura l'organització sanitària de les Illes Balears en matèria d'infraestructures, tecnologia i professionals, juntament amb indicadors de resultats de salut, tant quantitatius com qualitatius, els quals consideram més significatius per elaborar una radiografia del sistema sanitari de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i el seu estat de salut, en alguns casos fent comparació amb la resta de l'Estat.

L'any 2020 ha estat marcat per la pandèmia, que ha alterat tota l'estructura econòmica, social i sanitària del món i, evidentment, de les Illes. El recull de dades que presentam reflecteixen l'impacte que ha tingut sobre la salut, la qualitat de vida i els serveis sanitaris. Per una banda, aquest impacte té un efecte directe, que analitzarem a l'apartat específic dedicat a la covid-19, però també un efecte indirecte sobre la resta de l'organització sanitària i sobre els resultats en salut que presentam habitualment en aquest informe. Moltes de les sèries de dades que fem servir veuen afectades les seves tendències, i en alguns casos no ha estat possible actualitzar dades pel fet que també els sistemes d'informació de salut han hagut de dedicar esforços a potenciar els sistemes de vigilància existent i implementar d'altres de nous.

La part positiva de la pandèmia l'hauríem de centrar en l'aprenentatge que ha tingut per a les organitzacions sanitària i sociosanitària. En aquest sentit, hem de ser conscients que cal aprofitar aquesta experiència per millorar de cara al futur.

4.2. Recursos

4.2.1. Estructurals: centres, serveis i establiments

Són competència de la Conselleria de Salut i Consum les diferents autoritzacions sanitàries, tant de funcionament com de modificació, referent als centres, serveis i establiments sanitaris a la nostra comunitat autònoma.

Segons el Reial decret 1277/2003, de 10 d'octubre, pel qual s'estableixen les bases generals sobre autorització de centres, serveis i establiments sanitaris, es considera:

Centre sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats per la seva titulació oficial o habilitació professional duen a terme bàsicament activitats sanitàries per millorar la salut de les persones. Els centres sanitaris poden estar integrats per un o diversos serveis sanitaris que constitueixen la seva oferta assistencial.

Servei sanitari: és la unitat assistencial, amb organització diferenciada, dotada dels recursos tècnics i professionals capacitats per la seva titulació oficial o habilitació professional per dur a terme activitats sanitàries específiques. Pot estar integrat en una organització en què l'activitat principal pot no ser sanitària.

Establiment sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats per la seva titulació oficial o habilitació professional executen bàsicament activitats sanitàries de dispensació de medicaments o d'adaptació individual de productes sanitaris.

Biobanc: és un establiment públic o privat, sense ànim de lucre, que acull una o diverses col·leccions de mostres biològiques d'origen humà amb finalitats d'investigació biomèdica organitzades com una unitat tècnica amb criteris de qualitat, ordre i destí, amb independència que albergui mostres amb altres finalitats.

Segons les dades del Registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears —replicades al Registre nacional de centres—, actualment hi ha 3.392 recursos sanitaris autoritzats (vegeu el quadre III-4.1)

4.2.2. Centres hospitalaris

Les Balears disposen de 24 hospitals, dels quals 10 (42 %) són de dependència pública i 14 (58 %) de titularitat privada (vegeu el quadre III.4.2).

El nombre d'hospitals públics no s'ha modificat en els darrers anys. L'IB-Salut actualment gestiona 10 (40 %) hospitals (set d'aguts, dos de mitjana-llarga estada i un psiquiàtric). La mútua d'accidents de treball gestiona una clínica de 40 llits.

El nombre d'hospitals de la xarxa privada ha augmentat, ja que ha passat d'11 a 13 (+27 %) en els darrers anys. Gestionen 1.413 llits i bàsicament atenen pacients aguts. Els 13 hospitals privats suposen el 35 % de l'oferta de llits de les Balears.

Per illes, podem observar que Mallorca concentra 18 hospitals, 12 dels quals són a la capital; Menorca té tres hospitals autoritzats; Eivissa en té dos i Formentera té un hospital públic.

4.2.3. Alta tecnologia i finalitat assistencial

A causa de la situació produïda per la covid-19, el nombre de llits ha augmentat respecte als anys anteriors i avui dia hi ha 4.060 llits hospitalaris als 24 centres amb internament autoritzats i 129 sales d'operacions. La finalitat assistencial dels hospitals públics és bàsicament d'atenció general, amb 2.250 llits, als quals cal afegir 189 llits en centres de mitjana i llarga estada a Mallorca, i l'hospital psiquiàtric amb 168. La finalitat assistencial dels centres privats també és de tipus general o medicoquirúrgica, perquè la majoria del seu pressupost assistencial es dedica a aquesta activitat.

La dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears és de 302 equips, dels quals 197 (65 %) pertanyen al sistema públic i 105 (35 %) a la xarxa privada. Es pot observar que hi ha 23 equips de TAC (47 % públics) i 24 ressonàncies magnètiques (33 % públiques), la qual cosa dona una taxa global (públic i privat) de 37 per milió d'habitants, una de les més altes del país (Espanya: 29,89 per milió d'habitants) (vegeu els quadres III-4.3. i IIIA-4.1).

Quadre III-4.1. Centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears (2020)

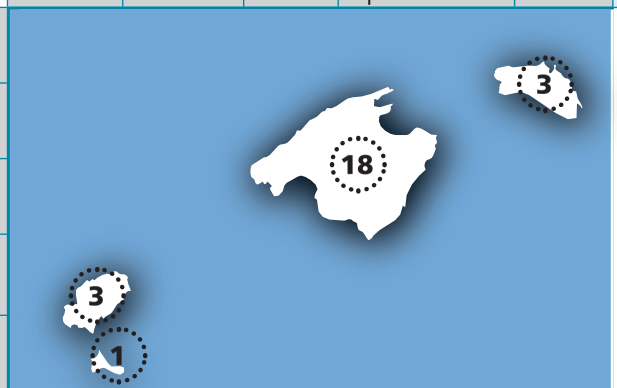
			Per illes					Per titularitat	
		Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Públic	Privat
Biobancs	B.1	Biobancs de tumors	1	1	0	0	0	1	
	B.2	Altres biobancs	2	2	0	0	0	1	1
Centres amb internamet (hospitals)	C.1.1	Hospitals generals	19	13	3	2	1	7	12
	C.1.2	Hospitals especialitzats	1	0	0	1	0	1	
	C.1.3	Hospitals de mitjana i llarga estada	4	4	0	0	0	2	2
	C.1.4	Hospitals de salut mental i tractament de toxicomanies	1	1	0	0	0	1	
Centres ambulatoris	C.2.1	Consultes mèdiques	254	185	25	44	0		254
	C.2.2	Consultes d'altres professionals sanitaris	311	249	33	27	2		311
	C.2.3.1	Centres de salut	54	42	5	6	1	54	
	C.2.3.2	Unitats bàsiques de salut	99	83	6	10	0	99	
	C.2.4	Centres polivalents	276	211	19	44	2		276
	C.2.5.1	Clíniques dentals	470	377	32	58	3		470
	C.2.5.10	Centres de reconeixements	75	60	7	7	1		75
	C.2.5.2	Centres de reproducció humana assistida	7	5	1	1	0		7
	C.2.5.3	Centres d'interrupció voluntària de l'embaràs	3	3	0	0	0		3
	C.2.5.5	Centres de diàlisi	5	5	0	0	0		5
	C.2.5.6.1	Centres de diagnòstic per la imatge	17	15	1	1	0		17
	C.2.5.6.2	Laboratori d'anàlisis clíniques	34	29	3	2	0		34
	C.2.5.7	Unitats mòbils d'assistència sanitària	22	20	1	0	1		22
	C.2.5.8	Centres de transfusió	3	1	1	1	0	3	
	C.2.5.9	Bancs de teixits	1	1	0	0	0	1	
	C.2.5.90.1	Mútues d'accidents de treball i malalties professionals de la Seguretat Social (MATMPSS)	25	16	4	5	0	25	
	C.2.5.90.2	Centres especialitzats en medicina estètica	30	27	0	3	0		30
	C.2.5.90.3	Centres especialitzats en fisioteràpia i rehabilitació	51	34	7	9	1		51
	C.2.5.90.4	Altres centres especialitzats	200	157	20	21	2	2	198
	C.2.90.1	Proveïdors d'assistència sanitària domiciliària	227	169	24	33	1		227
	C.2.90.2	Altres proveïdors d'assistència sanitària	8	6	1	1	0		8

continua

				Per illes				Per titularitat	
		Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Públic	Privat
Serveis sanitaris en una organització no sanitària	C.3.1	Serveis sanitaris a empreses de prevenció de riscs laborals	91	71	12	8	0	5	86
	C.3.2	Serveis sanitaris en centres sociosanitaris	22	19	0	3	0	7	15
	C.3.3	Serveis sanitaris en centres ludicoesportius i balnearis	5	4	1	0	0		5
	C.3.4	Serveis sanitaris en centres penitenciaris	4	2	1	1	0	4	
	C.3.5	Serveis sanitaris en centres d'atenció a drogodependències/ addiccions	16	11	2	3	0	12	4
	C.3.6	Serveis sanitaris a empreses	1	1	0	0	0		1
	C.3.7	Altres serveis sanitaris integrats en una organització no sanitària	55	51	2	2	0	3	52
Establiments	E.3	Òptiques	169	139	16	13	1		169
	E.4	Ortopèdies	21	17	2	2	0		21
	E.5	Establiments d'audiopròtesis	76	59	**11**	5	1		76
AMB	AMB	Ambulàncies	290	206	30	50	4	65	225
FAR	FAR	Farmàcies	442	356	**40**	42	4		442
TOTAL			**3.392**	**2.652**	**310**	**405**	**25**	**293**	**3.099**

Font: Registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears i registre nacional 2021

Quadre III-4.2. Hospitals a les Illes Balears (2020*)

			Dependència patrimonial							
			Seguretat Social	Comunitat Autònoma	Consell	Mútues d'accidents de treball i malalties professionals	Privats	Total hospitals	Total llits hospitalaris	% de llits instal·lats
Dependència funcional	IB-Salut	Sistema Nacional de Salut						7	2.250	57,0
		Comunitat Autònoma						3	357	9,0
		Consell						0	0	0,0
	Privats	Mútues d'accidents de treball i malalties professionals						1	40	1,0
		Privats						13	1.413	35,8
		Total hospitals	4	4	2	1	13	24		
		Llits hospitalaris	1.926	430	251	40	1.413		4.060	
		% de llits instal·lats	48,8	10,9	6,4	1,0	35,8			100

Font: Elaboració pròpia a partir del SIAE 2020* i del Registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears 2020

* Dades provisionals pendents de consolidar.

El Consell d'Eivissa té a càrrec seu un hospital -Residència que està en el catàleg de Residències per a gent gran

Quadre III-4.3. Dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears per finalitat assistencial i dependència (2020*)

	Total	Públics	Privats	% públic
Llits instal·lats	**4.060**	**2.647**	**1.413**	**65,2**
Sales d'operacions	**129**	**74**	**55**	**57,4**
Alta tecnologia	**302**	**197**	**105**	**65,2**
TAC	23	12	11	52,2
RM	24	9	15	37,5
GAM	4	2	2	50,0
HEM	9	4	5	44,4
ASD	7	3	4	42,9
LIT	4	1	3	25,0
ALI	4	3	1	75,0
SPECT	3	2	1	66,7
PET	2	1	1	50,0
MAMOS	23	11	12	47,8
DO	12	4	8	33,3
DIAL	191	152	39	79,6

Font: Elaboració pròpia a partir del SIAE 2020*

TAC (tomografia axial computeritzada), RM (ressonància magnètica), GAM (càmera gamma), HEM (sala d'hemodinàmica), ASD (angiografia per sostracció digital), LIT (litotrícia extracorpòria per ones de xoc), ALI (accelerador de partícules), SPECT (tomografia per emissió de fotons), PET (tomografia per emissió de positrons), MAMOS (mamògraf), DO (densitòmetres ossis), DIAL (equips d'hemodiàlisi).

* Dades provisionals pendents de consolidar.

4.2.4. Llits instal·lats

Tot i que la tendència general dels darrers anys ha estat la disminució del recurs llit i l'increment de l'activitat especialitzada ambulatòria, a les Balears l'any 2020 hi ha hagut un increment de llits tant instal·lats com en funcionament amb més intensitat a la xarxa pública per l'augment de pacients amb motiu de la pandèmia de la covid-19. Per contra, les incubadores en funcionament s'han reduït en els dos àmbits assistencials d'acord amb la disminució de natalitat. A la vegada, s'ha incrementat el nombre de sales d'operacions.

S'ha de tenir en compte segons la classificació dels llits hospitalaris, per una banda, el tipus d'hospitals (aguts, psiquiàtrics i mitjana llarga estada) i, per una altra banda, la dotació dels llits declarats al Sistema d'Informació d'Atenció Especialitzada (SIAE) 2020.

Segons aquesta classificació, podem dir que el nombre de llits destinats a mitjana llarga estada en funcionament són de 407 llits sobre el total de llits en funcionament. Hi ha hospitals d'aguts que destinen una part dels llits hospitalaris també a mitjana llarga estada i són 65 llits.

Els llits de salut mental es distribueixen en 132 llits a hospitals d'aguts i 118 a l'únic hospital psiquiàtric (vegeu el gràfic III.4.1 i el quadre IIIA-4.2).

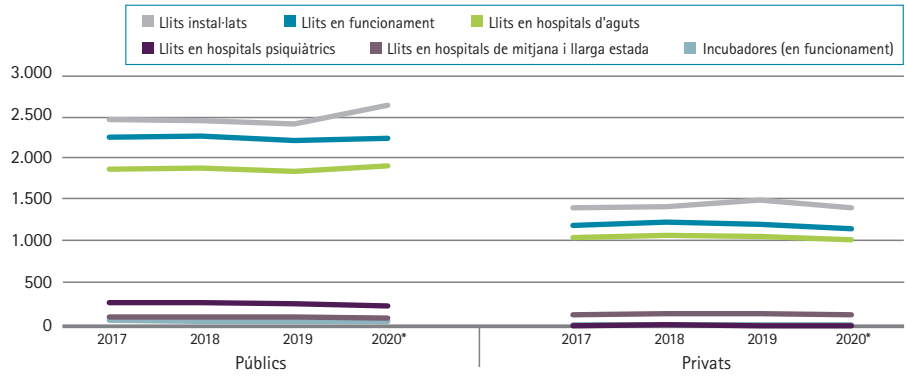
4.2.5. Professionals

Als centres de salut d'atenció primària hi treballen 2.292 professionals sanitaris (personal mèdic i d'infermeria i altres professionals). No es disposa d'informació sobre l'ocupació que es genera a la resta de centres i establiments sanitaris sense internament.

Tanmateix, el sistema d'atenció especialitzada proporciona ocupació a 18.568 professionals, dels quals 13.494 (73 %) ho fan en el sistema públic. En el sistema privat d'atenció especialitzada treballen 5.074 professionals (27 % del total). Com es pot observar al gràfic III-4.2, en el període de 2012-2020 el nombre de professionals del sistema públic s'ha incrementat en un 24 %, mentre que el privat ho ha fet en un 33 %. Cal remarcar que els models de vinculació dels metges especialistes són molt diferents en els dos àmbits assistencials; en el sistema privat el 74 % dels especialistes no estan vinculats amb l'hospital (són metges col·laboradors), mentre que aquesta figura és pràcticament inexistent en els hospitals públics (vegeu els gràfics III-4.2 i III-4.3 i el quadre IIIA-4.3).

També s'incorporen en aquest informe els quadres de l'evolució dels diferents tipus de professionals durant el període 2010-2020, tant en nombre com en taxes per 1.000 habitants, i, a més, l'evolució del personal vinculat a les diferents especialitats mèdiques (vegeu el gràfic III-4.4 i els quadres IIIA-4.4 i IIIA-4.5).

Gràfic III-4.1.
Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017-2020*)

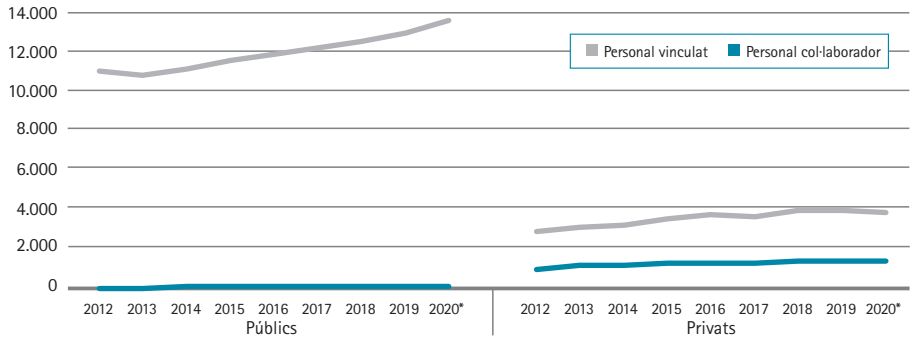
Font: Elaboració pròpia a partir del Sistema d'informació d'atenció especialitzada (SIAE) 2020*

* Dades provisionals pendents de consolidar.

Nota: Durant l'any 2017 hi ha una disminució dels llits perquè només s'han comptabilitzat els llits destinats a l'activitat sanitària.

Gràfic III-4.2.

Evolució del personal total en el sistema sanitari de les Illes Balears (2012-2020*)

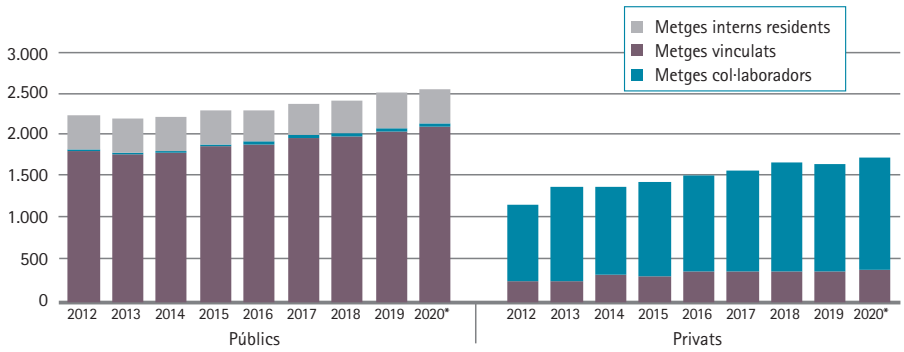

Font: Elaboració pròpia a partir del Sistema d'Informació d'Atenció Especialitzada (SIAE) 2020*

* Dades provisionals pendents de consolidar

Gràfic III-4.3.

Evolució del nombre de metges en el sistema sanitari de les Illes Balears (2012-2020*)

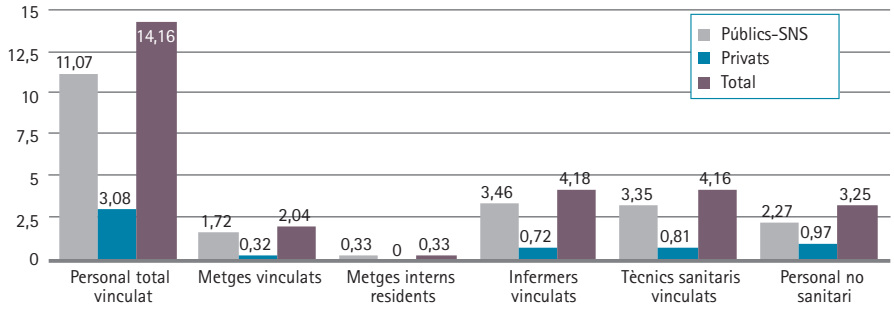
Font: Elaboració pròpia a partir del Sistema d'Informació d'Atenció Especialitzada (SIAE) 2020*

* Dades provisionals pendents de consolidar.

Entre els professionals sanitaris, cal distingir entre el personal vinculat (personal amb estatut de pertinença o amb relació contractual amb els centres), el personal col·laborador i els metges interns residents. El personal sanitari vinculat a les Illes Balears l'any 2020 són 17.202, en què 13.456 professionals pertanyen a la xarxa pública i 3.746 a la xarxa privada. D'altra banda, el personal col·laborador està representat per 1.366 professionals amb algun tipus de presència als centres, els quals acompleixen la seva activitat majoritàriament en el sector privat (97 %).

Les principals dades d'activitat d'atenció especialitzada del 2020, tant d'àmbit públic com del privat, estan classificades per àrees: hospitalització, assistència quirúrgica, assistència obstètrica, consultes, activitat diagnòstica, urgències i altres activitats especialitzades. Es pot comparar les dades entre els anys 2019 i 2020 i veure els efectes de la pandèmia (vegeu el quadre III-4.4.)

Gràfic III-4.4.
Taxa de professionals sanitaris per mil habitants a les Illes Balears (2019*)

Font: Sistema d'informació d'atenció especialitzada (SIAE) 2020*

* Dades provisionals pendents de consolidar.

A causa de la situació especial de la pandèmia, l'atenció primària s'ha reestructurat derivant les consultes respiratòries a un circuit específic i fomentant les consultes telefòniques de filtratge. Aquesta és la raó per la qual s'han incrementat les consultes de tots els professionals als centres de salut. També hi ha hagut una retracció del ciutadà a anar a urgències. En canvi, hi ha un augment de les visites domiciliàries per evitar la presència al centre (vegeu els quadres III-4.5 i IIIA-4.6 i el gràfic IIIA-4.1).

4.2.6. Modalitat de cobertura sanitària

L'Enquesta europea de salut a Espanya (EESE) 2020, realitzada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), és la part espanyola de l'European Health Interview Survey (EHIS) i està coordinada per l'Eurostat. L'enquesta està dissenyada per obtenir dades sobre l'estat de salut, la utilització i l'accés als serveis sanitaris, i els factors determinants de la salut, de manera harmonitzada i comparable dels països de la Unió Europea (UE).

Té com a objectiu general proporcionar informació sobre la salut de la població espanyola de 15 i més anys residents en habitatges familiars de tot el territori nacional, amb la finalitat de planificar i avaluar les actuacions en matèria sanitària. És una investigació amb una periodicitat quinquennal, en què durant el període comprès entre el juliol de 2019 i el juliol de 2020 s'han dut a terme les entrevistes per elaborar l'EESE 2020.

D'aquesta enquesta es desprèn que a les Balears el 66 % de la població disposa exclusivament de cobertura sanitària pública; prop del 3 %, exclusivament privada, i el 30 %, totes dues. Les Illes Balears són la comunitat amb un percentatge més alt de persones que tenen doble cobertura, juntament amb Madrid. A hores d'ara, no existeix un registre autonòmic per conèixer el nombre, la penetració per illes i l'evolució dels ciutadans de les Balears que tenen

assegurances d'assistència sanitària privada (vegeu el gràfic III-4.5 i el quadre IIIA-4.7).

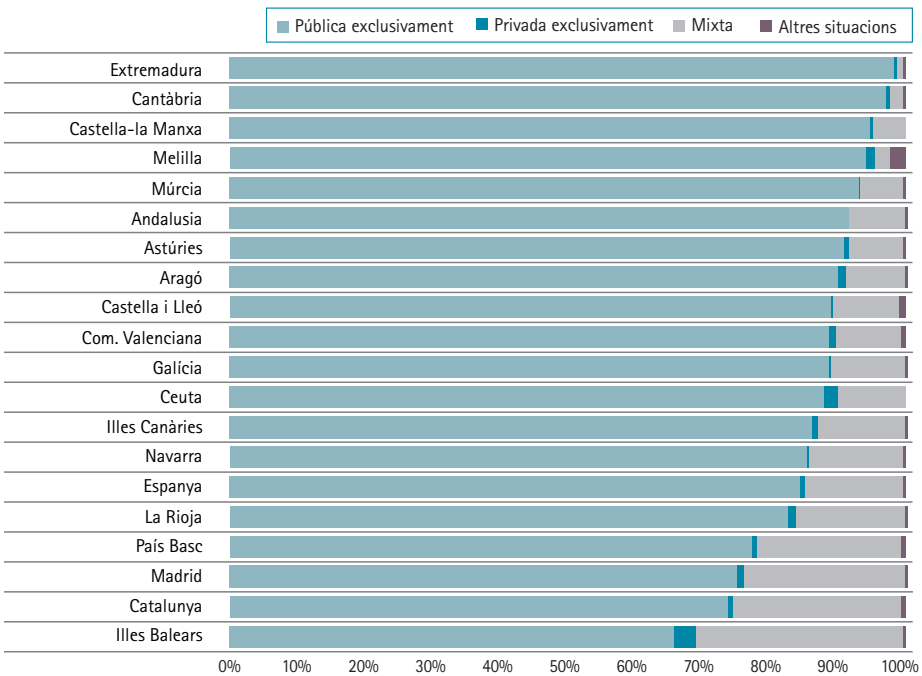
4.2.7. Pressupost i despesa sanitària

Encara que a les Balears durant els darrers anys els pressupostos inicials per habitant destinats a sanitat havien augmentat, l'any 2020 s'han tornat a ocupar les darreres posicions entre comunitats autònomes, juntament amb Andalusia, Madrid i la Comunitat Valenciana (vegeu el gràfic III-4.6 i el quadre IIIA-4.8).

En interpretar les dades, és important tenir en compte que un 7,0 % de la despesa sanitària pública d'Espanya no es recull territorialitzada a l'estadística.

Així, la despesa sanitària pública consolidada del sector va suposar 69.735 milions d'euros, fet que representa el 5,6 % del PIB. La despesa per capita mitjana va ser de 1.486 euros per habitant. Aquestes dades són de la darrera publicació de l'Estadística de despesa sanitària pública 2019 del Ministeri de Sanitat (vegeu el quadre III-4.6).

Gràfic III-4.5.
Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 anys i més per sexes i comunitats autònomes (2020)

Font: Enquesta europea de salut a Espanya (EESE) 2020

Quadre III-4.4. Principals dades d'activitat en els sistemes públic i privat d'atenció especialitzada a les Illes Balears per àrees (2019*)

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic	Total	% públic
Hospitalització	Llits en funcionament	2.251	1.167	3.418	65,9	3.442	-0,7%
	Altes	76.528	51.377	127.905	59,8	156.691	-18,4%
	Estades	564.744	281.825	846.569	66,7	986.239	-14,2%
	Altes per 1.000 hab.	62,98	42,28	105,26	59,8	130,79	-19,5%
	Estades per 1.000 hab.	464,74	231,92	696,66	66,7	823,24	-15,4%
	Estada mitjana	7,38	5,49	6,73		6,43	4,8%
	Índex d'ocupació	68,74	66,16	67,86		78,50	-13,6%
	Índex de rotació	34,00	44,02	37,42		45,38	-17,5%
	Mortalitat (% d'altes per defunció)	4,76	1,82	3,75		3,14	19,7%
A. quirúrgica	Intervencions amb ingrés	23.703	21.933	45.636	51,9	56.393	-19,1%
	Intervencions CMA	15.561	10.020	25.581	60,8	38.464	-33,5%
	La resta d'intervencions	19.765	20.806	40.571	48,7	47.597	-14,8%
	Total intervencions	59.029	52.759	111.788	52,8	142.454	-21,5%
	Freqüentació: total intervencions per 1.000 hab.	48,58	43,42	92		119	-22,6%
	Taxa d'ambulatorització: % intervencions CMA	59,85	58,43	59,36		60,53	-1,9%
A. obstètrica	Parts via vaginal	5.867	1.641	7.508	78,1	7.489	0,3%
	Cesàries	1.265	791	2.056	61,5	2.063	-0,3%
	Total parts	7.132	2.432	9.564	74,6	9.552	0,1%
	Nascuts vius	7.081	2.436	9.517	74,4	9.273	2,6%
	Taxa de cesàries	17,74	32,52	22,79		23,23	-1,9%
	Índex de fecunditat per 1.000 hab.	24,75	8,51	33,27		32,92	1,1%

continua

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic	Total	% públic
Consultes	Primeres consultes	361.464	727.875	1.089.339	33,2	1.177.797	-7,5%
	Consultes totals	1.384.714	1.487.607	2.872.321	48,2	3.189.393	-9,9%
	Freqüentació: nombre de consultes per 1.000 hab.	1.139,52	1.224,19	2.363,71		2.662,26	-11,2%
	Percentatge de primeres / totals	26,10	48,93	33,90		34,82	-2,6%
Activitat diagnòstica	Angiografia digital	914	1.053	1.967	46,5	2.423	-18,8%
	Gammagrafia	5.889	1.964	7.853	75,0	9.059	-13,3%
	Mamografia	27.835	29.952	57.787	48,2	63.222	-8,6%
	PET	2.696	904	3.600	74,9	3.881	-7,2%
	Ressonància magnètica	66.376	66376	132.752	50,0	125.897	5,4%
	SPECT	853	282	1.135	75,2	1.385	-18,1%
	TAC	74.524	45.867	120.391	61,9	143.517	-16,1%
	Biòpsies	67.120	24.654	91.774	73,1	106.918	-14,2%
	Necròpsies	205	4	209	98,1	225	-7,1%
	Colonoscòpies	7.754	11.281	19.035	40,7	22.628	-15,9%
	Broncoscòpies	1.228	180	1.408	87,2	1.793	-21,5%
	ERCP	465	74	539	86,3	611	-11,8%
	Angiografia digital per 1.000 hab.	0,75	0,87	1,62		2,02	-20,0%
	Gammagrafia per 1.000 hab.	4,85	1,62	6,46		7,56	-14,5%
	Mamografia per 1.000 hab.	22,91	24,65	47,55		52,77	-9,9%
	PET per 1.000 hab.	2,22	0,74	2,96		3,24	-8,6%
	Ressonància magnètica per 1.000 hab.	54,62	54,62	109,25		105,09	4,0%
	SPECT per 1.000 hab.	0,70	0,23	0,93		1,16	-19,2%
	TAC per 1.000 hab.	61,33	37,75	99,07		119,80	-17,3%
	Colonoscòpies per 1.000 hab.	6,38	9,28	15,66		18,89	-17,1%
	Broncoscòpies per 1.000 hab.	1,01	0,15	1,16		1,50	-22,6%
	ERCP per 1.000 hab.	0,38	0,06	0,44		0,51	-13,0%

continua

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic	Total	% públic
Urgències	Altes	327.889	260.729	588.618	55,7	826.352	-28,8%
	Ingressos	49.071	22.393	71.464	68,7	91.080	-21,5%
	Trasllats	2.041	940	2.981	68,5	3.692	-19,3%
	Defuncions	394	222	616	64,0	612	0,7%
	Total urgències ateses	379.395	284.284	663.679	57,2	921.736	-28,0%
	Percentatge d'urgències ingressades	12,93	7,88	11,21		10,00	12,0%
	Pressió d'urgències	64,12	43,59	57,11		58,94	-3,1%
	Freqüentació per 1.000 hab.	312,21	233,95	546,16		769,39	-29,0%
Altres	Total sessions HD	103.142	5.717	108.859	94,7	130.446	-16,5%
	Visites en hospitalització a domicili	22.974	0	22.974	100,0	19.308	19,0%
	Estudis d'hemodinàmica	3.488	2.030	5.518	63,2	6.127	-9,9%
	Tractaments de radiologia intervencionista	5.454	1.878	7.332	74,4	7.297	0,5%
	Sessions en accelerador lineal	18.932	502	19.434	97,4	26.340	-26,2%
	Altres sessions de radioteràpia	1.433	0	1.433	100,0	1.251	14,5%
	Sessions de fisioteràpia	671.300	598.651	1.269.951	52,9	1.357.417	-6,4%
	Sessions d'hemodiàlisi	35.028	13.325	48.353	72,4	49.594	-2,5%
	Sessions de diàlisi peritoneal	22.610	0	22.610	100,0	17.920	26,2%

Font: Sistema d'informació d'atenció especialitzada (SIAE) 2020*

* Dades provisionals pendents de consolidar.

Quadre III-4.5. Activitat total d'atenció primària IB-Salut (2011-2020)

Atenció primària

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Medicina de família	Consultes	3.858.830	3.596.147	3.563.614	3.625.058	3.671.677	3.771.468	3.776.817	3.827.802	3.945.137	4.170.569
	Centre	3.827.534	3.563.273	3.530.395	3.592.212	3.637.316	3.737.825	3.742.500	3.791.146	3.908.191	4.138.822
	Domicili	31.296	32.874	33.219	32.846	34.361	33.643	34.317	36.656	36.946	31.747
	Freqüentació	4,38	4,07	4,04	4,06	4,06	4,11	4,06	4,06	4,06	4,19
	Cons./MF/dia	30,30	28,99	28,94	29,39	29,58	29,95	29,31	29,16	29,63	39,49
Pediatria	Consultes	696.580	662.924	658.955	655.455	658.108	665.681	647.428	651.110	626.055	640.910
	Centre	696.384	662.723	658.646	655.296	657.752	665.514	647.356	651.033	625.947	639.823
	Domicili	196	201	309	159	356	167	72	77	108	1.087
	Freqüentació	4,66	4,36	4,35	4,25	4,23	4,25	4,12	4,09	3,94	4,06
	Cons./Ped./dia	22,36	21,24	21,34	21,02	21,13	21,13	20,50	20,66	19,20	14,85
Infermeria	Consultes	2.613.258	2.562.720	2.590.780	2.652.190	2.673.633	2.841.078	2.891.344	2.916.447	2.955.204	3.283.781
	Centre	2.496.461	2.444.945	2.469.537	2.532.775	2.555.198	2.720.298	2.760.754	2.779.914	2.816.011	3.132.605
	Domicili	116.797	117.775	121.243	119.415	118.435	120.780	130.590	136.533	139.193	151.176
	Freqüentació	2,53	2,48	2,51	2,53	2,52	2,65	2,66	2,65	2,62	2,85
	Cons./Inf./dia	18,41	18,91	19,36	19,56	19,09	18,81	18,39	18,48	17,85	20,70

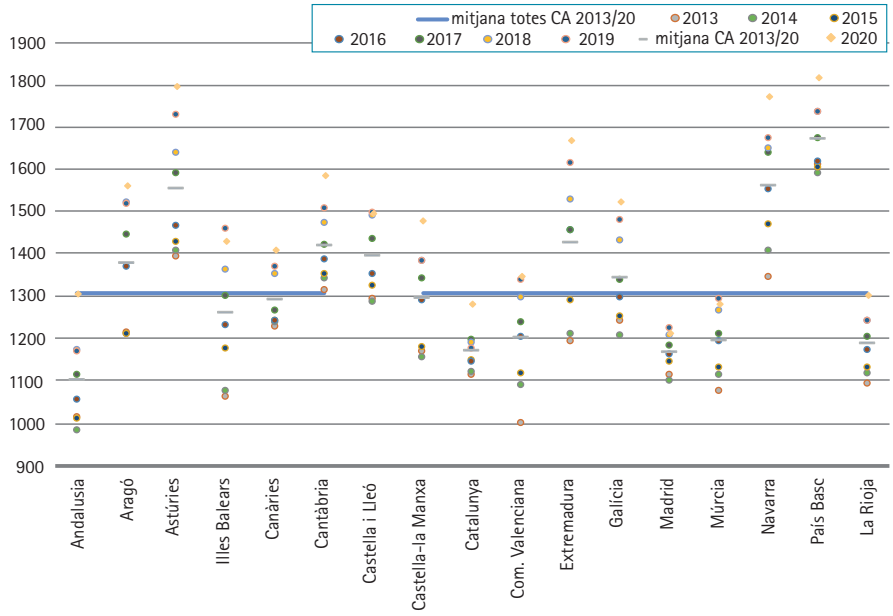
Punt d'atenció continuada (PAC) / Servei d'urgència d'atenció primària (SUAP)

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Metges	Consultes	552.314	549.082	591.473	614.344	658.832	667.361	634.151	631.827	628.365	536.186
	Centre	544.815	540.091	580.689	600.198	640.308	646.257	612.581	610.046	607.361	501.045
	Domicili	7.499	8.991	10.784	14.146	18.524	21.104	21.570	21.781	21.004	35.141
Infermeria	Consultes	251.886	303.557	378.991	396.198	401.040	402.144	414.282	408.995	401.717	323.297
	Centre	244.752	294.641	368.846	383.801	386.663	385.689	394.816	389.168	381.998	305.141
	Domicili	7.134	8.916	10.145	12.397	14.377	16.455	19.466	19.827	19.719	18.156

Font: IB-Salut

Gràfic III-4.6.

Pressupostos inicials per comunitats autònomes (euros per habitant) (2013-2020*)

Font: Pressupostos inicials per habitant destinats a sanitat, MS

(*) Dades de població corresponents a les xifres de població publicades per l'Institut Nacional d'Estadística.

Quadre III-4.6. Despesa sanitària pública consolidada segons la comunitat autònoma (2019*)

	Milions d'euros	Percentatge sobre el PIB	Euros per habitants
País Basc	4.086	5,5%	1.873
Astúries	1.798	7,6%	1.763
Navarra	1.105	5,3%	1.694
Extremadura	1.788	8,6%	1.682
Aragó	2.221	5,8%	1.677
Castella i Lleó	3.991	6,7%	1.661
Múrcia	2.449	7,6%	1.638
Cantàbria	943	6,6%	1.621
Galícia	4.230	6,6%	1.568
La Rioja	482	5,4%	1.535
Catalunya	11.531	4,9%	1.515
Castella-la Manxa	3.061	7,1%	1.501

continua

	Milions d'euros	Percentatge sobre el PIB	Euros per habitants
Espanya	**37.685**	**5,6%**	**1.486**
Canàries	3.279	7,0%	1.477
Com. Valenciana	7.386	6,4%	1.477
Illes Balears	**1.766**	**5,2%**	**1.475**
Madrid	8.961	3,7%	1.340
Andalusia	10.658	6,4%	1.262

Font: Estadística de Despesa Sanitària Pública (EGSP)
*Dades provisionals

En relació amb la seva població, el 2019, les comunitats amb més despesa sanitària pública continuen sent les mateixes que l'any passat i són el País Basc (1.873 euros per habitant), el Principat d'Astúries (1.763 euros per habitant) i Navarra (1.694 euros per habitant).

Les comunitats amb menys despesa sanitària pública són Andalusia (1.262 euros per habitant), la Comunitat de Madrid (1.340 euros per habitant) i les Illes Balears (1.475 euros per habitant).

Pel que fa a la despesa hospitalària per habitant a les Illes Balears, el 2019 i a l'àmbit públic arriba a 903,1 euros, mentre que a l'àmbit privat la despesa és de 282,3 euros (vegeu el gràfic III-4.7 i el quadre IIIA-4.9).

Gràfic III-4.7.
Despesa hospitalària per habitant (en euros) a Espanya i a les Balears per titularitat del centre (2012-2019*)

Font: Sistema d'informació d'atenció especialitzada (SIAE) 2019*
* Dades provisionals

4.3. Esperança de vida

4.3.1. Esperança de vida

L'esperança de vida són els anys que s'espera que visqui una persona a partir d'una determinada edat. L'esperança de vida al naixement són els anys que s'espera que visqui una persona des que neix.

L'esperança de vida està relacionada amb les condicions econòmiques, sanitàries, polítiques, culturals i laborals d'una societat.

A les Illes Balears, l'esperança de vida en néixer ha augmentat al llarg dels anys. Al gràfic III-4.8 es pot veure que ha augmentat tres anys en homes des de 2008 i dos anys en dones. L'esperança de vida en néixer és més alta en dones des de principis del segle XX. A Espanya entre els anys 2019 i 2020 hi ha hagut una disminució de l'esperança de vida d'un 1,5 % i, en canvi, a les Illes Balears només ha estat d'un 0,3 %.

4.4. Mortalitat

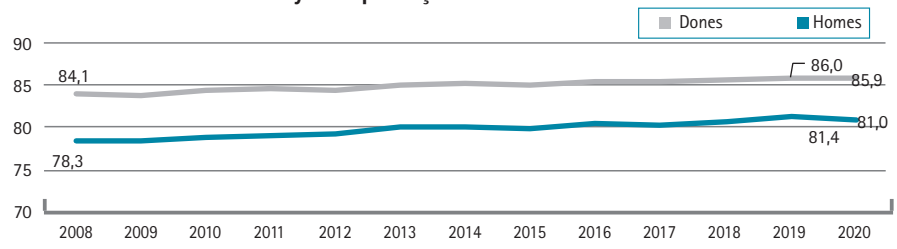
4.4.1. Mortalitat general

La mortalitat per totes les causes és més alta en homes que en dones. Com es pot veure al gràfic III-4.9, les causes més freqüents de mort l'any 2019 foren les malalties no transmissibles.

4.4.2. Mortalitat per malalties no transmissibles

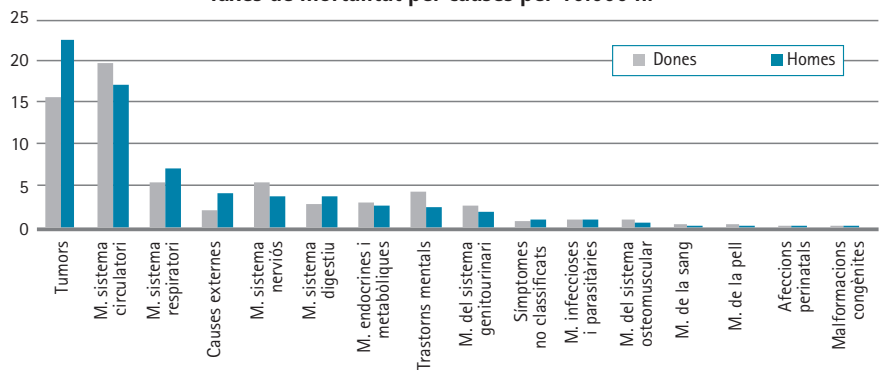
A les Illes Balears, la primera causa de mort han estat els tumors malignes en ambdós sexes, seguides de les malalties del sistema circulatori. Per sexes, la causa més freqüent de mort en homes són els tumors malignes, amb una taxa de 22,5 casos per 10.000 habitants. La causa més freqüent en dones són les malalties del sistema circulatori, amb una taxa de 19,7 casos per 10.000 habitants.

Gràfic III-4.8.
Anys d'esperança de vida en néixer

Font: Ibestat

Gràfic III-4.9.
Taxes de mortalitat per causes per 10.000 h.

Font: INE 2019

4.4.3. Mortalitat per causes externes

La causa més freqüent de mort per causes externes fou el suïcidi. Per sexes, la causa més freqüent en dones va ser la caiguda accidental, i en els homes, el suïcidi (vegeu el gràfic III-4.10).

4.4.4. Mortalitat per malalties transmissibles

Les malalties transmissibles que causen la mortalitat més alta són la sida i la grip/pneumònia.

La mortalitat per sida és superior en homes que en dones i s'observa una disminució respecte a l'any 2017, encara que el nombre de casos és superior de l'any 2016 (vegeu el gràfic III-4.11).

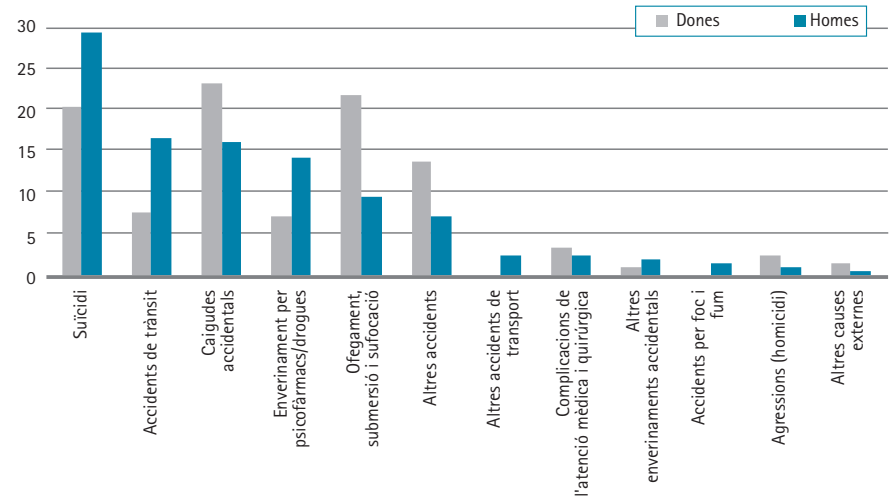
La mortalitat per grip/pneumònia afecta persones de més edat, les quals tenen més risc de morir. El nombre de morts per grip/pneumònia s'ha igualat en ambdós sexes i ha disminuït amb relació a l'any anterior (vegeu el gràfic III-4.12).

4.5. Morbiditat

4.5.1. Altes hospitalàries per grans grups diagnòstics

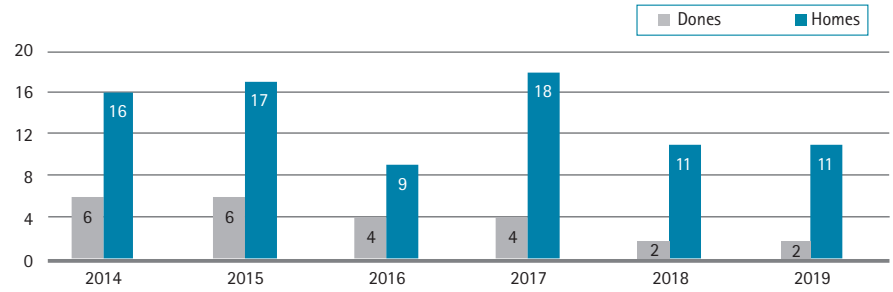
Les circumstàncies especials d'aquest any han provocat una minva generalitzada de l'activitat hospitalària, sobretot de les intervencions quirúrgiques, com es veu en la manca d'ingressos per patologia digestiva o musculoesquelètica. Com es podia pensar, el nombre d'ingressos per problemes respiratoris ha augmentat percentualment però no en quantitats absolutes (vegeu el quadre III-4.7).

Gràfic III-4.10.
Percentatges de mortalitat per causes externes

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE 2019

Gràfic III-4.11.
Mortalitat per sida (casos)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

Quadre III-4.7. Grans grups diagnòstics dels hospitals públics (2011-2020)

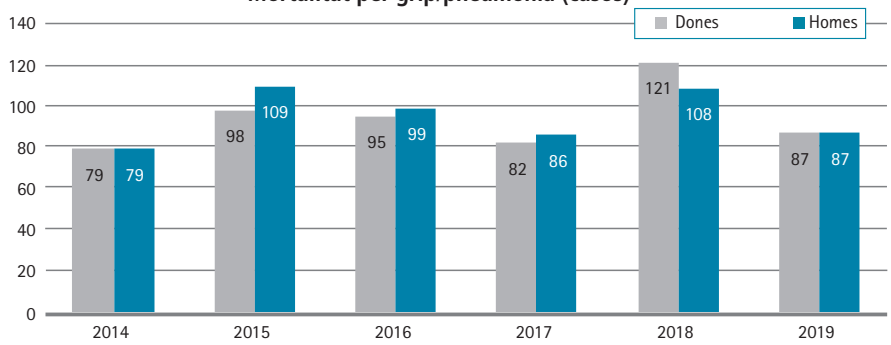
	2011		2012		2013		2014		2015	
	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos
Aparell respiratori	9.212	12,01%	9.740	12,69%	9.269	11,89%	10.201	12,89%	10.582	13,22%
Aparell circulatori	8.800	11,48%	9.139	11,91%	9.222	11,83%	9.493	11,99%	9.634	12,03%
Embaràs, part i puerperi	9.808	12,79%	9.786	12,75%	9.129	11,71%	8.993	11,36%	8.960	11,19%
Aparell digestiu	8.168	10,65%	8.125	10,59%	8.338	10,70%	8.341	10,54%	8.388	10,48%
Sistema musculoesquelètic	8.722	11,38%	8.385	10,93%	8.631	11,07%	8.283	10,46%	8.350	10,43%
Ronyó i vies urinàries	4.359	5,69%	4.531	5,91%	4.839	6,21%	4.886	6,17%	5.415	6,76%
Sistema nerviós	4.687	6,11%	4.476	5,83%	4.579	5,87%	4.640	5,86%	4.569	5,71%
Sistema hepatobiliar i pancreàtic	3.780	4,93%	3.775	4,92%	4.158	5,33%	3.882	4,90%	3.955	4,94%
Oïda, nas, boca i faringe	3.064	4,00%	2.703	3,52%	2.878	3,69%	2.828	3,57%	3.015	3,77%
Trastorns mentals	2.168	2,83%	2.208	2,88%	2.208	2,83%	2.284	2,89%	2.187	2,73%
Pell, teixit subcutani i mama	2.128	2,78%	2.057	2,68%	1.993	2,56%	2.172	2,74%	2.194	2,74%
Malalties infeccioses i parasitàries	1.573	2,05%	1.659	2,16%	1.807	2,32%	1.809	2,29%	1.840	2,30%
Patologia perinatal	1.430	1,87%	1.608	2,10%	1.638	2,10%	1.791	2,26%	1.588	1,98%
Endocrí, nutrició i metabolisme	1.288	1,68%	1.470	1,92%	1.535	1,97%	1.602	2,02%	1.583	1,98%
Aparell reproductor femení	1.718	2,24%	1.657	2,16%	1.745	2,24%	1.715	2,17%	1.535	1,92%

continua

	2016		2017		2018		2019		2020	
	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos
Aparell respiratori	9.832	11,73%	11.061	13,11%	11.666	13,67%	11.030	12,88%	10.325	14,28%
Aparell circulatori	9.129	10,89%	9.313	11,04%	8.532	10,00%	9.316	10,88%	7.987	11,04%
Embaràs, part i puerperi	8.889	10,60%	8.112	9,62%	8.708	10,20%	8.498	9,93%	7.969	11,02%
Aparell digestiu	8.930	10,65%	8.349	9,90%	8.880	10,40%	9.236	10,79%	6.997	9,68%
Sistema musculoesquelètic	8.550	10,20%	8.154	9,67%	8.769	10,27%	9.086	10,61%	6.809	9,42%
Ronyó i vies urinàries	5.756	6,87%	5.659	6,71%	6.203	7,27%	6.521	7,62%	5.730	7,92%
Sistema nerviós	4.273	5,10%	4.723	5,60%	4.965	5,82%	4.965	5,80%	4.339	6,00%
Sistema hepatobiliar i pancreàtic	3.763	4,49%	3.579	4,24%	3.872	4,54%	3.966	4,63%	3.343	4,62%
Oïda, nas, boca i faringe	3.062	3,65%	2.925	3,47%	3.551	4,16%	3.565	4,16%	2.163	2,99%
Trastorns mentals	2.117	2,53%	2.114	2,51%	2.214	2,59%	2.374	2,77%	2.074	2,87%
Pell, teixit subcutani i mama	2.357	2,81%	2.266	2,69%	2.323	2,72%	2.502	2,92%	1.922	2,66%
Malalties infeccioses i parasitàries	2.056	2,45%	1.838	2,18%	2.164	2,54%	2.114	2,47%	1.747	2,42%
Patologia perinatal	1.415	1,69%	1.378	1,63%	1.321	1,55%	1.382	1,61%	1.437	1,99%
Endocrí, nutrició i metabolisme	1.454	1,73%	1.540	1,83%	1.497	1,75%	1.595	1,86%	1.386	1,92%
Aparell reproductor femení	1.593	1,90%	1.439	1,71%	1.468	1,72%	1.557	1,82%	1.319	1,82%

Font: IB-Salut

Gràfic III-4.12.
Mortalitat per grip/pneumònia (casos)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

4.5.2. Malalties de declaració obligatòria

Les malalties de declaració obligatòria són malalties que els professionals sanitaris han de comunicar a l'autoritat sanitària. La recollida de dades d'aquestes malalties, fonamentalment infeccioses, forma part de la vigilància de la salut pública. Al quadre III-4.8 es poden veure els casos declarats els darrers cinc anys. Es veu com comencen a disminuir de les malalties de transmissió sexual, fonamentalment gonorrea i sífilis. Això pot ser degut als programes de prevenció que s'han posat en marxa els darrers anys.

Pel que fa a la malaltia covid-19, apareguda a la Xina a finals de l'any 2019 i que ha causat una pandèmia, es tracta en un annex a part.

Quadre III-4.8. Malalties de declaració obligatòria

	Casos				
	2015	2016	2017	2018	2019
Diarrea infec.aguda	55.245	38.555	34.036	35.504	38.587
Grip	18.908	17.231	10.341	19.756	16.020
Varicel·la	7.518	7.870	3.517	2.772	1.833
Inf. gonocòccica	177	292	485	486	416
Sífilis	151	176	207	269	221
Disenteria bacil·lar	5	4	5	5	5
F. exant. mediterrània	23	58	34	42	47
M. meningocòccica	9	7	8	15	18

continua

	Casos				
	2015	2016	2017	2018	2019
M. H. Influenzae	6	4	6	10	5
Tuberculosi pulm.	86	67	89	73	65
Tuberculosi, altres	26	29	26	38	36
Tuberculosi	112	96	115	111	101
Xarampió	1	5	0	0	1
Rubèola	0	0	0	0	0
Parotiditis	77	167	160	82	117
Tos ferina	81	26	40	33	15
Hepatitis A	11	9	97	32	18
Hepatitis B	10	14	16	11	11
Hepatitis C	41	60	57	27	35
Alt. hepatitis víriques	1	0	0	0	2
Legionel·losi	41	51	112	88	72
Tètan	0	1	0	0	0
Leishmaniasi	37	36	28	26	31
Brucel·losi	0	0	0	0	0
Herpes Zoster	4.064	3.950	4.039	4.415	5.282
MI Str. pyogenes	4	10	1	4	0
MI Str. pneumoniae	76	72	55	107	88
Paludisme	0	0	0	0	0
E.C.Jakobs	0	0	0	1	1
VIH	149	162	165	122	—
Sida	15	14	26	8	—

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum

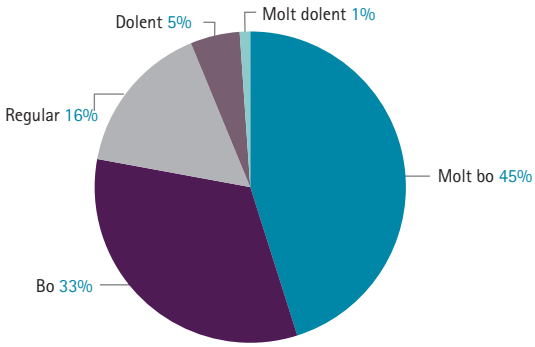
4.6. Estat de salut

4.6.1. Percepció subjectiva de la salut

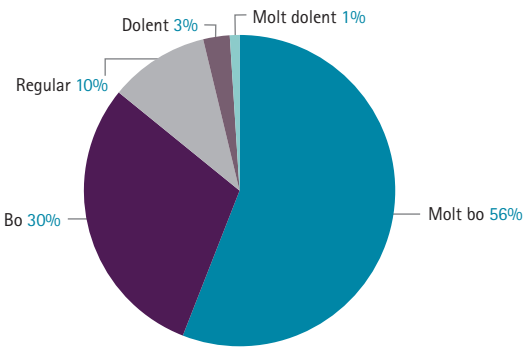
La percepció subjectiva de la salut fa referència a la idea que la persona té sobre el seu estat de salut. La informació es recull a través d'enquestes de salut.

A les Illes Balears, com es pot veure als gràfics III-4.13*a-b*, els homes perceben la seva salut millor que les dones. Gairebé un 86 % dels homes consideren que tenen bona o molt bona salut, mentre que les dones ho consideren en un 78 %.

Gràfic III-4.13a.
Percepció de l'estat de salut. Dones

Gràfic III-4.13b.
Percepció de l'estat de salut. Homes

Font: Enquesta nacional de salut 2017

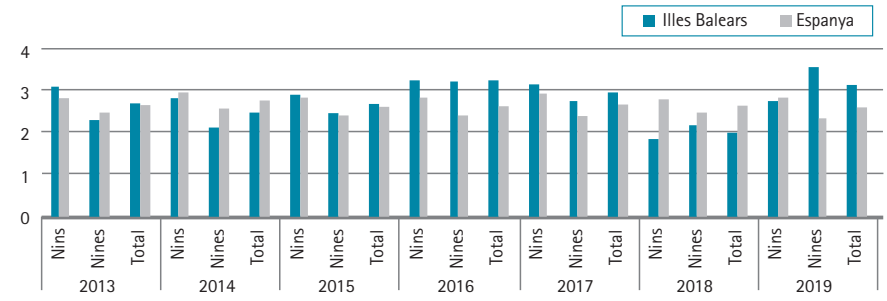
4.7. Salut maternoinfantil

4.7.1. Mortalitat infantil

La taxa de mortalitat infantil és un indicador clau per a l'OMS quan es volen identificar les condiciones socioeconòmiques d'una població. També pot donar idea de la política de planificació familiar, les condicions de salut mediambientals i, en general, el desenvolupament socioeconòmic d'una societat.

A la nostra comunitat, l'any 2019 aquesta taxa va ser de 3,2/1.000 nascuts vius (2,8 en homes i 3,6 en dones). Aquests valors s'han mantingut estables els darrers anys i han estat similars als del conjunt d'Espanya. Són taxes que es troben a l'interval corresponent als països desenvolupats (vegeu el gràfic III-4.14 i el quadre IIIA-4.10).

Gràfic III-4.14.
Taxa de mortalitat infantil per 1.000 naixements vius (2013-2019)

Font: INE

Juntament amb la mortalitat infantil, són rellevants les dades sobre naixements. La taxa de natalitat (nombre de naixements per 1.000 habitants per any) a les Illes Balears ha disminuït al llarg dels darrers deu anys. L'any 2010 la taxa se situava en 11, mentre que l'any 2019 se situa en 8,1, tot i que s'ha mantingut per sobre de la taxa d'Espanya al llarg de tot el període (vegeu el quadre III-4.9).

4.7.2. Naixements segons l'edat de la mare

Per complementar aquesta informació, s'ha recollit el percentatge de nascuts vius de mares menors de 20 anys, que ha disminuït durant el període 2010-2019. L'any 2010, aquest percentatge se situava en el 2,5 % del total de nascuts, mentre que l'any 2019 era d'1,93 %. Cal destacar que aquest indicador s'ha mantingut a la CAIB per davall de la mitjana estatal a fins a l'any 2017, quan es va modificar la tendència (vegeu el quadre III-4.10).

Pel que fa a la mitjana d'edat de les mares quan tenen el primer fill, a les Illes Balears l'any 2019 ha estat de 31,8 anys, mentre que a la resta de l'Estat aquesta edat ha estat de 32,3 anys. Una conseqüència descrita a la bibliografia d'aquest ascens en l'edat de maternitat és l'augment de naixements d'infants de baix pes, relacionat amb l'augment d'embarassos múltiples i fecundació in vitro en aquestes edats.

4.7.3. Naixements segons el pes del nounat

Amb referència als nounats amb una mitjana de pes per davall de 2.500 g, les dades a les Illes Balears s'han mantingut al voltant de la mitjana estatal, si bé els darrers anys se situa per sota d'aquesta (vegeu el quadre III-4.11).

L'evolució de distribució de naixements per grups de pes es pot veure al quadre III-4.12.

4.7.4. Interrupció voluntària de l'embaràs

La notificació de les interrupcions voluntàries de l'embaràs permet conèixer la freqüència i distribució dels avortaments legals. Com es pot veure al gràfic III-4.15, l'edat de les dones que avorten ha augmentat amb els anys. Les taxes més altes el 2011 estaven en el grup d'edat de 20 a 24 anys i el 2019 estan en el grup d'edat de 25 a 29 anys. Les taxes es mantenen estables al voltant de 15 avortaments per cada 1.000 dones de 15 a 44 anys.

4.8. Consum de tabac, alcohol i altres drogues

Les actuacions en salut pública sobre el consum de tabac i alcohol són prioritàries. El consum de tabac i alcohol està relacionat amb les causes més freqüents de mort, com són els tumors malignes i les malalties de l'aparell circulatori.

El tabac i l'alcohol són les drogues més consumides, juntament amb l'il·legal cànnabis. Com es veu al gràfic III-4.16, la prevalença del consum d'alcohol en els darrers trenta dies és la més alta.

Si analitzam per sexe, com es veu al gràfic III-4.17, els homes són més consumidors de drogues que les dones. El consum de cocaïna ha augmentat en els homes.

4.9. L'ecosistema del coneixement i innovació en salut de les Illes Balears

4.9.1. Introducció

Aquest punt del capítol recull l'avaluació de les principals dades de l'R+D i la innovació a les Illes Balears. Aquestes dades defineixen la posició actual i marquen tendències per als pròxims anys. Sens dubte, aquesta anàlisi està condicionada pel moment de crisis sanitària per covid-19, que en general ha ocasionat unes greus conseqüències econòmiques, socials i polítiques, i que obligarà al replantejament de les prioritats, les estratègies i els plans previstos en els pròxims anys. És per aquest motiu que l'anàlisi va més enllà de recollir dades d'un any o període, sinó d'un abans i un després de la crisi esdevinguda. Aquest període ha fet encara més evident que la ciència i la innovació són fonamentals per enfrontar-se a grans reptes socials.

Quadre III-4.9. Taxa de natalitat de 1.000 nascuts vius a les Illes Balears i a Espanya (2010-2019)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Illes Balears	11,00	10,28	9,96	9,46	9,53	9,38	9,29	8,88	8,75	8,08
Espanya	10,42	10,07	9,69	9,11	9,17	9,02	8,80	8,41	7,94	7,62

Font: Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social. INCLASNS. http://inclasns.msssi.es

Quadre III-4.10. Percentatge de nascuts de mares menors de 20 anys a les Illes Balears i a Espanya (2010-2019)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Illes Balears	2,42	2,09	2,05	1,97	1,75	1,46	1,89	1,92	1,90	1,93
Espanya	2,41	2,21	2,14	2,10	2,01	1,98	1,96	1,91	1,50	1,69

Font: INE

Quadre III-4.11. Percentatge de nounats amb baix pes < 2.500 grams a les Illes Balears i a Espanya (2014-2019)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Illes Balears	7,94	7,91	7,30	7,49	7,11	6,84
Espanya	7,83	7,90	7,79	7,83	7,72	7,49

Font: INE

Quadre III-4.12. Naixements a les Illes Balears i a Espanya segons el pes en néixer (2014-2019)

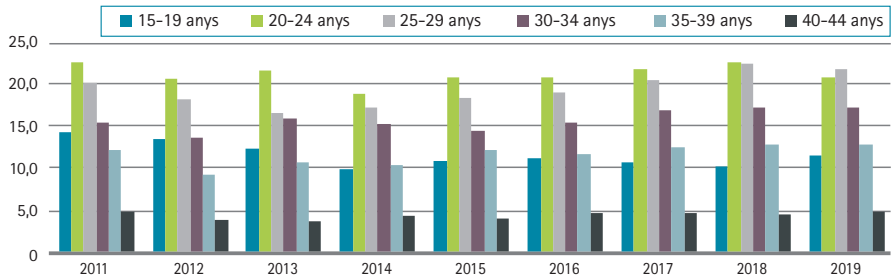
	2014		2015		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Menys de 1.000 g	1.175	31	1.086	26	1.096	43
De 1.000 a 1.499 g	2.731	67	2.712	65	2.694	61
De 1.500 a 1.999 g	6.586	163	6.239	164	5.998	168
De 2.000 a 2.499 g	22.989	586	23.157	583	22.210	503
De 2.500 a 2.999 g	86.117	2.228	84.426	2.140	82.580	2.128
De 3.000 a 3.499 g	166.639	4.329	163.525	4.351	161.264	4.294
De 3.500 a 3.999 g	96.866	2.601	95.475	2.607	94.453	2.705
De 4.000 i més g	22.850	657	22.169	647	21.577	694
No consta	21.642	11	21.501	14	18.711	20
Total	**427.595**	**10.673**	**420.290**	**10.597**	**410.583**	**10.616**

	2017		2018		2019	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Menys de 1.000 g	1.080	29	1.050	29	957	26
De 1.000 a 1.499 g	2.507	50	2.307	66	2.165	46
De 1.500 a 1.999 g	5.766	132	5.365	146	5.088	133
De 2.000 a 2.499 g	21.449	560	20.075	490	18.798	457
De 2.500 a 2.999 g	79.268	2.060	74.655	2.018	70.796	1.812

continua

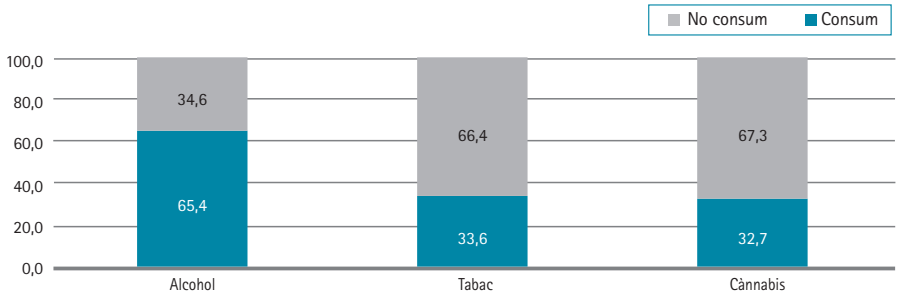
	2017		2018		2019	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
De 3.000 a 3.499 g	154.065	4.162	147.024	4.245	141.246	3.868
De 3.500 a 3.999 g	90.411	2.630	86.073	2.641	83.907	2.589
De 4.000 i més g	20.390	655	19.602	640	19.216	634
No consta	18.245	10	16.626	10	18.444	116
Total	**393.181**	**10.288**	**372.777**	**10.285**	**360.617**	**9.681**

Gràfic III.4.15.
Interrupcions voluntàries de l'embaràs taxes per 1.000 dones

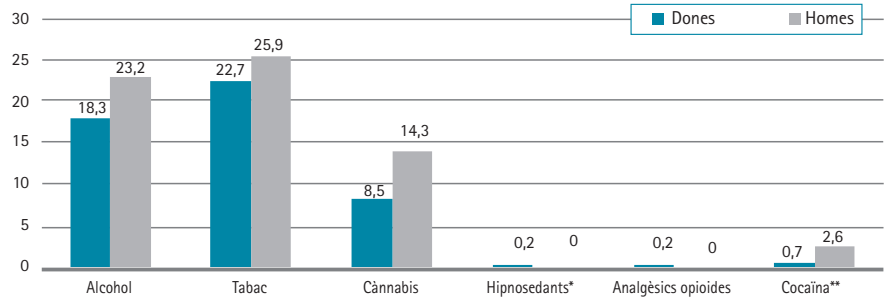
Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut i Consum

Gràfic III.4.16.
Prevalença (%) del consum de drogues en els darrers 30 dies en la població major de 15 anys

Font: Estudi EDADES 2019/2020

Gràfic III.4.17.
Prevalença (%) de consum de drogues en persones de 15 a 64 anys als darrers 12 mesos, per sexe

Font: Direcció General de Salut Pública i Participació. Coordinació de drogues. EDADES 2019/2020

Lamentablement les dades actuals disponibles posen de manifest que l'ecosistema de coneixement i innovació en ciències de la salut de les Illes Balears tenen importants carències. Malgrat que la tendència és positiva, els nivells d'inversió en R+D en salut estan molt allunyats del que correspondria pel nostre potencial econòmic i que situen les Illes Balears lluny de la mitjana espanyola.

Si s'analitza el context evolutiu i els principals agents del sistema, les Illes Balears varen emprendre l'any 2010 l'obertura d'una nova senda de creixement en l'àmbit de la investigació sanitària, amb el Pla Estratègic de les Illes Balears d'Investigació en Salut 2010-2013. Fruit d'aquesta nova estratègia, es va aconseguir en menys d'una dècada (2019) l'acreditació de la Fundació Institut d'Investigació Sanitari de les Illes Balears (d'ara endavant Idisba), per part de l'Institut de Salut Nacional Carles III.

L'Idisba, des de la seva acreditació, s'ha convertit en un dels actors principals d'execució de l'R+D a l'ecosistema del coneixement i innovació en salut de les Illes Balears. Coordinar la consolidació de les seves activitats, així com dissenyar una nova estratègia per al període 2021-2025 que integri tots els aprenentatges durant la crisi sanitària, són objectius de futur de la Direcció General de Recerca en Salut, Formació i Acreditació.

Un altre element de l'ecosistema del coneixement i innovació en salut que ha evidenciat la seva importància durant la crisi sanitària ha estat la Biblioteca Virtual en Ciències de la Salut de les Illes Balears. Ha quedat molt clar que un bon sistema de salut no tan sols implica disposar d'una investigació d'excel·lència, sinó l'accés a la informació científica més rellevant i basada en l'evidència.

Finalment, davant de l'enorme repte que ha implicat l'augment d'activitat del Comitè d'Ètica de la Investigació de les Illes Balears en la crisi, es fa necessari elaborar una anàlisi de la situació prèvia i durant la crisi per establir en un futur instruments o estratègies que, per una

banda, eliminin les debilitats enfrontades i, per una altra, multipliquin les fortaleses observades.

4.9.2. Anàlisi de la investigació sanitària de les Illes Balears

Les activitats d'R+D sanitària a les Illes Balears l'any 2020 van involucrar 836 persones en total. Un 52,5 % d'aquestes han estat dones. El nombre d'investigadors principals ha experimentat un creixement positiu als darrers anys, fins a assolir 77 persones el 2020. Aquest any les dones representaven el 39 % dels investigadors principals.

L'Idisba, institut entorn del qual la majoria de les persones desenvolupen la seva activitat d'investigació, el 2020 ha presentat un total de 406 investigadors, dels quals 189 (46,2 %) eren dones. Dels 406 investigadors, d'acord amb els perfils investigadors EURAXESS, hi ha 65 persones (16 %) que es troben amb contractes predoctorals o en formació (R1); 33 persones (8 %) amb contractes postdoctorals juniors (R2); 250 persones amb contractes postdoctorals sèniors (R3), i 58 persones amb contractes de caps en investigació (R4).

Pel que fa a la seva activitat, l'ecosistema del coneixement i innovació en salut de les Illes Balears combina projectes originats i finançats en el mateix sistema sanitari amb projectes competitius amb finançament extern. S'ha mantingut durant el període 2019-2020 a les Illes Balears una activitat creixent respecte a la captació de finançament extern.

4.9.3. Anàlisi de l'activitat d'R+D a la Fundació Institut d'Investigació Sanitària Illes Balears

El 2020 ha continuat la tendència positiva en els indicadors principals, especialment pel que fa a la qualitat de la producció científica, com es reflecteix a l'augment en el factor d'impacte acumulat, que frega els 2.750 punts, i l'índex d'impacte mitjà, que entre la seva creació el 2014 i el 2020 ha experimentat un creixement proper al 33 % (vegeu el quadre III-4.13).

En aquest sentit, es considera interessat elaborar una anàlisi comparativa dels indicadors principals de resultats entre l'Idisba i altres instituts d'investigació acreditats pel Carles III (les dades han estat recollides de les memòries dels instituts d'investigació de recerca que s'han publicat).

La producció científica total generada per l'Idisba ascendeix des del 2015 a 513 documents. La seva evolució mostra un creixement sostenible en el temps. No obstant això, si es comparen les dades respecte a la resta d'instituts, el nombre de publicacions de l'idisba se situa per davall de la major part dels instituts (vegeu el gràfic III-4.18).

Respecte a la qualitat de les publicacions, un 55 % de les publicacions de l'Idisba pertanyen al primer quartil (Q1) i el 23 % en el primer decil (D1). Si es comparen aquestes dades amb les de la resta dels instituts publicats, s'observa que se situa sobre la mitjana pel que fa a les del primer quartil i just en la mitjana respecte a les del primer decil (vegeu el gràfic III-4.19).

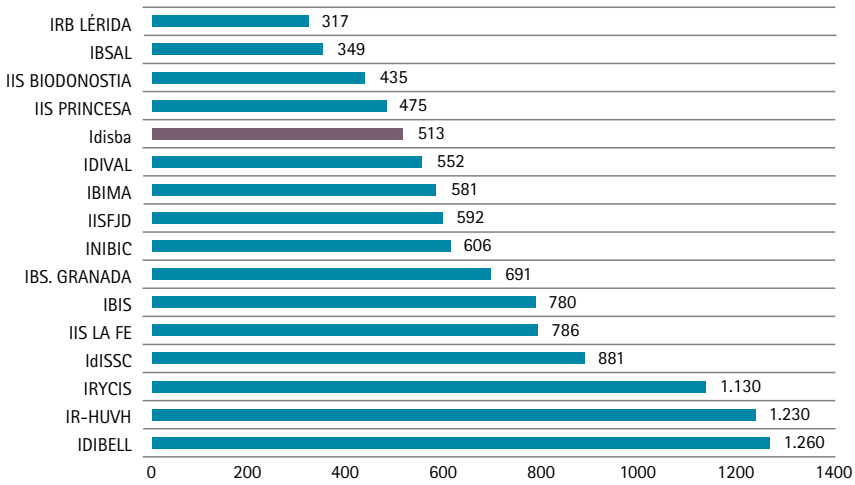
Quadre III-4.13. Evolució dels resultats d'indicadors de producció científica a l'Institut d'Investigació Sanitària de les Illes Balears (Idisba) des de la seva creació el 2014							
Activitats Idisba	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Recursos humans							
N. d'investigadors*	512	595	596	681	759	777	793
N. de grups d'investigació	45	53	53	53	54	52	52
Personal propi	74	66	78	108	121	171	167
Projectes competitius							
N. de projectes propis concedits	0	0	0	4	4	4	4
N. de projectes nacionals públics concedits	26	28	25	34	14	18	16
N. de projectes nacionals privats concedits	3	4	3	8	5	4	4
N. de projectes internacionals totals concedits	4	1	1	4	3	4	2
Estudis clínics*							
N. d'estudis clínics iniciats	100	75	89	81	78	82	88
N. d'estudis clínics actius	-	488	573	466	466	486	509
Publicacions*							
N. de publicacions totals	385	412	414	432	424	540	590
N. de publicacions indexades amb factor d'impacte	346	368	397	414	396	513	555
% de publicacions en Q1	53	50	52	52	51	55	56
% de publicacions en D1	23	20	20	22	19	23	19
Factor d'impacte acumulat	1.280	1.417	1.697	1.829	1.886	2.401	2.733
Índex d'impacte mitjà	3,7	3,85	4,27	4,42	4,76	4,68	4,92
Activitats de transferència							
Patents	0	2	3	0	1	5	1

Font: Idisba* Dades provisionals

* Dades provisionals

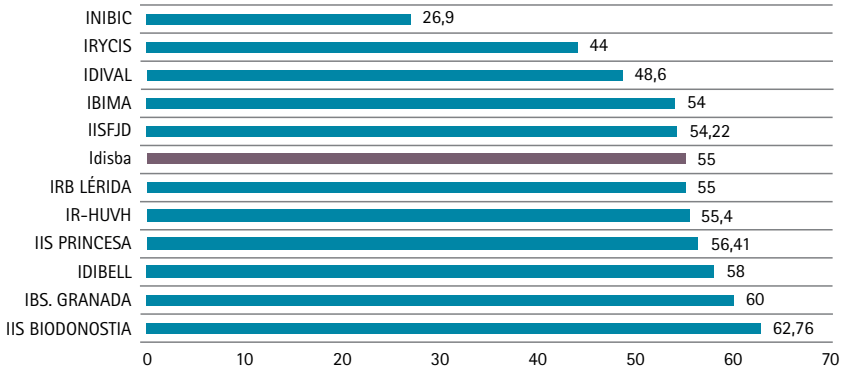
El nombre de patents sol·licitades ha augmentat des del 2015 de manera elevada. De totes maneres, queda molt esforç per fer en aquest sentit, en observar les dades d'altres instituts que situen una mitjana elevada de patens de 9,2 (vegeu el gràfic III-4.20).

Gràfic III-4.18.
Publicacions indexades

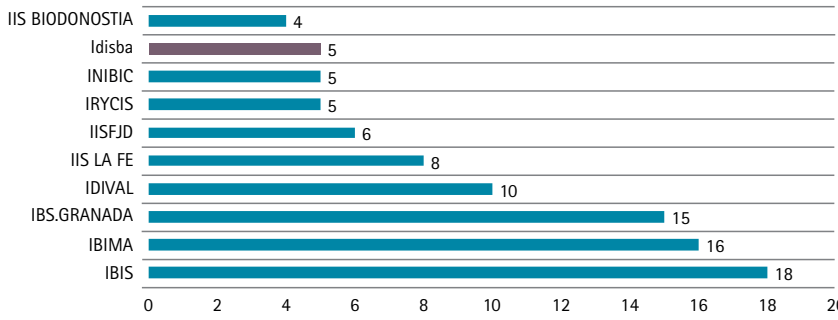
Font: Idisba

Gràfic III-4.19.
% Q1

Font: Idisba

Gràfic III-4.20.
Patents sol·licitades

Font: Idisba

4.9.4. Anàlisi de l'activitat del Comitè d'Ètica de la Investigació de les Illes Balears (CEI-IB)

El Comitè Ètic d'Investigació de les Illes Balears (CEI-IB), actualment acreditat com Comitè d'Ètica de la Investigació amb Medicaments d'Ús Humà (CEIm), ha avaluat un total de 219 protocols amb un creixement respecte al 2019 del 50 %. A més, el CE-IB ha estat el CEIm de referència de quatre assaigs clínics, un 50 % més respecte al 2019.

Es resumeix al quadre següent la resolució del nombre de protocols presentats, quants s'han notificat (avaluats per altres comitès) i quants s'han avaluat, així com quants dels avaluats han estat aprovats, denegats o finalment cancel·lats durant l'anualitat 2020 (vegeu el quadre III-4.14).

Quadre III-4.14. Resolució dels protocols presentats el 2020 al CEI-IB

	Presentats	Notificats	Avaluats	Aprovats	Denegats	Cancel·lats
Tipus de protocols	Nombre					
Assaigs clínics	65	61	4	1	3	0
Estudis postautorització	92	58	34	34	0	0
Productes sanitaris	4	0	4	4	0	0
Projectes investigació	179	2	177	143	33	1
Casos clínics	4	0	4	4	0	0
Total	**344**	**121**	**219**	**181**	**36**	**1**

Font: CEI-IB

4.9.5. La innovació al sistema sanitari de les Illes Balears. Anàlisi de l'activitat de la Biblioteca Virtual de les Illes Balears, Bibliosalut

Bibliosalut va iniciar la seva activitat a principis de 2003 i és una de les biblioteques virtuals autonòmiques especialitzades en salut més antiga d'Espanya. L'accés als recursos i serveis de Bibliosalut es facilita a través del portal web *Bibliosalut.com*, amb una mitjana d'unes 100.000 visites anuals entre els anys 2015 i 2020 (vegeu el gràfic III-4.21).

Entre el 2015 i el 2020 els usuaris de Bibliosalut s'han descarregat 1.463.326 documents a text complet, dels recursos d'informació científica contractats a diverses editorials, cosa que es monitora a través de les estadístiques d'ús. La mitjana està prop d'uns 250.000 documents descarregats anualment (vegeu el gràfic III-4.22).

4.10. Baròmetre sanitari

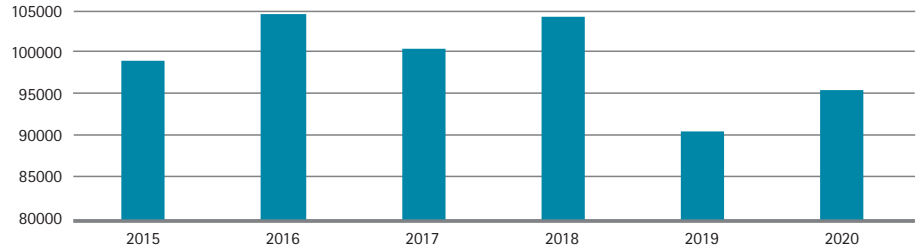
Conèixer el grau de satisfacció dels ciutadans amb els serveis sanitaris públics és una eina molt important que permet avaluar la qualitat del sistema sanitari. Per una banda, aquesta informació ajuda a identificar àrees de millora i, per l'altra, fa possible que els decisors en matèria de política sanitària rebin els inputs generats de la relació dels usuaris i la ciutadania amb els serveis sanitaris.

Per fer una aproximació a les expectatives i experiències de les persones que utilitzen el sistema sanitari, proposam utilitzar alguns dels indicadors del baròmetre sanitari. El baròmetre sanitari és un estudi d'opinió que realitza anualment el Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social des de l'any 1993. Això permet, a més d'obtenir la informació de l'indicador, observar-ne l'evolució al llarg del temps. L'estudi ofereix informació desagregada i amb significació per comunitat autònoma (CA), cosa que fa possible comparar els resultats de la CAIB amb els de la resta de comunitats autònomes i amb l'Estat. De totes les qüestions plantejades a l'enquesta, hem seleccionat les que ens han semblat més rellevants per analitzar la percepció que usuaris i ciutadans tenen del sistema sanitari.

Pel que fa a la primera pregunta seleccionada, mostra l'opinió dels usuaris sobre el funcionament del sistema sanitari basat en la pregunta «De les següents afirmacions, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país?» (gràfic III-4.23), s'observa que la majoria de les persones enquestades —per sobre del 70 %— té una opinió bona al respecte, i aquest percentatge és encara més alt a la CAIB, on se situa per sobre del 80 %.

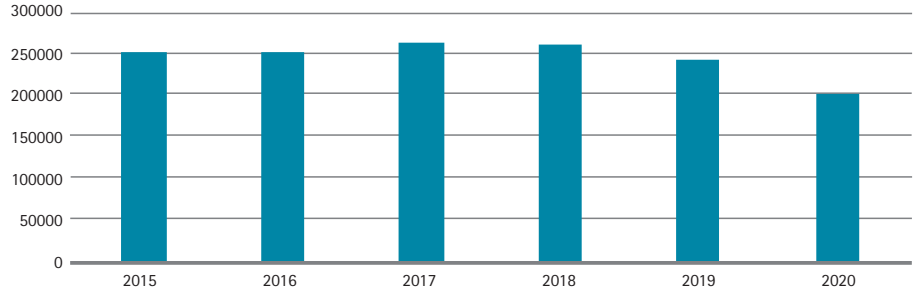
Enfront de la baixada de la bona valoració que es va produir els anys 2012-2014, tant a la CAIB com al conjunt de l'Estat en general, i l'augment de la valoració negativa, en el període que coincideix amb la crisi i amb relació als retalls que varen afectar la sanitat pública, cal destacar que des de l'any 2015 la percepció que es té comença a millorar i que des de l'any 2016 a les Illes millora la percepció per sobre de la mitjana d'Espanya.

Gràfic III.4.21.
Visites al portal web Bibliosalut.com, 2015-2020

Font: Bibliosalut

Gràfic III.4.22.
Descàrregues del text complet Bibliosalut, 2015-2020

Font: Bibliosalut

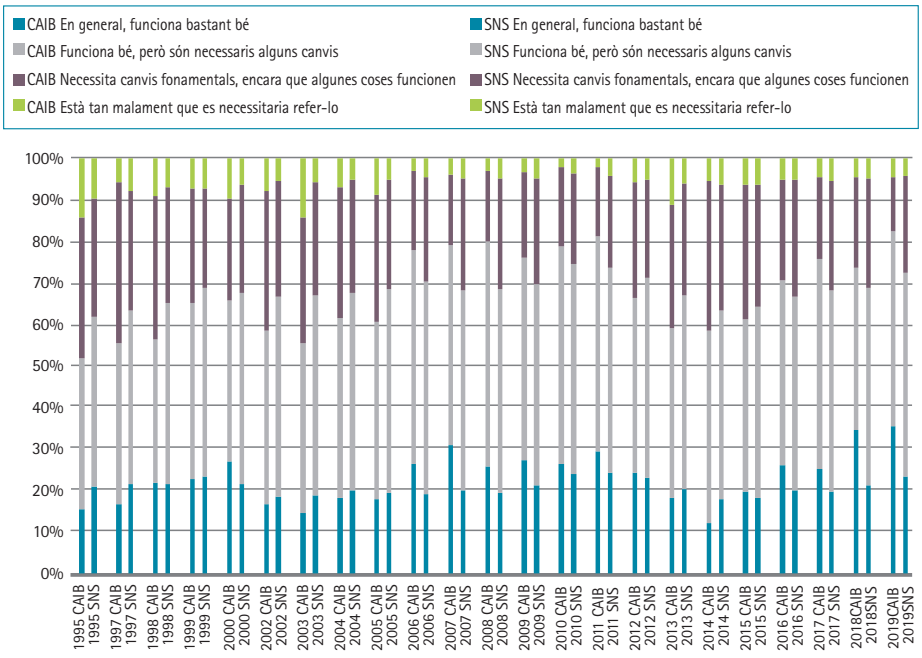
Pel que fa a les respostes que consideren que el sistema sanitari necessita canvis fonamentals o fins i tot refer-lo de nou, el percentatge d'aquesta resposta a la CAIB ha passat aproximadament del 48 % l'any 1995 al 18 % l'any 2019. Al principi del període els resultats eren pitjors per a la CAIB respecte de l'SNS, però aquesta tendència s'ha invertit al final del període.

Cal destacar que l'apartat d'aquesta pregunta que incideix sobre si es «necessiten canvis fonamentals» començà els primers anys amb uns percentatges al voltant del 30 % i, de mica en mica, ha disminuït fins a situar-se al voltant d'un 20 %. Així i tot, els anys 2014 i 2015 aquest percentatge es va incrementar tornant a xifres del 30 %. Finalment, l'apartat d'aquesta pregunta que es correspon amb la resposta «està tan malament que es necessita refer-lo» es manté constant per sota del 10 % pràcticament cada any (vegeu el gràfic III.4.23).

També s'ha seleccionat una pregunta que valora l'atenció rebuda a atenció primària. Els onze darrers anys més d'un 85 % dels usuaris consideren que l'atenció rebuda ha estat molt bona. Destaca que la majoria dels anys aquest percentatge és més alt a la CAIB que a la resta d'Espanya i que l'any 2019 arriba a la millor puntuació a les nostres Illes (vegeu el gràfic III-4.24).

Gràfic III.4.23.

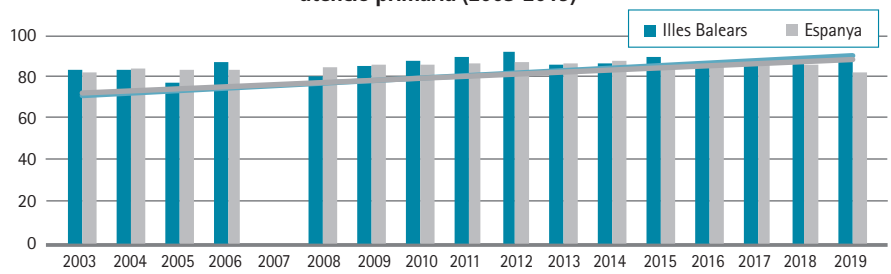
De les afirmacions següents, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari (2008-2019)

Font: Baròmetre sanitari. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Gràfic III-4.24.

Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en atenció primària (2003-2019)

Font: Baròmetre sanitari. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

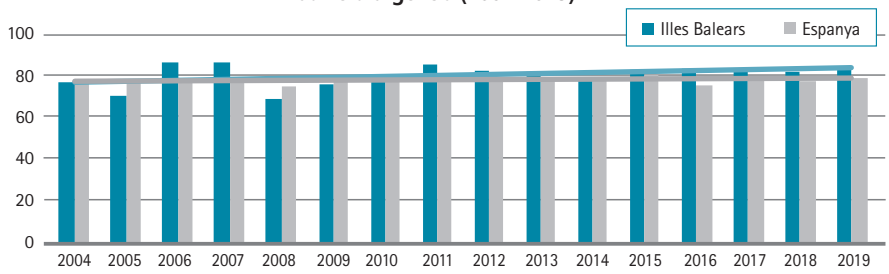
Pel que fa a les urgències, la valoració de l'atenció rebuda també obté una qualificació molt bona per part del 80 % de les persones enquestades i, en la majoria d'anys, aquest percentatge és superior a la nostra comunitat autònoma en comparació amb la mitjana del país (vegeu el gràfic III-4.25).

En el cas de l'opinió del tracte rebut en atenció hospitalària també ha estat molt bona i segueix la mateixa tendència de les altres preguntes amb uns resultats a les Illes per sobre de la mitjana estatal en els darrers anys (vegeu el gràfic III-4.26).

Finalment, pel que fa a la percepció que tenen els usuaris sobre el comportament de la llista d'espera, es pot veure que a l'evolució del període 2000-2019 es va produir un empitjorament de la percepció, coincidint amb el període de la crisi que s'ha recuperat, però sense arribar als percentatges previs a aquesta. La percepció a la CAIB va fluctuant al voltant de la mitjana estatal (vegeu el gràfic III-4.27) i la majoria de persones, tant a la CAIB com a la resta d'Espanya, tenen la percepció que no ha canviat gaire la situació de les llistes d'espera en els darrers cinc anys.

Gràfic III-4.25.

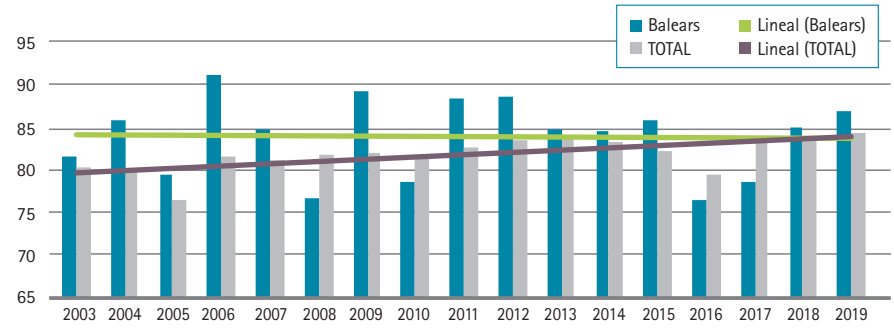
Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en la darrera urgència (2004-2019)

Font: Baròmetre sanitari. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Gràfic III-4.26.

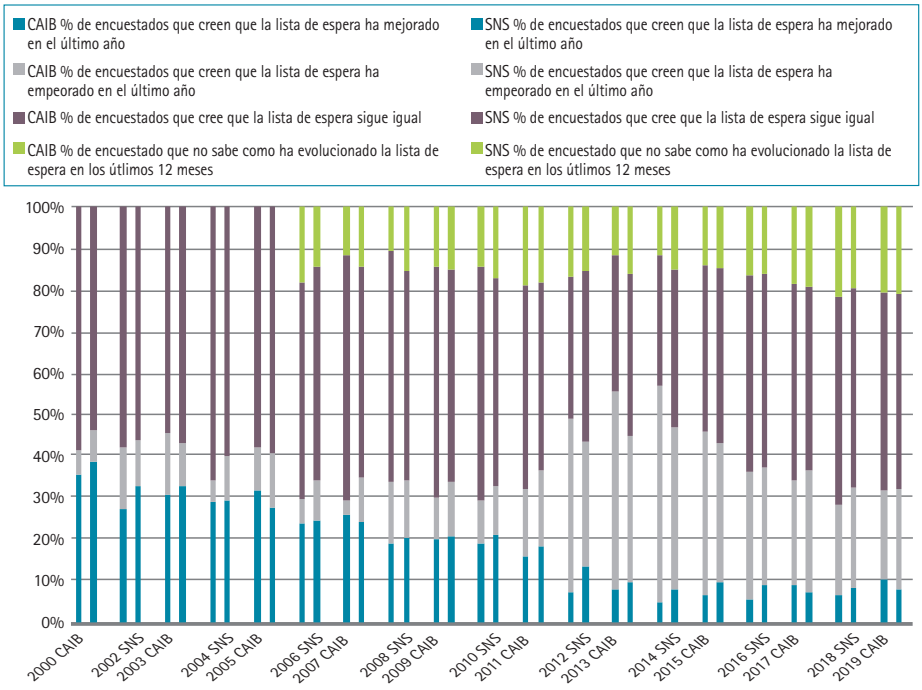
Percentatge de persones enquestades que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en hospitalització (2003-2019)

Font: Baròmetre sanitari. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Gràfic III.4.27.

Percepció de la situació de les llistes d'espera (2000-2019)

Font: Baròmetre sanitari. Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Requadre III-3.

L'impacte de la COVID-19 en la salut de la població i els serveis sanitaris a les Illes Balears

José María Vicens Gómez
Cap del Servei d'Avaluació, Acreditació i Inspecció. Conselleria de Salut i Consum

Eusebi Castaño Riera
Cap de Servei de Planificació Sanitària. Conselleria de Salut i Consum

Maria Magdalena Salom Castell
Metgessa, tècnica en salut pública. Conselleria de Salut i Consum

Bartomeu Sastre Palou
Metge. Conselleria de Salut i Consum

Gema Jiménez Jiménez
Cap de servei d'investigació sanitària. Conselleria de Salut i Consum

Antoni M. Fuster Miró
Gerent-secretari general tècnic. Unió Balear d'Entitats Sanitàries (UBES)

María Teresa Blasco Clar
Tècnica d'estadística. Servei d'Avaluació, Acreditació i Inspecció. Conselleria de Salut i Consum

1. Introducció

La pandèmia per la COVID-19 ha suposat durant l'any 2020 un gran repte al qual s'ha hagut d'enfrontar tota l'organització sanitària. Tant des del punt de vista assistencial com des del punt de vista de la salut pública. S'han implicat en la seva lluita els serveis assistencials públics i privats, així com tota la xarxa sociosanitària. També ha tingut un pes molt rellevant la investigació.

En el recull de dades que presentam, hem cercat donar una visió de l'impacte que ha tingut directament sobre la salut, la qualitat de vida i els serveis sanitaris. Som conscients que l'any 2021 encara arrossegarà els efectes de la pandèmia i que molt probablement apareixeran conseqüències importants sobre l'estat de salut de la població a curt i mitjà termini que haurem de seguir amb molt d'interès.

2. Continguts

1. Casos per illes i sexe. Dades bàsiques acumulades
2. Casos confirmats diaris. Evolució
3. Casos per edat i sexe
4. Casos per grup d'edat (I)
5. Casos per grup d'edat (II)
6. Casos d'usuaris de residències
7. Professionals amb COVID-19 per àmbit
8. Taxes de mortalitat per 1.000 habitants per grup d'edat i sexe

9. Situació d'ingressos i casos actius per hospitals públics i privats evolutiu (març-desembre de 2020)
10. Nous casos confirmats d'atenció primària evolutiu diari per illes (març-desembre de 2020)
11. Total de tests realitzats fins al 31 de desembre de 2020

2.1. Casos per illes i sexe

Hi ha hagut una incidència més gran en dones que en homes (un 3 % més). Per a això s'han de tenir en compte els casos de personal sanitari i sociosanitari. No es pot explicar només per la diferència poblacional, ja que és del 0,25 % (vegeu el quadre IIIR-3.1).

Destaca que Menorca, amb el 8,16 % de població, només ha tingut un 3 % dels casos (vegeu el gràfic IIIR-3.1).

2.2. Casos confirmats diaris. Evolució

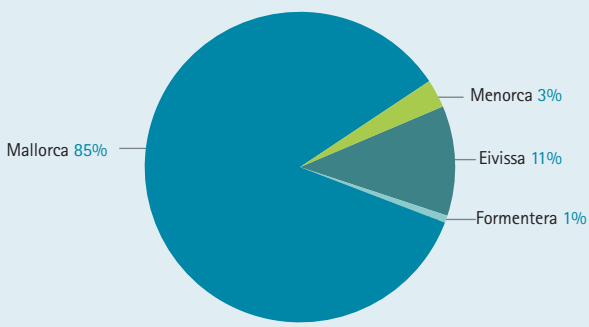
L'evolutiu defineix clarament les tres onades, cada vegada amb més casos (vegeu el gràfic IIIR-3.2).

Quadre IIIR-3.1. Casos per illes i sexe (2020)

	Homes	Dones	Total
Eivissa	2.107	2.128	4.235
Formentera	136	145	281
Mallorca	15.136	16.227	31.363
Menorca	538	555	1.093
Total	**17.917**	**19.055**	**36.972**

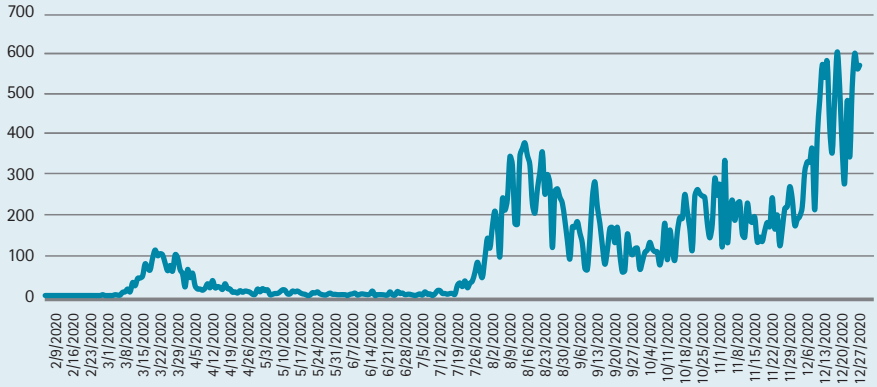
Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública

Gràfic IIIR-3.1.
Casos de covid per illes

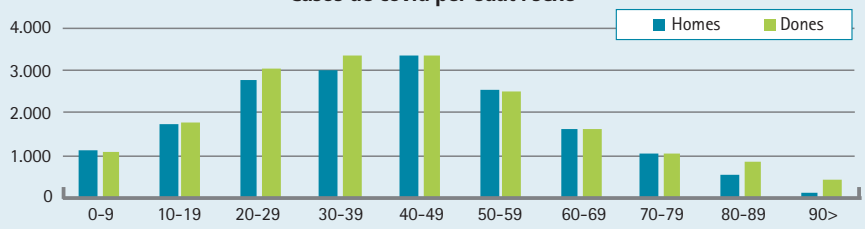
Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.2.
Casos de covid confirmats diaris

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.3.
Casos de covid per edat i sexe

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

2.3. Casos per edat i sexe

Els casos dins el col·lectiu sanitari i sociosanitari representen el 4 % del conjunt, la qual cosa influeix amb el fet que hi hagi més incidència en la franja entre 20 i 39 anys. A partir dels 70 anys s'explica per la taxa de supervivència femenina més gran (vegeu el gràfic IIIR-3.3).

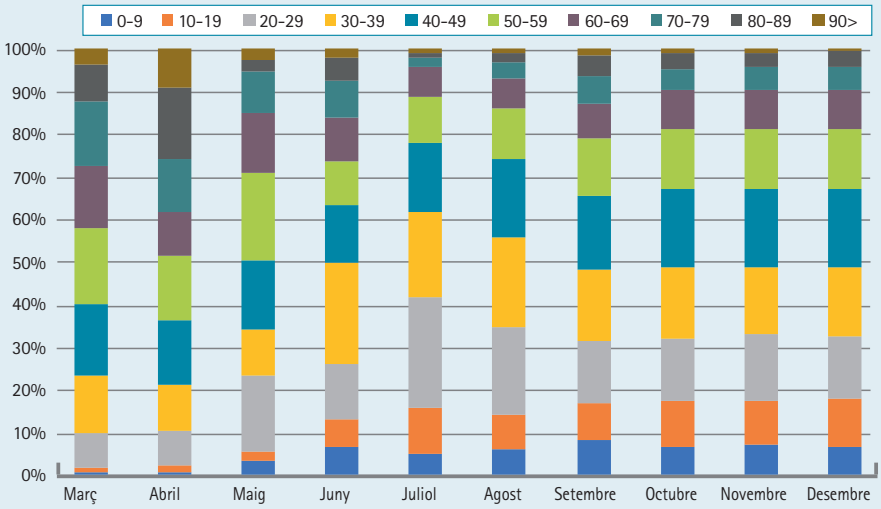
2.4. Casos per grup d'edat (II)

L'evolutiu mostra que, a l'inici, la franja d'edat de més de 60 anys representava més del 40 % i passa a menys del 20 % d'incidència a partir de juliol, quan les mesures a l'àmbit sociosanitari estaven implantades. Al mateix temps, es veu l'increment de casos en joves (<40 anys) i s'arriba gairebé al 50 % el darrer quadrimestre de l'any (vegeu els gràfics IIIR-3.4 i IIIR-3.5).

2.5. Casos d'usuaris de residències

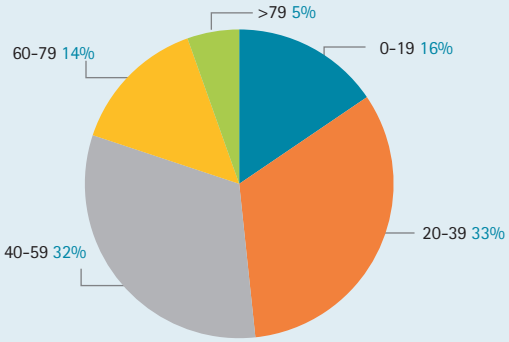
Els casos segueixen la corba de les onades, sempre majoritària en dones (vegeu el gràfic IIIR-3.6).

Gràfic IIIR-3.4.
Casos de covid per grup d'edat

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.5.
Casos de covid per grup d'edat

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

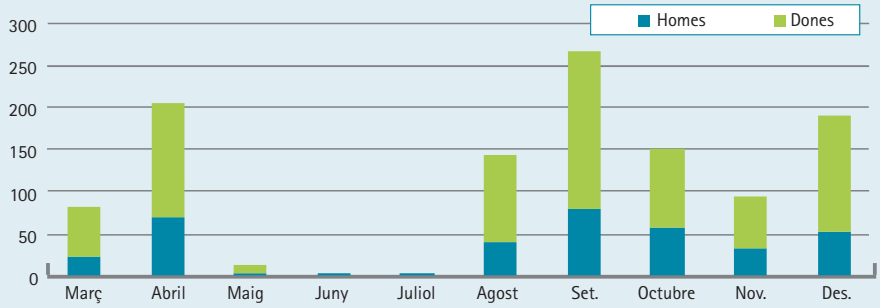
2.6. Professionals amb COVID per àmbit

Es veu el nivell d'afectació de les dones dins l'àmbit sanitari (vegeu el gràfic IIIR-3.7).

2.7. Taxes de mortalitat per 1.000 habitants per grup d'edat i sexe

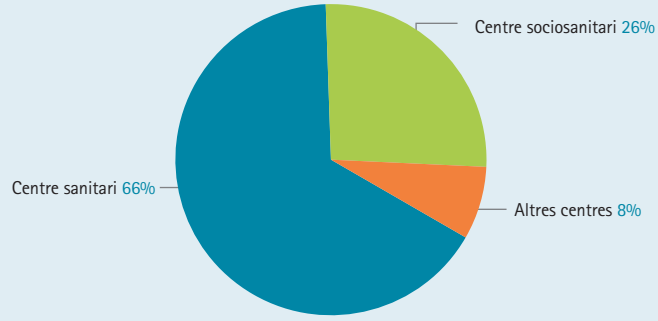
A pesar que la incidència és més alta en dones, veiem que la mortalitat és superior en homes (vegeu el gràfic IIIR-3.8).

Gràfic IIIR-3.6.
Casos de covid en usuaris de residències

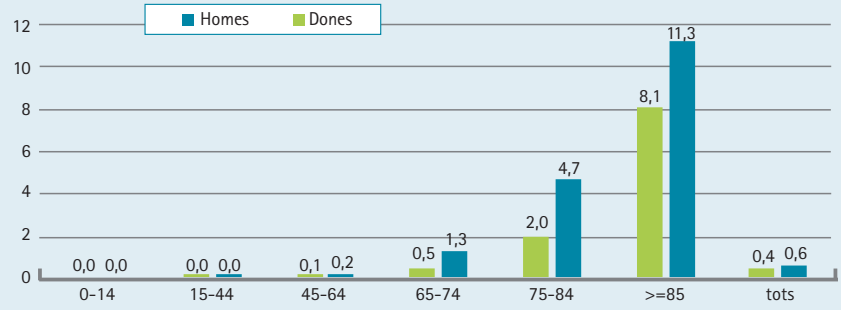
Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.7.
Professionals amb covid per àmbit

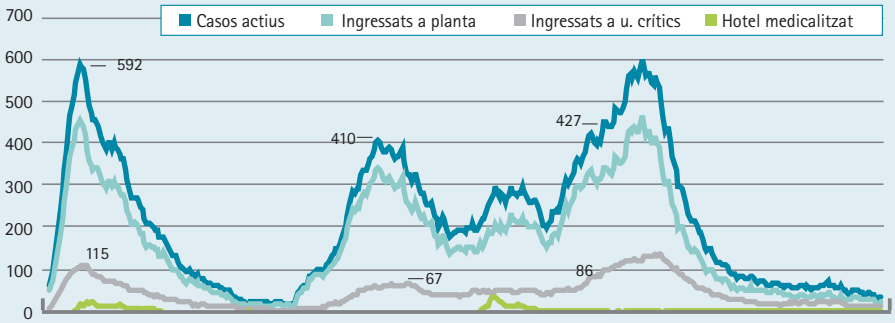
Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.8.
Taxes de mortalitat per 1.000 hab. per grup d'edat i sexe

Font: Servei d'Epidemiologia. Direcció General de Salut Pública i Participació (2020)

Gràfic IIIR-3.9.
Ingressos hospitalaris públics i privats (març-desembre de 2020)

Font: Quadre de Comandaments IB-Salut

2.8. Situació casos actius per hospitals públics i privats evolutiu (març-desembre 2020)

El gràfic IIIR-3.9 recull la situació diària de l'ocupació dels hospitals públics i privats de les Illes Balears deguda a la COVID-19. El gràfic reprodueix les onades per les quals hem passat aquests gairebé deu mesos. Cal destacar tres punts d'inflexió els dies 4 d'abril, 8 de setembre i 29 de desembre, amb 592, 410 i 423 persones ingressades als hospitals i amb 115, 67 i 86 persones a les UCI.

També s'ha de mencionar que fins al 31 de desembre de 2020 havia mort als hospitals de la nostra comunitat autònoma un total de 513 persones.

La coordinació amb la sanitat privada ha estat un element clau per combatre la pandèmia. Les clíniques privades han arribat a posar a disposició de l'Administració pública fins a 764 llits hospitalaris i 90 de crítics. En el període analitzat es varen produir 4.475 altes, de les quals 783 varen ser als hospitals privats (un 17,5 %). Els punts d'inflexió amb el màxim de persones ingressades als hospitals privats varen ser de 108 el 4 d'abril, 62 el 8 de setembre i 77 el 29 de desembre.

També s'han disposat de llits ubicats a hotels medicalitzats en els períodes de màxima incidència de la pandèmia.

2.9. Nous casos confirmats d'atenció primària evolutiu diari per illes

El paper de l'atenció primària ha estat clau en l'atenció a la pandèmia. Aquest paper s'ha adaptat a l'evolució d'aquesta i ha estat molt rellevant en la segona i tercera onada, com es pot veure al gràfic IIIR-3.10.

2.10. Total de tests realitzats fins al 31 de desembre

Al quadre IIIR-3.2. recollim el nombre de tests realitzats a la nostra comunitat

autònoma i el comparam amb els que s'han dut a terme a la resta de l'Estat. Són dades de tancament de 31 de desembre de 2020.

A les Illes Balears s'havien fet fins al 31 de desembre de 2020 un total de 777.995 proves diagnòstiques per detectar COVID-19. D'aquestes, 672.342 foren PCR i test d'antígens, mentre que 105.653 varen ser serologies i test d'anticossos ràpids.

La taxa de persones amb mostra analitzada per 1.000 habitants a les Illes Balears s'ha situat per sobre de la mitjana estatal (331,84 per 289,66) i destaca que les taxes tant de PCR, antígens i anticossos han estat sempre per damunt en les dones que els homes.

Comparant les proves realitzades a les Illes amb la mitjana estatal, es veu com s'han dut a terme més PCR i menys test d'antígens. No hem pogut obtenir les dades de test d'anticossos ni de serologies fetes a Espanya per comparar amb les Illes.

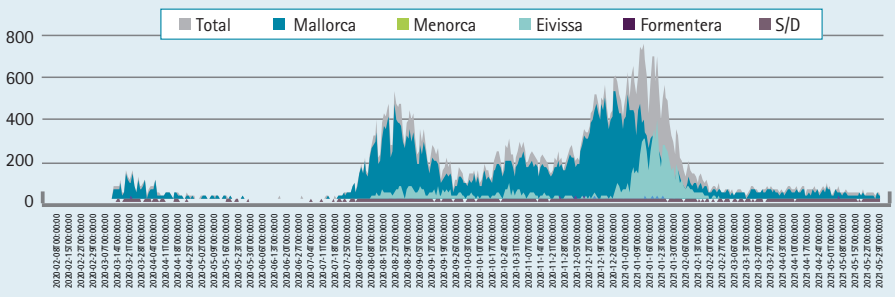
Al gràfic IIIR-3.11, representam les mostres processades diàriament, les mostres que han estat positives i l'acumulat fins al 31 de desembre de 2020 fetes a les Illes Balears (sense comptabilitzar serologies i tests ràpids d'anticossos).

3. Estades per COVID-19 als hospitals privats

D'acord amb les dades d'UBES, el total d'estades als hospitals privats el 2020 és de 10.883, de les quals 2.374 són d'UCI i 8.509 són de planta. Cal dir que part de les estades del Grup Juaneda van ser concertades.

Per altra banda, tenim els hospitals de titularitat privada però amb concertació pública que responen només a estades a planta. De Creu Roja, es comptabilitzen 761 estades, una part de les quals eren llits concertats pel Grup Juaneda. I de l'hospital Sant Joan de Déu, són 8.007 estades (vegeu el quadre IIIR-3.3).

Gràfic IIIR-3.10.
Casos positius diagnosticats a atenció primària

Font: Quadre de Comandaments IB-Salut

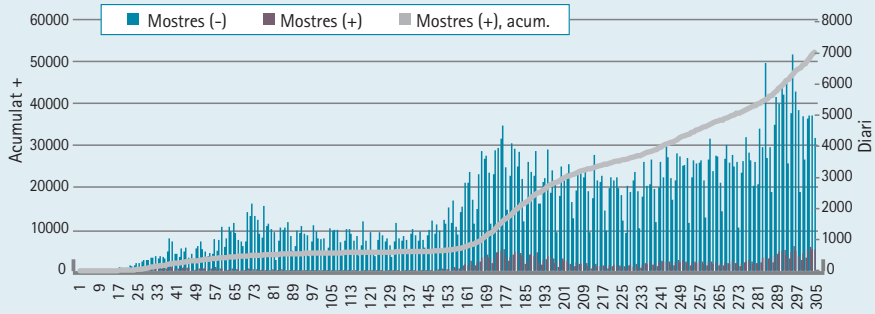
Quadre IIIR-3.2. Total mostres processades fins al 31 de desembre de 2020 (Illes Balears i Espanya)

CAIB	Proves realitzades	Mostra per 1.000 hab.	Taxa de positivitat	Persones amb mostra analitzada	Taxa de persones amb mostra analitzada 1.000 hab.
TOTAL PROVES	**672.342**	**573,89**	**7,74%**	**387.457**	**331,84**
PCR total	630.250	537,97	7,73%	361.073	312,1
PCR dones	348.393	297,38	7,24%	188.945	163,4
PCR homes	280.811	239,69	8,25%	171.272	148,35
PCR desconegut	1.046	-	7,84%	856	-
ANTIGEN total	42.092	35,93	8,48%	26.375	33,99
Antigen dones	22.436	19,15	8,25%	13.558	18,17
Antigen homes	19.639	16,76	8,49	12.802	15,82
Antigen desconegut	17	-	-	15	-
SEROLOGIES + Anticossos ràpids total	105.653				
TOTAL PROVES CAIB amb serologies	**777.995**				

ESPANYA	Proves realitzades	Mostra per 1.000 hab.	Taxa de positivitat	Persones amb mostra analitzada	Taxa de persones amb mostra analitzada 1.000 hab.
TOTAL PROVES	**22.733.574**	**479,10**	**10,47**	**13.744.471**	**289,66**
PCR total	19.124.396	403,04	10,65	11.500.755	248,99
PCR dones	10.693.428	225,36	10,28	6.200.180	134,18
PCR homes	8.409.559	177,23	11,11	5.283.510	114,42
PCR desconegut	21.409	0,45	13,43	17.065	0,36
ANTIGEN total	3.609.178	76,06	9,52	2.243.716	66,47
Antigen dones	2.009.309	42,35	8,93	1.193.026	36,31
Antigen homes	1.593.404	33,58	10,26	1.044.827	30,04
Antigen desconegut	6.465	0,14	9,9	5.863	0,13
SEROLOGIES + Anticossos ràpids total	ND				

Elaboració pròpia. Font: Elaboració pròpia a partir de SERLAB (Ministeri de Sanitat) i Quadre de Comandaments COVID (IB-Salut)

Gràfic IIIR-3.11.
Total mostres processades fins al 31 de desembre de 2020 (Illes Balears i Espanya)

Font: SERLAB (Ministeri de Sanitat)

Quadre IIIR-3.3. Estades per COVID en hospitals privats (2020)

	UCI	Planta	Total
Grup Juaneda	801	3.390	4.191
Grup Quirónsalud	1.299	4.169	5.468
Hospital de Llevant	23	507	530
Policlínica del Rosario	251	443	694
Total anual	**2.374**	**8.509**	**10.883**

Font: Unió Balear d'Entitats Sanitàries (UBES)

Els hospitals privats han arribat a atendre un màxim del 20 % del total de malalts de COVID-19 i el 27 % dels ingressats en UCI el dia punta de pes de la privada.

Durant la primera onada, el nombre màxim de pacients atesos en un dia als privats va ser de 108, el 4 d'abril, quan el total d'ingressats per COVID-19 era de 592. Durant la segona onada, el nombre màxim de pacients atesos en un dia als privats va ser de 62, el 8 de setembre, quan el total de persones ingressades per COVID-19 era de 410.

Durant la primera onada, les clíniques de titularitat privada van posar a disposició de les administracions públiques 764 llits hospitalaris i 90 de crítics per a l'atenció de la COVID-19 (vegeu el quadre IIIR-3.4).

4. Activitats i resultats d'R+D relacionades directament amb la COVID-19

La crisi sanitària motivada per la COVID-19

La crisi sanitària motivada per la COVID-19 fa necessària la posada en marxa, amb celeritat, d'investigacions

encaminades a generar evidències científiques que incideixin en el control dels efectes seus devastadors. Per aquest motiu, va ser necessari, d'una banda, cercar instruments per donar suport a les investigacions relacionades amb la COVID-19 i, de l'altra, dur a terme ajusts en la dinàmica de treball del Comitè d'Ètica d'Investigació, així com prioritzar i agilitzar l'avaluació dels projectes relacionats amb l'esmentada malaltia.

En aquest sentit, aquest apartat analitzarà la convocatòria estratègica sobre projectes de la COVID-19 i l'activitat avaluadora del Comitè d'Ètica de la Investigació de les Illes Balears durant el període d'emergència.

4.1. Convocatòria de projectes COVID-19

El Decret llei 6/2020, d'1 d'abril, pel qual s'establien mesures socials urgents per pal·liar els efectes de la situació creada per la COVID-19 i de foment de la investigació sanitària, va possibilitar a la Fundació Institut d'Investigació Sanitària a fer aportacions dineràries adreçades a la investigació científica i tècnica derivada de l'emergència sanitària causada per coronavirus.

En aquest marc, es va aprovar la convocatòria d'expressions d'interès per al finançament de projectes innovadors que minimitzin la transmissió de la COVID-19 en l'àmbit sanitari de les Illes Balears.

L'objecte de la convocatòria era promoure la realització de projectes d'investigació en ciències de la salut relacionats amb la pandèmia. Els projectes havien de desenvolupar-se amb relació a les línies estratègiques següents:

– Nous dissenys o millores dels equips de protecció.

– Posada en marxa de tests de diagnòstic ràpids.

– Desenvolupament de productes de desinfecció per a persones o superfícies.

Quadre IIIR-3.4. Estades per COVID en hospitals privats i concertats (2020)

	UCI	Planta	Total
Grup Juaneda	801	3.390	4.191
Grup Quirónsalud	1.299	4.169	5.468
Hospital de Llevant	23	507	530
Policlínica del Rosario	251	443	694
Total privat	**2.374**	**8.509**	**10.883**
HSJD	0	8.007	8.007
Creu Roja	0	761	761
Total privat i concertat	**2.374**	**17.277**	**19.651**

Font: Unió Balear d'Entitats Sanitàries (UBES)

– Desenvolupament d'aplicació informàtiques, models i mètodes d'anàlisis i propostes innovadores que contribueixin al seguiment i control de la malaltia.

– Innovacions farmacològiques, estratègies terapèutiques i preventives innovadores per a reduir l'efecte de la malaltia per COVID-19.

A aquesta convocatòria es varen presentar 49 projectes. De les 49 propostes presentades es varen finançar 15 projectes per un import total de 403.680 euros. El nombre de projectes per línia estratègica concedit es veu al gràfic IIIR-3.12.

4.2. Projectes avaluats CEI-IB sobre la COVID-19

El març del 2020 va començar una activitat frenètica en el camp de la COVID-19 tant d'investigació clínica com translacional o bàsica. Els investigadors clínics varen dissenyar estudis observacionals i assaig clínics i varen reclutar pacients a una velocitat sense precedents. Aquesta urgència va posar a prova la qualitat de les avaluacions i va fer necessari augmentar de manera considerable el nombre de reunions que s'havien de dur a terme. Durant l'any 2020 s'han desenvolupat un total de 32 reunions del CEIB-IB per assumir la demanda.

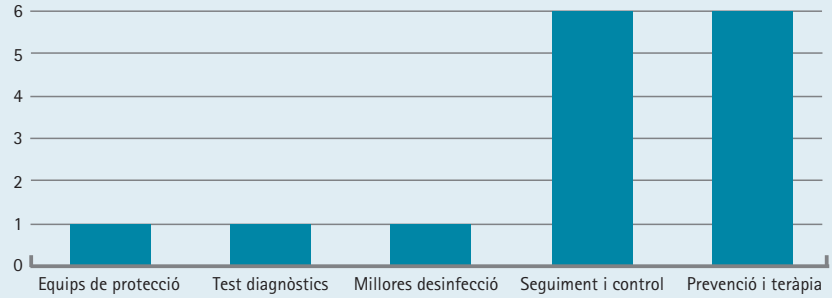
Concretament, al quadre IIIR-3.5 es mostra el nombre d'estudis per tipologia avaluats en relació directa amb la COVID-19.

4.3. Bibliosalut i COVID-19

El 2020 Bibliosalut es va sumar a dues declaracions d'àmbit nacional sobre la crisi de la COVID-19.

Els responsables tècnics de 14 biblioteques virtuals de salut autonòmiques i de la Biblioteca Virtual de Salut d'Espanya (Institut de Salut Carlos III) consensuaren la declaració de les Biblioteques Virtuals de Salut davant la crisi de la COVID-19.

Gràfic IIIR-3.12.
Nombre de projectes concedits

Font: Idisba

Quadre IIIR-3.5. Protocols COVID-19 avaluats CEI-IB (2020)

	Nombre
Total	**9**
Assaigs clínics amb medicaments (ECM)	9
Estudis postautorització	13
Estudis amb productes sanitaris	0
Projectes d'investigació	74

Font: CEI-IB

La declaració es posiciona en defensa de proporcionar l'accés a la informació científica més rellevant i basada en l'evidència per a tots els professionals del sistema nacional de salut, com a peça clau per garantir-ne la qualitat.

Així mateix, com a membre de la Xarxa de Biblioteques Virtuals de Salut (Rebisalud), Bibliosalut va subscriure el 2020 la declaració conjunta de la taula de consorcis, grups de compra, REBIUN i CSIC per al manteniment de les col·leccions d'informació científica davant del desafiament pressupostari en la crisi de la COVID-19. En aquesta declaració, s'expressa l'agraïment a les editorials per oferir alguns dels seus recursos en obert, a la vegada que s'indica que en un escenari de restriccions pressupostàries les biblioteques adherides a la declaració no podran assumir en els pròxims anys increments en el preu de les renovacions de les subscripcions.

5

EDUCACIÓ

RESUM

Les memòries del CES permeten estudiar de manera evolutiva les dades educatives de les Balears, tot parant atenció a indicadors com les taxes de graduació a les diferents etapes, els resultats acadèmics, les ràtios professorat-alumnat, l'abandonament escolar, les dades universitàries més rellevants. Es porta a terme l'estudi de les xifres tant de les etapes no universitàries com de l'etapa universitària. Respecte a les dades no universitàries, la referència són les xifres oficials facilitades pel Ministeri d'Educació en els seus informes públics. Pel que fa a l'etapa universitària, es disposa de dades oficials de la Universitat de les Illes Balears, tot analitzant, entre d'altres, aspectes com les xifres d'alumnat i professorat els darrers anys i la posició de la UIB dins els rànquings de qualitat.

Pel que fa als resultats més rellevants, s'han d'assenyalar la mitjana d'alumnes per unitat, la major presència d'alumnat estranger, la despesa pública per alumne, l'esperança de vida escolar i la taxa d'abandonament. Respecte a la mitjana d'alumnes per unitat, les ràtios de l'arxipèlag són més baixes que les del conjunt de l'Estat. Referent a l'alumnat estranger, les Balears són l'autonomia amb un percentatge més alt. L'esperança de vida escolar i la taxa d'abandonament aporten informació sobre les trajectòries educatives i el desenganxament escolar. Les dades de 2019 informen que un 24,2 % dels joves entre 18 i 24 anys no acaba cap estudi de l'etapa postobligatòria de l'educació secundària ni continua cap mena de formació o educació.

Pel que fa a les dades universitàries, les Balears són un territori amb una taxa baixa d'alumnat universitari entre 18 i 24 anys en relació amb el total de població en aquesta franja d'edat. D'altra banda, la UIB acredita una posició en el rànquing universitari internacional que s'estudia.

5.1. El sistema educatiu no universitari de les Illes Balears

Els indicadors que es revisen en aquest informe mostren un augment sostingut durant els darrers anys dels valors corresponents a l'escolarització en els ensenyaments no universitaris de règim general a les Balears. La dinàmica poblacional, tant a escala estatal com insular, ajuda a contextualitzar les dades de l'escolarització.

L'augment durant la darrera dècada en termes globals ha de ser analitzada considerant dos períodes. El primer (de 2008/09 a 2013/14) coincideix amb una reducció dels fluxos migratoris generada per la crisi econòmica. El segon (de 2013/14 a 2018/19) coincideix amb la recuperació econòmica i demogràfica. D'acord amb els fluxos migratoris, l'escolarització d'alumnat estranger és un tret distintiu del sistema educatiu de les Balears, que presenta la xifra més alta de tot l'Estat. Encara així, la segregació escolar no és tan accentuada com en altres territoris de l'Estat.

El context poblacional i socioeconòmic condiciona les trajectòries educatives dels estudiants de les Balears. De fet, els indicadors d'esperança de vida escolar i d'escolarització en els estudis de secundària postobligatòria presenten valors més baixos que a la resta de l'Estat.

D'acord amb les baixes expectatives formatives, les taxes de graduació també són més baixes que al conjunt de l'Estat i es dona una tendència a l'abandonament dels estudis. Això es veu reflectit per un alt percentatge de joves entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell de secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació o formació és elevat. A conseqüència del dèficit formatiu que representa l'abandonament dels estudis, el nivell formatiu de la població de 20 a 24 anys és més baix que el de la mitjana estatal.

Tot i que les xifres situen les Balears en una posició desfavorable en comparació amb la mitjana estatal, s'ha de dir que les taxes de graduació han millorat en els darrers deu anys a tots els nivells. De fet, una anàlisi dels indicadors relatius al nivell formatiu entre el 2012 i el 2019 mostra un increment dels estudis superiors en la població de 25 a 64 anys i, de manera més notable, entre els 25 i els 34 anys.

La xifra de població escolaritzada als estudis no universitaris a les Balears durant el curs 2019/20 ha assolit els 192.202 estudiants, un 64,9 % dels quals han estat escolaritzats a centres públics, un 28 % a centres concertats i un 7 % a centres privats.

En relació amb el curs anterior, es comptabilitzen 2.802 estudiants més i, d'acord amb els distints ensenyaments, els increments més alts se situen als estudis d'ESO (amb 1.358 alumnes més, 1.290 dels quals matriculats a centres públics), educació infantil de segon cicle (544 alumnes més, 330 dels quals corresponen a centres públics), cicles formatius de grau mitjà (302 alumnes més, 263 d'ells a centres públics) i batxillerat a distància (215 matrícules més, totes a centres públics).

Fent una lectura de l'evolució recent de la població escolaritzada als ensenyaments

no universitaris de les Balears, és notable el ritme ascendent de la matrícula any rere any que, intensificades a partir del curs 2016/17, amb variacions interanuals molt elevades (vegeu el quadre III-5.1).

Als ensenyaments de règim especial, el total de la matrícula el curs 2019/20 és de 13.551 estudiants. A diferència dels estudis de règim general, en aquest cas es dona un descens de 427 persones matriculades en relació amb el curs anterior. La distribució dels valors d'acord amb els distints ensenyaments, de major a menor matrícula, és la següent: ensenyaments d'idiomes (9.445 alumnes), música (2.302), arts plàstiques i disseny (1.143), dansa (317) i esports (267).

La presència femenina en aquests ensenyaments és notable i representa un 64,1 % del total: 88,6 % als ensenyaments de dansa, 75,3 % als ensenyaments d'art dramàtic, 70,8 % a arts plàstiques i disseny, 66,4 % als ensenyaments d'idiomes i 52,2 % a música. L'única especialitat amb més presència masculina són els ensenyaments esportius, amb un 74,9 % d'homes. És remarcable el fet que als estudis de música més del 50 % de la matrícula és femenina a excepció del nivell superior, en què els homes disposen el 60 % d'aquesta (vegeu el quadre III-5.2).

En el cas de les Illes Balears és especialment important l'educació d'adults i les seves xifres, en tant que constitueix un itinerari eventual de retorn a l'escolarització per a les persones que han abandonat els estudis per incorporar-se a la feina.

Quan s'analitzen les dades d'alumnat matriculat en educació d'adults i en educació a distància (vegeu el quadre III-5.3), es detecta, en primer lloc, un descens important en el nombre de matriculats en els estudis d'educació secundària per a persones adultes, tot passant en cinc anys de 5.695 alumnes el curs 2014/15 a 2.784 el curs 2018/19, menys de la meitat. Aquest descens és especialment significatiu en els darrers dos cursos: de 4.286 alumnes el curs 2017/18 a 2.784 alumnes el curs 2018/19.

Pel que fa a l'alumnat matriculat en el curs de preparació per a la prova d'accés a cicles de grau superior, també ha baixat sensiblement: de 1.054 alumnes el curs 2014/15 a 461 alumnes el curs 2018/19. En canvi, l'alumnat que cursa la preparació de la prova d'accés a la universitat es manté més o menys estable, amb petites oscillacions durant el període analitzat (de 655 el curs 2014/15 a 561 el curs 2018/19).

També al quadre III-5.3, s'aporten les dades relatives a l'educació d'adults de caràcter no formal. En aquest cas, amb petites variacions, les xifres es mantenen bastant estables (de 7.318 alumnes el curs 2014/15 a 7.335 alumnes el curs 2018/19).

Pel que fa a l'educació a distància, es tracta també d'una informació rellevant, perquè aquest itinerari flexible pot ser una solució eventual a la manca de conciliació o coordinació entre el calendari escolar i la temporada turística.

En aquest cas, les xifres de batxillerat es mantenen relativament estables: de 774 alumnes a 783 alumnes en el període 2014/15-2018/19. Les xifres de cicles formatius, en canvi, experimenten un ascens (de 1.482 a 1.741 alumnes entre el 2014/15 i el 2018/19).

Quadre III-5.1. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim general per nivells educatius

	"Curs 2014/2015"	"Curs 2015/2016"	"Curs 2016/2017"	"Curs 2017/2018"	Curs 2018/2019					Curs 2019/2020				
					Total	Centres públics	Centres privats	Centres privats concertats	Centres privats no concertats	Total	Centres públics	Centres privats	Centres privats concertats	Centres privats no concertats
Total	**177.767**	**178.055**	**180.138**	**185.658**	**189400**	**122527**	**66873**	**54167**	**12706**	**192.202**	**124.664**	**67.538**	**53.937**	**13.601**
Educació infantil - primer cicle	6.198	5.530	6.600	8.375	8591	5470	3121	202	2919	8.713	5.572	3.141	124	3.017
Educació infantil - segon cicle	33.123	32.623	31.897	31.915	32079	20157	11922	10335	1587	32.623	20.487	12.136	10.369	1.767
Educació primària	69.004	69.645	70.275	71.345	71736	45391	26345	22419	3926	71.859	45.364	26.495	22.248	4.247
Educació especial	637	636	721	792	841	276	565	565	0	887	288	599	599	0
ESO	42.474	43.084	43.678	45.066	46503	28468	18035	15557	2478	47.861	29.758	18.103	15.447	2.656
Batxillerat	11.801	11.966	12.037	12.285	12578	8588	3990	3205	785	12.580	8.576	4.004	3.177	827
Batxillerat a distància	774	689	770	713	783	783	0	0	0	998	998	0	0	0
CF FP bàsica	982	1.738	1.889	1.955	1979	1674	305	305	0	1.977	1.653	324	320	4
CF FP grau mitjà	6.384	6.423	6.463	6.634	7217	5755	1462	1120	342	7.519	6.018	1.501	1.170	331
CF FP grau superior	4.043	4.023	4.240	4.953	5186	4256	930	353	577	5.314	4.333	981	396	585
CF FP grau mitjà a distància	748	746	644	630	746	716	30	0	30	767	719	48	0	48
CF FP grau superior a distància	734	848	816	901	995	933	62	0	62	946	827	119	0	119
Programes de qualificació professional inicial	723	0	0											
Altres programes formatius	142	104	108	94	166	60	106	106	0	158	71	87	87	0

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Ensenyaments no universitaris. Alumnat matriculat. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport

Quadre III-5.2. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim especial

	Curs 2018/2019	Curs 2019/2020		
Total ensenyaments de règim especial	**Total**	**Total**	**Homes**	**Dones**
Total ensenyaments d'arts plàstiques i disseny	1240	1143	333	810
CFGM arts plàstiques i disseny	119	76	32	44
CFGS arts plàstiques i disseny	1121	1067	301	766
Total ensenyaments de música	2186	2302	1100	1.202
Ensenyaments elementals de música	1379	1462	703	759
Ensenyaments professionals de música	623	660	289	371
Ensenyaments superiors de música	184	180	108	72
Total ensenyaments de dansa	331	317	36	281
Ensenyaments elementals de dansa	197	189	25	164
Ensenyaments professionals de dansa	134	128	11	117
Total ensenyaments d'art dramàtic	72	77	19	58
Total ensenyaments d'idiomes	9871	9445	3177	6.268
Total ensenyament d'idiomes nivell bàsic	3776	3306	1086	2220
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic A1	-	1902	643	1.259
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic A2	-	1404	443	961
Total ensenyament d'idiomes nivell intermedi	4614	4555	1530	3.025
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi B1	-	2220	695	1.525
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi B2	-	2335	835	1.500
Total ensenyament d'idiomes nivell avançat	685	898	329	569
Ensenyament d'idiomes nivell avançat C1	566	695	263	432
Ensenyament d'idiomes nivell avançat C2	119	203	66	137
Total ensenyament d'idiomes nivell bàsic a distància A2	166	171	57	114
Total ensenyament d'idiomes nivell intermedi a distància	630	515	175	340
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi a distància B1	-	225	69	156
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi a distància B2	-	290	106	184
Total ensenyaments esportius (grau mitjà)	278	267	200	67

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport

Quadre III-5.3. Alumnat matriculat en educació d'adults i en educació a distància per ensenyament

		Curs 2014/2015	Curs 2015/2016	Curs 2016/2017	Curs 2017/2018	Curs 2018/2019
Educació d'adults de caràcter formal	Educació secundària per a persones adultes	5.695	5.000	4.551	4.286	2.784
	Preparació de proves lliures de batxillerat	0	0	0	0	0
	Preparació de proves lliures per a tècnic LOE (cicles grau mitjà)	0	35	0	0	0
	Preparació de la prova d'accés a la universitat	655	779	738	589	561
	Preparació de la prova d'accés a cicles de grau mitjà	17	23	13	2	6
	Preparació de la prova d'accés a cicles de grau superior	1.054	991	521	505	461
Educació d'adults de caràcter no formal	Total	7.318	6.887	7.963	8.135	7.335
	Llengua per a immigrants	2.519	2.887	3.540	3.894	3.426
	Llengües estrangeres	3.092	2.424	2.670	2.610	2.302
	Altres cursos	1.707	1.576	1.753	1.631	1.607
Educació a distància	Batxillerat	774	689	770	713	783
	Cicles formatius d'FP	1.482	1.594	1.460	1.531	1.741
	Grau mitjà	748	746	644	630	746
	Grau superior	734	848	816	901	995

Font: Elaboració de l'equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

Quant al percentatge d'alumnat estranger, les Balears presenten la xifra més alta de tot l'Estat (14,5 % el curs 2018/19), fins i tot per damunt de les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla (quadre III-5.4). Això constitueix un element distintiu a l'hora d'analitzar el perfil de l'alumnat de les Balears en comparació amb les altres comunitats autònomes.

També cal contextualitzar aquestes dades amb les dades demogràfiques més generals de la comunitat autònoma, on se sumen dos fluxos poblacionals d'immigració (per motius laborals —països del nord i del sud— i per motius residencials —països del nord). Respecte a la mitjana estatal d'alumnat estranger (9,2 %), la xifra de l'arxipèlag se situa 5,3 punts percentuals per sobre.

Quan s'analitzen les dades de manera desglossada, tot comparant centres públics i privats, la segregació escolar no és tan accentuada com en altres territoris de l'Estat. Així, quan es miren les xifres percentuals d'alumnat estranger a centres públics, les Balears, amb un 16 %, no ocupen la primera posició, sinó la quarta, darrere de Catalunya (16,4 %), Múrcia (16,3 %) i la Rioja (16,3 %). Pel que fa a centres privats, les Balears presenten la major concentració percentual d'alumnat estranger en centres d'aquestes característiques i ocupen la primera posició, amb un 11,7 %. Aquesta xifra queda 5,7 punts percentuals per sobre de la mitjana estatal (6,0).

En el cas de les xifres d'educació primària, les Balears ocupen la primera posició (17 %), 6,5 punts per damunt de la mitjana estatal (10,5 %), i seguida de prop per comunitats com Catalunya (15,8 %), Múrcia (15,6 %) i la Rioja (15,5 %). En el cas de l'ESO, l'arxipèlag també està en primer lloc (14 %), 5,1 punts percentuals per damunt de la mitjana estatal (8,9 %) i just per davant d'Aragó (12,3 %) i Catalunya (12,2 %).

Pel que fa a l'escolarització en itineraris alternatius com la formació professional bàsica, les Balears, amb un 17,4 %, se situen en la quarta posició, 3,8 punts per sobre de la mitjana estatal. Desglossada aquesta xifra per centres públics i privats, les Balears presenten un 18,5 % en públics (13,8 % estatal) i un 11,5 % (13,2 % estatal) en privats. També cal destacar les dades en el cas d'altres programes formatius, en què les Balears, en canvi, se situen en desena posició, amb un 18,1 % d'alumnat estranger en programes d'aquestes característiques i 6,9 punts percentuals per davall de la mitjana estatal (25 %).

Al quadre III-5.5, s'estudien de manera diacrònica les dades relatives a l'alumnat estranger per al període de 2014/15 a 2018/19. Tant en el cas balear com estatal, les xifres percentuals han augmentat lleugerament, tot passant en el cas de les Illes del 14,1 % (2014/15) al 14,5 % (2018/19), i en el cas espanyol del 8,6 % al 9,2 %.

Quan es mira per estudis en concret, l'augment en l'educació primària ha estat de 2,7 punts en el cas de les Balears (de 14,3 % a 17 %) i de dos punts en el cas estatal (de 8,5 % a 10,5 %). Referent als estudis de l'ESO, la diferència entre les Balears i Estat ha passat de ser 5,7 punts (15,3 % a les Balears per 9,8 % a l'Estat) el curs 2014/15 a 5,1 punts el curs 2018/19 (14 % a les Balears per 8,9 % a l'Estat).

Quadre III-5.4. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris per nivells, titularitat dels centres i comunitats autònomes

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	Altres programes formatius
Total centres	**9,2**	**9,1**	**10,5**	**8,9**	**6,4**	**13,6**	**8,3**	**6,1**	**25,0**
Andalusia	5,6	5,6	6,3	5,7	4,5	6,1	3,7	3,0	3,7
Aragó	13,0	12,6	15,2	12,3	7,7	24,7	12,6	7,2	28,9
Astúries	4,1	3,4	3,7	5,2	3,4	14,3	4,9	2,9	8,3
Illes Balears	**14,5**	**14,6**	**17,0**	**14,0**	**8,2**	**17,4**	**10,0**	**6,9**	**18,1**
Illes Canàries	8,2	8,7	9,6	8,2	6,6	8,5	4,7	3,9	2,9
Cantàbria	6,2	5,6	6,0	6,1	5,0	14,6	8,2	6,4	36,3
Castella i Lleó	6,1	5,9	6,6	6,2	4,1	13,5	6,2	3,6	-
Castella-la Manxa	6,8	4,4	7,6	8,2	5,6	12,3	5,9	4,4	4,8
Catalunya	13,9	14,6	15,8	12,2	9,2	-	14,2	9,8	27,0
Comunitat Valenciana	11,1	9,5	12,8	11,4	9,1	14,4	9,2	7,3	20,2
Extremadura	2,9	2,6	3,3	3,0	2,1	5,7	2,3	1,6	4,2
Galícia	2,9	2,0	2,9	3,5	2,4	8,9	3,7	2,7	7,0
Madrid	11,3	11,1	12,8	10,5	8,1	17,9	10,6	8,1	28,3
Múrcia	13,0	13,9	15,6	11,2	8,4	17,3	9,3	6,9	25,1
Navarra	7,8	6,3	8,6	8,8	4,8	14,1	7,4	5,0	17,2
País Basc	7,8	8,8	8,0	6,8	4,1	24,5	10,0	6,3	-
La Rioja	13,4	14,2	15,5	12,0	6,6	23,1	13,1	7,4	38,7
Ceuta	5,0	5,9	6,1	3,3	3,2	4,4	2,5	2,2	35,0
Melilla	13,1	14,9	16,4	8,9	5,5	11,7	6,5	6,3	81,1

continua

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	Altres programes formatius
Centres públics	**10,8**	**11,4**	**12,6**	**10,1**	**7,0**	**13,8**	**9,0**	**6,3**	**24,5**
Andalusia	6,2	6,7	7,0	6,2	4,4	6,7	4,1	3,3	3,7
Aragó	15,3	15,4	18,3	14,4	9,4	27,1	13,3	7,7	23,7
Astúries	4,6	3,9	4,4	5,8	4,2	13,4	4,7	2,9	0,0
Illes Balears	**16,0**	**16,6**	**19,2**	**15,4**	**8,6**	**18,5**	**10,6**	**7,0**	**11,7**
Illes Canàries	9,1	10,5	11,0	9,2	6,7	8,8	4,8	3,7	3,0
Cantàbria	6,1	6,0	5,9	6,3	5,6	12,5	6,5	5,4	31,1
Castella i Lleó	7,4	7,5	8,4	7,5	4,8	15,1	6,7	3,9	-
Castella-la Manxa	7,6	5,1	8,7	9,0	6,0	12,5	6,3	4,6	4,8
Catalunya	16,4	17,4	19,0	14,2	10,3	-	16,3	10,8	28,3
Comunitat Valenciana	13,2	12,4	15,8	13,3	9,6	14,8	9,5	7,6	20,2
Extremadura	3,2	2,9	3,8	3,3	2,2	5,8	2,5	1,7	3,2
Galícia	3,1	2,1	3,1	3,8	2,7	8,9	3,6	2,7	7,0
Madrid	15,2	16,2	17,6	13,4	10,3	20,9	13,0	9,7	34,4
Múrcia	16,3	18,7	20,1	14,1	9,3	18,9	10,3	7,9	19,3
Navarra	10,3	8,5	12,1	11,6	6,1	14,2	7,6	5,4	18,9
País Basc	10,3	12,9	11,3	7,8	5,4	24,7	10,2	7,2	-
La Rioja	16,3	18,5	19,3	15,1	7,7	25,0	14,2	7,7	36,8
Ceuta	5,7	7,5	7,7	4,0	3,4	4,9	2,5	2,2	0,0
Melilla	15,1	19,8	20,2	9,9	5,7	11,7	6,5	6,3	7,7

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	Altres programes formatius
Centres privats	**6,0**	**5,3**	**6,1**	**6,5**	**5,0**	**13,2**	**6,8**	**5,5**	**26,2**
Andalusia	3,8	3,5	4,0	4,1	5,0	4,0	2,7	2,3	-
Aragó	8,0	7,1	8,3	8,4	3,0	19,2	10,7	5,8	37,5
Astúries	2,8	2,0	2,1	4,1	0,8	16,4	5,9	2,6	16,7
Illes Balears	**11,7**	**11,3**	**13,1**	**11,7**	**7,4**	**11,5**	**7,1**	**6,0**	**21,7**
Illes Canàries	5,3	4,9	5,6	5,1	6,4	4,1	4,1	5,2	0,0
Cantàbria	6,4	4,5	6,1	5,8	1,8	17,7	12,8	9,2	39,9
Castella i Lleó	3,3	2,7	2,9	4,1	1,5	10,3	5,2	2,9	-
Castella-la Manxa	3,4	2,1	2,9	5,0	2,2	10,8	4,1	2,1	-
Catalunya	9,1	9,4	9,4	8,9	7,1	-	9,0	8,5	23,9
Comunitat Valenciana	6,8	4,9	6,7	8,0	7,8	11,1	8,5	6,1	-
Extremadura	1,6	1,6	1,3	1,9	1,3	0,0	1,4	0,8	5,5
Galícia	2,2	1,6	2,2	2,8	0,9	8,7	4,2	2,1	-
Madrid	6,6	5,8	7,1	7,3	5,0	12,8	7,5	6,0	7,8
Múrcia	5,2	4,6	5,5	4,8	2,8	9,0	7,0	3,9	32,9
Navarra	3,2	1,8	2,1	4,7	2,5	14,0	7,0	3,9	15,5
País Basc	5,2	4,4	4,4	5,9	3,0	24,4	9,6	5,2	-
La Rioja	7,8	7,4	8,2	7,0	2,8	20,5	10,1	5,8	41,7
Ceuta	2,4	1,0	0,4	0,8	0,0	0,0	-	-	38,5
Melilla	3,5	1,2	1,4	0,0	0,0	-	-	-	91,4

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

(1) El total inclou també els alumnes d'educació especial específica.

(2) Inclou els alumnes estrangers que cursen aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

Quadre III-5.5. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris a les Illes Balears per nivells i titularitat dels centres (quadre evolutiu)

			Total (1)	Educació infantil	Educació primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	Altres programes formatius
Total centres	2014/2015	Espanya	8,6	8,2	8,5	9,8	6,7	18,0	8,9	5,0	32,8
		Illes Balears	14,1	14,0	14,3	15,3	11,0	29,7	12,1	7,9	20,4
	2015/2016	Espanya	8,4	8,2	8,7	9,1	6,7	17,1	8,9	5,2	8,9
		Illes Balears	13,7	13,6	14,6	14,1	10,6	23,6	10,8	7,8	13,5
	2016/2017	Espanya	8,5	8,2	9,0	8,7	6,5	15,9	8,5	5,4	24,5
		Illes Balears	13,6	13,0	15,1	13,8	9,9	23,6	10,3	7,5	13,0
	2017/2018	Espanya	8,8	8,6	9,7	8,6	6,4	15,0	8,6	5,9	22,8
		Illes Balears	13,9	13,7	15,7	13,6	9,6	19,5	10,3	7,2	19,1
	2018/2019	Espanya	9,2	9,1	10,5	8,9	6,4	13,6	8,3	6,1	25,0
		Illes Balears	14,5	14,6	17,0	14,0	8,2	17,4	10,0	6,9	18,1
Centres públics	2014/2015	Espanya	10,2	10,5	10,5	11,5	7,5	17,7	9,2	5,1	33,2
		Illes Balears	16,4	16,6	16,7	18,3	12,5	31,1	12,8	8,1	14,6
	2015/2016	Espanya	10,0	10,5	10,5	10,6	7,4	16,7	9,3	5,4	8,4
		Illes Balears	16,0	16,2	17,1	16,9	12,3	24,9	11,6	8,1	s. d.
	2016/2017	Espanya	10,0	10,4	10,9	10,0	7,1	15,8	9,0	5,7	15,4
		Illes Balears	15,7	14,9	18,0	16,1	11,3	25,0	11,3	7,8	s. d.
	2017/2018	Espanya	10,3	10,8	11,6	9,9	7,0	15,0	9,1	6,1	15,4
		Illes Balears	15,6	15,5	18,3	15,3	10,3	20,6	11,1	7,2	0,0
	2018/2019	Espanya	10,8	11,4	12,6	10,1	7,0	13,8	9,0	6,3	24,5
		Illes Balears	16,0	16,6	19,2	15,4	8,6	18,5	10,6	7,0	11,7

			Total (1)	Educació infantil	Educació primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	Altres programes formatius
Centres privats	2014/2015	Espanya	5,1	4,0	4,5	6,5	4,3	19,3	7,9	4,7	31,8
		Illes Balears	10,1	9,6	10,3	10,6	7,1	22,9	8,2	6,6	22,8
	2015/2016	Espanya	5,2	4,2	4,8	6,3	4,4	18,3	7,6	4,7	10,0
		Illes Balears	9,6	9,1	10,4	9,6	6,4	17,4	6,3	6,1	19,2
	2016/2017	Espanya	5,3	4,4	5,0	6,2	4,5	16,3	7,1	4,7	43,0
		Illes Balears	9,7	9,4	10,1	10,4	6,2	17,4	5,6	4,8	15,1
	2017/2018	Espanya	5,7	4,9	5,6	6,3	4,8	14,8	7,2	5,2	40,2
		Illes Balears	10,7	10,6	11,1	11,0	7,9	13,7	6,5	7,0	19,1
	2018/2019	Espanya	6,0	5,3	6,1	6,5	5,0	13,2	6,8	5,5	26,2
		Illes Balears	11,7	11,3	13,1	11,7	7,4	11,5	7,1	6,0	21,7

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

(1) El total inclou també els alumnes d'educació especial específica.

(2) Inclou els alumnes estrangers que cursen aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

Pel que fa a la formació professional bàsica, la distància s'ha reduït en el període analitzat: 29,7 % a les Balears i 18 % a Espanya el curs 2014/15, mentre que el curs 2018/19 era de 17,4 % a les Balears i de 13,6 % a Espanya. En el cas dels centres públics, l'arxipèlag presenta percentatges superiors als d'Espanya en el període analitzat, si bé la distància es redueix al llarg d'aquests cinc anys: a les Balears passa de 16,4 a 16 %, i a Espanya, de 10,2 a 10,8 %. En el cas dels centres concertats, la distància entre Espanya i les Balears s'engrandeix lleugerament, tot passant d'una diferència de 5 punts a una de 5,7 punts percentuals.

Amb una mirada històrica, es pot observar l'augment de l'alumnat estranger, en termes globals al llarg d'una dècada (quadre III-5.6), tant en xifres absolutes com percentuals. El fenomen es produeix a escala insular i a escala estatal. S'ha de dir que en l'anàlisi dels primers cinc anys —de 2008/09 a 2013/14— té lloc un descens a causa de la baixada demogràfica generada per la crisi econòmica de 2008. Ara bé, en l'estudi dels cinc anys següents, de 2013/14 a 2018/19, hi ha un creixement als dos territoris vinculat amb la recuperació econòmica i demogràfica.

Pel que fa als recursos educatius, el nombre de professors és un indicador que permet valorar la capacitat docent i l'ajust del sistema a les variacions del context i de l'escolarització, donant resposta a les necessitats i contribuint a la millora dels processos. Durant el curs 2019/20, el total de professorat contractat als ensenyaments de règim general ha estat de 18.972 persones, 13.767 de les quals corresponen a centres públics i 5.979 a centres privats. En relació amb el curs 2016/17, l'increment ha estat de 2.127 docents més.

Als ensenyaments de règim especial es comptabilitzen un total de 774 docents, 120 més que el curs 2016/17 (vegeu el quadre III-5.7).

La mitjana d'alumnat per professor és un indicador habitual per mesurar la qualitat en la qual té lloc l'aprenentatge. Al quadre III-5.8 es veu de manera evolutiva aquest indicador, en perspectiva comparada Espanya-Balears. Als dos territoris ha baixat durant el període comprès entre els cursos 2014/15 i 2018/19, però sempre és més baix a les Balears (el 2014/15, Espanya 12,7, i Illes Balears 11,7; el 2018/19, Espanya 12,2, i Illes Balears 11,0). Es tracta d'uns indicadors en què és il·lustratiu fer la comparació entre centres públics i centres privats. Als centres públics, als dos territoris, la mitjana és més baixa que la total (el 2014/15, 11,7 a Espanya, i 10,7 a les Balears; el 2018/19, 11,2 a Espanya, i 10 a les Balears). En canvi, als centres privats la mitjana és més alta, tot i que es presenten valors més baixos en el cas de l'arxipèlag. El curs 2014/15 era de 15,3 a Espanya i de 13,9 a les Balears; mentre que el curs 2018/19, cinc anys després, s'experimenta un lleuger descens (Espanya 15,0; Illes Balears 13,3).

Un indicador complementari a l'anterior és el nombre d'estudiants per unitat d'acord amb la tipologia de centres. La comparació amb les xifres estatals mostra diferències en funció dels diferents nivells educatius. Als centres d'educació infantil, la mitjana d'alumnes per unitat és de 16 (15,6 als centres públics i 16,7 als centres privats), 1,4 punts inferior a la mitjana estatal. Als centres d'educació primària, la mitjana d'alum-

nes per unitat és de 21,9 (22,5 a centres públics i 20,8 a centres privats), 0,2 punts més que la mitjana estatal. Als centres d'ESO, la mitjana d'alumnes per unitat és 23,1 (24,4 als centres públics i 21,3 a centres privats), 2,2 punts més que la mitjana estatal.

Analitzant els registres dels darrers anys, comprovam que els valors d'aquest indicador s'han reduït de manera notable des del curs 2016/17 als centres privats de primària (passant de 25,3 a 20,8), als centres privats d'educació infantil (de 19,4 a 16,7) i als centres privats d'ESO (de 25,2 a 21,3). Als centres públics, en aquest mateix període de temps els valors s'incrementen lleument en educació infantil (0,9 punts més), educació primària (0,3 punts) i ESO (0,7 punts) (vegeu el quadre III-5.9).

Les trajectòries educatives s'acostumen a estudiar des d'una perspectiva de procés per comprendre més bé decisions en moments puntuals com l'abandonament. Unes dades informatives en aquest sentit són les relatives a l'esperança de vida escolar en el sistema educatiu als 6 anys (quadre III-5.10). En conjunt, les Balears presenten valors més baixos que els d'Espanya. Això té lloc tant en homes com en dones i tant en educació no universitària com universitària. La diferència entre l'arxipèlag i l'Estat el curs 2018/19 era de 2,9 punts (Espanya 17,5 per Balears 14,6). Quan s'analitza de

Quadre III-5.6. Variació de l'alumnat estranger en els ensenyaments no universitaris (2008, 2013, 2018)

	2008/09	2013/14	"Var. % 20013/14-2008/09"	2018/19	"Var. % 2018/19-2013/14"	"Var. % 2018/19-2008/09"
Espanya	**755.587**	**736.249**	**-2,6**	**795.525**	**8,1**	**5,3**
Illes Balears	26.145	27.202	4,0	28.911	6,3	10,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

Quadre III-5.7. Professorat d'ensenyaments de règim general i de règim especial per titularitat del centre

	Curs 2016/2017	Curs 2017/2018	Curs 2017/2018	Curs 2018/2019
Total centres	**17.660**	**18.041**	**19.100**	**19746**
Règim general	16845	17.395	18.427	18972
Règim especial	654	646	673	774
Centres públics	**12.400**	**12.563**	**13.323**	**13767**
Règim general	11693	11.953	12.693	13041
Règim especial	624	610	630	726
Centres privats	**5.260**	**5.478**	**5.777**	**5979**
Règim general	5152	5.442	5.734	5931
Règim especial	30	36	43	48

Font: Ensenyaments no universitaris. Estadística del professorat i altre personal. Sèries i darrers resultats detallats. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport

Quadre III-5.8. Mitjana d'alumnes per professor en equivalents a temps complet als ensenyaments de règim general no universitaris per tipus de centre i titularitat (2014-2018)

			Total	Centres ed. infantil	Centres ed. primària	Centres ed. primària i ESO	Centres ESO i/o batxillerats i/o FP	Centres ed. primària, ESO i batx./ FP	Centres específics ed. especial
Total centres	2014/2015	Espanya	12,7	9,5	13,3	14,9	11,0	16,6	3,9
		Illes Balears	11,7	10,8	12,4	14,0	9,3	14,9	3,4
	2015/2016	Espanya	12,5	9,3	13,1	14,9	10,7	16,7	4,1
		Illes Balears	11,4	10,1	12,2	13,7	8,9	14,9	3,2
	2016/2017	Espanya	12,5	9,3	13,2	14,7	10,7	16,4	3,9
		Illes Balears	11,4	10,3	12,4	13,4	8,8	15,1	3,5
	2017/2018	Espanya	12,4	9,7	13,1	14,6	10,6	16,2	3,7
		Illes Balears	11,4	10,0	12,1	13,7	9,2	14,6	3,3
	2018/2019	Espanya	12,2	9,4	13,0	14,6	10,4	16,1	3,6
		Illes Balears	11,0	8,7	11,7	12,9	8,9	14,9	3,5
Centres públics	2014/2015	Espanya	11,7	8,9	13,2	9,4	10,9	8,9	3,5
		Illes Balears	10,7	9,7	12,3	-	9,2	-	3,8
	2015/2016	Espanya	11,5	8,8	13,1	9,6	10,5	8,9	3,7
		Illes Balears	10,4	8,8	12,2	-	8,8	-	3,8
	2016/2017	Espanya	11,5	8,8	13,1	9,4	10,5	9,1	3,4
		Illes Balears	10,4	9,4	12,3	-	8,7	-	4,0
	2017/2018	Espanya	11,4	8,9	13,1	9,5	10,4	9,1	3,2
		Illes Balears	10,5	9,4	12,1	-	9,0	-	3,7
	2018/2019	Espanya	11,2	8,7	13,0	9,5	10,1	9,1	3,2
		Illes Balears	10,0	7,8	11,6	9,5	8,8	-	3,7
Centres privats	2014/2015	Espanya	15,3	10,3	14,7	16,3	14,1	16,6	4,5
		Illes Balears	13,9	12,5	13,0	14,0	13,6	14,9	3,4
	2015/2016	Espanya	15,3	10,0	14,2	16,2	13,8	16,7	4,5
		Illes Balears	13,7	12,6	12,2	13,7	12,5	14,9	3,1
	2016/2017	Espanya	15,1	10,1	14,5	16,1	14,0	16,4	4,4
		Illes Balears	13,7	13,0	13,5	13,4	12,8	15,1	3,4
	2017/2018	Espanya	15,0	10,7	14,3	15,9	14,1	16,2	4,2
		Illes Balears	13,6	11,2	12,8	13,7	15,4	14,6	3,3
	2018/2019	Espanya	15,0	10,3	14,4	16,0	14,6	16,2	4,2
		Illes Balears	13,3	10,5	13,2	13,0	12,9	14,9	3,5

Font: Elaboració equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Ciència

Quadre III-5.9. Nombre mitjà d'alumnat per unitat per titularitat del centre				
	2011/2012	2014/2015	2016/2017	2017/2018
Educació infantil				
Estatal	17,9	17,6	17,5	17,4
Balears	**16**	**15,5**	**15**	**16**
Centres públics				
Estatal	17,9	17,7	17,6	17,6
Balears	**14,7**	**15,1**	**15,5**	**15,6**
Centres privats				
Estatal	17,8	17,4	17,2	17,1
Balears	**19,4**	**16,4**	**14,2**	**16,7**
Educació primària				
Estatal	21,9	21,9	21,8	21,7
Balears	**23,3**	**21,8**	**20,5**	**21,9**
Centres públics				
Estatal	20,9	20,9	20,9	20,8
Balears	**22,2**	**22,3**	**22,1**	**22,5**
Centres privats				
Estatal	24,5	24,3	24,1	24
Balears	**25,3**	**21**	**18,2**	**20,8**
ESO				
Estatal	25,2	25,2	25,3	25,3
Balears	**24,3**	**22,8**	**23,2**	**23,1**
Centres públics				
Estatal	24,8	24,9	24,9	24,8
Balears	**23,7**	**23,8**	**24,4**	**24,4**
Centres privats				
Estatal	26	25,9	26,2	26,2
Balears	**25,2**	**21,5**	**21,5**	**21,3**

Font: Elaboració de l'equip CES-UIB a partir d'Estadísticas de la educación no universitaria, Ministeri d'Educació i Formació Professional

manera desglossada per sexe, la diferència en el cas dels homes arriba a 3,9 punts (Espanya 17,1; Balears 13,2) i, en el cas de les dones, és de 3,1 punts (Espanya 18; Balears 14,9). En conjunt, les dones presenten esperances de vida escolar més llarga.

En la línia de l'estudi de les trajectòries formatives, una altra dada rellevant són les taxes d'escolarització en edats postobligatòries en el sistema educatiu i formatiu (quadre III-5.11). Aquesta informació és especialment significativa en el cas de les Balears, amb un comportament diferencial respecte a la resta d'Espanya. Les Balears, tant en els 16 anys com en els 17 i 18 anys, presenten taxes d'escolarització més baixes que la resta de l'Estat.

Això es produeix tant en homes com en dones. Als 16 anys, en el curs 2018/19, la diferència Espanya-Balears era de 7,8 punts (Estat, 95,9; Balears, 88,1). En el cas dels homes, la distància era de 7,4 punts, i, en el cas de les dones, de 8,2 punts. Als 17 anys, també en el curs 2018/19, les taxes baixen a 90,1 i 81,4 en el cas d'Espanya i les Balears, respectivament. En l'anàlisi per sexes, la distància Espanya-Balears en el cas dels homes és de 10,7 punts (88,1 per 77,4), mentre que en el cas de les dones és de 7,1 punts (92,2 Espanya per 85,1 les Balears).

Quadre III-5.10. Esperança de vida escolar en el sistema educatiu als 6 anys (1)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	2014/2015	17,5	15,0	17,2	14,7	17,8	15,3
	2015/2016	17,5	14,8	17,2	14,5	17,8	15,1
	2016/2017	17,5	14,7	17,2	14,4	17,9	15,0
	2017/2018	17,6	14,7	17,2	14,4	18,0	15,1
	2018/2019	17,5	14,6	17,1	13,2	18,0	14,9
Educació no universitària	2014/2015	14,4	13,7	14,5	13,6	14,4	13,7
	2015/2016	14,4	13,5	14,4	13,4	14,3	13,5
	2016/2017	14,3	13,4	14,3	13,4	14,3	13,4
	2017/2018	14,3	13,4	14,3	13,3	14,3	13,5
	2018/2019	14,3	13,3	14,2	13,2	14,3	13,4
Educació universitària	2014/2015	3,1	1,3	2,8	1,1	3,4	1,6
	2015/2016	3,1	1,3	2,8	1,1	3,5	1,6
	2016/2017	3,2	1,3	2,9	1,1	3,6	1,6
	2017/2018	3,3	1,3	2,9	1,1	3,7	1,5
	2018/2019	3,3	1,3	2,9	1	3,7	1,5

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

(1) Inclou ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportives, professionals de música i dansa –16 i més anys–, idiomes nivell avançat –presencial–, artístiques –grau superior– i adults –inicials i secundària).

Quadre III-5.11. Taxes netes d'escolarització en edats postobligatòries en el sistema educatiu i formatiu (1)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
16 anys	2014/2015	95,1	**86,4**	94,5	85,5	95,7	87,3
	2015/2016	95,5	**86,8**	94,9	86,8	96,1	86,8
	2016/2017	96,0	**87,4**	95,1	85,9	97,0	89,0
	2017/2018	95,7	**87,4**	94,8	85,1	96,5	89,8
	2018/2019	95,9	**88,1**	95,0	87,6	96,8	88,6
17 anys	2014/2015	90,0	**80,3**	88,7	78,5	91,3	82,2
	2015/2016	89,6	**80,9**	88,2	79,7	91,1	82,2
	2016/2017	89,8	**81,9**	88,2	80,8	91,5	83,0
	2017/2018	90,2	**84,3**	88,4	81,4	92,1	87,5
	2018/2019	90,1	**81,4**	88,1	77,4	92,2	85,1
18 anys	2014/2015	80,0	**56,7**	78,4	56,7	81,7	56,8
	2015/2016	80,3	**56,2**	78,6	56,3	82,0	56,1
	2016/2017	79,5	**54,3**	77,5	54,9	81,7	53,7
	2017/2018	80,0	**56,5**	77,8	58,3	82,3	54,5
	2018/2019	79,8	**55,5**	77,4	56,4	82,3	54,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

(1) Inclou: ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportius, professionals de música i dansa, idiomes nivell avançat i artístiques grau superior) ensenyaments equivalents a l'universitari, formació ocupacional i escola d'adults (bàsica i secundària).

Als 18 anys, el curs 2018/19, la tendència descendent s'intensifica de manera especial, tot arribant a valors de 79,8 a Espanya i de 55,5 a les Balears. Són dades preocupant en el cas de l'arxipèlag, perquè vol dir que poc més de la meitat d'aquesta cohort d'edat continua escolaritzada en una edat tan primerenca com els 18 anys. En l'estudi separat per sexes, contràriament a l'esperat, les dones de les Balears presenten valors més baixos que els homes (homes de les Balears, 56,4; dones de les Balears, 54,6).

Les taxes d'idoneïtat a distintes edats (quadre III-5.12) aporten informació sobre processos potencials de desenganxament escolar. En edats més petites, acostumen a ser taxes bastant altes; el curs 2018/19 eren del 93,9 a les Balears (homes 93; dones 94,9). En canvi, als 15 anys (curs 2018/19), els valors han baixat més de vint punt i les diferències entre Espanya i les Balears són de 4,7 punts (Estat 70,6; Balears 65,9).

En el cas de les diferències entre homes i dones als 15 anys, cal assenyalar que la distància a l'àmbit estatal és de 9,4 punts a favor de les dones (homes 66,5; dones 78,9); mentre que en el cas insular, la distància és de 10,9 punts (homes 60,7; do-

nes 71,6). Tant a escala estatal com insular, cal destacar les menors taxes d'idoneïtat dels homes, fet que apunta a més incidència del fracàs i abandonament escolar en el gènere masculí.

Referent a les dades que poden aportar més informació sobre eventuals processos de risc de fracàs i abandonament escolar, unes dades que se solen consultar són les taxes d'alumnat repetidor en el darrer curs d'educació primària (quadre III-5.13), tot i que es tracta d'una estratègia, la de la repetició, que s'està abandonant en els darrers cursos, com es pot veure a les dades. En el curs 2014/15, les taxes estatals i insulars d'alumnat repetidor eren respectivament de 4 (nines: 3,3; nins 4,6) i 4,7 (nines 3,6; nins 5,6). En canvi, el curs 2018/19, aquestes taxes havien davallat: 2,4 a Espanya (nines: 2,8; nins 2,4) i 1,7 a les Balears (nines: 1,7; nins 2,0). Cal destacar que les taxes de repetició són ara a les Balears més baixes que a Espanya, a diferència del que passava al principi del període estudiat.

La repetició de curs d'acord amb la titularitat dels centres mostra que aquesta és una pràctica més habitual als centres públics que als centres privats. El percentatge més alt de repetició als centres públics es dona al primer curs de primària (2,7 % a les Balears; 3,4 % a l'Estat); aquests percentatges als centres privats de les Balears són més baixos (1,9 % als privats concertats i 0,4 % als privats no concertats). Als centres públics, l'alumnat de sisè curs també mostra un percentatge elevat, tant al conjunt d'Espanya (2,6 %) com a les Balears (1,8 %). En relació amb la repetició, també es pot fer una anàlisi de gènere, ja que a tots els nivells i centres, els nins repeteixen més que les nines, tant a les Illes com al conjunt de l'Estat (quadre III-5.14).

Les taxes de graduació a les Balears són més baixes que al conjunt de l'Estat. Fent una lectura evolutiva, tot i l'augment dels darrers deu anys a tots els nivells de graduació, els valors sempre són inferiors a la mitjana estatal. Els registres de 2018/19 són els següents: la taxa dels graduats en ESO, 73,4 l'estatal i 73,8 la balear; ESO d'adults, 7,1 l'estatal i 5,9 la balear; batxillerat, 55,1 l'estatal i 41,2 la balear; formació professional bàsica, 4,1 l'estatal i 4,7 la balear, i tècnics o tècnics auxiliars, 23,3 l'estatal i 20,7 la balear.

Les taxes corresponents a les dones sempre són superiors a les dels homes a tots els nivells, tant a les Balears com al conjunt espanyol. Les taxes de graduació femenines als nivells d'ESO i batxillerat a les Balears són 11 (68 homes, 79 dones) i 16 punts (33,1 homes; 49,7 dones) superiors a les masculines. Només a la formació professional, als nivells inicials i de tècnics i tècnics auxiliars, els homes compten amb taxes entre 2 i 3 punts més elevades (quadre III-5.15).

El baix nivell de graduació es correspon amb la tendència a l'abandonament dels estudis. El percentatge de joves entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell de secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació o formació és elevat al conjunt de l'Estat i especialment problemàtic a algunes comunitats autònomes. Per sobre de la mitjana estatal (17,3) hi ha les comunitats de Catalunya (19), Castella-la Manxa (20,2), Extremadura (20,5), les Canàries (20,8), Andalusia (21,6), Múr-

cia (22,6), Melilla (24,1), les Balears (24,2) i Ceuta (24,7). El valor d'aquest indicador situa les Balears a la segona posició més desfavorable de la classificació autonòmica, només per darrere de Ceuta. La distància del valor de les Balears amb el més favorable de la classificació —el del País Basc (6,7)— és de 17,5 punts.

Encara que el percentatge de les Balears l'any 2019 (24,2) supera els 7 punts a la mitjana estatal (17,3), des de 2009 s'ha donat una reducció de 16 punts. Les dones abandonen més que els homes, tot i que la distància entre les taxes disminueix amb el pas del temps: si les taxes de 2009 i 2014 mostren entre homes i dones diferències de més d'11 punts, el 2019 aquesta diferència és de 7,8 punts (vegeu el quadre III-5.16).

A conseqüència del dèficit formatiu que representa l'abandonament primerenc dels estudis, el percentatge de la població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa és 12 punts més baix a les Balears (62,7 %) que al conjunt estatal (74 %). Fent una lectura evolutiva de les dades, s'observa que els nivells han augmentat notablement tant en el cas de les Balears (15,4 punts més en 10 anys) com de la mitjana estatal (13,7 punts més en 10 anys). En el cas d'aquest indicador, les dones també es troben en una situació més favorable que els homes, tant al conjunt de l'Estat (79,7 dones; 68,5 homes) com a les Balears (67,5 dones; 58,1 homes) (vegeu quadre III-5.17).

La lectura retrospectiva de les dades referides als nivells formatius de la població adulta, en permet fer un balanç positiu. Una anàlisi dels indicadors relatius al nivell formatiu de la població de 25 a 64 anys entre el 2012 i el 2019 mostra una reducció dels valors del nivell inferior a l'ensenyament obligatori (47,1 el 2012 i 41,4 el 2019), un descens de 2 punts al nivell de segona etapa d'educació secundària (28,5 el 2012 i 26,7 el 2019) i un increment dels estudis superiors (24,4 el 2012 i 31,9 el 2019). Si acotam aquesta anàlisi al grup de població jove que té entre 25 i 34 anys, l'increment del nivell d'estudis superiors encara és més accentuada: al nivell inferior a la segona etapa no obligatòria es passa del 37,8 de 2012 al 34,8 de 2019; al nivell de segona etapa d'educació secundària del 33,5 de 2012 al 28,8 de 2019; al nivell d'educació superior del 28,7 de 2012 al 36,4 el 2019.

Tant els valors referits al conjunt de la població (25-64) com a la població jove (25-34) mostren una distància considerable en relació amb el nivell d'estudis superiors. De l'anàlisi dels registres estatals destaca que, en el mateix període de temps, la població jove (de 25 a 34 anys) ha passat del 39,3 el 2012 al 46,5 el 2019 (vegeu quadre III-5.18).

La despesa pública no pot desvincular-se de la realitat i del context i l'escolarització de cada territori. En el cas de les Balears, la inversió l'any 2018 va ser de 5.672 euros per alumne (centres públics i concertats) i de 6.767 als centres concertats. Aquesta quantitat s'ha mantingut estable en els darrers anys i supera entre 700 i 800 euros la mitjana estatal de la despesa per alumne als centres públics (quadre III-5.19).

Quadre III-5.12. Taxes d'idoneïtat als 8, 10, 12, 14 i 15 anys

		8 anys		10 anys		12 anys		14 anys		15 anys	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
2014/2015	Total	93,7	91,8	89,5	85,4	85,3	80,0	71,7	66,9	65,8	60,9
	Homes	92,9	90,7	88,1	84,4	83,1	77,6	67,6	61,5	61,6	55,5
	Dones	94,5	92,9	90,9	86,8	87,5	82,7	76,0	72,8	70,2	66,7
2015/2016	Total	94,0	92,1	90,3	87,4	86,1	80,8	73,1	69,1	67,5	62,7
	Homes	93,2	91,0	89,1	85,9	84,2	77,6	69,0	64,6	63,3	57,3
	Dones	94,9	93,2	91,7	89,1	88,2	84,6	77,3	73,8	71,9	68,5
2016/2017	Total	93,6	90,9	89,7	85,3	85,7	79,8	74,4	69,2	68,6	64,0
	Homes	92,6	90,1	88,4	83,4	83,6	77,1	70,3	64,0	64,3	59,1
	Dones	94,7	91,9	91,1	87,4	87,9	82,9	78,6	74,9	73,0	69,2
2017/2018	Total	93,7	92,5	90,0	87,0	86,5	82,5	74,4	69,7	69,5	64,6
	Homes	92,7	91,0	88,5	85,1	84,5	80,2	70,3	64,7	65,2	58,8
	Dones	94,7	94,2	91,5	89,1	88,6	85,0	78,8	75,2	74,0	71,0
2018/2019	**Total**	**93,6**	**93,9**	**89,5**	**87,7**	**86,2**	**82,6**	**74,7**	**70,5**	**70,6**	**65,9**
	Homes	92,6	93,0	88,0	86,6	80,0	84,4	70,8	66,1	66,5	60,7
	Dones	94,6	94,9	91,1	88,9	88,2	85,3	78,9	75,5	78,9	71,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

Quadre III-5.13. Taxa d'alumnes repetidors d'educació primària en el darrer curs, per sexe

	Espanya			Illes Balears		
	Total	Nins	Nines	Total	Nins	Nines
2014/2015	4,0	4,6	3,3	**4,7**	5,6	3,6
2015/2016	3,6	4,2	2,9	**4,5**	5,3	3,5
2016/2017	2,7	3,2	2,3	**3,1**	3,6	2,4
2017/2018	2,6	3,0	2,2	**2,0**	2,3	1,7
2018/2019	2,4	2,8	2,1	**1,7**	2,0	1,3

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència

Quadre III-5.14. Percentatge d'alumnes repetidors d'educació primària per curs, titularitat/finançament i sexe

		Total	Centres públics	Centres privats		Nins	Nines
				Ens. Concertat	Ens. no concertat		
Primer	Espanya	2,8	3,4	1,7	0,4	3,2	2,3
	Illes Balears	2,3	2,7	1,9	0,4	2,6	2,0
Segon	Espanya	2,8	3,3	1,9	0,6	3,2	2,5
	Illes Balears	2,1	2,4	1,8	0,5	2,3	1,9
Tercer	Espanya	2,2	2,5	1,6	0,3	2,4	2,0
	Illes Balears	1,5	1,8	1,3	0,0	1,9	1,1
Quart	Espanya	2,3	2,6	1,8	0,3	2,6	2,0
	Illes Balears	1,4	1,6	1,0	0,3	1,5	1,2
Cinquè	Espanya	2,0	2,1	1,7	0,4	2,2	1,6
	Illes Balears	1,2	1,2	1,2	0,3	1,4	0,9
Sisè	Espanya	2,4	2,6	2,3	0,5	2,8	2,1
	Illes Balears	1,7	1,8	1,6	0,2	2,0	1,3

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores

Quadre III-5.15. Taxa bruta de població que es gradua a les Illes Balears i Espanya per cada ensenyament titulació

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO	2008/09	**73,0**	64,2	**67,1**	56,9	**79,4**	71,7
	2013/14	**76,8**	69,6	**71,7**	64,0	**82,2**	75,5
	2018/19	**78,8**	73,4	**73,8**	68,0	**84,0**	79,0

continua

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO adults	2008/09	**8,4**	5,4	**8,8**	5,6	**8,0**	5,2
	2013/14	**11,5**	7,4	**12,6**	7,7	**10,3**	7,0
	2018/19	**7,1**	5,9	**6,6**	5,8	**7,6**	6,0
Batxillerat	2008/09	**45,4**	33,0	**38,1**	27,1	**53,1**	39,3
	2013/14	**54,8**	42,1	**47,8**	35,1	**62,2**	49,6
	2018/19	**55,1**	41,2	**47,6**	33,1	**63,1**	49,7
Professional bàsic	2016/17	**3,8**	4,2	**5,2**	5,8	**2,4**	2,5
	2017/18	**4,1**	4,5	**5,5**	6,0	**2,5**	3,0
	2018/19	**4,1**	4,7	**5,6**	6,0	**2,5**	3,2
Tècnic / tècnic auxiliar	2008/09	**17,3**	14,4	**16,0**	12,8	**18,6**	16,2
	2013/14	**23,9**	21,3	**24,5**	21,5	**23,2**	21,1
	2018/19	**23,3**	20,7	**24,1**	21,9	**22,4**	19,4

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2021)

Quadre III-5.16. Població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació o formació (1), per comunitats autònomes

	Total			Homes			Dones		
	2009	2014	2019	2009	2014	2019	2009	2014	2019
Espanya	**30,9**	**21,9**	**17,3**	**37,4**	**25,6**	**21,4**	**24,1**	**18,1**	**13,0**
Andalusia	37,2	27,7	21,6	44,2	31,0	26,1	29,7	24,2	16,9
Aragó	25,0	18,4	14,6	30,2	18,6	20,7	19,8	18,2	8,0
Astúries	21,3	13,6	12,4	24,9	15,9	14,7	17,4	11,1	10,0
Illes Balears	**40,3**	**32,1**	**24,2**	**45,9**	**37,6**	**28,1**	**34,3**	**26,2**	**20,3**
Illes Canàries	30,7	23,8	20,8	38,7	26,4	24,8	22,7	21,1	16,7
Cantabria	24,2	9,7	12,8	32,2	12,1	14,4	16,3	7,0	11,1
Castella i Lleó	26,9	16,8	14,3	32,9	21,0	17,2	20,9	12,4	11,3
Castella-la Manxa	34,6	22,2	20,2	42,7	25,8	25,7	25,9	18,5	14,4
Catalunya	31,9	22,2	19,0	38,4	26,7	24,7	25,1	17,5	13,0
Com. Valenciana	31,9	23,4	16,4	38,9	28,3	19,7	24,7	18,0	12,8
Extremadura	34,1	22,9	20,5	40,4	29,9	27,5	27,4	15,5	13,0
Galícia	25,8	18,5	12,6	31,9	21,7	16,7	19,5	15,2	8,2
Madrid	26,2	18,3	11,9	32,9	21,0	13,8	19,4	15,7	9,9
Múrcia	36,8	24,1	22,6	41,3	28,3	28,5	32,2	19,6	16,3
Navarra	18,7	11,8	14,0	19,8	13,9	17,8	17,6	9,5	10,1

continua

	Total			Homes			Dones		
	2009	2014	2019	2009	2014	2019	2009	2014	2019
País Basc	16,6	9,4	6,7	21,7	11,8	9,1	11,5	7,0	4,3
La Rioja	31,9	21,1	13,9	35,3	28,0	17,7	28,5	14,2	10,2
Ceuta	34,1	29,5	24,7	38,9	38,4	27,8	..	..	..
Melilla	36,7	19,6	24,1	45,2	..	..	..	..	..

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2021)

(1) Nota: Calculat amb la metodologia establerta per l'Eurostat, basant-se en mitjanes anuals de dades trimestrals.

(1) Abandonament primerenc de l'educació i la formació. Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que les derivades de mides mostrals petites estan afectades per greus errors de mostreig.

Quadre III-5.17. Percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa

	Total			Homes			Dones		
	2009	2014	2019	2009	2014	2019	2009	2014	2019
Espanya	**60,3**	**65,8**	**74,0**	**53,0**	**60,4**	**68,5**	**67,8**	**71,4**	**79,7**
Illes Balears	47,3	54,5	62,7	41,3	45,5	58,1	53,4	63,4	67,5

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2021)

Quadre III-5.18. Nivell de formació de la població per grups d'edat i sexe

			Inferior a 2a etapa d'eduació secundària		2a etapa d'educació secundària		Educació superior	
			Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys	Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys	Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys
Any 2012	Total	Espanya	45,6	36,1	22,1	24,6	32,3	39,3
		Illes Balears	**47,1**	37,8	**28,5**	33,5	**24,4**	28,7
	Homes	Espanya	47,3	41,7	21,9	24,1	30,9	34,2
		Illes Balears	48,1	41,0	29,3	34,4	22,6	24,6
	Dones	Espanya	44,0	30,3	22,2	25,2	33,8	44,5
		Illes Balears	46,0	34,6	27,7	32,5	26,3	33,0
Any 2016	Total	Espanya	41,7	34,7	22,6	24,3	35,7	41,0
		Illes Balears	**42,3**	38,4	**28,5**	29,2	**29,2**	32,5
	Homes	Espanya	44,3	40,6	22,7	24,4	33,0	35,0
		Illes Balears	45,4	43,9	28,1	29,4	26,4	26,6
	Dones	Espanya	39,1	28,9	22,5	24,2	38,4	47,0
		Illes Balears	39,1	32,9	29,0	28,9	32,0	38,2

continua

			Inferior a 2a etapa d'eduació secundària		2a etapa d'educació secundària		Educació superior	
			Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys	Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys	Pobl. de 25 a 64 anys	Pobl. de 25 a 34 anys
Any 2017	Total	Espanya	40,9	33,8	22,7	23,6	36,4	42,6
		Illes Balears	**41,7**	35,5	**27,2**	26,2	**31,2**	38,2
	Homes	Espanya	43,5	39,4	22,7	24,2	33,8	36,5
		Illes Balears	45,3	40,3	25,6	26,8	29,1	32,9
	Dones	Espanya	38,3	28,2	22,7	23,0	38,9	48,8
		Illes Balears	38,0	30,9	28,8	25,7	33,3	43,4
Any 2018	Total	Espanya	39,9	32,3	22,9	23,4	37,3	44,3
		Illes Balears	**42,4**	35,9	**27,9**	27,9	**29,7**	36,2
	Homes	Espanya	42,8	37,9	22,6	23,7	34,6	38,4
		Illes Balears	46,9	44,7	27,3	28,8	25,8	26,5
	Dones	Espanya	37,0	26,7	23,1	23,2	39,8	50,1
		Illes Balears	37,9	27,2	28,4	27,1	33,7	45,7
Any 2019	Total	Espanya	38,7	30,2	22,7	23,3	38,6	46,5
		Illes Balears	**41,4**	34,8	**26,7**	28,8	**31,9**	36,4
	Homes	Espanya	41,7	35,5	22,5	23,9	35,8	40,6
		Illes Balears	46,0	40,9	26,1	30,0	28,0	29,2
	Dones	Espanya	35,7	24,8	23,0	22,8	41,3	52,4
		Illes Balears	36,8	28,8	27,4	27,6	35,8	43,6

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2020)

Nota: Els resultats es basen en mitjanes anuals de dades trimestrals. Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que les derivades de mides mostrals petites estan afectades per greus errors de mostreig.

Quadre III-5.19. Despesa pública (en euros) per alumne en ensenyament no universitari

		Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic i concertat	2011	5.210	5.637
	2012	4.729	4.920
	2013	4.569	4.817
	2014	4.537	4.808
	2015	4.743	5.102
	2016	4.879	5.328
	2017	5.014	5.465
	2018	5.163	5.672

continua

		Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic	2011	6.062	6.751
	2012	5.430	5.796
	2013	5.231	5.623
	2014	5.169	5.592
	2015	5.436	5.917
	2016	5.607	6.379
	2017	5.779	6.493
	2018	5.968	6.767

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2021)

L'anàlisi dels indicadors relatius a la inversió destinada a beques des de 2011 fins a 2019 entre l'alumnat dels estudis postobligatoris mostra valors per davall de la mitjana estatal. D'acord amb els registres corresponents al curs 2018/19, els percentatges d'alumnes becats als estudis de batxillerat (10,7) i formació professional (11,9) a les Balears són notablement inferiors als valors estatals: 32,5 i 33,9, respectivament. A més, les quanties de les beques són inferiors a la mitjana estatal: l'import mitjà de les Balears tant a batxillerat com a formació professional és gairebé 200 euros més baix que la mitjana estatal (vegeu quadre III-5.20).

Quadre III-5.20. Percentatge d'alumnes becats i import mitjà per becari a batxillerat i formació professional

		Total		Batxillerat		Formació professional (1)	
		% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)	% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)	% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)
Curs 2011/2012	Espanya	31,6	1.349,7	31,7	1.214,9	31,4	1.491,6
	Illes Balears	14,2	1.305,6	11,4	1.171,0	17,5	1.413,1
Curs 2012/2013	Espanya	29,3	1.273,1	29,9	1.143,6	28,7	1.411,7
	Illes Balears	13,0	1.227,1	10,0	1.081,3	16,6	1.333,9
Curs 2013/2014	Espanya	27,5	1.410,4	28,2	1.430,0	26,8	1.389,9
	Illes Balears	12,0	1.427,6	10,3	1.448,9	13,9	1.409,9
Curs 2014/2015	Espanya	27,0	1.410,7	28,8	1.421,9	25,3	1.399,0
	Illes Balears	11,5	1.378,6	10,8	1.359,6	12,2	1.395,8
Curs 2015/2016	Espanya	28,7	1.295,9	30,7	1.327,7	27,0	1.262,7
	Illes Balears	12,3	1.228,7	12,4	1.226,7	12,1	1.230,7
Curs 2016/2017	Espanya	32,4	1.213,0	31,6	1.258,0	33,1	1.174,7
	Illes Balears	12,8	1.092,9	12,3	1.077,6	13,2	1.106,5

continua

		Total		Batxillerat		Formació professional (1)	
		% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)	% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)	% d'alumnes becaris	Import mitjà de la beca (euros)
Curs 2017/2018	**Espanya**	**32,4**	**1.192,7**	**31,6**	**1.208,8**	**33,1**	**1.179,4**
	Illes Balears	11,8	1.049,0	11,3	1.035,1	12,3	1.060,6
Curs 2018/2019	**Espanya**	**33,3**	**1.232,1**	**32,5**	**1.252,0**	**33,9**	**1.216,0**
	Illes Balears	11,3	1.061,5	10,7	1.074,9	11,9	1.050,9

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores (edició 2020)
(1) Inclou cicles formatius de formació professional i d'arts plàstiques i disseny.

5.2. El sistema universitari a les Illes Balears

El curs acadèmic 2020/21 a la Universitat de les Illes Balears hi ha hagut 14.128 alumnes matriculats en estudis oficials, al marge de l'alumnat de la UOM i les altres ofertes formatives. Des del curs 2015/16 (13.664), aquest nombre ha augmentat lleument (3,4 %) (vegeu el quadre III-5.21).

Calculant l'alumnat matriculat a la UIB per cada 100 joves entre 18 i 24 anys, s'observa com la taxa bruta d'alumnat universitari ha disminuït lleument entre el curs acadèmic 2015/2016 (17,4 %) i 2018/2019 (16,1 %). El curs 2020/2021 es manté aquesta lleu baixada i se situa en un 16,46 %. Cal dir que aquestes dades no consideren tot l'alumnat universitari que es matricula a universitats a distància o que cursen els estudis fora de les Illes Balears. Així i tot, són dades molt baixes en comparació amb les altres comunitats autònomes (vegeu el quadre III-5.22).

La diversificació dels grups i la reorganització dels estudis ha conduït a l'augment de la càrrega docent (vegeu el quadre III-5.23). Dels 16.529 crèdits del curs 2015/2016 s'ha passat a 17.963 el curs 2020/2021. L'increment de la càrrega real des del curs 2015/2016 és d'un 8,7 %.

Tenint en compte aquest indicador, la dotació de professorat el curs 2020/2021 és equivalent a 1.005 docents a temps complet. L'augment, ajustat a les dedicacions, és un 9,72 % més alt en relació amb el curs 2015/2016 (vegeu el quadre III-5.24).

El càlcul per finalitzar la interpretació de les dotacions i la possibilitat de dur a terme el treball acadèmic amb qualitat es fa amb l'indicador que relaciona les dotacions de professorat amb el nombre d'alumnes (vegeu el quadre III-5.25). Si la dotació de professorat és més gran, la ràtio disminueix. Així, durant els darrers anys, aquesta reducció de ràtio ha variat. Si bé entre el curs 2015/2016 (14,9) i el 2018/2019 (13,6) va disminuir, el curs 2020/2021 ha augmentat lleument i s'ha situat en 14,3 alumnes per docent (vegeu el quadre III-5.25).

Quadre III-5.21. Evolució de la totalitat de l'alumnat matriculat a la UIB			
Any	2015	2018	2020
Nombre d'alumnes	13.664	13.201	14.128
% (2015 base 100)	100,0%	96,6%	103,4%
% de variacions 2014-2020			107,0%

*Nombre d'alumnes en estudis oficials.

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

Quadre III-5.22. Evolució de la taxa d'universitaris matriculats a la UIB			
Any	2015	2018	2020
Nombre d'alumnes	13.664	13.201	14.128
Joves entre 18 i 24 anys	78.736	79.942	85.839
% d'universitaris per cada 100 joves	17,4%	16,5%	16,5%

*Nombre d'alumnes en estudis oficials.

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears (dades de novembre de 2020) i padró 2020, Ibestat

Quadre III-5.23. Càrrega docent en crèdits del professorat de la UIB			
Any	2015	2018	2020
Càrrega docent en crèdit	16.529	17.508	17.963
% de variacions 2015-2018-2020		105,9%	108,7%
% de variacions 2018-2020			102,6%

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

Quadre III-5.24. Professorat a temps complet			
Curs acadèmic	2015	2018	2020
Professorat equivalent a temps complet	916	972	1005
% de variacions 2015-2018-2020		106,1%	109,7%
% de variacions 2018-2020			103,4%

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

Quadre III-5.25. Ràtio alumnat/professor			
Any	2015	2018	2020
Ràtio alumnes per professor	14,9	13,6	14,3
% de variacions 2015-2018-2020		91,0%	95,6%
% de variacions 2018-2020			105,1%

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

El personal d'administració i serveis (PAS) de la UIB és un dels components fonamentals per al manteniment dels processos que es desenvolupen a la universitat (vegeu els quadres III-5.26 i III-5.27). Dins d'aquest grup, heterogeni, s'hi inclouen des dels màxims responsables de l'organització fins al personal d'administració de tots els nivells. Aquesta diversitat es pot observar en les situacions contractuals: des de funcionaris de carrera, funcionaris interins, personal contractat de diversos tipus, laborals fixos de conveni i laborals contractats.

Als darrers anys ha augmentat el nombre d'aquests contractes. La diferència entre els cursos acadèmics 2018/2019 i 2020/2021 és de deu nous contractes de PAS (vegeu el quadre III-5.26).

La ràtio que mostra el nombre de docents per cada PAS en permet fer una interpretació més minuciosa. La disminució que hi va haver entre el curs 2015/2016 (1,73 docents/PAS) i 2018/2019 (1,68 docents/PAS) no s'ha mantingut els darrers anys. Durant el curs 2020/2021 la ràtio ha augmentat (1,71 docents/PAS). En qualsevol cas, la qualitat de la feina realitzada es manté no només amb la quantitat de personal, sinó també gràcies a una important política de formació i estabilitat de les dotacions del PAS, amb personal de llarga trajectòria en els llocs de feina clau (vegeu el quadre III-5.27).

Quadre III-5.26. Personal d'administració i serveis

Any	2015	2018	2020
Total de PAS (1)	531	580	590
% de variacions 2015-2018-2020		109,2%	111,1%
% de variacions 2018-2020			101,7%

NOTA 1: Té en compte la totalitat del PAS; és a dir: funcionaris de carrera, funcionaris interins, funcionaris contractats, laborals fixos de conveni, laborals interins de conveni i laborals contractats.

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

Quadre III.5.27. Ràtio professorat/ PAS

Any	2015	2018	2020
Ràtio professors/PAS	1,7	1,7	1,7
% de variacions 2015-2018-2020		97,1%	98,3%
% de variacions 2018-2020			101,2%

Font: Elaboració pròpia a partir de Quinze indicadors institucionals de la Universitat de les Illes Balears. Dades de novembre de 2020

Al llarg del curs s'han tingut en compte una sèrie de factors que han ajudat a comprovar la qualitat de la docència impartida a la UIB. Entre aquests factors, cal destacar els tres més rellevants:

- Aplicant el sistema de garantia de qualitat, s'han continuat emprant els processos de creació, modificació i seguiment de titulacions. Pel que fa al procés d'acreditació, s'ha enllestit amb èxit el procés d'acreditació de tots els títols oficials de grau i màster.

- S'han obtingut els segells europeus de qualitat EUR-ACE i EUR-INF per als següents títols de grau de l'Escola Politècnica Superior: d'Enginyeria Telemàtica; Enginyeria Industrial, i Enginyeria Informàtica.

- Arran de l'estructura d'estudis que va implantar el procés de Bolonya, s'ha aconseguit que els estudis de màster oficial s'hagin consolidat com una etapa necessària i demandada pels joves durant la seva trajectòria acadèmica. Davant aquesta situació, els estudis de màsters oficials de la UIB han mostrat una gran capacitat d'atracció. L'àmplia i diversificada oferta de màsters universitaris que presenta la UIB abasta tots els àmbits de coneixements i les diferents orientacions formatives (professionalitzadora, de recerca i d'especialització).

A més, és necessari destacar els bons resultats de la UIB en els rànquings d'universitats que fan diferents grups i organismes. En aquests es comparen indicadors que avaluen la qualitat de les universitats i que tenen en compte dades de diversa naturalesa, referents a cada institució, seleccionats pels autors considerant les diferents raons de mesurabilitat.

La configuració de rànquings, juntament amb la burocratització que suposen alguns processos d'anàlisi de qualitat, ha suposat que els processos d'avaluació institucional que duen a terme les universitats hagin reduït la seva rellevància. Tot i que són útils per fer comparacions, el diagnòstic parcial que proporcionen aquests rànquings és poc útil per planificar com millorar la institució de manera global. L'obsessiu desig de millorar la posició en els rànquings pot provocar que es prioritzin els indicadors que aquests avaluen, deixant de banda la resta d'aspectes rellevants del sistema universitari que defineixen i condicionen la globalitat de la qualitat institucional.

Des de 2012, el Centre de Classificació Universitària Mundial (CWUR) publica un rànquing acadèmic d'universitats global que avalua la qualitat de l'educació, l'ocupació d'antics alumnes, la producció de recerca i les cites sense dependre de les enquestes i els enviaments de dades universitàries.

El CWUR és una organització de consultoria que ofereix assessorament en polítiques, coneixements estratègics i gestió del coneixement als governs i les universitats per millorar els resultats educatius i de recerca. Aquest rànquing començà amb l'objectiu de qualificar les cent millors universitats mundials i es va ampliar l'any 2014 a les mil millors entre les 18.000 principals universitats del món. Així, el rànquing del CWUR és la classificació acadèmica més gran que hi ha (vegeu el quadre III-5.28).

Al llarg dels darrers anys, la UIB es manté entre les mil millors universitats del món i entre les 30 més bones de l'Estat. Tot i que aquests darrers anys havia baixat algunes posicions, tant a l'àmbit nacional com internacional, aquest 2021 la UIB torna a situar-se en posicions similars a les de 2018. Així mateix, l'augment de la puntuació agregada quant a les tasques fetes és lleu, passant dels 71 punts el 2018 als 71,7 actuals. Aquestes dades confirmen que la UIB manté els bons resultats assolits els darrers anys gràcies a l'esforç de la comunitat universitària i malgrat les mancances de finançament del sistema universitari de les Illes Balears.

Quadre III-5.28. La UIB al rànquing del centre de classificació universitària mundial (CWUR)

	POSICIÓ EN EL RÀNQUING 2018/19		
Universitat	**Rang a Espanya**	**Rang mundial**	**Puntuació agregada (educació, impacte...)**
Universitat de Barcelona	1	87	82.1
Universitat Autònoma de Barcelona	2	152	79.6
Universidad Complutense de Madrid	3	264	77.0
Universitat de les Illes Balears	**29**	**820**	**71**
Universitat de la Corunya	38	989	69,8
	POSICIÓ AL RÀNQUING 2021/22		
Universitat de Barcelona	1	131	80,6
Universitat Autònoma de Barcelona	2	186	79
Universidad Complutense de Madrid	3	247	77,7
Universitat de les Illes Balears	**25**	**772**	**71,7**
CEU Universidad San Pablo	53	1999	65,7

Font: Elaboració pròpia a partir de World University Rankings 2021/22

6

SERVEIS SOCIALS

RESUM

Aquest capítol presenta de manera resumida les informacions i els criteris més rellevants per entendre la situació dels serveis socials a les Illes Balears. El capítol s'ha dividit en dues seccions. La primera fa referència a les competències del Govern de les Illes Balears, que tracta l'atenció a les necessitats per manca d'autonomia personal. Aquestes competències es vinculen a la coneguda com a Llei de dependència, la manca d'integració social i l'atenció prioritària per mancances materials i de recursos socials. Aquesta circumstància s'ha sobredimensionat a causa de la situació provocada per la covid-19. La segona part es refereix a les competències pròpies dels diferents consells insulars. En aquest àmbit, també la incidència de la covid-19 ha estat especialment notable. Tots els serveis personals han hagut d'adaptar-se als protocols de salut, alguns han hagut de cessar en la seva activitat i uns altres han procedit a l'aplicació de mesures d'urgència. Sens dubte, la necessitat de donar resposta al dia a dia ha afectat de manera més notòria els serveis de petites dimensions. Això ha generat que en aquesta memòria no es disposi de totes les dades de què s'ha disposat en anteriors edicions.

6.1.

El desenvolupament dels serveis socials per part del Govern de les Illes Balears

Els serveis socials tenen com a objectiu donar resposta a les necessitats socials: promoure l'autonomia personal, la inserció i la integració social, així com donar suport als col·lectius més vulnerables en situacions de necessitat material i de manca de recursos socials.

És un repte constant que obliga els serveis socials a adaptar-se i reorganitzar-se, com també a generar nous recursos que donin resposta a les necessitats de les persones.

L'any 2020 ha estat un any marcat per una pandèmia que ha incrementat les necessitats socials de manera exponencial. S'ha produït un canvi important en la resposta dels serveis socials a tots els nivells. Aquest canvi també ha arribat de l'Administració pública estatal, amb el fons social extraordinari destinat a les conseqüències socials de la covid-19 al territori de les Illes Balears per import de 7.453.028,00 euros. A més, el Govern de les Illes Balears hi ha destinat amb fons propis la quantitat de 10.220.130,9 euros. Els consells insulars i ajuntaments també han assumit una despesa extraordinària per fer front a la situació de necessitat generada per l'impacte de la covid-19. Es pot observar, per tant, un gran esforç en resposta a la situació epidemiològica actual.

Les entitats del tercer sector d'acció social han tingut un paper important i han complementat el sistema d'atenció social als col·lectius en situació d'especial vulnerabilitat.

La norma que regula i ordena els sistemes de serveis socials per donar resposta a les necessitats de les persones tot potenciant —com hem mencionat abans— l'autonomia personal i la qualitat de vida és la Llei 4/2009, d'11 de juny de serveis socials de les Illes Balears.

6.1.1. Situacions amb necessitat d'atenció prioritària[1]

La Llei 4/2009 posa de manifest quines són les persones destinatàries dels serveis socials amb caràcter prioritari. Han de ser les persones que es trobin en alguna o algunes de les situacions següents:

a) Discapacitat física, psíquica o sensorial.

b) Dificultats d'integració familiar o comunitària derivades de malalties mentals i malalties cròniques.

c) Dificultats d'integració social vinculades a condicions laborals precàries, desocupació i pobresa.

d) Necessitat social, com la relacionada amb la manca d'habitatge o amb la desestructuració familiar.

e) Vulnerabilitat, risc o desemparament per a la gent gran, infants i adolescents.

f) Violència masclista i les diverses manifestacions de violència familiar.

1. Article 6 de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, BOIB 89, de 18 de juny de 2009.

g) Discriminació per raó de sexe, lloc de procedència, discapacitat, malaltia, ètnia, cultura, religió o per qualsevol altra raó.

h) Dificultat d'integració familiar o comunitària derivada de la drogodependència i d'altres addiccions.

i) Vulnerabilitat, exclusió i aïllament socials.

j) Problemes de convivència i de cohesió social.

k) Urgències socials.

l) Emergències socials per catàstrofe.

Amb la Llei 4/2009 es determina la cartera de serveis socials i mitjançant el Decret 56/2011, de 20 de maig, s'aprova la Cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears per als anys 2011-2014. Posteriorment, amb el Decret 66/2016, de 18 de novembre, s'aprova la Cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears per als anys 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals[2].

Els seus fonaments establien el sentit d'aquesta concreció, considerant que la Llei 4/2009 determinava el que serien les prestacions del sistema públic de serveis socials, com ara: les actuacions, les intervencions tècniques, els programes, els projectes, els mitjans i les ajudes econòmiques i tecnològiques que s'ofereixen a les persones. Aquestes prestacions es destinen a complir les finalitats del sistema de serveis socials, és a dir, a donar resposta a les necessitats socials, sigui amb un enfocament preventiu, de suport o de promoció social.

La cartera bàsica és l'instrument que determina el conjunt de prestacions del sistema públic de serveis socials i garanteix, com a mínim, que es prestin a tot el territori de les Illes Balears. La cartera bàsica fa que aquestes prestacions siguin exigibles com a dret subjectiu en el cas que es tracti de prestacions garantides.

Les prestacions del sistema públic de serveis socials es classifiquen, a la Cartera bàsica de serveis socials, en tècniques, econòmiques i tecnològiques, i es defineixen segons els aspectes següents: el tipus de prestació, la població a la qual va adreçada, l'establiment o l'equip professional que l'ha de gestionar, els perfils i les ràtios del personal professional i els estàndards de qualitat. Les carteres de serveis socials (la del Govern i les dels respectius consells insulars) són, en conseqüència, el recull sistematitzat i operatiu de prestacions que el sistema ofereix a la ciutadania segons les diferents situacions de necessitat social.

El Govern de les Illes Balears, a través de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, exerceix les competències en matèria de serveis socials.

El Decret 15/2019, de 4 de juliol, de la presidenta de les Illes Balears, pel qual es modifica el Decret 12/2019, de 2 de juliol, pel qual s'estableixen les competències i l'estructura orgànica bàsica de les conselleries de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, estableix, al punt 5 de l'article 2 del Decret 12/2019,

2. Decret 66/2016, de 18 de novembre, pel qual s'aprova la cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals; BOIB 146, de 19 de novembre de 2016.

que l'estructura orgànica queda de la manera següent:

- Secretaria General.
- Direcció General de Planificació, Equipaments i Formació.
- Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies.
- Direcció General d'Esports.
- Direcció General de Serveis Socials.
- Direcció General d'Atenció a la Dependència.
- Direcció General de Cooperació.

Les fundacions i els consorcis que formen part de la Conselleria d'Afers Socials i Esports com a ens instrumentals de l'Administració autonòmica són els següents:

- Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA).
- Institut Balear de la Joventut (IB-Jove).
- Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials de les Illes Balears (Consorci).
- Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal (Fundació).
- Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel (FISE).
- Fundació per a l'Esport Balear (Fundació Esport Balear).
- Consorci Velòdrom Illes Balears (Consorci Velòdrom).

A continuació es presenten, d'acord amb les necessitats d'atenció prioritària, l'oferta i els nivells d'atenció d'aquest nivell de l'Administració. Es posa l'accent en les principals línies d'actuació, sigui per la quantitat de persones beneficiàries, la quantitat de recursos destinats o la importància des del punt de vista de les necessitats socials.

6.2. Necessitats d'atenció prioritària per manca d'autonomia

Amb l'aprovació de la Llei 39/2006, l'any 2016, de promoció de l'autonomia i atenció a les persones en situació de dependència, es reconeixen uns determinats drets que donen lloc a l'accés de prestacions, en funció del grau i nivell de la situació de dependència, amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida de les persones amb manca d'autonomia.

Els conceptes de:

- Dependència: en aquest tipus s'inclouen les necessitats a les quals es refereix la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia i atenció a les persones en situació de dependència, independentment del seu procés d'implementació.
- Discapacitat: s'hi inclouen les necessitats que tenen a veure amb la res-

trició, l'absència o la diversitat de les capacitats, d'acord amb la definició del l'Organització Mundial de la Salut, que recull la normativa que regula el procés de valoració i reconeixement del grau de discapacitat.

Històricament i conceptualment tenen un origen diferent amb normes reguladores diferenciades, si bé el 5 de desembre de 2019 s'aprova el Decret 91/2019, pel qual es regulen el procediment per al reconeixement del grau de discapacitat i els principis generals del procediment per al reconeixement del grau de dependència. Això possibilita, per una banda, unificar en un sol procediment el reconeixement d'ambdós graus i, per l'altra, millorar i agilitzar la tramitació del procediment; en definitiva, facilitar-ne l'accés a la ciutadania**.**

Aquest decret determina que el personal tècnic de valoració i orientació de la discapacitat i de la dependència depèn funcionalment de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, i orgànicament, de la Conselleria d'Administracions Públiques i Modernització i s'organitzen en equips tècnics territorialitzats composts per:

1. Equip bàsic de valoració i orientació de la situació de discapacitat, format, com a mínim, per tres persones, titulades en psicologia, treball social i medicina, i es pot ampliar amb altres professionals.

2. Personal tècnic de valoració i orientació de la situació de dependència, que ha de tenir la formació mínima de grau o equivalent en les àrees de coneixement social i de salut.

6.2.1. Servei de Valoració i Orientació de la Discapacitat i la Dependència

D'acord amb la RLF publicada al BOIB número 96 de 5 d'agost de 2017, el centre base com a una unitat tècnica administrativa desapareix i passa a formar part del Servei de Valoració i Orientació de la Discapacitat i la Dependència com un servei més de la Direcció General d'Atenció a la Dependència. Aquest servei duu a terme actuacions d'informació, orientació i reconeixement de la discapacitat, que dona dret als serveis, beneficis assistencials i econòmics establerts o que puguin establir-se per les administracions i altres entitats, adreçades a les persones amb discapacitat física, psíquica o sensorial.

L'atenció a la població es fa mitjançant una xarxa de centres i delegacions (Palma, Inca, Manacor, Eivissa, Menorca i el Servei de Valoració i Atenció Primerenca (SVAP), distribuïdes atenent el criteri d'àmbit territorial i d'edat. La xarxa està integrada per personal tècnic: professionals de la medicina, psicologia, treball social i altres disciplines.

La funció del servei és la valoració en matèria de qualificació de la situació de discapacitat i dependència de la població de les Illes Balears, la qual cosa implica el desenvolupament de les tasques següents:

- El reconeixement del percentatge de discapacitat.

- El reconeixement de la necessitat de concurs de tercera persona per dur a terme els actes essencials de la vida diària.

- Dificultat per utilitzar transports públics col·lectius a efectes de prestacions, serveis o beneficis públics establerts. Es valoren problemes greus de mobilitat.

- També cal destacar altres funcions, com ara:

- La informació, orientació i assessorament de les persones amb discapacitat física, psíquica i/o sensorial.

- La valoració i orientació en formació i ocupació amb l'objectiu de facilitar la integració al món laboral de les persones amb discapacitat.

- Altres funcions referents al diagnòstic, la valoració i l'orientació de situacions de discapacitat atribuïdes o que puguin ser atribuïdes per la legislació, tant estatal com autonòmica.

L'entrada de sol·licituds durant l'any 2020 ha estat molt irregular degut a la pandèmia provocada per la covid-19. La resolució d'expedients ha estat força desigual als diferents territoris.

Per pal·liar aquest desequilibri, entre d'altres, s'han dut a terme les actuacions següents:

- Valoracions per a informes. S'iniciaren durant la pandèmia i s'han institucionalitzat per evitar, de manera general, desplaçaments dels equips tècnics.

- Conveni de Col·laboració entre la Conselleria d'Afers Socials i Esports i el Servei de Salut de les Illes Balears sobre l'accés a les dades de caràcter personal per part dels professionals que desenvolupen la seva feina en els equips de valoració de la discapacitat i la dependència, signat al mes de febrer de 2020.

- Les videovaloracions. Igualment, començaren arran de la pandèmia i pràcticament s'han institucionalitzat, dependent de la disponibilitat dels mitjans tècnics per dur-les a terme.

Amb la població de fins a 6 anys, a més de la valoració del grau de discapacitat, es desenvolupen les actuacions d'atenció primerenca.

6.2.2. Atenció primerenca

Des del Servei de Valoració de la Discapacitat i Dependència també és duu a terme la gestió del Servei de Desenvolupament Infantil i Atenció Primerenca (SEDIAP), concertat, mitjançant el Servei de Valoració i Atenció Primerenca (SVAP).

La Unitat de Diagnòstic Infantil i Atenció Primerenca de les Illes Balears (UDIAP) és l'equip responsable de coordinar la intervenció, planificació, organització, valoració, avaluació i seguiment de les actuacions d'intervenció. Les funcions de la UDIAP, que es duen a terme en els àmbits de l'infant, la família i l'entorn, entre d'altres, són les següents: valorar i executar la intervenció integral d'atenció primerenca; orientar les famílies mitjançant l'assessorament i el suport al pare, la mare o la persona que exerceix la tutela de l'infant en els continguts que li siguin propis. També col·laboren amb els serveis socials, sani-

taris, educatius i altres que desenvolupin tasques de prevenció i detecció primerenca dels trastorns de desenvolupament i situacions de risc en la població infantil. L'equip de la UDIAP també realitza la informació, orientació i valoració de la situació de discapacitat i de qualsevol tipus de trastorn en el desenvolupament (o risc de patir-lo) de nins de fins a 6 anys, en decideix el tractament o, si escau, els deriva al SEDIAP concertat corresponent.

Durant l'any 2020 es van registrar 1.021 sol·licituds d'atenció primerenca, de les quals el 78 % va ser valorat amb dictamen de resolució de «tractament», i de «no tractament» el 22 % restant.

L'acollida familiar es va implantar l'any 2019 i consisteix a explicar i resoldre dubtes a la família amb un cas susceptible de ser tramitat sobre el que és l'atenció primerenca, quina és la xarxa d'atenció i com serà el procés que sol·licita.

Per la seva banda, l'any 2020 el SEDIAP ha iniciat el tractament de 801 infants i ha finalitzat la intervenció terapèutica de 565.

En definitiva, durant l'any 2020 s'ha intervingut amb 2.600 infants aproximadament i les seves famílies mitjançant la xarxa concertada d'atenció primerenca amb sessions realitzades per professionals de la psicologia, logopèdia, fisioteràpia, treball social i altres especialistes en atenció primerenca.

Finalment, es preveu que l'atenció d'infants de 6 a 12 anys completi la seva regulació al llarg de l'any 2021 com un servei d'atenció a la dependència amb l'objectiu de promoció a l'autonomia infantojuvenil amb els requisits de grau de dependència que s'estableixin.

6.2.3. Integració laboral de les persones amb discapacitat

El servei d'assessorament, avaluació i emissió d'informes per a la integració laboral de les persones amb discapacitat inclou la valoració de les capacitats laborals de persones amb discapacitat per part dels terapeutes ocupacionals de l'àrea laboral conjuntament amb els professionals dels equips multiprofessionals de valoració i orientació de la discapacitat i la dependència (professionals de la medicina, psicologia i treball social) per a la realització dels informes i actuacions següents:

- Col·laboració amb el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB): Fitxa d'ocupacions per a la inscripció al registre de treballadors amb discapacitat.
- Orientació i informació dels beneficis i recursos més adients (segons discapacitat i àmbit geogràfic) per a la integració laboral de les persones amb discapacitat.
- Informes d'aptitud per a l'accés, la promoció interna i la provisió de llocs de feina de persones amb discapacitat a la funció pública. Decret 36/2004. Article 4.2 del Reial decret legislatiu 1/2013.
- Informes d'adaptació de proves: adequació de temps i mitjans per la participació de persones amb discapacitat en proves selectives d'accés a la funció pública Ordre PRE/1822/2006, de 9 de juliol de 2006.

– Informes d'adaptació de proves per a l'obtenció dels títols acreditatius del coneixement de català. Ordre PRE/1822/2006, de 9 de juliol de 2006.

– Informes d'adequació de llocs de feina sol·licitats per la Direcció General de Treball a l'empara de l'article 8 del Reial decret 1451/1983, d'11 de maig.

Al llarg de 2020 s'han dut a terme les actuacions següents:

- Valoracions laborals: 210.
- Informes laborals: 335.

6.2.4. Programa comunitari per a persones amb diagnòstic de salut mental

La Xarxa de serveis socials per a persones amb malaltia mental greu inclou: servei d'acompanyament, serveis ocupacionals, servei de suport a l'habitatge i servei d'habitatge supervisat.

La valoració de les persones sol·licitants de serveis i emissió d'informes d'idoneïtat i la derivació de casos als serveis d'atenció de la xarxa pública correspon al Servei d'Atenció a la Discapacitat de la Direcció General de Dependència de la Conselleria d'Afers Socials i Esports.

La valoració de la idoneïtat d'accés als serveis per a persones amb trastorn mental greu la duu a terme l'equip tècnic corresponent. A partir d'aquesta valoració tècnica, s'emet l'informe a través del qual s'estima o desestima la sol·licitud que ha fet la persona per accedir a un servei. Una vegada que hi ha disponibilitat de plaça al servei sol·licitat, es realitza la derivació del cas.

– Sol·licituds per accedir al servei d'acompanyament per a persones amb diagnòstic de salut mental i necessitat de suport extens, i al servei d'acompanyament per a persones amb diagnòstic de salut mental vinculat a addiccions. Ambdós serveis presten atenció a persones amb problemes de salut mental i altres circumstàncies psicosocials afegides.

  - Un total de 300 persones han presentat sol·licitud del servei d'acompanyament vinculat a addiccions.

– Els serveis ocupacionals són serveis d'atenció diürna que donen suport a les persones amb discapacitat per salut mental que necessiten organització, supervisió i assistència en la realització de les activitats de la vida diària, i també suport en el procés d'adquisició i desenvolupament d'habilitats bàsiques i adaptatives personals, socials i prelaborals, perquè puguin assolir, dins les possibilitats de cada usuari, la màxima integració sociolaboral.

  - El total de persones ateses en els serveis ocupacionals per entitats concertades el 2020 ha estat de 405.

– El servei de suport a l'habitatge és un servei que ofereix orientació i suport a les persones amb discapacitat associada a un diagnòstic de salut mental greu i amb necessitat de suport, que viuen soles o en parella o que conviuen amb altres persones amb discapacitat, dependència o problemes greus de salut.

- L'any 2020, un total de 200 persones han estat ateses en aquest servei.

– L'habitatge supervisat s'entén com un servei substitutiu de la llar pròpia o familiar. S'organitza en habitatges ordinaris que constitueixen el domicili habitual de les persones que els habiten, i hi conviuen persones amb discapacitat associada a un diagnòstic de salut mental que necessiten supervisió i suport en les activitats bàsiques de la vida diària, així com en la comunicació, les relacions, l'autodirecció i l'ús dels recursos de la comunitat.

  - Un total de 12 persones han estat ateses a l'habitatge supervisat. Llavors, 53 persones han sol·licitat aquest servei l'any 2020.

El 2020 no s'ha produït cap increment de places noves concertades a la xarxa de serveis socials per a persones amb problemes de salut mental i es manté el mateix nombre de places de l'any anterior, si bé s'han iniciat els tràmits administratius per a la concertació de 18 noves places d'habitatge supervisat a Palma per a l'any 2021.

6.3. Necessitats d'atenció prioritària per manca d'integració social

6.3.1. Integració social de persones immigrants

En matèria d'immigració, l'objectiu general és facilitar la integració i la convivència intercultural de les persones immigrants que han arribat a la comunitat de les Illes Balears en bé de l'interès general.

Al llarg de l'any 2020 s'han desenvolupat tasques adreçades a informar i orientar sobre qüestions derivades de la normativa d'estrangeria i a garantir l'accés de la població immigrada als serveis públics i socials existents en igualtat de condicions que la població autòctona, mitjançant la xarxa d'oficines d'informació i orientació a la immigració (OFIM).

Les OFIM són recursos específics especialitzats que actuen com a oficines assessores d'immigrants en situacions d'irregularitat o d'inseguretat jurídica per a informació sobre tràmits d'estrangeria. També s'hi inclouen tasques d'acollida, mediació i traducció, informació sobre la xarxa de recursos normalitzats i serveis d'assistència social del territori on es troben, i, en definitiva, assessorament per a la inserció dels immigrants i evitació de situacions d'exclusió social. Són un instrument fonamental en la política en matèria d'integració de la població immigrada de les Illes Balears.

La disminució dels fluxos migratoris dels darrers anys i la necessitat d'ajustament de la despesa pública han fet necessari el redimensionament de la xarxa d'aquestes oficines d'informació i atenció als immigrants.

Un resultat ha estat l'adaptació de l'estructura de les OFIM al nou escenari migratori, amb menys arribades d'immigrants i, al mateix temps, un augment de la problemàtica per a les famílies ja instal·lades a les Illes Balears, que han estat i són víctimes de la crisi econòmica que afecta tota la població i, per tant, de l'atur laboral.

Per a Mallorca, des de l'1 de gener de 2020 fins al 31 de desembre de 2020, la Creu Roja Espanyola a les Illes Balears ha executat un contracte del servei de gestió de les OFIM, l'import del qual ha pujat als 250.825 euros. La seu principal del servei és a Palma, però el servei es presta amb caràcter itinerant per diversos municipis de l'illa (Manacor, Inca i Calvià) per adaptar-se a la demanda real de les persones usuàries.

Per cobrir el servei d'OFIM a l'illa de Menorca, l'any 2020 s'ha tramitat un expedient d'addenda al conveni de col·laboració signat el 2017 entre el Govern de les Illes Balears i el Consell Insular de Menorca, segons el qual es cofinança el servei. Així, la Conselleria d'Afers Socials i Esports i el Consell Insular de Menorca aporten, cada una de les administracions, 56.000 euros. Per tant, l'import global anual per a l'OFIM de Menorca ha estat de 112.000 euros.

A Eivissa, el servei d'OFIM es va prestar amb mitjans propis fins al 14 d'octubre de 2019. A partir d'aquesta data la gestió es va adjudicar a l'entitat Estudi 6 Gestió Socioeducativa, SL, que es va prorrogar fins al 16 de març de 2020. Aquell dia el contracte va passar a mans de la Creu Roja Espanyola a les Illes Balears, per un import màxim de 43.493,9 euros, IVA exempt. El termini d'execució de l'objecte del nou contracte és de dotze mesos, és a dir, fins al 22 de març de 2021.

A Formentera, mitjançant la subvenció atorgada en el marc de la convocatòria de subvencions (Servei de Planificació), es manté el punt d'atenció a l'immigrant, que presta servei a la població resident a l'illa.

Les persones usuàries ateses per primera vegada l'any 2020 han estat: 3.683 a Palma, 424 a Inca, 489 a Manacor, 69 a Calvià, 250 a Eivissa i 580 a Menorca.

6.3.2. Programes i actuacions de justícia juvenil

L'objectiu principal és executar els procediments i protocols establerts per al compliment de les mesures que han imposat als menors i als joves els jutjats de menors de les Illes Balears, en virtut del que disposa la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, i el reglament que la desenvolupa (RD 1774/2004). Això és: internament en règim tancat, semiobert, obert, internament terapèutic i permanència de cap de setmana en centre.

L'esmentada llei estableix els 14 anys com a edat mínima per exigir responsabilitat per la comissió de fets tipificats al Codi penal o a les lleis penals especials. Així, l'edat mínima de la població destinatària és de 14 anys. Tenint en compte que els 18 anys és l'edat màxima a la comissió d'un delicte per a l'aplicació d'aquesta normativa, la població es pot situar en edats superiors als 20 anys durant el compliment de les mesures.

El 2020 es va aprovar el Decret 21/2020, de 2 d'agost, pel qual s'estableixen les competències i l'estructura orgànica bàsica de les conselleries de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Aquesta norma ha estat rectificada pel Decret 22/2020, de 19 d'agost, i modificat pel Decret 36/2020, de 20 de desembre, que

estableix que la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports és l'entitat pública competent per a l'aplicació de mesures de justícia juvenil, mitjançant la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies (DGIJF).

El Servei d'Execució de Mesures de Justícia Juvenil de la DGIJF aplica els continguts de les resolucions judicials o extrajudicials, notificades a l'entitat pública per a la seva immediata execució, a través de dues seccions:

1. La Secció d'execució de mesures privatives de llibertat. Li correspon l'aplicació i l'execució de les mesures següents: Internament en règim tancat; internament en règim semiobert; internament en règim obert; internament terapèutic; permanència de cap de setmana a centre o domicili.

   La secció executa aquestes mesures mitjançant la Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel (FISE). El repartiment de competències és com segueix:

   – La DGIJF, en qualitat d'entitat pública, executa les potestats administratives i d'inspecció, inherents a l'execució de les mesures privatives de llibertat, a través de la cap de secció i la coordinadora dels centres socioeducatius de justícia juvenil.

   – La FISE gestiona la Xarxa de Centres Socioeducatius de Justícia Juvenil del GOIB i realitza la resta d'actuacions derivades de l'execució de les mesures privatives de llibertat que li han estat encomanades.

   La referida xarxa disposa d'un total de 86 places públiques i 4 places concertades amb la Fundació Projecte Jove, amb la següent distribució per centres socioeducatius: 56 al CS Es Pinaret (masculí); 15 al CS Es Fusteret (femení); 15 al CS Es Mussol (ambdós sexes), i 4 al Projecte Jove (ambdós sexes). L'any 2020 ha finalitzat la creació de 32 noves places d'Es Pinaret i s'ha tramitat la documentació de la reforma per a la creació de noves aules i tallers. També s'ha treballat en la planificació de la reforma del centre de menors d'Es Fusteret (els treballs continuaran al llarg del 2021).

2. La Secció de Justícia Juvenil No Privativa de Llibertat té assignada l'execució de les mesures judicials següents: tractament ambulatori; assistència a centre de dia; llibertat vigilada; convivència amb grup educatiu; prestacions en benefici de la comunitat; realització de tasques socioeducatives, i també les mediacions extrajudicials de conciliació i reparació del dany.

Les mesures privatives de llibertat desenvolupades per la FISE s'apliquen dins els següents centres socioeducatius de justícia juvenil: Es Pinaret, Es Fusteret i Es Mussol. Així, en funció del perfil i grau de restricció, els menors/joves són internats en un dels centres esmentats o en un altre. La població destinatària està formada per menors i joves de totes les Illes Balears que han estat sentenciats per un jutjat de menors o bé quan aquest n'ha decretat l'ingrés cautelar per efectuar el compliment d'una mesura d'internament. La normativa desenvolupada durant l'any 2020 quant als projectes educatius (PEC) a aquests centres són:

– Resolució de la directora d'Infància, Joventut i Famílies de 10 d'agost de 2020, per la qual s'aprova el projecte educatiu del centre socioeducatiu Es Pinaret.

– Resolució de la directora d'Infància, Joventut i Famílies de 10 d'agost de 2020, per la qual s'aprova el projecte educatiu del centre socioeducatiu Es Mussol.

– Resolució de la directora d'Infància, Joventut i Famílies de 10 d'agost de 2020, per la qual s'aprova el projecte educatiu del centre socioeducatiu Es Fusteret.

També el 2020, la DGIJF i la FISE varen iniciar de manera conjunta la tasca de:

– Protocol·litzar els processos, intervencions i actuacions que els professionals d'ambdues institucions realitzen amb cada menor/jove.

– Crear els espais de coordinació adients per a la correcta aplicació dels protocols que s'estableixin amb la finalitat d'assegurar una intervenció integral conjunta, sense fissures, amb tots els menors/joves atesos.

A conseqüència, al llarg de l'any 2020 s'elaboraren 14 protocols/procediments des d'una perspectiva global/conjunta de l'expedient d'execució de les mesures imposades a cada menor i de l'evolució del compliment d'aquestes. Això, sens dubte, propiciarà intervencions més eficients que incrementaran el grau de satisfacció dels equips professionals i dels menors/joves atesos.

La DGIJF, durant l'any 2020, va prendre mesures per millorar la coordinació tècnica i administrativa dels equips de medi obert d'Eivissa i Formentera i Menorca. Al llarg de l'any s'han vist reforçats els recursos d'ambdues àrees per aplicar i executar les mesures imposades als menors/joves infractors que hi resideixen.

Per la seva banda, la Conselleria d'Afers Socials i Esports, amb la finalitat de potenciar al màxim un bon procés d'integració social dels menors que compleixen mesures de justícia juvenil no privatives de llibertat dins el seu entorn natural i habitual, té subscrits convenis amb la major part de corporacions locals (ajuntaments i/o mancomunitats) de les Illes Balears i amb un important nombre d'entitats privades sense ànim de lucre, que conformen la Cartera d'entitats i recursos que col·laboren en el procés d'execució de les mesures de justícia juvenil, en medi obert.

Quant als programes de prevenció de la delinqüència juvenil i d'inserció social, l'any 2020 i des del servei d'execució de mesures de justícia juvenil, s'han derivat al Programa d'Autonomia Personal (PAP), que gestiona el Servei de Famílies, els joves infractors que són potencials candidats del programa donada la seva situació sociofamiliar i el requisit d'haver complert determinades mesures de justícia juvenil que són requisit per accedir-hi.

El Programa Alter és un programa d'intervenció socioeducativa adreçat a joves d'entre 14 i 16, residents a les Illes Balears. El seu objectiu és, d'acord amb les expectatives i capacitats dels menors, afavorir la seva inserció al centre escolar i/o en la

societat, ajudant-los en la seva capacitació i transició cap a la vida adulta. També té l'encàrrec de guiar-los cap a la recerca de feina en els casos dels majors de 16 anys que rebutgen la formació acadèmica.

L'any 2020, el Programa Alter va comptar amb els participants següent:

- Quant a alumnes, un total de 301: 233 a Mallorca, 28 a Menorca, 37 a Eivissa, 3 a Formentera. La distribució dels alumnes per sexe va ser la següent: 205 de sexe masculí i 96 de sexe femení, de les edats següents: de 14 anys, 91; de 15 anys, 168; de 16 anys, 42.

- Quant als educadors, el programa va tenir assignats un total de 48 educadors contractats pels ajuntaments dels municipis adherits al programa amb la següent distribució territorial: Mallorca, 35; Menorca, 7; Eivissa, 5; Formentera, 1.

- Quant a les empreses col·laboradores, durant aquest any el programa ha tingut a la seva disposició un total de 297 empreses col·laboradores amb la següent distribució territorial: Mallorca, 248; Menorca, 17; Eivissa, 28; Formentera, 4.

Com a altres programes i activitats, el nivell de participació ha estat determinat per la situació epidemiològica generalitzada des de març de 2020. No obstant això, s'ha pogut continuar amb la difusió del programa entre les empreses de les Illes Balears per fomentar la seva participació i l'adhesió com a element clau per a la inserció sociolaboral, gràcies a la feina en xarxa establerta entre totes les institucions implicades. L'any 2020 es va arribar a la contractació d'un total d'11 menors/joves a diferents empreses col·laboradores.

Igualment, s'han dut a terme contactes amb el SOIB perquè els alumnes del Programa Alter puguin tenir un millor accés als programes de garantia juvenil.

D'una altra banda, el programa Atura't s'especialitza en l'avaluació i tractament terapèutic de menors i joves infractors que compleixen mesures judicials i que presenten conductes d'abús sexual. Aquest programa tracta de donar resposta a les necessitats d'intervenció d'aquests adolescents per reduir el nombre de víctimes d'agressions sexuals.

El protocol d'actuació en casos d'abús sexual (ASI) i explotació sexual (ESI) sorgeix amb l'objectiu de concretar les mesures previstes al Protocol marc interdisciplinari d'actuacions en casos de maltractament infantil a les Illes Balears (en vigor des de 2010) als casos d'ASI i ESI i incorporar les modificacions necessàries derivades dels canvis legislatius que s'han produït des de 2007. Una d'aquestes modificacions afecta el Programa Atura't, que amplia la seva atenció als menors de 14 anys —inimputables judicialment— que presenten comportaments sexuals abusius i no tenen mesura de protecció.

L'any 2020 s'han atès 45 menors i joves. La intervenció s'ha basat en sessions terapèutiques individuals d'una hora de durada amb freqüència setmanal i sessions familiars periòdiques. L'any 2020, per motiu de la declaració de l'estat d'alarma i les

restriccions imposades per les autoritats sanitàries, no s'han pogut fer intervencions grupals. Aleshores, han continuat les sessions amb els menors de manera telemàtica durant els mesos de confinament, excepte en cinc casos, en què es va comunicar la interrupció de la intervenció i es va sol·licitar la interrupció de la mesura degut a les dificultats per atendre aquests casos telemàticament. S'han fet 566 sessions individuals i 42 sessions familiars.

Referent a casos tancats al llarg de l'any 2020, s'han registrat 24 casos per les raons següents:

- 11 per alta terapèutica.
- 4 per finalització de mesures.
- 2 per abandonament del programa.
- 3 per falta d'avenços i implicació en el tractament.
- 1 per trasllat a centre penitenciari.
- 3 per no adequació al programa.

Finalment, durant l'any 2020 s'han continuat recollint dades d'interès per a l'estudi de les principals variables que poden influir en la reducció del risc de reincidència.

Es va participar en la XII edició del Congrés Internacional de Psicologia Jurídica i Forense, convidats per la Societat Espanyola del Congrés de Psicologia Jurídica i Forense, on es va presentar el programa i es va exposar el model d'intervenció amb els adolescents i les seves famílies. Aquest congrés es va celebrar dels dies 13 a 15 de febrer de 2020 a Madrid.

A més, es va rebre la invitació de PrevenSI (plataforma especialitzada per la prevenció de l'abús sexual infantil de l'Institut de Psicologia Forense, l'Institut INTRESS i la Fundació IRES) per participar en la formació dels professionals del Servei d'Atenció a Homes per la promoció de relacions no violentes (SAH), gestionat per Fundació IreS, del Departament d'Atenció i Acollida per Violència Masclista de l'Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta formació en línia es va celebrar els dies 10 i 18 de desembre de 2020, amb una participació del Programa Atura't de 3 hores centrada en les bases de la intervenció i el tractament d'agressors sexuals.

6.3.3. La política d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració

La normativa de referència de la política d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració es consolida amb l'aprovació del Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a joves que han estat sotmesos a mesures de justícia juvenil. Aquest decret està afectat pel Decret 41/2019, de 24 de maig, de modificació del Decret 52/2016, de 5 d'agost, de la renda per a persones en procés d'autonomia personal que han estat sotmeses a mesures administratives de protecció de menors, i del Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a jo-

ves que han estat sotmesos a mesures de justícia juvenil.

El pla estratègic d'emancipació per a joves amb mesura administrativa de protecció o justícia atorga un marc de referència a les actuacions dutes a terme des de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies, com són:

– Tramitar les sol·licituds de renda d'emancipació per a joves de justícia juvenil (vegeu el gràfic III-6.1).

– Dur a terme el seguiment dels joves amb renda d'emancipació i reforçar els protocols de coordinació, seguiment i avaluació necessaris amb les entitats que treballen l'emancipació.

– Fer el seguiment dels joves amb mesura de justícia, amb renda d'emancipació i desenvolupar els protocols de coordinació, seguiment i avaluació necessaris.

– Realitzar el seguiment dels concerts d'habitatge i acompanyament.

– Gestionar i supervisar els recursos d'habitatge per a justícia juvenil.

L'objectiu general d'aquest pla és facilitar la inclusió i la participació social del col·lectiu jove definit en si mateix, mitjançant el suport, l'acompanyament i l'orientació en el procés cap a la seva autonomia, maduració personal i professional.

El I Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb Mesura Administrativa ha tingut una vigència de 2016-2020. Mitjançant el I Pla Estratègic 2016-2020, es creà la Xarxa Pública de Serveis d'Emancipació de la Conselleria d'Afers Socials i Esports. Aquesta xarxa ha permès donar suport al procés integral de joves de 18 a 25 anys en procés d'autonomia personal que han estat objecte d'una mesura de protecció o d'una mesura de justícia juvenil, a través dels serveis de renda, habitatge i acompanyament.

Per possibilitar els objectius d'inclusió i participació social dels joves, el contingut del pla inclou:

– Renda d'emancipació: adreçada a proporcionar una prestació econòmica mensual per a persones joves en procés d'autonomia personal.

– Servei d'habitatge: allotjament temporal adreçat a joves amb dificultats d'accés a un habitatge a causa de la seva situació sociofamiliar o socioeconòmica i a qui cal prestar un suport i una intervenció socioeducativa per arribar a aconseguir la plena emancipació.

– Servei d'acompanyament: acompanyament socioeducatiu amb la finalitat de donar suport al seu procés d'autonomia personal vers la seva i participació social per als joves.

Durant el 2020 s'ha treballat en l'avaluació del I Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb Mesura Administrativa i l'elaboració del segon pla estratègic per als anys 2021-2025.

A grans trets, com a resultats de l'avaluació[3] del primer pla, podem dir:

– En relació amb l'objectiu 1 del pla, de promoure accions específiques de formació i inserció laboral per a joves en procés d'autonomia personal, cal esmentar, en primer lloc, l'impuls que suposà el SOIB Jove per atendre les especificitats dels joves tant en procés de formació com en procés d'inserció laboral.

– En relació amb l'objectiu 2, de garantir una prestació social de tipus econòmic, s'ha fet el desplegament normatiu que es pot consultar als enllaços següents:

  • Normativa infància, joventut i famílies.

  • Normativa planificació, equipaments i formació.

– Per donar compliment a l'objectiu 3, de disposar d'habitatges per a l'autonomia personal, es va crear la xarxa d'habitatges d'emancipació a través del Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a joves que han estat sotmesos a mesures de justícia juvenil.

Cal assenyalar que la prestació d'acompanyament s'inclou dins la prestació d'habitatge, encara que també s'ofereix als usuaris que no estan dins el servei d'habitatge (vegeu el gràfic III-6.2).

3. Conselleria d'Afers Socials i Esports (GOIB) (2021). *Il Pla Estratègic d'autonomia personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears 2021-2025*.

6.3.4. Altres actuacions

6.3.4.1. Punts de trobada familiar de les Illes Balears (PTF-IB)

Els punts de trobada familiar (PTF) es distribueixen per centres educatius, d'acord amb els jutjats, per facilitar la comunicació entre pares i fills en situacions de dificultats per ruptura o separació familiar.

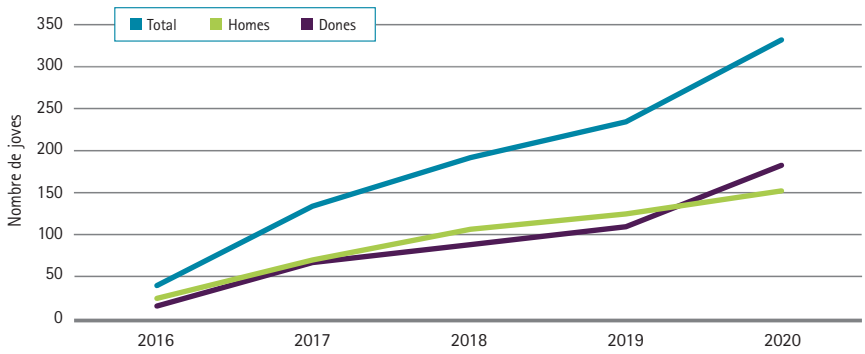
Ha tingut especial rellevància l'impuls de la comissió de seguiment de punts de trobada recollida a la resolució de la consellera d'Afers Socials i Esports de 23 d'octubre de 2019, per la qual es modifiquen la composició i la regulació de la comissió tècnica de seguiment dels punts de trobada familiar per derivació judicial. Durant el 2020 s'han atès 436 persones.

Al llarg de 2020 s'han dut a terme diferents actuacions per reforçar la intervenció psicoeducativa al servei.

Les intervencions terapèutiques en interferències parentals són intervencions específiques per a les situacions familiars en què es detecten interferències familiars. Aquesta intervenció permet tractar de manera més intensiva i específica aquestes famílies per millorar les seves pautes relacionals.

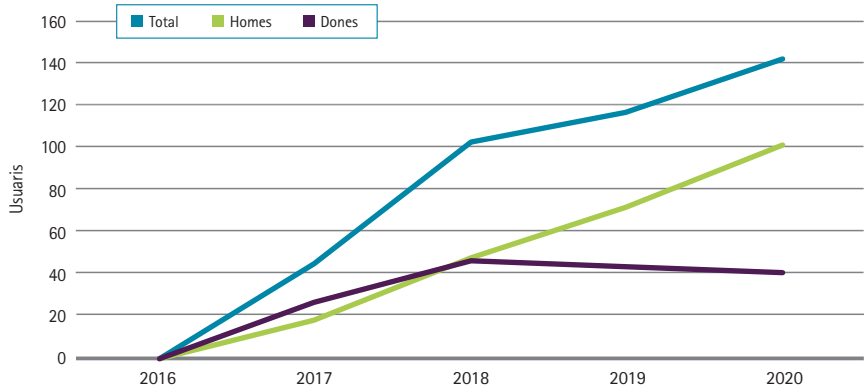
S'han posat en marxa tallers grupals per a pares i mares per millorar les competències familiars i aprendre habilitats de resolució de conflictes amb la finalitat de millorar l'eficàcia de les intervencions.

Gràfic III-6.1.
Persones joves amb renda (2016-2020)

Font: Memòria anual IMAS (2020), Consell de Mallorca

Gràfic III-6.2.
Usuaris del servei d'habitatge (2016-2020)

Font: Memòria anual IMAS (2020), Consell de Mallorca

6.3.4.2. Programa de la figura professional tècnic en intervenció sociocomunitària (TISOC)

La Conselleria d'Afers Socials i Esports ha cofinançat el darrer període del projecte d'inversió TISOC mitjançant la figura professional de l'educador social als centres educatius de secundària de les Illes Balears.

El 31 d'agost de 2020, la Conselleria d'Afers Socials i Esports, juntament amb la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca, posen fi al conveni de col·laboració

subscrit entre ambdues conselleries que ha permès la contractació fins a arribar a un total de 26 professionals d'educació social, el darrer any 2020. Aquest projecte ha tingut una durada de 4 anys (2017-2020), amb valoracions molt positives des de diferents àmbits: comunitat educativa (pares, mares, alumnat, professorat), professionals dels serveis socials, sanitari (centres de salut) i entitats del tercer sector. Per aquest motiu, des de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca manifesten que hi ha perspectives de continuïtat amb vista al curs escolar 2020/2021 quant a la inclusió de la figura professional d'educador social als instituts d'educació secundària de les Illes Balears.

6.3.4.3. Projectes de desenvolupament del poble gitano

Dins d'aquest grup de necessitats es poden incloure les accions vinculades a la gestió i el seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per dur a terme projectes de desenvolupament del poble gitano.

Les seves principals dificultats socials tenen a veure amb l'actuació econòmica i la inserció social, la quantitat de població que està en situació de pobresa, la inserció escolar, la promoció social de la dona i l'accés a l'habitatge.

El projecte atén un col·lectiu de prop de 500 persones de totes les edats, d'ètnia gitana, que viuen al nucli urbà de Palma, en un total de 150 famílies. L'Estratègia nacional per a la inclusió social de la població gitana a Espanya 2012-2020, tot i que no disposa de dades exactes, xifra la població gitana en aproximadament 750.000 persones (entre 800.000 i 1.000.000 de persones, segons l'estudi de FOESSA).

6.3.4.4. Atenció social a persones implicades en un procediment judicial

El Servei d'atenció social a persones implicades en un procediment judicial és un servei d'atenció a les persones amb problemàtica judicial i té com a objectiu principal facilitar la compatibilitat de l'Administració de justícia amb un procés d'habilitació personal i sociofamiliar.

– L'entitat concertada ha estat la Fundación Instituto de Reinserción Social (IRES), amb qui s'ha fet una formalització per a l'any 2020, amb un import total de 225.274,4 euros.

– Els usuaris del servei el 2020 han estat 1.152 persones a les Balears. Per partit judicial, corresponen a Palma un 27 % dels casos, a Inca un 16 %, a Manacor un 8 %, un 17 % a Maó, un 5 % a Ciutadella i un 27 % a Eivissa.

Per gènere, el 60 % són homes, i el 40 %, dones.

Aquest servei està regulat pel Decret 9/2020, de 7 de febrer, de principis generals, pel qual s'estableixen els criteris d'autorització i acreditació del servei d'atenció social a persones implicades en un procediment judicial. Es determinen les condicions generals, funcionals i materials, els recursos humans i perfils professionals, així com es relacionen els drets de les persones beneficiàries.

6.4. Necessitats d'atenció prioritària per mancances materials i de recursos socials

6.4.1. Finançament de programes socials en resposta a la crisi de la covid

La irrupció de la pandèmia al territori espanyol i, en especial, a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha provocat des del mes de març un greu impacte en l'economia, amb una situació pràcticament de paràlisi.

La prestació social covid-19 és un ajut econòmic dinerari corresponent als mesos d'abril i maig, adreçat a persones afectades per la crisi sanitària de la covid-19 i que, per la seva situació administrativa, no han pogut accedir a cap altra ajuda (RESOGA, ERTO, prestació per desocupació, etc.) ni prestació pública. S'han concedit 2.377 ajuts que han permès accedir a 4.385 beneficiaris.

S'han atorgat subvencions a entitats del tercer sector d'acció social per a la cobertura de necessitats bàsiques. L'objecte dels projectes presentats és finançar l'adquisició d'aliments i productes de primera necessitat per al seu repartiment entre famílies de les Illes Balears en situació de precarietat econòmica provocada o agreujada per la crisi econòmica generada per la covid-19. L'import total de les deu subvencions ha estat de 2.749.438,8 euros.

Hi ha hagut dues subvencions lliurades a dos grans bancs d'aliments com són Creu Roja Balears: ajudes bàsiques, aliments i productes d'higiene crisi covid-19, per import de 170.000 euros, i la Fundació Banc d'Aliments: aliments covid-19, per import de 130.000 euros.

6.4.2. Prestacions no contributives (PNC)

Les pensions no contributives són uns ingressos econòmics mensuals que l'Estat garanteix a les persones que no tenen prou recursos per a la seva subsistència i no poden acollir-se —per manca de cotització a la Seguretat Social— a les pensions contributives.

Les persones beneficiàries de PNC han de complir els requisits següents:

– Viuen dins del territori espanyol, són residents o ciutadans legals.

– No tenen cap pensió contributiva en el moment de sol·licitar l'ajuda, bé sigui per no haver cotitzat mai o per no tenir el temps necessari per accedir a alguna pensió.

– No disposen de prou ingressos i ho poden demostrar o es pot comprovar.

Aquestes pensions s'aporten per jubilació per a adults majors de 65 anys; per invalidesa a persones que demostren que la seva minusvalidesa és almenys del 65 %, i perfil a càrrec de menor de 18 anys o afectat per alguna discapacitat del 65 % o més. El Govern gestiona aquesta pres-

tació d'acord amb el Govern de l'Estat, mitjançant un conveni entre l'Imserso i el Govern, a la gestió de les pensions no contributives de la Seguretat Social.

– Les persones beneficiàries, fins al 31 de desembre de 2020, són 7.688:
  - 4.117 pensionistes no contributius de jubilació.
  - 3.571 pensionistes no contributius d'invalidesa.

6.4.3. Complement de lloguer

És un complement establert per a les persones titulars de pensions no contributives de jubilació i invalidesa de la Seguretat Social que resideixen a un habitatge en règim de lloguer i dur a terme el seguiment i control de la convocatòria de lloguers.

Es tracta d'un complement de pensió adreçat a les persones pensionistes, en la modalitat no contributiva, que acreditin que no tenen un habitatge en propietat i que tenen com a residència habitual un habitatge llogat a propietaris amb els quals no tenen relació de parentiu fins al tercer grau.

L'any 2020 han estat 740 persones beneficiàries de la prestació amb una quantia total de 388.500,0 euros.

6.4.4. Ajuda econòmica de caràcter social

Es tracta d'un ajut econòmic de caràcter social, complementari de les pensions no contributives. Les persones amb dret a beneficiar-se d'aquesta ajuda autonòmica continuaran sent els que cobrin pensions no contributives, tots amb baixos recursos econòmics. Aquesta prestació no té la consideració de subvenció, atès que es configura com una prestació autonòmica complementària d'altres prestacions. Els beneficiaris la cobren mitjançant un ingrés bancari directe en els seus comptes.

L'any 2020 s'han gestionat 309 sol·licituds, així com ho estableix el Decret 42/2016, pel qual es crea l'ajut econòmic de caràcter social. S'han resolt favorablement 196 expedients per sol·licitud, amb un compromís de crèdit de 34.300,0 euros.

6.4.5. Renda social garantida (RSG)

El 13 d'abril de 2016 s'aprova la Llei 5/2016, de renda social garantida, que va entrar en vigor el 16 de maig de 2016. La Llei es configura com un dret subjectiu adreçat a situacions de vulnerabilitat econòmica. Des de l'entrada en vigor, se n'han ampliat els supòsits de cobertura.

La renda social garantida (o RESOGA) és una prestació econòmica periòdica finalista adreçada a cobrir les despeses bàsiques de les persones, famílies o altres nuclis de convivència que es trobin en situació de pobresa. La percepció de la renda no implica la participació en programes o activitats, però sí que obliga al compliment dels deures d'aliments, prevists a l'article 142 i següents del Codi civil.

Es tracta d'una renda garantida, un dret reconegut per a qualsevol persona amb tres anys de residència a les Illes i dificul-

tats econòmiques acreditades. Aquest matís de reconeixement de dret i de no vinculació a un pressupost variable configura la garantia de percebre, sense límit de temps, mentre es mantenguin les condicions de necessitat.

L'any 2020 ha estat un any especial per motiu de la covid-19. La pandèmia generalitzada ha suposat, en matèria de renda social garantida, una nova regulació de la prestació. Així, aprovat per l'Estat l'ingrés mínim vital i, sobre la base de l'experiència de la Llei 5/2016, el 12 de juny de 2020 s'aprovà el Decret llei 10/2020, de prestacions socials de les Illes Balears, que regula, en el títol II, la renda social garantida, i deroga, en la disposició transitòria única, la Llei 5/2016. No obstant la derogació de la Llei 5/2016, existeix un període de convivència entre ambdues regulacions, ja que el traspàs de renda social garantida es farà d'acord amb la disposició transitòria tercera del Decret llei 10/2020. És a dir, una vegada les persones interessades tenguin la resolució denegatòria de l'ingrés mínim vital i prèvia comprovació del compliment dels requisits del Decret llei 10/2020.

Respecte al col·lectiu beneficiari, la norma continua com una eina de protecció per a les persones en situació de vulnerabilitat econòmica. La modificació més substancial es produeix quant a les persones que la poden demanar, ja que s'amplia a totes les persones majors de 23 anys (18 en el cas que tenguin menors o incapacitats a càrrec) que acompleixin els requisits establerts a l'article 20.

Quant als titulars de la prestació, el mes de desembre de 2020 hi havia 7.823 titulars en nòmina respecte a la regulació de la Llei 5/2016 i 65 respecte a la del Decret llei 10/2020.

D'altra banda, durant l'estat d'alarma es va tramitar, als mesos d'abril i maig de 2020, una renda social excepcional i específica amb finançament de l'Estat. Es concediren 6.301 ajudes per un import total de 6.349.061,8 euros, dels quals 6.352.827 euros es finançaren a través del fons finalista de l'Estat.

6.4.6. Complement de rendes de les Illes Balears a les pensions no contributives (PNC)

Es tracta d'una prestació social de caràcter econòmic que té per objecte adequar la pensió no contributiva del sistema de Seguretat Social al nivell de vida de les Illes Balears relacionada amb la Llei 10/2020, de 12 de juny, de prestacions socials de caràcter econòmic.

Està destinada a les persones titulars de la pensió no contributiva (PNC).

Es tramita des dels serveis tècnics de l'administració autonòmica, la Conselleria d'Afers Socials i Esports (Servei de Prestacions Socials).

Quant a l'import i durada de la renda, el complement de les pensions no contributives es calcula afegint un màxim del 24,9 %, en funció dels ingressos declarats, a la quantia resultant de la pensió.

L'any 2020 el pressupost destinat a aquest complement ha estat de 388.500,0 euros,

arribant a un total de 740 persones beneficiàries.

6.4.7. Ajudes econòmiques urgents de suport familiar i suport als processos d'inserció

Els ajuts d'urgència social són prestacions social de caràcter econòmic del sistema públic de Serveis Socials acotats per concepte i temporalment. Estan relacionades amb l'article 79*c* de la Llei 10/2020, de 12 de juny, de prestacions socials de caràcter econòmic.

Tenen per finalitat resoldre situacions que requereixen urgència en el suport econòmic que afecten persones o unitats de convivència que, per situacions sobrevingudes, despeses imprevistes, dèficit temporal d'ingressos econòmics, emergències, suport familiar o processos d'inserció social, donen lloc a una situació de necessitat d'accés a recursos de primera necessitat. Entren dins aquesta categoria les ajudes de suport familiar i reforç dels processos d'inserció social.

6.5. Prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals

Les prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals queden recollides a la Cartera de serveis socials. Aquest instrument determina el conjunt de prestacions del sistema públic de serveis socials i garanteix, com a mínim, que es prestin a tot el territori de les Illes Balears i que siguin exigibles com a dret subjectiu en el cas que es tracti de prestacions garantides.

Aquestes prestacions es materialitzen, per una banda, a través de la gestió i el seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per al desenvolupament de les prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals i, per una altra, a través dels convenis següents[4]:

– Conveni de col·laboració entre la Conselleria d'Afers Socials i Esports i els consells insulars per al finançament dels serveis socials comunitaris bàsics per als anys 2020-2021.

El Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics per a l'any 2020 inclou com a acció complementària el SAD social/família, un programa específic per garantir el dret bàsic d'alimentació, oci i cultura de menors durant les vacances escolars i la conciliació de la vida familiar i laboral.

El 30 d'octubre de 2019, la Conferència Sectorial de Serveis Socials de les Illes Balears va aprovar el pla de finançament plurienal amb l'objectiu, entre d'altres, de garantir l'estabilitat dels equips de professionals de les unitats de treball socials (UTS). El pla conté els imports de distribució per a l'any 2020 i 2021. El crèdit per al desenvo-

4. Convenis Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2020-2021 (2021). *Documents i guies per a la presentació i avaluació dels programes dels serveis socials comunitaris bàsics 2020-2021*. http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=3630317&coduo=3832035&lang=ca.

lupament dels serveis socials comunitaris bàsics per a l'any 2020 és d'11.547.564,5 euros.

– Conveni de col·laboració entre la Conselleria d'Afers Socials i Esports i els consells insulars per al finançament dels serveis socials comunitaris bàsics per als anys 2020 i 2021 en concepte de mesures urgents extraordinàries per fer front a l'impacte econòmic i social de la covid-19.

El Ple del Consell Territorial celebrat el dia 20 de març de 2020 va aprovar un fons social extraordinari destinat exclusivament a les conseqüències socials de la covid-19. El crèdit que s'aprova per distribuir a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears és de 7.453.028,0 euros, dels quals 2.031.215,8 euros es distribueixen entre consells insulars i ajuntaments mitjançant conveni.

En data de 31 de març de 2020, en sessió extraordinària de la Conferència Sectorial de Serveis Socials de les Illes Balears, s'aproven els criteris i la distribució del fons social extraordinari destinat exclusivament a les conseqüències socials de la covid-19. Per calcular la distribució de l'import que correspon a cada illa, es van adoptar uns criteris molts semblants als adoptats per l'Estat en l'article 2 del RDL 8/2020, d'acord amb les variables següents:

- Població (pondera el 90 %).
- Població dependent major de 65 (pondera el 5 %).
- Població menor de 16 anys (pondera el 5 %).
- Import mínim garantit de 3.000 euros a cada municipi.
- Al Consell Insular de Formentera se li garanteix un import de 20.000 euros.

En data de 24 de novembre de 2020, la consellera d'Afers Socials i Esports va ordenar l'inici de l'expedient d'addenda de modificació del conveni de col·laboració entre la Conselleria d'Afers Socials i Esports i els consells insulars per al finançament dels serveis socials comunitaris bàsics per als anys 2020 i 2021 en concepte d'ajuts econòmics per fer front a situacions socials extraordinàries derivades de la covid-19 per un import d'1.000.000,0 euros.

6.6. Consell Insular de Mallorca IMAS

6.6.1. Despesa econòmica de l'IMAS

El pressupost de l'IMAS per al 2020, va ser de 213.658.357,5 (vegeu el quadre IIIA-6.1.).

6.6.2. Àrea de gent gran

La xarxa assistencial de l'IMAS en matèria de centres residencials i centres de dia propis i concertats i serveis especialitzats d'atenció gestiona 1.912 places. L'IMAS disposa de 1.702 places residencials, 1.002 a centres propis i 910 a places concertades. També disposa de 210 places a centres de dia.

Els centres estan distribuïts a distints indrets de Mallorca i donen resposta al criteri d'accessibilitat i territorialització de recursos. Estan adaptats a la normativa legal vigent i a la normativa d'accessibilitat.

Centres residencials de gestió pròpia:

Residència Bartomeu Quetgles: 100 places.

Residència Huialfàs, sa Pobla. 48 places.

Residència Bonanova: 382 places.

Residència Llar dels Ancians: 266 places.

Residència Oms/Sant Miquel: 96 places.

Centres de dia de gestió pròpia:

Centre de dia Bartomeu Quetglas de Felanitx: 15 places.

Centre de dia Llar dels Ancians: 20 places.

Centre de dia Reina Sofia: 25 places.

Centre de dia Can Clar, de Llucmajor: 30 places.

Centre de dia Oms/Sant Miquel: 20 places.

El nombre de persones ateses per centre, règim d'estada, grau de dependència i sexe, es poden observar a les taules (vegeu el quadre IIIA-6.2.a. i el quadre IIIA-6.2.b.).

El Programa de Prioritat Social, durant aquest període, ha suspès l'activitat per la situació provocada per la covid-19. El personal ha donat suport a altres recursos de l'àrea.

El programa de gestió del servei d'atenció integral a domicili SAID, que procura atenció especialitzada a domicili, té l'objectiu que l'any 2023 estigui estès per tot Mallorca. L'any 2020 arribà a 17 municipis, i va atendre 168 usuaris, 107 dones i 61 homes. Amb grau de dependència I, es dona atenció a 35 persones; amb grau de dependència II, a 24 persones, i amb grau de dependència III, a 31 persones.

Les llars socioculturals de gent gran varen ser suspeses per la situació provocada per la covid-19. Igualment, el personal ha donat suport a altres recursos de l'àrea.

El programa de memòria i altres reptes quotidians va aconseguir la participació de 1.345 persones majors, totes de la part forana de Mallorca.

El Programa d'Intervenció Psicosocial va atendre 211 persones, 186 dones i 25 homes.

6.6.3. Àrea de persones amb discapacitat

Pel que fa a l'activitat del servei de suport a l'accessibilitat, cal destacar que s'han constituït 96 nous expedients, s'han dut a terme 80 visites, s'han efectuat 30 revisions de plànols i redactat 13 informes. Així mateix, s'han atès 101 consultes.

El servei d'interpretació de la llengua de signes va atendre 204 persones. Es realitzaren 2.684 serveis, 83 d'aquests suspesos, sent la majoria de l'àmbit sanitari (902).

La Xarxa Pública d'Atenció a Persones amb Discapacitat i Drets Socials gestiona 35.100 places i dona atenció a 4.279 persones.

Van ser ateses 707 persones en Serveis d'Atenció Integral i Promoció de l'Autonomia. El Servei d'Habilitació i Teràpia Ocupacional va atendre 18 dones i 20 homes; 1.589 persones passaren per serveis ocupacionals, 896 homes i 693 dones. A centre de dia es van atendre 633 persones, 248 dones i 417 homes. En serveis residencials es donà atenció a 370 persones —162 dones i 230 homes—, mentre que 344 persones varen comptar amb serveis de suport a l'habitatge (165 dones i 179 homes).

El programa Eines-Cuina va comptar amb 19 participants, 10 dones i 9 homes. Es van fer dos cursos de formació.

El programa mixt de formació i ocupació Raixa 2018 va comptar amb 10 participants, dues dones i vuit homes, i una especialitat formativa.

El programa mixt de formació i ocupació Eines-Manteniment d'Edificis va comptar amb cinc participants, tots homes. S'impartí una especialitat formativa pròpia.

El Servei de Promoció, Manteniment i Recuperació de l'Autonomia Funcional per a Persones amb Discapacitat Física Sobrevinguda de Mallorca dona atenció a 194 persones, 83 dones i 111 homes. Es comptà amb dues entitats prestadores de serveis, que oferiren 115 places.

El Servei d'Atenció Integral de Persones amb Discapacitat Física va atendre a 211 persones, 80 dones i 131 homes. Es comptà amb tres entitats prestadores de serveis, que oferiren 175 places contractades.

El Servei d'Atenció Integral de Persones amb Discapacitat Sensorial Auditiva va atendre 285 persones, 148 dones i 137 homes. Es comptà amb una entitat prestadora del servei, amb 190 places concertades amb ASPAS.

El Servei d'Habilitació i Teràpia Ocupacional per a Persones amb Discapacitat Física va atendre 38 persones, 18 dones i 20 homes. Comptaren amb dues entitats prestadores del servei, amb 30 places concertades.

El Servei d'Habitatge Supervisat per a Persones amb Discapacitat Física va donar atenció a 21 persones, 3 dones i 18 homes. Comptà amb una entitat prestadora del servei, amb 18 places concertades amb Aproscom.

El Servei de Centre de Dia per a Persones amb Discapacitat Física va atendre 114 persones, 42 dones i 72 homes. Comptaren amb tres entitats prestadores del servei, que gestionaren 50 places concertades i 3 places de transport adaptat.

El Servei de Funció Tutelar de Persones amb Discapacitat Intel·lectual i/o Trastorn del Desenvolupament va atendre 226 persones, 99 dones i 127 homes. Comptà amb cinc entitats prestadores del servei, que gestionaren 224 places concertades (vegeu el quadre IIIA-6.3).

El Servei de Suport a l'Habitatge per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual i/o Trastorn del Desenvolupament va atendre 219 persones, 107 dones i 112 homes. Comptà amb tres entitats prestadores del servei, amb 208 places concertades.

El Servei Ocupacional per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual i/o Trastorn del Desenvolupament va atendre 1.589 persones, 693 dones i 896 homes. Comptà amb deu entitat prestadores del servei.

Les ajudes econòmiques individuals per a persones amb discapacitat varen rebre 609 sol·licituds.

L'import de la convocatòria va ser de 300.000 euros, dels quals es concediren 280.861 euros.

La convocatòria d'ajudes econòmiques a entitats que duen a terme activitats en matèria de serveis socials va distribuir 280.861 euros entre 23 entitats beneficiàries.

Se subvencionà un projecte de l'Agrupació d'Entitats de Salut Mental per valor de 344.380,7 euros.

6.6.4. Àrea d'Inclusió Social

L'equip de valoració, derivació i seguiment de la Xarxa d'Inserció Social va atendre 284 persones, 74 dones i 210 homes.

El centre d'acollida i inserció social Ca l'Ardiaca va tenir 363 persones acollides, 78 dones i 285 homes.

Al Servei de Primera Acollida es van acollir 367 persones, 108 dones i 259 homes (vegeu el quadre IIIA-6.5).

El Centre d'Acollida i Inserció Social Sa Placeta va atendre 113 persones, 29 dones i 84 homes.

Al Centre d'acollida i inserció social Casa de Família, centre de mitjana exigència, es van atendre 239 persones, 52 dones i 187 homes.

El programa d'acollida i allotjament a la part forana Alberg de Manacor va atendre 52 persones, 13 dones i 39 homes.

Servei d'Atenció i Inserció Social (AIS) va atendre 133 persones, 29 dones i 104 homes.

El Servei Residencial va atendre 101 persones, 23 dones, 78 homes.

El servei Mar 6 va atendre cinc persones, tots homes.

El programa de reinserció social per a població penitenciària i exreclusos va atendre 18 persones, 1 dona i 17 homes.

Els programes Housing First i Housing Led varen atendre 41 persones (8 dones i 33 homes) el primer i 63 persones (31 dones i 32 homes) el segon.

La unitat mòbil d'emergència social va atendre 1.420 persones, 263 dones i 1.157 homes.

El Programa d'Inserció Sociolaboral va atendre 88 persones, 20 dones i 68 homes.

El programa d'ajudes econòmiques a entitats que duen a terme activitats de suport als serveis socials d'atenció primària i activitats de suport per a persones en situació d'exclusió social amb problemes afegits de salut va subvencionar tres projectes de Càritas Diocesana de Mallorca, Creu Roja i Can Gazà,

per valor de 319.836,3 euros, 199.171,4 euros i 57.000 euros, respectivament.

El programa Renda Mínima d'Inserció (RMI) va atendre 1.520 persones titulars —1.084 dones i 436 homes— i 1.782 persones beneficiàries. El 31 de desembre de l'any 2020 hi havia 1.785 persones perceptores i beneficiàries, la qual cosa va suposar l'atenció a 1.520 famílies, amb 1.125 beneficiaris menors d'edat. Durant el mateix any, es reberen i aprovaren 706 noves sol·licituds (un 87,9 % sobre el total de sol·licituds rebudes).

El Programa de Formació i Captació per a la Inserció Sociolaboral de Col·lectius Vulnerables va comptar amb 282 persones participants en els programes formatius, 182 dones i 100 homes. Varen dur a terme pràctiques formatives en empreses externes 78 persones, de les quals 41 eren dones, i 37, homes.

Cal destacar que durant l'any 2020 es varen prestar serveis d'acolliment residencial temporal i suport a persones adultes en situació d'emergència social per covid-19, sensesostre i exclusió social. De març a juny de 2020 s'acolliren 51 persones a Sant Ferran (10 dones i 41 homes) i 48 a Son Pardo (34 dones i 65 homes), i de maig a desembre de 2020 s'acolliren 35 persones a Es Molinar (1 dona i 34 homes), 14 persones a Ruberts (14 homes) i 22 persones a Son Ribes (3 dones i 19 homes).

6.6.5. Atenció a les drogodependències

Pel que fa a la Unitat de Conductes Addictives, es van atendre 1.883 persones (458 dones i 1.425 homes). Varen entrar al programa 421 casos nous; d'aquests, 294 homes i 127 dones (vegeu els quadres IIIA-6.6. Distribució dels casos per tipus d'addicció i fase del tractament, i IIIA-6.7. Situació laboral de les persones usuàries de les UCA).

La secció de suport tècnic municipal va haver de suspendre la seva activitat degut a la situació provocada per la covid-19.

6.6.6. Servei d'Infància i Família

L'àrea responsable de la protecció a la infància de Mallorca ha generat 1.746 expedients actius l'any 2020, dels quals el desembre del mateix any n'hi havia 1.621. Es varen tancar de manera definitiva 132 expedients. Hi ha hagut 127 obertures d'expedients nous de protecció. Al 31 de desembre de 2020 hi havia 458 diligències informatives pendents de valoració. El Programa de Primera Valoració i Urgències va rebre 2.158 demandes.

El principal motiu de demanda al servei correspon a demandes de sol·licitud d'assessorament i intervenció (848), seguides de demandes per incapacitat de control de la conducta del menor (402), 233 demandes varen ser relacionades amb la família. Quant a situacions de maltractament patides per menors, varen registrar-se 196 casos de negligència o abandonament físic, 214 d'abús sexual, un d'explotació sexual, 82 de maltractament físic, 57 de maltractament psíquic, 26 situacions temporals que impedien encarregar-se dels menors, 38 casos de menors estrangers no acompanyats, 47 de maltractament prenatal, 6

d'abandonament, una sol·licitud d'acolliment familiar i 7 casos d'orfenesa o d'impossible cura dels menors.

El Programa de Valoració d'Abús Sexual Infantil (UVASI) va valorar 419 menors, 312 dones i 107 homes. D'aquests, 31 casos tenien fins a 6 anys, 121 casos tenien edats situades entre els 7 i els 12 anys, i 99 amb edats compreses entre els 13 i els 18 anys.

La tipologia d'abús fou la següent: 355 casos d'abús sexual, 41 d'agressió sexual, 21 d'exhibicionisme i provocació sexual i 2 d'explotació sexual infantil.

Pel que fa als menors estrangers no acompanyats, es varen atendre 38 nous casos.

Els menors de 14 anys (no imputables penalment) que cometeren infraccions a la norma varen ser 359. D'aquests, 255 foren homes i 101 dones.

La secció territorial del servei de protecció de menors va atendre 1.023 casos.

Durant l'any 2020, 622 persones han estat en règim d'acolliment familiar. Varen iniciar un acolliment 54 menors l'any 2020 i 86 el finalitzaren. Els acollits el 31 de desembre de 2020 eren un total de 553.

L'Acolliment Familiar d'Urgència va atendre 43 menors, 29 de sexe femení i 14 de sexe masculí. D'aquests, 21 foren nous acolliments (14 dones i 7 homes).

Finalitzaren 28 acolliments (20 de dones i 8 d'homes).

Els acolliments permanents en família pròpia varen ser 363 (173 dones i 190 homes).

Amb la mateixa família, se'n formalitzaren 40 i en finalitzaren 40. Amb família externa, se'n formalitzaren 7 i n'acabaren 14. La majoria finalitzaren per compliment de la majoria d'edat del menor.

El programa de suport per analitzar i fer el seguiment de famílies acollidores per garantir una estabilitat física, emocional i relacional als menors que hi romanen va atendre un total de 452 casos, 221 dones i 231 homes.

Es produïren 55 noves sol·licituds per poder ser famílies acollidores.

El Programa d'Espais de Trobada familiar ha estat utilitzat per 204 persones menors d'edat, 105 dones i 99 homes.

Secció d'adopcions

Durant l'any 2020 es varen adoptar 21 infants en la modalitat d'adopció nacional (9 nines i 12 nins). Hi ha 53 menors d'edat amb delegació de guarda amb finalitat d'adopció (24 nines i 29 nins).

Durant l'any 2020 es varen rebre 26 noves sol·licituds d'adopció nacional i 21 d'adopció internacional. Les sol·licituds d'adopció internacional van ser 7 per a l'Índia, 4 per a la Xina, 3 per a les Filipines i una per a Colòmbia, Hondures, República Dominicana i Vietnam.

El Programa de Recerca d'Orígens va rebre 14 noves sol·licituds, i van ser resolts 6 casos.

El Programa de Suport per a Persones Menors d'Edat amb Mesura de Delegació de Guarda amb Finalitat Adoptiva i Postadopció ha ofert suport a 85 menors, 53 d'ells amb delegació de guarda amb finalitat adoptiva i 32 en període de postadopció.

El Programa d'Infància i Família (programa d'intervenció psicoterapèutica) va atendre 415 casos de nins i adolescents (229 nines i 186 nins), dels quals 111 van ser nous casos. En tancaren 179 casos, 111 per consecució dels objectius proposats, 19 per abandonament del tractament, un per canvi de residència, 17 per compliment de la majoria d'edat, 8 per fi d'estudi i valoració, 8 per derivació a un altre servei i dos casos que havien estat acceptats i no arribaren a acudir al servei.

El Programa d'Intervenció per a Famílies amb Adolescents en Situació de Crisi va atendre 49 famílies i 53 adolescents, de les quals 32 famílies van ser altes.

El Programa d'Intervenció Familiar de Treball del Vincle Parental va atendre 45 menors d'edat pertanyents a 39 nuclis familiars.

El Programa d'Intervenció Familiar al Domicili va atendre 319 menors d'edat, 172 nines i 147 nins.

El Programa d'Atenció Residencial gestionà 381 places, 75 de titularitat pública i 306 de titularitat privada. Va atendre 518 menors (218 nines i 300 nins). Durant el 2020 es produïren 154 altes i 174 baixes. El 31 de desembre de 2020 les altes a centres residencials eren de 345. Els motius d'alta es poden observar al quadre IIIA-6.8.a. Distribució d'altes a centres residencials per motiu d'ingrés. Els motius de les baixes es poden apreciar al quadre IIIA-6.8.b. Distribució per motiu de baixa d'acolliment residencial.

El 31 de desembre de 2021 hi havia un total de 84 menors d'edat estrangers no acompanyats acollits a centres residencials (1 nina i 83 nins). Trenta-set joves tenien 17 anys; 23, 16 anys; 14, 15 anys; 6, 14 anys; 1 de 12 anys; 1 de 13 anys i 1 de 18 anys.

Cal destacar l'activitat del Servei de Participació de la Infància i Adolescència. El Consell de la Infància i l'Adolescència va comptar amb 65 participants, 36 dones i 29 homes. Celebrà tres sessions ordinàries, una via Zoom, i una sessió de control parlamentari.

6.6.7. Serveis d'atenció a la ciutadania

En total, es varen atendre 54.275 demandes.

Al Programa de Famílies Nombroses, el 31 de desembre de 2020 es comptabilitzaren un total de 14.139 títols en vigor, 12.135 de categoria general i 2.004 de categoria especial. Durant el 2020 es varen tramitar 232 títols nous de categoria general i 10 de categoria especial. Es dugueren a terme 1.077 renovacions de categoria general i 423 de categoria especial.

Finalment, el Servei d'Inspecció i Expedients Sancionadors va dur a terme 80 inspeccions, tramità 31 expedients d'inspecció, 12 expedients sancionadors i va fer 65 visites d'inspecció prèvia a l'autorització i acreditació d'un servei. Els àmbits d'inspecció que

més activitat presentaren varen ser el de persones majors (55 inspeccions), persones amb discapacitat (17) i l'àmbit d'infància i família, que va rebre 8 inspeccions.

Convocatòria d'ajudes econòmiques a entitats que duen a terme activitats en matèria de serveis socials.

Durant l'any 2020 es concediren les següents ajudes econòmiques a les entitats que figuren al quadre IIIA-6.4. Import concedit per entitat i projecte.

6.7. Consell Insular de Menorca

El Departament de Benestar Social i Família del Consell Insular de Menorca, durant l'any 2020, ha destinat un total de 21.784.216,9 euros a les diferents àrees que gestiona. Això suposa un 22,3 % del total del pressupost del Consell de Menorca. Del conjunt d'àrees, la que més despesa presenta és la de promoció i atenció a la gent gran dependent i envelliment actiu, amb un total de 5.291.553,2 euros.

La segueixen la de residències i centres de dia per a persones amb discapacitat, amb una despesa global de 5.041.265,6 euros, i la de residències, centres de dia i altres serveis assistencials per a gent gran, que presenta una despesa de 3.291.318,48 euros.

Menor despesa presenten el servei insular de família (2.456.653,6 euros) i l'apartat de prestacions econòmiques dels serveis socials, amb una despesa d'1.268.336,8 euros.

Cal fer constar que aquestes dades no inclouen les del Consorci Sociosanitari Santa Rita, les de la fundació de persones amb discapacitat de l'illa de Menorca ni les pròpies dels ajuntaments de l'illa de Menorca en l'àmbit dels serveis socials.

6.8. Consell Insular d'Eivissa

6.8.1. Llar d'Eivissa

La Llar d'Eivissa és un centre públic obert (servei d'estada diürna, modalitat servei sociocultural) dependent del Consell Insular d'Eivissa (CIE) que té com a missió promocionar i organitzar activitats socioculturals i sociosanitàries, de trobada i ocupació del temps lliure entre les persones majors d'Eivissa.

Per mor de la covid-19 es tancà el centre sociocultural de persones majors.

Es va mantenir la gestió i el seguiment de l'RMI i del SEIL de manera no presencial i es contactà per telèfon amb tots els socis del centre per efectuar el seguiment i la valoració del seu estat i les seves necessitats.

6.8.2. Dona

L'Oficina de la Dona es va veure fortament afectada per la crisi derivada de la covid-19. Les seves principals actuacions van ser les següents:

1. Compra de material per a l'atenció psicològica en línia (tres ordinadors) i distribució de material sanitari entre les usuàries.

2. Contractació d'una psicòloga.

3. Posada en marxa *exprés* dels nous habitatges de protecció.

4. Adequació d'espais per a possibles aïllaments.

5. Contractació de dos auxiliars de serveis socials per a reforç.

6. Disseny d'activitats extraordinàries per a les usuàries del centre per *humanitzar* el confinament de dones i menors.

7. Cobertura a situació d'explotació sexual en entorn covid amb increment de coordinació amb l'entitat Metges del Món.

6.8.3. Menors

Durant l'any 2020 s'ha iniciat el Programa de visites Familiars (març de 2020). Aquest es va interrompre el mateix mes, per mor de l'estat d'alarma, i es va reprendre el juny de 2020.

Així mateix, s'ha iniciat el Pla Insular d'Infància i Adolescència. Durant l'any 2020, fins al novembre, s'elaborarà el diagnòstic i es pensa finalitzar durant l'any 2021.

S'ha participat en les comissions següents:

1. Protocol Marc Interdisciplinari; actuacions en casos de maltractament infantil (CABI) (3 grups treball).

2. Juntament amb el centre Pare Morey, s'ha participat en el grup de treball interinstitucional de protecció de la salut mental emocional de la infància-adolescència més vulnerables per la crisi de covid-19 i organitzada per l'Oficina de Salut Mental de les Illes Balears.

3. Formació del cercle de seguretat Arween Cabban. Acció adreçada a professionals del centre Pare Morey i Llar Mare Remei (s'han treballat capacitats per a ajuda a pares en detecció de necessitats de criança segura).

També durant l'any 2020 s'han dut a terme les següents actuacions relacionades amb la covid-19:

1. Es declara servei essencial.

2. S'ha prestat atenció presencial en accions d'emergència (actuacions de protecció).

3. S'ha prestat atenció telemàtica a famílies de menors de protecció i famílies acollidores.

Les principals incidències durant l'any 2020 han estat les següents:

1. Arribada massiva de menors estrangers no acompanyats.

2. S'han adequat espais i estructures sobre la base de les indicacions de la Fiscalia de Menors (fonamentalment separació i adequació d'espais per preservar necessitats de cada menor).

3. S'han adaptat estructures (espais i recursos humans) per fer front a la covid-19.

Centre de menors 1

1. S'han fet actuacions d'acolliment residencial bàsic.
2. S'han incoat i aprovat expedients residencials de menors amb problemes de conducta o psiquiàtrics i preemancipació, especialitzada de menors estrangers no acompanyats.
3. S'han licitat serveis de seguretat i neteja i serveis de monitors d'activitats de temps lliure.
4. S'ha participat en diverses activitats comunitàries.
5. S'ha formalitzat un conveni de col·laboració amb la Universitat Complutense de Madrid per al projecte Aprenentatge de Valors a Través de l'Esport.
6. S'ha millorat la infraestructura del centre de menors (escala d'incendis, exteriors, manteniment, etc.).
7. S'ha format el Cercle de Seguretat Arwen Caban per a equips i s'ha reforçat el model d'intervenció.
8. S'ha consolidat l'equip psicosocial, que ha permès:
   - Desenvolupament de programes especialitzats (habilitats parentals, entrenament relaxació, deshabituació de conductes addictives, habilitats per a emancipació, etc.).
   - Programes d'intervenció en entorns naturals dels menors (domicilis familiars).

Centre de menors 2

1. S'han ampliat les places d'acolliment residencial.
2. S'ha procedit a l'adequació i reforma urgent de l'antic pavelló UME a sa Coma per a adaptació transitòria a arribada massiva de menors estrangers no acompanyats.
3. S'han adequat protocols i dinàmiques de treball adaptades a la nova realitat covid-19.
4. S'ha ampliat la plantilla (procés en curs degut a dificultats derivades de la covid) amb la dotació de professionals següent:
   - 1 treballador social.
   - 5 educadors socials.
   - 6 monitors de labor teràpia.

Així mateix, s'han ampliat els recursos formatius:

- Servei d'alfabetització amb Fundació Betania.
- Facilitació d'accés a recursos públics i/o privats mitjançant contactes amb fundacions eivissenques disposades a la col·laboració (aquesta gestió en aquest moment es troba paralitzada a causa de la covid-19).
- Servei de mediació cultural amb entitat Centmans.

- Assistència a les Jornades Menors Estrangers No acompanyats. Una Oportunitat per a la Convivència i la Inclusió Social, amb professionals del sistema de protecció de tot Espanya.

Centre de menors 3

1. Declaració dels centres de menors Servei Essencial.
2. Desenvolupament de protocols covid-19 (adaptació dels espais, neteja, prevenció i coordinació amb el servei de salut).
3. Coordinació amb la xarxa de centres del Govern balear per a l'establiment de protocols consensuats.
4. Continuïtat de l'activitat dels centres de menors.
5. Continuïtat d'atenció de famílies de menors en centres de protecció.
6. Reforç educatiu i establiment de mitjans telemàtics amb centres educatius.
7. Reestructuració/flexibilització d'horaris i disseny del programa d'activitats de confinament.
8. Reforç a l'atenció psicològica individual i creació d'espais terapèutics grupals.
9. Augment d'espais de comunicació/participació menors.

6.8.4. Secció de Drogodependències (CAD). Unitat de Conductes Addictives (UCA)

En relació amb aquest servei, s'està plantejant si passarà a dependre directament del Govern balear. Durant l'any 2020 es va declarar servei essencial i es van adaptar tots els protocols covid-19. Es continuà amb actuacions presencials essencials sobre la base de protocols. S'han aplicat els programes següents:

- Desintoxicació.
- Deshabituació.
- Atenció psicològica individual/patologia dual.
- Programes i estratègies de reducció de danys.
- Programa d'atenció a la problemàtica juridicopenal.
- Programes d'inserció sociolaboral.

6.8.5. Servei de Discapacitat

Aquest servei actua a un doble nivell:

1. Centre ocupacional.
2. Servei d'assessorament i inserció laboral de persones amb discapacitat (SAIL-PD).

Les actuacions dutes a terme l'any 2020 han estat les següents:

1. Gestió i seguiment de concerts socials.
2. Pla ISE.
3. Increment d'un treballador social.
4. Increment d'un auxiliar de clínica.

Actuacions covid-19:

1. S'han tancat els centres per protocols de salut pública.

2. S'ha subministrat atenció i seguiment a usuaris via telemàtica.

3. El personal assistencial s'ha reconduït a centres assistencials residencials de menors i dona.

4. S'ha atès la logística, recepció, organització i repartiment de material sanitari de protecció als diferents serveis residencials de l'illa (residències de tercera edat, discapacitats i salut mental, gestió pública de Govern i privades i/o concertades), serveis d'ajuda domicili (SAD), entitats socials sense ànim de lucre, hospital Can Misses, centre penitenciari, cossos i forces seguretat de l'Estat, centres de menors, bombers, etc. S'han atès totes les demandes rebudes en la mesura de disponibilitat i possibilitats.

6.9. Consell Insular de Formentera

La seva actuació institucional la desglossam a continuació per àrees.

6.9.1. Servei de protecció de menors

L'any 2020 es varen obrir 15 nous expedients i 7 baixes. El 31 de desembre de 2020, hi havia 87 expedients genèrics actius corresponent a 56 menors.

Es produïren 38 notificacions de maltractaments a menors, corresponents a 11 menors. S'efectuà una declaració de risc social i 19 declaracions de desemparament. Es comunicaren 42 noves notificacions de maltractament. Les notificacions dels casos varen provenir sobretot del sistema educatiu (18); a continuació foren els serveis socials els que notificaren 14 casos de sospita o confirmació de maltractaments, i 9, els cossos de seguretat.

Arribaren a l'illa un total de 15 menors d'edat estrangers i no acompanyats. En total, el 31 de de desembre de 2020 hi havia 14 menors estrangers no acompanyats al centre. Es produïren set baixes i cinc fugues.

A partir de setembre de 2020 s'incorporà al servei de menors el treball d'habilitats parentals, enfocat a reconduir situacions lleus en què es detecta càstig físic, càstig verbal inapropiat i/o negligència. Hi varen participar dues famílies.

6.9.2. Centre d'estades diürnes

Aquest servei disposa de 30 places per a persones majors i 15 per a persones amb discapacitat. Durant l'any 2020 s'han atès 33 persones majors i 8 persones amb discapacitat. Set persones majors romanen ingressades. El principal motiu de baixa del centre és per empitjorament de la salut i trasllat al domicili (4 persones majors i 2 persones amb discapacitat).

S'adaptà el centre als protocols covid i es van dur a terme les actuacions següents:

– Es disposà d'una zona de rentat de mans a l'entrada amb solució hidroalcohòlica, mascaretes, mocadors de paper, cubell d'escombraries amb pedal.

– Es va protocoloritzar la presa de temperatura als residents a l'entrada amb termòmetre d'infraroig.

– Es disposà de mocadors de paper, contenidors de residus amb tapadora d'obertura amb pedal i desinfectants per a les mans a punts estratègics per a tota la instal·lació.

– S'aplicà un pla de comunicació per explicar les mesures de seguretat a tots els usuaris i famílies per assegurar-ne el compliment (es recomanen fullets i cartells).

– Es dissenyaren circuits específics per garantir la distància social de dos metres a totes les activitats.

– S'aplicà un protocol de desinfecció de zones comunes d'usuaris (menjador, gimnàs, sales d'oci i activitats) i treballadors (vestidors i sala).

– S'aplicà un protocol de desinfecció del material que empren diverses persones per assegurar desinfecció entre un usuari i un altre i per guardar el material.

– Es defineix l'objectiu de cada sala amb horari per garantir totes les activitats assegurant la distància de dos metres.

– S'ha protocol·litzat el rentat de mans com a activitat per als usuaris de manera freqüent durant la jornada.

6.9.3. Renda mínima d'inserció. Ingrés mínim vital

S'ha concedit la renda mínima d'inserció a 13 nous usuaris (7 dones i 6 homes). Es varen tramitar 53 sol·licituds de l'ingrés mínim vital.

6.9.4. Departament d'immigració

Durant el 2020, el punt d'atenció a l'immigrant (PAAI) va mantenir un total de 954 cites presencials per a la gestió/informació de 728 tràmits diferents. S'atengueren de 704 usuaris diferents i s'obriren 137 nous expedients.

Respecte al sexe, un 44 % són dones, mentre que el 56 % restant són homes. La mitjana d'edat se situa al voltant dels 36 anys. S'atengueren usuaris de 35 nacionalitats diferents. Tot i així, els nacionals del Marroc, Colòmbia i l'Argentina representen el 67 % del total d'atesos.

Les accions més notables foren les relacionades amb el Curs d'integració social i cultural, que varen atendre 21 alumnes inscrits. D'aquests, 7 alumnes han obtingut diplomes d'aprofitament.

6.9.5. Unitat de treball social

Donades les característiques particulars de Formentera, fem inclusió de dades a l'àmbit de serveis socials d'atenció primària.

El coronavirus ha obligat a reorganitzar la unitat de treball social (UTS) per adaptar-se a les noves necessitats. S'han hagut de contractar dues treballadores socials més i una psicòloga.

La unitat de treball social va atendre 811 usuaris, dels quals 482 eren dones i 329

homes. La nacionalitat més atesa va ser l'espanyola (265 casos), seguida de la colombiana (amb 165 casos), l'argentina (amb 77 casos) i la marroquina (amb 71 casos).

L'àmbit d'actuació prioritari va ser el dels col·lectius en situació de necessitat, amb 563 demandes; persones majors, amb 55 usuaris; família, amb 54 demandes; immigració, amb 35 demandes, i dona, amb 32 usuaris. Pel que fa a les persones amb discapacitat, hi hagué 22 usuaris; de la població general i altres 16; toxicòmans 10; malalts psiquiàtric 9; infància 6; reclusos i exreclusos 6; un refugiat i asilat; un sense llar, i un malalt terminal (vegeu quadre IIIA-6.9. Àmbit d'intervenció UTS).

El SAD (servei d'atenció a domicili) va atendre 32 usuaris (30 famílies). El de teleassistència va donar servei a 143 usuaris.

El SAD vinculat a dependència va atendre 6 usuaris (4 dones i 2 homes)

La renda mínima d'inserció es concedí a 13 usuaris, 6 homes i 7 dones. L'any passat varen ser 6.

En residència, hi va haver 14 usuaris ingressats, 12 en residència de majors (8 en places públiques, 3 en places privades i un en plaça de Consell de Formentera i dos en residència de discapacitats.

Es presentaren deu sol·licituds de subvenció individual i per a persones majors de 65 anys i persones amb grau de discapacitat reconegut. Se'n concediren cinc, per valor total de 16.000 euros.

El programa de prestacions per al cobriment de necessitats bàsiques va subministrar 482 ajudes (278 dones i 204 homes) a 1.109 persones beneficiàries.

El programa de suport a la família i a la infància va atorgar 32 beques de targeta wifi, 11 per activitats extraescolars, tres beques pel programa de reutilització de llibres, dues de material escolar i dues beques per assistència a escola d'estiu.

El servei d'atenció psicològica ha atès 12 usuaris (2 menors i 10 adults).

El Departament d'Educació Social va atendre 49 famílies, i tres usuaris al programa d'intervenció socioeducativa Alter.

Dotze persones varen participar en el programa de treball comunitari per a penats.

El servei d'atenció a dones víctimes de violència masclista va atendre 33 víctimes de violència masclista.

El programa d'atenció als fills i les filles de dones víctimes de violència de gènere va intervenir en tres casos de menors víctimes de violència de gènere.

S'han mantingut tots els serveis d'atenció a les víctimes i ha estat tant telemàtica com presencial, en funció de cada cas. S'ha continuat amb la intervenció dels casos anteriors al 2020 i s'han iniciat noves intervencions. Els serveis han estat els següents: servei d'assessorament jurídic (s'han atès 9 dones); servei d'atenció psicològica (s'han atès 29 dones); servei d'emergències socials 24 hores (s'ha activat l'acompanyament a 14 dones víctimes de violència masclista);

pis d'acollida de Formentera (durant l'estat d'alarma s'han allotjat tres víctimes de violència masclista).

6.9.6. Servei d'atenció a dones víctimes de violència masclista

El 2020 està marcat per la crisi sanitària de la covid-19. Tot i que en un primer moment es pensava que hi hauria un augment de dones víctimes de violència masclista, si es compara amb els darrers anys, s'han mantingut.

Durant els mesos de confinament no va haver-hi un augment. Això fa pensar que probablement en aquest any, marcat per la distància social, per l'aïllament l'home agressor ha sentit que tenia el control.

S'han mantingut tots els serveis d'atenció a les víctimes i ha estat tant telemàticament com presencialment, en funció de cada cas. S'ha continuat amb la intervenció dels casos anteriors al 2020 i s'han iniciat noves intervencions.

1. Atenció social: informació i tramitació d'ajuts, informació dels recursos existents, seguiment i acompanyament durant tot el procés de recuperació.
2. Atenció a 33 víctimes de violència masclista.
3. Servei d'assessorament jurídic: s'han atès 9 dones.
4. Servei d'atenció psicològica: s'han atès 29 dones.
5. Programa d'atenció als fills de dones víctimes de violència de gènere: s'han atès tres menors.
6. Servei d'emergències socials 24 hores: s'ha activat l'acompanyament a 14 dones víctimes de violència masclista. Durant l'estat d'alarma, des del Servei 24 hores també es va fer l'acompanyament al judici, ja que es feien per videoconferència des del Jutjat de Pau de Formentera.
7. Pis d'acollida de Formentera: durant l'estat d'alarma s'han allotjat tres víctimes de violència masclista.
8. Comissió tècnica contra la violència masclista: s'ha dut a terme la contractació d'una nova treballadora social (l'anterior deixà la feina just abans de l'estat d'alarma) arran de la subvenció de l'Institut Balear de la Dona per a entitats locals per a projectes de foment i suport a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, d'eliminació de qualsevol forma de discriminació per raó de sexe i de prevenció i intervenció davant les violències masclistes per als anys 2019 i 2020. Tenint en compte la crisi sanitària, la comissió s'ha aturat. Tot i així, la coordinació amb els diferents agents s'ha mantingut sempre que ha estat necessària via telèfon. S'ha elaborat un esborrany del protocol d'actuació en situacions de violència masclista a Formentera, pendent de revisió.
9. S'ha participat en el grup de treball d'acreditació de la condició de víctima de violència masclista: grup de treball liderat per l'IB-Dona.

10. S'ha participat en el grup de treball per a la organització de les jornades interadministratives contra la violència masclista.

L'any 2020, la mitjana d'edat ha estat de 37 anys, en què la més jove és de 21.

Pel que fa a la nacionalitat, 11 usuàries són de nacionalitat espanyola, dues europees i 18 d'altres zones geogràfiques.

Pel que fa a la relació amb l'agressor, podem observar la taula (vegeu quadre IIIA-6.10. Tipus de relació amb l'agressor).

Els principals indicadors de l'any 2020 varen ser els següents:

- El 2020 varen denunciar el 54,9 % de les dones ateses.
- Es varen establir 15 ordres d'allunyament.
- De les 31 dones, 11 varen acudir a l'hospital.
- Edat mitjana de les dones: 37 anys.
- Predomini de dones amb fills menors d'edat (23).
- Predomini de dones espanyoles (11) i de dones no europees (18).
- Predomini de maltractament psicològic i físic i psicològic (18 i 14 casos, respectivament).

De les 31 dones víctimes de violència de gènere, cinc no s'arriben a separar del seu agressor.

Requadre III-4.

El panorama social des dels serveis comunitaris bàsics de les Illes Balears

Denise Knabe Robertson
Sociòloga del servei de planificació de la Conselleria d'Afers Social i Esports.

Antònia Pascual Galmés
Sociòloga del servei de planificació de la Conselleria d'Afers Social i Esports.

1. Els serveis socials comunitaris bàsics dins l'estructura del sistema públic de serveis socials de les Illes Balears

La Llei 4/2009, d'11 de juny[1], de serveis socials de les Illes Balears (LSSIB), en el títol II articula l'estructura del sistema en serveis socials comunitaris i en serveis socials especialitzats. En el marc dels serveis comunitaris la nostra ordenació crea un nivell intermedi, entre bàsics i especialitzats: els serveis socials comunitaris específics. Aquests es dirigeixen a col·lectius o problemàtiques singularitzades, grups vulnerables amb semblants característiques, a diferència dels comunitaris bàsics que actuen sobre la població general i amb actuacions que no requereixen l'aplicació de recursos específics.

L'article 12 de l'LSSIB defineix els serveis socials comunitaris bàsics en aquests termes:

1. Primer nivell del sistema públic de serveis socials i punt d'accés immediat als serveis socials i garantia de proximitat a les persones usuàries i als àmbits personal, familiar i social.

2. Caràcter polivalent i preventiu per fomentar l'autonomia de les persones perquè visquin dignament, atenent les diferents situacions de necessitat en què es troben o que es puguin presentar. Han de donar respostes preferentment en l'àmbit propi de la convivència i la relació de les persones destinatàries dels serveis.

3. Organitzats territorialment i en coordinació amb el nivell d'atenció especialitzada i amb altres serveis que operin en el mateix territori.

Una altra norma de referència és el Decret 48/2011, de 13 de maig[2], pel qual es regulen els principis generals i les directrius de coordinació dels serveis socials comunitaris bàsics i en el qual es defineixen les titulacions i les ràtios dels professionals de la unitat de treball social (UTS). L'article 41 de l'LSSIB estableix

1. La Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears; *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, núm. 89, de 18 de juny de 2009, pàg. de 104 a 128. http://boib.caib.es/pdf/2009089/mp104.pdf.

2. Decret 48/2011, de 13 de maig, pel qual es regulen els principis generals i les directrius de coordinació dels serveis socials comunitaris bàsics. *Butlletí Oficial Illes Balears*, núm. 75, de 21 de maig de 2011, pàg. de 63 a 68. http://boib.caib.es/pdf/2011075/mp63.pdf.

que cada UTS ha d'estar integrada, com a mínim, pels perfils professionals següents: treballador o treballadora social, treballador o treballadora familiar, educador o educadora social i auxiliar administratiu o administrativa. Els perfils i les ràtios de professionals s'aproven cada any en el marc de la conferència sectorial de serveis socials i serveixen com a criteri per al càlcul del finançament.

El finançament dels serveis socials comunitaris bàsics (SSCB) va a càrrec de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, dels consells insulars i dels ajuntaments/mancomunitats de les Illes Balears. El pla és l'instrument que permet definir les prestacions que es financen des del Govern de les Illes Balears, així com establir els criteris de distribució del finançament i delimitar l'àmbit competencial i d'actuació dels serveis socials comunitaris bàsics de gestió municipal, d'acord amb el document de definició de les prestacions bàsiques, aprovada en conferència sectorial.

2. Evolució de la despesa dels serveis socials comunitaris bàsics

2.1. El finançament dels serveis socials comunitaris bàsics

Els serveis socials comunitaris bàsics han disposat l'any 2020, en conjunt, d'un crèdit que ascendeix a 80.078.522,9 euros, 18.912.968,8 euros més que l'any 2019. Això comporta el 70,9 % del total del pressupost en serveis socials dels ajuntaments i mancomunitats de les Illes Balears.

Com s'observa al quadre IIIR-4.1, s'ha produït un augment del total del crèdit destinat a les prestacions dels serveis socials; en concret 30,9 % més que el 2019.

Els ajuntaments assumeixen el 67,8 % del finançament dels serveis socials comunitaris bàsics, són l'administració que assumeix la partida pressupostària més elevada, mentre que la Comunitat Autònoma i els consells insulars hi contribueixen en menor mesura, amb un 14,4 % i un 6,2 % respectivament. Aquest any destaca la contribució de la partida «Altres», això són altres convenis amb el Govern balear i els consells insulars, com per exemple mesures per fer front a la covid-19.

En relació amb l'any passat, augmenten totes les aportacions de les administracions. L'aportació del Govern ha augmentat a través d'«Altres», on ha aportat finançament pels nous convenis sorgits per pal·liar els efectes de la pandèmia. Aquesta font de finançament és la que ha experimentat un increment més acusat, del 176,0 %. Destaca també l'increment de l'aportació dels ajuntaments, ja que el finançament ha augmentat en un 33,3 %.

2.2. La despesa dels serveis socials comunitaris bàsics

Finalment, és d'interès analitzar la despesa dels serveis socials comunitaris bàsics, els quals l'any 2020 han tingut una

Quadre IIIR-4.1. Fonts de finançament SSCB

	Mca_Part Forana	Mca_Palma	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears	Variació respecte a 2019 Illes Balears
Conveni SSCB Govern Illes Balears	4.849.369,5 €	4.095.275,0 €	1.180.797,0 €	1.282.928,2 €	139.194,8 €	11.547.564,5 €	11.547.564,5 €
Conveni SSCB Consells insulars	2.789.993,7 €	19.583,6 €	615.577,2 €	954.800,0 €	600.049,4 €	4.980.003,9 €	4.450.978,7 €
Ajuntaments	15.591.513,6 €	27.464.166,7 €	4.125.728,4 €	7.137.258,6 €	0,0 €	54.318.667,2 €	40.744.487,1 €
Usuaris	1.157.949,8 €	247.366,8 €	435.747,2 €	14.665,4 €	0,0 €	1.855.729,2 €	1.752.551,2 €
Altres	4.107.967,3 €	2.265.138,8 €	779.924,3 €	227.790,8 €	0,0 €	7.380.821,2 €	2.674.235,8 €
Total	28.496.794,0 €	34.091.530,8 €	7.137.774,0 €	9.617.442,9 €	739.244,2 €	80.082.786,0 €	61.169.817,2 €

Font: GOIB (2020). Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2020-2021

despesa total de 80.078.522,9 euros, un 30,9 % més que l'any anterior. En relació amb la despesa per capítols per al conjunt de les Balears, la partida més elevada és la que es dedica a la contractació de personal, que suposa el 40,2 % del total de la despesa, seguida amb gairebé 10 punts de diferència de la dedicada a la compra de béns i serveis, amb un 29,5 %, i la de transferències corrents, amb un 28,3 % del total. Per territoris, destaquen, per presentar valors per sobre de la mitjana de les Illes Balears, Formentera, que ha destinat el 71,6 % de la seva despesa a la contractació de personal, i el municipi de Palma, que ha destinat el 36,8 % a transferències corrents. Pel que fa a l'evolució de la despesa, l'increment més acusat de despesa respecte a l'any 2019 és la que es correspon amb transferències corrents, relacionada amb la tramitació d'ajudes econòmiques a famílies en situació de vulnerabilitat social (vegeu el quadre IIIRA-4.1).

En referència a la despesa per habitants i a la despesa per persona usuària, l'any 2020 per al conjunt de les Balears és de 53,2 euros i 797,8 euros, respectivament. Pel que fa a l'any anterior, cal assenyalar que s'ha produït un increment del 28,5 % de la despesa per habitant, mentre que la despesa per persona usuària presenta un comportament a la inversa, amb un decreixement del 9,2 %.

Destaca la despesa per habitant del municipi de Palma, que és de 80,7 euros, i també la seva despesa per persona usuària, que és de 927,3 euros, amb unes xifres elevades, per sobre de la mitjana de les Balears.

3. La cobertura dels serveis socials comunitaris bàsics

3.1. Les entitats locals titulars dels serveis comunitaris bàsics i els punts d'atenció

L'any 2020 les Balears comptaven amb 55 entitats locals titulars dels serveis socials comunitaris bàsics (SSCB) als 67 municipis de les Illes Balears. Així, a Mallorca, a la Part Forana les entitats locals que gestionen els serveis són 39 ajuntaments i una mancomunitat integrada pels 13 municipis del Pla i a Palma un ajuntament. A l'illa de Menorca i Eivissa 8 i 5 municipis, respectivament, i a Formentera és el Consell Insular l'encarregat (vegeu el quadre IIIRA-4.2).

La cobertura per entitat local titular és molt dispar entre municipis. A la zona de Tramuntana es troben els municipis amb la cobertura més baixa (1 entitat local per cada 208 habitants), i Palma, amb la cobertura més alta (1 entitat local titular per cada 422.587 habitants).

Pel que fa als punts d'atenció, cada entitat local titular té com a mínim un punt d'atenció per atendre les persones que resideixen al municipi o mancomunitat. Els punts d'atenció s'entenen com a centres de referència municipal des d'on es presta el servei d'atenció social bàsic. A causa de la dispersió municipal o a la concentració de població, alguns municipis compten amb més d'un punt d'atenció (vegeu el quadre IIIRA-4.3).

L'any 2020 les Illes Balears disposaven de 112 punts d'atenció, fet que suposa una mitjana d'1 punt d'atenció per cada 10.460 habitants. A la Part Forana de Mallorca hi ha 73 punts d'atenció (mitjana d'1 per a cada 6.707 habitants, amb un màxim de 33.679 habitants per punt i un mínim de 327); a Palma és on la cobertura és més baixa, ja que hi ha 14 punts d'atenció, 1 per a cada 30.184 habitants; a Menorca hi ha 10 punts d'atenció (mitjana d'1 per a cada 9.564 habitants, amb un màxim de 30.588 habitants per punt i un mínim de 731); a Eivissa, 14 punts d'atenció (mitjana d'1 per cada 10.832 habitants, amb un màxim de 27.033 habitants per punt i un mínim de 6.576), i, finalment, Formentera, que amb un punt d'atenció dona cobertura als 11.904 habitants residents a l'illa.

3.2. El personal dels serveis socials comunitaris bàsics

A les Balears, cada una de les entitats locals titulars dels serveis socials comunitaris bàsics (SSCB) disposen d'un equip mínim de professionals, la unitat de treball social (UTS). Aquesta, la integren un nombre de professionals que variarà proporcionalment en funció de criteris poblacionals. Des de 2017, la ràtio acordada a conferència sectorial per la UTS i utilitzada per calcular el finançament és la següent: 1 treballador o treballadora social a jornada completa per cada 7.500 habitants; 1 educador o educadora social a jornada completa per cada 7.500 habitants, i 1 auxiliar administratiu o administrativa a jornada completa per cada 10.000 habitants.

A més d'aquests perfils, formen part d'aquests equips, entre d'altres, professionals com psicòlegs i psicòlogues, mediadors i mediadores socials, integradors i integradores socials, monitors i monitores de temps lliure, tècnics d'inserció laboral, etc.

A continuació, es fa una anàlisi de les característiques del total del personal dels SSCB a les diferents entitats locals, es descriurà el nombre de professionals, el seu perfil i la modalitat contractual.

La taula següent fa referència, per una banda, al nombre de professionals de les entitats locals, on es comptabilitzen persones sense tenir en compte el nombre d'hores treballades per jornada i, per una altra banda, es comptabilitza el seu equivalent pel que fa al nombre de professionals a temps complet[3] (vegeu el quadre IIIRA-4.4 i el quadre IIIRA-4.5).

L'any 2020, el nombre total de professionals dels serveis socials comunitaris bàsics és de 1.336, la qual cosa equival a 973,7 treballadors i treballadores a jornada completa.

Pel que fa al tipus de contractació, l'any 2020 el 74,4 % dels professionals són personal propi de les entitats locals, mentre que el 25,6 % és personal mitjançant la contractació externa de prestacions o serveis amb empreses que aporten personal per desenvolupar els

3. Aquí, el càlcul del nombre de professionals s'ha duit a terme fent el recompte del nombre real de professionals i les hores setmanals treballades. Cada professional computat equival a una jornada completa treballada (1 jornada equival a 37,5 hores setmanals treballades).

programes comunitaris bàsics. Si es compara el nombre de professionals amb l'equivalent a temps complet, les dades mostren com les contractacions externes tendeixen a generar un nombre més elevat de llocs de feina a temps parcial; així, quan es parla de professionals, aquests representen el 25,6 % dels professionals contractats, però es redueixen al 20,7 % quan es comptabilitzen jornades.

L'evolució que recullen els quadres IIIRA-4.4 i IIIRA-4.5 també mostren com respecte a l'any anterior s'han reduït el nombre de professionals dels serveis socials comunitaris bàsics en un 12,4 %.

Destaca que el perfil professional més nombrós és el de tècnic o tècnica sociosanitària, que suposa el 33,2 % sobre el total de llocs de feina en l'àmbit dels serveis socials comunitaris bàsics. També destaca l'acusat descens d'altres perfils (personal de monitor de temps lliure, personal mediador, serveis auxiliars...), que han experiment una davallada del 71,1 % respecte a l'any anterior pel fet que van disminuir sobre manera els projectes comunitaris i d'esplai i temps lliure.

La crisi de la covid ha impactat en la dinàmica de la contractació de professionals i s'han acusat singularitats que ja es donaven amb anterioritat. Així, l'elevat descens del nombre de professionals de contractació externa, un 46,4 % menys que l'any 2019, posa de manifest la inestabilitat laboral que genera aquesta modalitat contractual.

La situació encara és més acusada quan parlem de jornades, un 58,5 %, la qual cosa indica que els treballadors i les treballadores que han sortit del mercat laboral són els que estaven treballant a temps parcial.

Si ens centram en l'equip mínim de professionals de la UTS de la taula 6, es pot observar com aquests representen el 59,1 % del total de la plantilla. Pel que fa a l'evolució respecte a l'any 2019, s'observa un increment del 7,6 % en el nombre de professionals mínims de les UTS. L'increment més acusat correspon al 13,38 % d'auxiliar administratiu, seguit del perfil de professionals de treball social, que és de l'11,7 %. Els educadors i les educadores davallen en un 1,4 %.

4. L'ús dels serveis socials comunitaris bàsics. Persones usuàries

4.1 El nombre d'expedients

En aquest apartat es vol donar una visió global dels expedients dels serveis comunitaris bàsics. A continuació es parla del nombre total d'expedients, de la seva evolució i del volum d'expedients per treballador social, la qual cosa dona una visió general de l'activitat dels serveis comunitaris bàsics.

A la taula 7 s'observa el creixement de la demanda que han experimentat els serveis socials comunitaris en aquest darrer any. La crisi de la covid-19 hi ha comportat un increment d'expedients per

als equips de les entitats locals titulars. En relació amb l'any 2019, es registra un augment prou important que suposa que s'hagi passat a treballar en 14.494 expedients més. L'increment més acusat es troba a les illes de Formentera i d'Eivissa, amb un increment del 42,2 % i del 60,1 %, respectivament (vegeu el quadre IIIR-4.2).

Pel que fa a l'expedient per entitat local titular, a les Illes Balears, l'any 2020, es treballen una mitjana de 1.002,9 expedients per entitat local titular. L'entitat local titular amb més càrrega d'expedients és Palma, amb 16.099 expedients. La mitjana d'expedients per entitat local és molt dispar i oscil·la entre els 71 del municipi de Deià i el 16.099 de Palma. Cal destacar el nombre d'expedients per entitat local titular de l'illa d'Eivissa, que és de 1.082,6 (vegeu el quadre IIIRA-4.6).

La mitjana d'expedients per punts d'atenció per al conjunt de les Balears és de 499,6. Aquí torna a destacar Palma, amb 1.149,9 expedients de mitjana (ve-geu el quadre IIIR-4.3).

Per assegurar uns bons resultats en els serveis socials és clau tenir en compte el volum i la càrrega de feina dels pro-fessionals i entendre que això serà direc-tament proporcional al ritme de treball.

Doncs bé, cal assenyalar que el nombre d'expedients per treballador o treballadora social és de 198,7 per al conjunt de les Illes Balears. Aquí destaca Menorca pel seu elevat volum —247,9 expedients per treballador social—, mentre que Palma és la que té una menor càrrega de feina 156,8. En relació amb el personal auxiliar administratiu, el nombre d'expedients per treballador és de 400,3 per al conjunt de les Illes Balears. La Part Forana és la que registra una mitjana més elevada —448,7 expedients per auxiliar administratiu—, mentre que la mitjana més baixa es registra a Eivissa, 352,4 expedients per auxiliar administratiu (vegeu el quadre IIIRA-4.7 i el quadre IIIRA-4.8).

L'evolució de les dades referents als expedients durant el darrer any constata un increment en l'atenció dels serveis socials comunitaris bàsics l'any 2020, de manera que es pot afirmar que la crisi de la covid ha tingut, a conseqüència, un augment del volum d'expedients:

- El nombre d'expedients ha passat dels 41.463 l'any 2019 als 55.957 el 2020.

- El nombre d'expedients per entitat local titular ha passat de 739,4 l'any 2019 als 1.002,9 el 2020.

Quadre IIIR-4.2. Expedients SSCB a les Illes Balears

	Mca_Part Forana	Mca_Palma	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears
Nombre expedients any 2020	27.289	16.099	6.358	5.413	798	55.957
Nombre expedients any 2019	21.826	11.601	4.111	3.127	318	41.463

Font: memòria tècnica i econòmica del conveni de finançament dels SSCB 2020

Quadre IIIR-4.3. Expedients per punts d'atenció (PA)							
		Mca_Part Forana	Mca_Palma	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears
Mitjana per PA	Any 2020	373,8	1.149,9	635,8	386,6	798,0	499,6
	Any 2019	299,0	828,6	411,1	223,4	318,0	370,2

Font: memòria tècnica i econòmica del conveni de finançament dels SSCB 2020

- Els expedients per punt d'atenció s'han incrementat en un 25,90 % i han passat de 370,2 per punt d'atenció el 2019 als 499,6 l'any 2020.

- La càrrega de feina dels treballadors i treballadores socials ha augmentat respecte a l'any 2019 en un 18,9 %. També ha augmentat la càrrega de feina de l'auxiliar administratiu en un 17,5 %, que ha passat de 330,4 expedients per auxiliar l'any 2019 a 400,3. Malgrat l'augment de persones contractades dels esmentats perfils professionals, molts ajuntaments han tingut l'oportunitat de dur a terme noves contractacions laborals. El nombre de noves contractacions no ha permès alleugerar la sobrecàrrega de treball a conseqüència de l'augment dels usuaris.

4.2. Les persones usuàries[4]

L'any 2020, els serveis socials d'atenció primària han atès 110.605 persones, la qual cosa suposa el 9,4 % sobre el total de la població de les Illes Balears. En relació amb l'any 2019, s'ha registrat un augment de les persones usuàries, s'observa un increment de 33.937 persones (vegeu el quadre IIIR-4.4).

El predomini de les dones és una constant que es manté al llarg dels anys, un 56,3 % dels usuaris l'any 2020 són dones. Cal destacar que, aquest any de pandèmia, s'observa un increment d'homes atesos respecte a l'any 2019, la qual cosa ha fet canviar lleugerament els percentatges segons sexe. El percentatge de dones ateses arribava al 58,7 % l'any 2019.

A la taula següent s'exposen alguns indicadors sobre la cobertura poblacional dels serveis socials comunitaris bàsics en relació amb les persones usuàries. S'hi observa que els municipis de Menorca són els que tenen una ràtio més elevada d'usuaris per cada 100 habitants (18,8 per cada 100 persones), seguits dels municipis de la Part Forana de Mallorca (9,0 per cada 100 persones) i Palma, amb 8,7 persones usuàries per cada 100 persones (vegeu el quadre IIIR-4.5).

És important destacar la cobertura per sexe i lloc de residència, perquè les diferències entre poblacions són nota-

4. Les persones usuàries dels serveis socials comunitaris bàsics són totes aquelles a les quals s'ha prescrit almenys una valoració inicial per analitzar la situació de necessitat de la persona. En aquest apartat les persones només és comptabilitzen una vegada, independentment dels serveis o les prestacions que hagin utilitzat en el període corresponent.

Quadre IIIR-4.4. Persones usuàries a les Illes Balears

		Mca_Part Forana	Mca_Palma	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears	Variació respecte a 2019 Illes Balears
Nombre persones usuàries any 2020	Dones	25.232	20.309	10.735	6.507	474	63.257	
	Homes	19.739	16.456	7.233	4.598	324	48.350	
	Total	44.971	36.765	17.968	11.105	798	111.607	2.029
Variació respecte a 2019 Illes Balears	Dones	19.394	14.979	7.679	2.571	343	44.966	
	Homes	14.176	11.045	4.293	2.001	187	31.702	
	Total	33.570	26.024	11.972	4.572	530	76.668	

Font: memòria tècnica i econòmica del conveni de finançament dels SSCB 2020

Quadre IIIR-4.5. Ràtio persones usuàries a les Illes Balears

		Mca_Part Forana	Mca_Palma	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears
Ràtio persones usuàries any 2020	Dones	10,4	9,4	22,4	8,8	8,4	10,8
	Homes	8,0	8,0	15,2	5,9	5,2	8,3
	Total	**9,2**	**8,7**	**18,8**	**7,3**	**6,7**	**9,5**

Font: memòria tècnica i econòmica del conveni de finançament dels SSCB 2020

bles. És destacable la diferència entre els municipis de Menorca i la resta de les Balears respecte a la ràtio de dones usuàries, que a Menorca és de 22,4 per cada 100 dones i de 10,7 pel conjunt de les Illes Balears. Menorca també registra la ràtio més alta d'homes usuaris, del 15,2 % amb una diferència de 10 punts percentual respecte a Formentera, que és del 5,2 %.

4.3. Nombre de persones ateses per tipus de prestació[5]

El Govern de les Illes Balears, a través de la Direcció General de Planificació i Serveis Socials, dona suport al finançament de les prestacions dels serveis socials comunitaris bàsics que recull la cartera bàsica de serveis socials[6]. A continuació, es fa una anàlisi de les prestacions finançades tenint en compte les dades aportades a la memòria tècnica del Pla de Finançament 2020.

Els serveis d'informació, valoració, assessorament, intervenció i derivació dels serveis socials comunitaris bàsics l'any 2020 han atès 80.656 persones, amb la qual cosa és la prestació més demandada per les persones usuàries.

El servei d'ajuda a domicili (SAD) social és un servei que consisteix en un conjunt d'activitats duites a terme bàsicament a la llar de la persona i/o família i adreçades a proporcionar atencions personals i suport a les persones o famílies amb manca d'autonomia personal. Les dades aportades fan referència al SAD social, que es diferència del SAD de dependència en el sistema d'accés i en la font de finançament.

L'any 2020 han rebut el servei d'ajuda a domicili 3.513 persones. Les dones representen prop de quatre de cada sis persones que s'adrecen al servei (el 68,1 %). La distribució geogràfica també mostra un perfil clarament feminitzat i similar al conjunt de les Illes Balears, exceptuant l'illa de Formentera, on la distribució per sexe es mostra més equilibrada (el 56,4 % de dones i un 43,6 % d'homes).

La mitjana d'hores anuals per persona usuària és de 147,1. Pel que fa a la distribució territorial, Palma despunta per l'elevat nombre d'hores d'atenció (239,5), mentre que Eivissa té una situació inversa, una mitjana de 91,1 hores anuals d'atenció, ambdues força allunyades de la mitjana balear.

El servei de teleassistència és un servei que proporciona suport tecnològic a les persones, la qual cosa permet la comunicació amb un centre d'atenció les 24 hores del dia, els 365 dies de l'any, per poder ser atès immediatament en cas de necessitat. La finalitat és que les persones amb dificultats d'autonomia (persones grans que viuen soles o amb

5. En aquest apartat cal aclarir que a cada prestació les persones només es comptabilitzen una vegada, però una persona usuària pot rebre algunes prestacions; per tant, una mateixa persona pot estar comptabilitzada en algunes prestacions.

6. Decret 66/2016, de 18 de novembre de 2016, pel qual s'aprova la cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen els principis generals per a les carteres insulars i locals.

discapacitat) puguin romandre al seu domicili el temps més gran possible i afavorir-ne l'autonomia i més qualitat de vida.

Pel que fa al perfil dels usuaris, l'any 2020 s'han atès 5.678 persones: un 77,4 % són dones i un 22,6 % són homes. La feminització del perfil es mostra a totes les illes i s'intensifica encara més al municipi de Palma, on un 87,5 % dels usuaris són dones.

El pla de finançament dels serveis socials comunitaris bàsics defineix el servei d'allotjament d'urgència com un servei d'acolliment residencial temporal i de suport social per a persones adultes i famílies que no disposen d'habitatge ni suport sociofamiliar. S'han beneficiat d'aquest servei 920 persones, d'aquestes un 60,6 % són homes.

El servei de mediació intercultural té per objectiu afavorir la integració social de les persones estrangeres extracomunitàries que resideixen a la comunitat, mitjançant actuacions adreçades a superar barreres lingüístiques, socioculturals i jurídiques i potenciar-ne la participació social a la comunitat. L'any 2020 s'han beneficiat de la prestació un total de 5.908 persones, un 51,0 % de les quals són dones. Aquest equilibri es mostra semblant en els territoris analitzats (vegeu quadre IIIRA-4.9).

L'evolució de les dades referents a les persones usuàries de les prestacions respecte a l'any 2019 mostren un comportament desigual entre prestacions:

- D'una banda, es registra un increment de 21.005 persones usuàries del servei d'informació, valoració, assessorament, intervenció i derivació, que ha passat d'atendre 59.651 l'any 2019 a 80.656 el 2020. I un increment també del nombre de persones usuàries del servei mediació intercultural d'un 9,0 % respecte a l'any 2019, fet que suposa que s'han atès 487 persones més.

- D'altra banda, el nombre de persones usuàries del servei de teleassistència i el servei d'allotjament d'urgència ha disminuït en un 20,3 % i un 20,1 %, ja que han passat d'atendre 1.442 i 231 persones menys respectivament. Pel que fa al servei de teleassistència, aquesta caiguda podria ser deguda al fet que moltes persones, a conseqüència de la crisi de la covid, han estat a casa en ERTO, aturats o inactius, i s'han pogut fer càrrec de les cures dels familiars.

- Finalment, el SAD social ha passat d'atendre 4.043 persones el 2019 a 3.513 l'any 2020, fet que suposa 530 persones menys. En canvi, s'ha incrementat la mitjana d'hores d'intervenció per usuari, que ha passat de 114,5 l'any 2019 a 147,1 l'any 2020, la qual cosa fa pensar que s'han incrementat les hores d'atenció a les persones sense suport.

- El nombre d'expedients per entitat local titular ha passat del 739,4 l'any 2019 als 1.002,9 el 2020.

4.4. Les prestacions econòmiques

Les prestacions econòmiques són prestacions no periòdiques de naturalesa econòmica destinada a atendre despeses específiques, de caràcter ordinari o extraordinari, necessàries per prevenir, evitar o pal·liar situacions de marginació social.

L'any 2020 s'han concedit a les Illes Balears 80.160 prestacions econòmiques per a la cobertura de les necessitats bàsiques a 51.176 persones beneficiàries, la qual cosa suposa una mitjana d'1,6 prestacions per persona beneficiària i una despesa total de 21.591.534,4 euros (vegeu quadre IIIRA-4.10).

A les Illes Balears, la mitjana de l'import dels ajuts econòmics per persona beneficiària és de 269,4 euros. Aquesta dada mostra una gran disparitat entre illes. Així mateix, destaca per l'elevat import per persona l'illa de Menorca, on es destinen una mitjana de 648,0 euros. A l'altre extrem hi ha l'illa de Formentera, amb un import mitjà de 43,3 euros per persona.

La mitjana d'ajudes per treballador social és de 284,6 ajudes per al conjunt de les Illes Balears. Lluny de la mitjana de les Balears es troba l'illa de Menorca, amb una mitjana de 78,9 ajudes per treballador social, amb la mitjana més baixa de les Illes Balears; a l'altra punta hi ha Formentera, amb 1.198,4 ajudes per treballador social.

Finalment, cal remarcar la mitjana d'ajudes tramitades per auxiliar administratiu, que és de 573,5. Seguint la tònica anterior, aquí també les dades presenten una gran disparitat entre territoris. Destaca Menorca, amb la mitjana més baixa, 121,9 ajudes per auxiliar administratiu, i Formentera, amb la mitjana més alta, de 1.887,5 ajudes.

Del balanç de deu mesos de pandèmia, cal ressaltar un màxim històric d'ajudes a famílies. L'evolució de les dades en relació amb les prestacions econòmiques durant el darrer any constaten un increment important tant del nombre de persones beneficiàries (del 258,7 %) com del nombre d'ajudes (del 189,0 %), que té, a conseqüència, una pujada de la despesa de les prestacions econòmiques dels ajuntaments (173,8 %) i de la càrrega de feina dels professionals de treball social (158,8 %) i professionals d'auxiliar administratiu (394,7 %). Per contra, s'observa una lleugera baixada de la mitjana de l'import per ajuda, del 5,2 %.

GRÀFICS EXTRES

Quadre IIIRA-4.6. Persones usuàries per prestacions
Quadre IIIRA-4.11. Fonts de finançament dels SSCB 2020 i despeses justificades al conveni de finançament dels SSCB 2020
Quadre IIIRA-4.12. Persones ateses SSCB i expedients any 2020
Quadre IIIRA-4.13. Ràtios professionals UTS als centres de Serveis Socials. Decret 48/2011
Quadre IIIRA-4.14. Persones usuàries per tipus de prestació
Quadre IIIRA-4.15. Ajudes econòmiques d'urgència any 2020 i any 2019)

7

EL SISTEMA PER L'AUTONOMIA I L'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA A LES BALEARS: EFECTES INICIALS DE LA PANDÈMIA DE LA COVID-19

RESUM

L'atenció de les persones en situació de dependència i la promoció de la seva autonomia personal és una de les prioritats en matèria de política social i salut a les societats occidentals contemporànies per l'evolució de l'estructura demogràfica i l'envelliment progressiu de la població.

A l'Estat espanyol, l'aprovació de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (d'ara endavant LAPAD), va donar lloc a la posterior creació del sistema per l'autonomia i l'atenció a la dependència (d'ara endavant SAAD) i a la seva implementació en el conjunt de comunitats autònomes de l'Estat.

La Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears (d'ara endavant XPAD) es crea reglamentàriament el 2010 amb els decrets autonòmics 83/2010 i 84/2010. Com a novetats del darrer any, s'aprova el Decret 91/2019, que regula el procediment per al reconeixement del grau de discapacitat i els principis generals del procediment per al reconeixement del grau de dependència i es modifica el Decret 83/2010, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del SAAD.

L'aplicació de la Llei 39/2996 ha patit un dèficit de finançament des del seu inici, tot i que el seu desplegament té una funció estratègica que pretén convertir el sistema de protecció a la dependència en un dels pilars de l'estat de benestar. Així, després d'aquests gairebé quinze anys d'història d'aplicació de la LAPAD, tot i que aquest sistema ha promogut una sèrie de guanys en matèria d'atenció a la dependència a les Balears, encara es fa evident la necessitat de molt de suport institucional per garantir la igualtat d'oportunitats en la cura de les persones.

A més, la situació de pandèmia iniciada el 2020 ha fet palesa la greu situació de vulnerabilitat de les persones que no gaudeixen d'una autonomia plena. Així mateix, durant la situació d'emergència les persones amb diversitat funcional, ancianes o que presenten una situació de manca d'autonomia més o menys acusada s'han enfrontat a situacions de limitació de la seva atenció provocades per la necessitat d'adaptació dels serveis d'atenció públics o privats a les exigències sanitàries.

La realitat és que la pandèmia de la COVID-19 ha impactat fortament sobre les persones en situació de dependència i a vegades ha generat una situació d'absoluta desatenció d'aquest col·lectiu. Malgrat això, el manteniment de condicions de vida dignes per part de professionals i familiars cuidadors a causa de la situació d'absoluta emergència, ha estat un repte sense precedents i ha aconseguit pal·liar al màxim les necessitats de les persones. Tot i així, algunes organitzacions manifesten un gran malestar per la situació viscuda i detallen la situació de prescindència viscuda a la qual s'ha exposat les persones en situació de dependència o mancats d'autonomia (Federació de Vida Independent[1], 2020). Per altra banda, l'excepcionalitat de la situació ha fet evident la necessitat de contractació de més professionals en aquest sector, els riscos de la creixent mercantilització del sector d'atenció a les persones en situació de dependència, així com la necessitat de reformular el model d'atenció a persones majors i persones amb discapacitats.

En aquest capítol presentam una sèrie d'evidències i reflexions respecte a l'aplicació de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, durant el 2020 i les particularitats d'aquest complicat període.

La secretaria d'Estat de Serveis Socials i Igualtat publica mensualment els resultats de la gestió en relació amb el SAAD. En aquest recull de resultats es generen un conjunt d'informacions estadístiques de caràcter sociodemogràfic que permeten establir un ventall ampli de sèries quantitatives en relació amb l'autonomia personal i l'atenció a la dependència i que han servit de base per a la construcció d'aquest capítol.

Així mateix, pel que fa a les Illes Balears, s'han duit a terme recerques específiques en aquest camp que han posat èmfasi en els aspectes següents:

a) Fer l'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats.

b) L'estudi de les característiques de les persones receptores del dret que preveu la Llei 39/2006, de 14 de desembre, llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (LAPAD), i els canvis esdevinguts durant els dotze anys d'aplicació de la llei.

c) El reconeixement de la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls.

d) El procés de desplegament del SAAD i de les prestacions associades al dret.

e) L'estudi dels factors de prevenció per mitjà de l'observació i anàlisi dels programes comunitaris.

Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació del Govern de les Illes Balears: l'anuari de l'envelliment de les Illes Balears i les memòries del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears (vegeu les memòries corresponents als anys 2008-2011, 2017-2019).

1. https://ovibcn.org/personas-en-situacion-de-dependencia-ante-la-pandemia-por-COVID-19/.

7.1. Introducció

Les prestacions que reconeix i ofereix el SAAD no trenquen de manera abrupta amb el model d'atenció a les persones grans i les persones amb discapacitats implantat a partir de la creació, iniciada la transició democràtica, del sistema públic de serveis socials (SPSS). Però, especialment, el SAAD suposa una ampliació dels drets d'atenció a la dependència i substitueix un dret assistencial per un dret universal i subjectiu. El SAAD completa els sistemes de protecció ja existents com el sistema de salut, de caràcter universal, i es coordina amb d'altres com el de serveis socials (de caràcter assistencial) i el de seguretat social (assistencial i contributiu).

L'atenció i les cures que les persones necessiten durant la infància, els processos de discapacitat, la vellesa i les situacions de malaltia crònica no han estat reconegudes dins el sistema de protecció social públic a Espanya fins fa poc menys de quinze anys i de manera interrompuda i insuficient. Les pressions sociodemogràfiques —els canvis socials que generen unes connotacions ideològiques profundament marcades per la divisió sexual del treball i que requereixen un gran esforç social i públic per deconstruir el sistema de gènere de les cures— i la necessitat de generar societats més inclusives que permetin oferir una major qualitat de vida a les persones en situació de vulnerabilitat reforcen la idea de la necessitat de consolidar un model robust d'atenció a la dependència.

La situació és que el desplegament efectiu del SAAD ha hagut d'afrontar obstacles relacionats amb les deficiències pròpies del disseny institucional i amb una conjuntura econòmica desfavorable que, associada amb processos de consolidació fiscal, han duit el sistema a ser objecte de reformes totalment regressives per a les persones dependents. Les reformes de despesa pública realitzades a partir de 2012 contribueixen a afeblir el SAAD; dilueixen gran part de les expectatives que va generar la seva implantació i dificulten o retarden l'entrada de noves persones al sistema.

El fet que el sistema patís grans retallades quan començava a implementar-se ha generat un seguit de conseqüències desastroses, especialment per a les persones que no varen poder acollir-se als seus drets a temps o que, fins i tot, van morir abans de ferho[2]. Per altra banda, la implantació lenta de les polítiques d'atenció a la dependència ha afectat greument les persones i famílies en situació de vulnerabilitat social, les quals s'havien d'ocupar de les persones en situació de dependència sense rebre les ajudes necessàries com a cuidadores.

Quan semblava que començàvem a sortir de la crisi de 2008 i que, per altra banda, hi havia la voluntat institucional de revertir les polítiques d'austeritat aplicades durant l'anterior període, la crisi provocada per la

2. Aquestes retallades i els seus impactes es concreten al mateix apartat de la memòria del 2018. Aquest decret té com a conseqüència el canvi dels nivells i graus que elimina un grau de dependència i una reducció de les percepcions mensuals i obliga a suprimir el reconeixement per la Seguretat Social dels familiars cuidadors de la persona dependent. Igualment, se suprimeix el nivell acordat en les prestacions abans de les restriccions de pressupost, s'atura l'aprovació dels decrets de reconeixement de les prestacions per a persones en situació de dependència i les CA passen a finançar el sistema en un 80 %.

pandèmia de la COVID-19 ha incorporat noves dificultats al SAAD, i s'han visualitzat repercussions greus per a les persones en situació de dependència i limitat de manera important les possibilitats de promoció de l'autonomia d'aquestes persones.

En aquest text veurem les conseqüències que, a partir de 2020, la crisi de la COVID-19 aportarà a les persones en situació de dependència i les seves cuidadores. Veurem si les dificultats econòmiques a què la societat balear haurà de fer front permetran una intensificació o millora del SAAD o, al contrari, duran a una major dificultat en la seva aplicació. Caldrà analitzar detingudament l'impacte en els nivells d'accés i cobertura de la població dependent, incloent-hi la reducció de les llistes d'espera cròniques, en la sostenibilitat, el suport a les persones cuidadores o en la qualitat de l'ocupació i de les cures. Seguidament, analitzam i actualitzam els criteris marc, el calendari de desplegament del sistema des de 2007, el seu desenvolupament normatiu, i detallam les característiques del territori i les seves institucions.

S'inicia el capítol amb una introducció sobre els criteris de desenvolupament de la LAPAD, el calendari de desplegament, el desenvolupament normatiu i les característiques del territori i les institucions competents en aquesta matèria a les Balears. Continuarem, al segon apartat, fent una breu anàlisi dels antecedents i factors promotors del SAAD a l'Estat. Al tercer apartat presentam les característiques de les persones amb manca d'autonomia personal. Seguirem, al quart apartat, amb el desplegament del SAAD a les Illes Balears. Al cinquè apartat es presenta l'actualització el 2020 de les places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia.

7.1.1. Criteris marc

El desplegament de la LAPAD des del 2007 ha suposat el desenvolupament del SAAD. El sistema d'atenció a les persones en situació de dependència neix per respondre a les necessitats de la població. Aquestes necessitats es caracteritzen, entre altres circumstàncies, per: l'envelliment progressiu de la població; la doble presència de les dones a l'esfera productiva i reproductiva, i la necessitat del conjunt de la societat d'accedir a serveis públics que permetin organitzar la vida quotidiana amb igualtat d'oportunitats respecte a l'autonomia i la cura de les persones en situació de dependència.

En el període d'aplicació d'aquesta llei, entre el 2007 i el 2020 s'ha impulsat un canvi de model en la protecció de les persones en situació de dependència i s'ha incorporat el reconeixement de dret subjectiu i superat la perspectiva assistencial pròpia de gran part de les prestacions del SPSS. A partir de la seva aprovació, la Llei de dependència s'aplica a tot l'Estat i entre el 2007 i el 2012 té un sistema de cobertura mínim a l'àmbit d'Espanya i un nivell acordat mitjançant conveni entre comunitats autònomes i Estat, la qual cosa representa un cert nivell d'homogeneïtat entre les diferents comunitats.

Però alhora que s'han produït alts i baixos en la cobertura de les necessitats reals de la població, cal recordar les dramàtiques

conseqüències d'haver paralitzat el procés d'aplicació de la llei durant un any des de finals del 2011. El Govern de l'Estat va frenar la llei principalment per una situació estructural de reducció de fons públics, que va representar en el seu moment una retallada molt important del SAAD, amb l'aprovació del Reial decret 20/2012, de 13 de juliol, de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària i el foment de la competitivitat. Això va obrir la porta a polítiques d'austeritat.

De la mateixa manera, resulta imprescindible tenir en compte la discontinuïtat en finançament que el sistema de la dependència ha patit durant els tretze anys d'història. Però, tot i les enormes dificultats viscudes durant el període de post-recessió a Espanya, el SAAD segueix el seu curs d'aplicació. Principalment, tot i el retard en la posada en funcionament de les mesures de protecció, la llei permet comprometre l'Administració, i el conjunt de les polítiques públiques, en l'atenció de les persones dependents, àmbit tradicionalment atès des de la iniciativa privada o des de les famílies, la qual cosa representa una càrrega per a aquestes, especialment per a les dones.

La Llei de dependència té la particularitat de ser una norma de gran complexitat en el seu desplegament a causa de l'articulació d'accions i competències per part de nivells d'administració diferents. Tot i que es tracta d'una norma estatal, aprovada per les Corts Generals de l'Estat, l'execució de la llei correspon a les comunitats autònomes, ja que són les administracions que assumeixen les competències en matèria de serveis socials.

En els dotze anys de desplegament de la llei, a les Illes Balears es pot constatar un esforç institucional important, però no suficient, per desregularitzar la situació de dependència de les persones en la percepció del seu dret. Així mateix, la cobertura i el finançament públic per donar cobertura a les demandes de la llei no s'han complert de manera sostinguda al llarg de tot el període i es detecten mancances des dels seus inicis per consolidar-se.

D'altra banda, cal tenir present l'esforç de col·laboració de totes les institucions en els diferents nivells: autonòmic, insular, local i, sovint, mancomunal, per desplegar una llei de caràcter estatal, més encara considerant les dificultats de col·laboració de les diferents esferes i nivells d'actuació marcada per una certa dispersió competencial. La llei incorpora el concepte d'activitats bàsiques de la vida diària (ABVD), a les quals s'inclouen les tasques més elementals de la persona, que permeten viure amb un mínim d'autonomia i independència; en concret: la cura personal, les activitats bàsiques relacionades amb la llar i la vida quotidiana, la mobilitat imprescindible, reconèixer persones i objectes, orientar-se i entendre i executar ordres o tasques senzilles.

7.1.2. Calendari de desplegament

La posada en marxa a partir del 2007 de la LAPAD incloïa, per engegar el funcionament del sistema, la implantació d'un calendari d'actuació marcat en el període de 2007-2014. Aquest calendari preveia l'aplicació progressiva de les ajudes i serveis de la dependència, que fins al 2020 va

incorporar les accions consistents a establir la valoració dels graus III, II i I, en aquest ordre d'aplicació[3].

L'aprovació d'un calendari de desenvolupament de la llei en el període 2007-2014 no només obeïa a la necessitat d'esglaonar la implementació dels tres graus i tres nivells previstos (actualment extingits amb el Reial decret llei del 20/2012) a la valoració del grau de dependència, sinó sobretot a evitar un bloqueig del sistema. Amb el Reial decret del 20/2012 es posposa l'entrada en vigor dels drets per a les persones valorades amb grau I de dependència moderada (nivell 1). Això dificulta la incorporació de noves persones al sistema o, fins i tot, que no s'hi incorporin mai degut a l'edat avançada i morin abans.

L'entrada de les persones al sistema valorades en el grau I va finalitzar el 2012. Alhora, cal considerar una moratòria en la percepció d'ajudes econòmiques per part de la població destinatària d'aquestes ajudes que han implicat un important impacte en les condicions de vida de les persones.

El descens del finançament viscut a partir del 2011 va agreujar les condicions de vulnerabilitat de la població en situació de dependència, especialment la de les famílies amb pocs recursos. Aquesta disminució del finançament encara demana un treball intens perquè es produeixi una recuperació de la situació. De fet, encara ens trobam —en el moment de la publicació de la memòria del 2020— en procés de recuperació del nivell de perceptors de la prestació de 2011.

7.1.3. Desenvolupament normatiu

L'activitat legisladora en relació amb la Llei de dependència ha estat intensa durant el període 2011-2020, especialment a les comunitats (vegeu el mateix capítol corresponent a la memòria de 2017, en què es detallen les diferents mesures i normes aplicades durant el període 2011-2017, i les novetats presentades a les memòries de 2018 i 2019).

A les Illes Balears en concret, el desenvolupament de la LAPAD ha fet actualitzar la normativa sobre persones grans i persones amb discapacitat i en l'àmbit dels serveis socials en general.

Pel que fa a la normativa pròpia de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, en el període 2019-2020, segons informació publicada per la Direcció General de Dependència del Govern de les Illes Balears (GOIB), únicament s'ha publicat el Decret 91/2019, que regula el procediment per al reconeixement del grau de discapacitat i els principis generals del procediment per al reconeixement del grau de dependència i que modifica el Decret 83/2010, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del SAAD.

El Decret 91/2019 deroga expressament l'ordre (2000) per la qual s'estableix el procediment que ha de seguir l'Institut

3. Vegeu el calendari d'aplicació de les ajudes en el període 2007-2014 al mateix apartat de la memòria de 2018.

Balear d'Afers Socials (IMAS), dependent del Consell Insular de Mallorca. Així, amb aquest decret es consolida un marc reglamentari respecte de l'organització i el funcionament dels òrgans de valoració de la discapacitat i de la dependència, del procediment per al reconeixement, de la qualificació del grau de discapacitat i de dependència, i de la revisió d'aquesta qualificació.

Per altra banda, i arran de les diferents disposicions normatives que es varen promulgar l'any 2020 a fi de fer front a la situació de pandèmia ocasionada per la COVID-19, el SAAD va quedar afectat directament o indirectament.

El Decret llei 4/2020, de 20 de març, pel qual s'estableixen mesures urgents en matèria de contractació, convenis, concerts educatius i subvencions, serveis socials, medi ambient, procediments administratius i pressuposts per fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-19, va prendre una sèrie de mesures extraordinàries en matèria de gestió de la renda social garantida (RESOGA). Aquesta no afecta directament persones en situació de dependència però sí famílies en situació d'extrema vulnerabilitat, tenguin o no als seus nuclis familiars persones dependents.

A partir de l'aprovació del Decret llei 6/2020, d'1 d'abril, pel qual s'estableixen mesures socials urgents per pal·liar els efectes de la situació creada per la COVID-19, es garanteix la continuïtat en la prestació de determinats serveis socials de tipus residencial, els habitatges supervisats, el servei de tutela per a persones adultes incapacitades judicialment i les prestacions econòmiques, entre d'altres, que afecten directament persones en situació de dependència.

El Decret llei 8/2020, de 13 de maig, de mesures urgents i extraordinàries per a l'impuls de l'activitat econòmica i la simplificació administrativa en l'àmbit de les administracions públiques de les Illes Balears per pal·liar els efectes de la crisi ocasionada per la COVID-19, fa referència a diferents iniciatives referides a l'atenció a col·lectius vulnerables.

Específicament, a l'article 10 es refereix a la prestació econòmica de caràcter extraordinari. Aquesta està destinada a compensar les despeses econòmiques derivades d'atencions en l'entorn familiar i el suport a cuidadors no professionals de les persones en situació de dependència a les quals s'ha suspès el servei de centre de dia. Es tracta d'una prestació amb vigència temporal inicial de quatre mesos a comptar des de l'1 de maig de 2020, però que ha estat successivament prorrogada. És una prestació econòmica de quantia mensual única segons el grau de dependència reconegut, amb independència de la capacitat econòmica del beneficiari i es concedeix d'ofici a instància del treballador social que fa el seguiment de la proposta individual d'atenció (a partir d'ara PIA).

El Decret 3/2020, als articles 50-53, estableix diferents mesures relatives a les condicions de reactivació de serveis i prestacions en matèria de serveis socials. Així, es reactiven de manera progressiva els serveis socials d'atenció a persones grans, a per-

sones en situació de dependència, amb discapacitat, diagnòstic de salut mental i atenció primerenca.

Quant als serveis d'estades diürnes per a persones majors, amb discapacitats o persones amb dependències, s'estableixen una sèrie de condicions combinant el suport presencial amb el suport no presencial, en coordinació amb els serveis socials comunitaris i prioritzant a l'àmbit presencial aquells casos amb major grau de dependència o més necessitat de conciliació de la vida laboral dels cuidadors. Es regula també el règim de visites i sortides dels serveis socials de tipus residencials per a persones grans, persones en situació de dependència o amb discapacitat (OSIB, 2020).

A l'àmbit estatal en el transcurs de 2020 no s'han publicat lleis o normatives específiques que tenguin un impacte en l'aplicació i el desenvolupament de la LAPAD.

7.1.4. Característiques del territori i les institucions

Les característiques d'insularitat i capitalitat condicionen una legislació que ha de procurar distribuir la titularitat de les competències i de les transferències de gestió entre els distints ens territorials: Govern autonòmic, Consells insulars, mancomunitats i ajuntaments. Cal considerar, a més, que tal com assenyala el títol III de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears a l'article 30.15, la CA té amb caràcter d'exclusivitat les polítiques d'atenció a les persones dependents, tot i la cooperació i els acords que es prenen a escala estatal.

Normalment, quan les decisions preses s'han de materialitzar a cada illa, s'obre un procés important de concreció i revisió de les competències respectives. És un esforç per treballar amb dades compartides i agilitzar l'intercanvi d'informació per aconseguir una comunicació intensa, constant i àgil entre totes les administracions responsables.

Va correspondre a la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació liderar les iniciatives per posar en marxa el desplegament de la LAPAD. Des dels inicis, el Govern va manifestar el seu interès a cooperar amb els consells i els ajuntaments.

A l'inici del desplegament de la llei, els esforços es varen centrar en l'organització de la mateixa administració autonòmica en la qüestió. Des del 2010 fins al 2020, no hi ha hagut canvis en les estratègies i el mètode d'aplicació dels diferents serveis. Concretament, mitjançant el dispositiu de la XPAD s'ha fet efectiva la transferència de les competències i del personal als municipis (o a les entitats supramunicipals) de més de 20.000 habitants. Al mateix temps, també s'han mantingut les converses i la col·laboració entre les administracions, fet que ha permès el desplegament territorial de la tramitació de la LAPAD a la comunitat autònoma.

Des de l'inici del desplegament de la llei, els objectius plantejats fan referència a l'atenció a les persones amb dependència a l'àmbit local. Per això s'estableix un conveni de col·laboració entre el Govern de les Illes Balears i els ajuntaments segons el qual el Govern posa el personal —bàsicament treballadors socials—, i els ajunta-

ments, les instal·lacions per a l'atenció de les persones dependents.

Amb el desenvolupament del dispositiu es pretén que els serveis socials municipals siguin el punt de referència de la dependència per facilitar al màxim l'accés als destinataris i, en general, a tota la ciutadania que s'interessi per la Llei de dependència.

L'accés a les prestacions i als drets de la llei es fa mitjançant la cooperació entre administracions. Així, la Fundació d'Atenció a la Dependència és l'organisme responsable de l'entrada de la sol·licitud en el sistema, així com de la PIA. Els consells insulars són els encarregats de posar-se en contacte amb el sol·licitant o familiar cuidador per acordar i fer la valoració del nivell de dependència. D'altra banda, als municipis de menys de 20.000 habitants els treballadors socials assumeixen les funcions encomanades al PIA. Finalment, la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació és la responsable de resoldre la sol·licitud i el reconeixement de la prestació que té validesa a tot l'Estat.

7.2. Antecedents de la LAPAD

El sistema previ al SAAD s'estructurava essencialment entorn de dos nivells de cures formals sense els quals no es pot entendre el sistema actual (Marbán, 2019).

D'una banda, hi ha el sistema de seguretat social amb les variants contributiva i assistencial, que es recolzen en la Llei de prestacions no contributives i la Llei general de la seguretat social, ambdues publicades durant els anys noranta del segle xx. Aquestes normes estableixen un sistema molt restringit i sotmès a controls mèdics i administratius que donen lloc a ajudes econòmiques contributives o no en funció de les característiques socioeconòmiques de la persona.

D'altra banda comptam amb el sistema de serveis socials (SPSS), que protegeix les persones en situació de dependència sense recursos i sense suport informal de cap tipus. Degut al caràcter assistencial del SPSS, els mitjans de control per accedir a algun tipus de cura eren la prova d'ingressos econòmics i l'existència o no de suport informal. Des de la seva creació a la dècada dels vuitanta —en ple procés de transició democràtica— fins a l'actualitat, el SPSS es va construir sobre la base de la descentralització de l'estat del benestar que va dotar les comunitats autònomes i les administracions locals amb la competència exclusiva de la provisió i el finançament dels serveis socials, tant els de caràcter comunitari com els especialitzats, donant resposta a les diferents situacions de vulnerabilitat social, entre les quals hi ha la dependència.

Per tant, l'aprovació de la LAPAD és el resultat de la confluència d'una sèrie de canvis demogràfics i institucionals que estaven en funcionament des dels anys vuitanta, que, juntament amb la consolidació de l'activitat dels actors socials, han permès aprofundir en el desenvolupament d'un sistema universal de cures de llarga durada (Rodríguez Cabrero, 2012; Marbán, 2012).

Aquests antecedents, així com la confluència amb altres sistemes de protecció, permeten oferir una comprensió més acurada de la situació actual del SAAD. A més,

en definitiva, aquest sistema és el resultat d'una reforma gradual i de les prestacions per a la dependència a l'àmbit estatal i autonòmic.

7.3. Persones amb manca d'autonomia personal

La promulgació d'un marc legal que introdueix nous drets per a la ciutadania, com és la Llei 39/2006, necessita una revisió acurada de les variacions de la població destinatària del nou dret. La llei considera tres col·lectius en situació de dependència: les persones majors de 65 anys, les persones en situació de discapacitat i el grup d'edat de fins a 3 anys. A continuació, es fa un repàs estadístic de les variacions dels destinataris en funció de les seves característiques sociodemogràfiques.

El grup de persones majors de 65 anys segons el padró de 2020 constitueix el 15,6 % del conjunt de la població de les Balears, i la proporció de persones de més de 85 anys representa només el 2,2 % del total de residents a l'arxipèlag. Per illes, Mallorca i Menorca concentren una proporció de persones grans més elevada que Eivissa i Formentera. Per a totes les illes, la proporció de majors de 65 anys i 85 anys sempre és més elevada per a dones que per a homes.

Aquestes dades reflecteixen que ens trobam davant d'un procés d'allargament de la vida dels residents a les Balears que condueix al manteniment de l'autonomia de les persones durant més temps, alhora que és un procés que demana noves respostes per atendre les situacions de vulnerabilitat i dependència que van apareixent amb l'augment de l'edat.

Aquestes dades resulten coherents si tenim en compte la distribució demogràfica de la població a Espanya i a les Illes Balears els darrers trenta anys. Aquesta distribució s'il·lustra per una piràmide poblacional basada en un envelliment progressiu de la població, si bé hi ha una manca de reposició natural degut a una taxa de naixements negativa. Concretament, el saldo migratori de les Balears és positiu el 2020, amb un creixement de població relativa del 0,37 %, la més alta de tot l'Estat.

En canvi, les persones de menys de 4 anys suposen un 4,5 % del total de població a les Balears, segons l'actualització del padró de 2020. Aquesta dada que reflecteix la baixa taxa de fecunditat que caracteritza Espanya.

El repàs de la variació demogràfica que es produeix entre la població esmentada fins ara permet conèixer la variació de la població de gent gran susceptible de sol·licitar la valoració de dependència i els dispositius de protecció social o les prestacions[4] corresponents.

7.3.1. L'atenció a les persones grans

L'envelliment progressiu de la població provoca que el grup d'edat majoritari amb

4. Les prestacions vinculades a la LAPAD no són només les de caràcter econòmic, sinó també tots aquells serveis i drets que es garanteixen a partir de l'ús de places residencials, de centres de dia o d'habitatges tutelats.

necessitats de cura personal sigui el de persones de més de 65 anys respecte a les persones més joves. El tram d'edat que requereix més atenció degut a la gravetat de la seva situació de salut és el de persones de més de 85 anys, en especial les dones, que tenen una esperança de vida major que els homes.

Entre el 2019 i el 2020 la població a Espanya ha augmentat en 424.587 persones i el 2020 s'ha assolit una població total de 47.450.795. Es tracta de la xifra més alta mai abans registrada, fet que ha suposat un augment de població de gairebé un milió de persones en el període 2016-2020, després d'haver-se produït un descens de població entre el 2012 i el 2016 (INE, 2020). Aquesta disminució, detectada des del 2012, s'explica per la baixa fertilitat, pels fluxos d'emigració de població amb nacionalitat espanyola o de població recentment instal·lada a Espanya que va decidir emprendre una migració a tercers països per les dificultats d'assolir una situació econòmica i laboral estable després de la crisi de 2008. Aquest procés va ser especialment intens en el període 2012-2015.

Tornant a la franja de la població de persones de més de 65 anys, val a dir que, proporcionalment, les persones de més de 65 anys representaven el 19 % del total de la població el 2019 i el 2020. S'evidencia amb les dades del padró de 2020 que les franges d'edat superior a Espanya tendeixen a augmentar, excepte per al tram d'edat de 85 a 89. Caldria veure, en aquest cas, si el descens de més de 20.000 persones en aquest tram d'edat es deu a les defuncions causades per contagis de COVID-19 o per altres malalties.

La taxa d'envelliment a Espanya el 2020 se situa en el 19,4 %, una dècima més que l'any anterior. A les Illes Balears, la taxa d'envelliment és lleugerament inferior (15,6 %), ja que hi ha 1.171.543 habitants, fet que suposa un augment de 22.083 persones respecte al 2019 i consolida l'augment de població que es produeix des de 2015. També implica un augment de gairebé 70.000 des de l'any 2013. La població major de 65 anys és de 183.224 persones el 2020, la qual cosa representa un increment de 4.580 persones respecte a l'any anterior. Per a les Balears, l'únic tram d'edat de població gran que ha disminuït el 2020 és el de persones de 80 a 85 anys, que ha perdut unes 500 persones, la qual cosa pot haver estat provocada per defuncions de COVID-19.

Un dels efectes de l'envelliment de la població és la importància creixent del sector de població de persones majors de 75 anys, que representa el 10 % de la població total a Espanya el 2020 i resulta en una taxa lleugerament superior a l'any anterior (INE, 2020). A les Balears, aquest grup d'edat augmenta una mica entre el 2019 i el 2020, passant de representar un 7 % de la població total el 2019 a un 7,5 % el 2020.

Pel que fa a la distribució per sexes de les persones majors de 65 anys, es pot parlar de feminització de la vellesa. Aquest fet és evident en tenir present l'esperança de vida per als dos sexes. A Espanya el 2020, l'esperança de vida en néixer és de 79,7 anys per als homes i de 85,1 anys per a les dones. Això representa una lleugera caiguda respecte a l'any anterior. La distribució de persones de més de 65 anys per al 2020 indica que a Espanya hi ha

més dones que homes, amb una diferència de més d'un milió de persones (concretament 1.243.317). Aquesta dada no deixa d'augmentar any a any, per la qual cosa s'evidencia encara més la feminització de la vellesa amb el pas dels anys. En anys anteriors, l'augment de la població femenina de més de 65 anys fou molt important (300.000 de dones), però la diferència entre el 2019 i el 2020 ha estat d'unes 10.000 dones.

Concretament, en proporció al total de la població segons sexe, les dones de més de 65 anys a Espanya representen un 21,6 % del total, i els homes, un 17,1 %. Aquestes proporcions són lleugerament inferiors a les Balears: les dones de més de 65 anys representen un 17,3 % del total de dones, i els homes, un 14 %. Aquest fet explica que la població de les Balears està menys envellida que la del conjunt d'Espanya.

Quant a la franja de persones amb edats més elevades a Espanya, respecte a un total de 9.218.381 persones que tenen més de 65 anys, el 16,8 % tenen més de 85 anys. Trobam en aquest grup més presència de dones (19,5 %) que d'homes, que se situen en un 13,1 %. A les Balears, la proporció de dones de més de 85 anys són inferiors, amb un 17,1 %, i la dels homes també, amb un 10,7 %.

A les Balears, la diferència per sexes és de 20.182 dones més que homes, respecte a un total de 183.224 majors de 65 anys. La diferència per sexes entre els que tenen més de 85 anys és més elevada que entre els més joves, ja que per a Espanya i les Balears les dones representen gairebé el doble d'homes en aquest tram d'edat.

La taxa d'envelliment indica la proporció de persones de més de 65 anys respecte al total de població. Aquesta taxa a Espanya el 2020 és del 19,4 %, i la proporció és superior per a les dones (21,6 %) que per als homes (17,2 %). A les Illes Balears la taxa d'envelliment és inferior, amb un 15,6 %: la taxa de les dones és de 17,3 %, i la dels homes, de 14 %.

Per illes, detectam unes tendències semblants. En tots els casos la proporció de dones majors de 65 anys és superior a la dels homes, entre dos i tres punts percentuals. La proporció més elevada de dones l'any 2020 se situa a Mallorca, amb un 17,9 % de dones respecte a un 14,2 % d'homes, i a Menorca, amb un 18,1 % de dones i un 15,5 % d'homes. Per altra banda, Eivissa i Formentera tenen una població més jove, amb una taxa d'envelliment per a les dones del 13,7 % i un 11 % per als homes a Formentera, i un 11,5 % d'homes i un 13,7 % de dones a Eivissa majors de 65 anys.

En termes generals i per municipis, aquesta taxa sempre és superior en el cas de les dones, excepte per al municipi d'Es Mercadal a Menorca (que presenta un punt percentual de menys per a les dones respecte als homes).

Per municipis, a Mallorca, les comarques que presenten taxes d'envelliment superiors al 20 % —sempre superiors les femenines— són el Pla de Mallorca (Maria de la Salut, Montuïri, Petra, Sant Joan i Ariany); es Raiguer (Búger i Campanet) i la Serra de Tramuntana (Banyalbufar, Estellencs i Fornalutx). En canvi, a Menorca, Eivissa i Formentera no hi ha cap municipi que tengui una taxa d'envelliment superior al

20 %, tot i que alguns s'hi acostin: es Migjorn Gran, a Menorca, amb un 19,6 % de persones majors de 65 anys.

En referència a la proporció de persones de més de 85 anys respecte a la població total, en dones és sempre superior a causa de la major esperança de vida d'aquestes. A Espanya, la proporció de dones de més de 85 anys és del 4,2 %, i de 2,3 % per als homes, i a les Illes Balears aquesta proporció és del 3 % per a les dones i de l'1,5 % per als homes. La distribució concreta per illes i zones és semblant a les proporcions esmentades. Això és: sempre més elevada per a les dones en qualsevol tram d'edat a partir dels 65 anys i amb diferències més acusades a partir dels 85 anys.

7.3.2. Persones en situació de discapacitat

La proporció de persones en situació de discapacitat reconeguda superior al 33 % a les Illes Balears el 2020 respecte al conjunt de la població fou del 6 %[5](Conselleria de Serveis Socials i Cooperació). Concretament, es tracta de 68.356 persones en situació de discapacitat física, sensorial o intel·lectual.

Les persones amb un expedient obert quan al grau de discapacitat es divideixen en dos grups: el rang d'entre un 33 % i un 64 %, i el rang de més del 64 %. De mitjana, hi ha més persones que tenen un grau reconegut de fins al 64 % que d'un grau superior. Es tracta d'una distribució entorn del 65,7 % per als graus inferiors i d'un 34,3 % per als superiors. La distribució és semblant per illes. Per als graus de discapacitat inferiors la proporció de dones és inferior (48,9 %) respecte a la dels homes (51,1 %). En canvi, per a les persones amb un grau de discapacitat superior al 64 % menors de 18 anys hi ha més dones (53,1 %) que homes (46,9 %).

Per a les persones que se situen en un rang de discapacitat entre un 33 % i un 64 %, els municipis de Menorca tenen una proporció lleument superior per a les dones, amb un 52,9 %. Mallorca presenta una distribució igual d'homes i dones en aquesta situació; Eivissa i Formentera també presenten una proporció superior per als homes. Per a les persones amb un grau de dependència superior al 64 % menors de 18 anys, Menorca i Mallorca presenten una proporció superior de dones, i Eivissa i Formentera, d'homes.

Per municipis, la distribució de persones amb discapacitat d'entre un 33 % i un 64 % és semblant a la general. Només Alcúdia, Andratx, Ariany, Artà, Binissalem, Calvià, Campanet, Capdepera, Consell, Deià, Escorca, Esporles, Felanitx, Fornalutx, Lloret de Vistalegre, Lloseta, Manacor, Marratxí, Muro, Petra, Pollença, Porreres, sa Pobla, Sant Joan, Sant Llorenç, Santa Eugènia, Santa Margalida, Santanyí, Selva, ses Salines, Sineu, Sóller i Son Servera presenten més del 50 % d'homes que de dones. Això és més de la meitat dels municipis de l'illa. Aquesta concentració major en aquests municipis sembla estar més relacionada amb un baix nombre de persones amb alguna situació de discapacitat reconeguda que amb alguna dimensió social o de salut determinada.

5. Totes les dades presentades a la secció 7.3.2 provenen del Centre Base de la Direcció General de Planificació Social de la CAIB.

Quant als tipus de discapacitat, trobam que gairebé el 50 % de les persones amb algun grau de discapacitat reconegut són de caràcter físic (52,2 %). Un 13,9 % queda agrupat en les persones en situació de discapacitat auditiva i visual. El 33,9 % restant tenen una situació de discapacitat intel·lectual o mental[6].

7.3.3. Menors en situació de dependència

En la distribució per sexes dels menors de fins a 4 anys, així com a la resta de població d'infants i joves, és lleugerament superior la presència de nins. Al padró de 2020 les Balears registren un total de 26.947 nins en aquest grup d'edat, mentre que les nines arriben a 25.512. Els nins disminueixen en gairebé 400 persones, i les nines, en 300. Pel que fa a Espanya, les dades de nins també són superiors a la de les nines, amb 1.018.039 nins i 963.653 nines. Tant per a nins com per a nines resulta rellevant la disminució d'infants de fins a 4 anys entre 2019 i 2020 de més de 30.000 nins i més de 27.000 nines.

Els serveis destinats a l'atenció a la dependència per a infants es concreten en dos tipus de dispositius: en primer lloc, l'equip de valoració de la situació de discapacitat dels infants menors de 3 anys, i, en segon lloc, els programes d'atenció primerenca, entesa com un conjunt d'actuacions urgents basada en la prevenció i que consisteix en accions de detecció, diagnòstic i intervenció terapèutica de caràcter interdisciplinari. En el segon cas, el rang d'edat d'atenció s'estén des del naixement fins als 6 anys. En aquest sentit i segons dades acumulades des de 2019, que són les vigents el 2020, hi ha actualment 3.273 infants usuaris d'atenció primerenca i s'han concertat 111.998 sessions des de l'inici del desplegament de la llei de 2006.

El desembre de 2019, la Direcció General d'Atenció a la Dependència va reunir els representants de les diferents entitats que tenen concertades les accions d'atenció primerenca i els va informar de l'augment de finançament amb vista al 2020 per millorar la qualitat del servei unificant criteris de funcionament.

L'objectiu de la Direcció General és augmentar en un milió d'euros el finançament que afectarà les entitats que puguin dur a terme 136.000 sessions a infants que requereixen atenció per part de fisioterapeutes, logopedes, psicòlegs o treballadors socials.

Així mateix, és tasca de les institucions del Govern de les Illes Balears detectar problemes de qualsevol tipus en el desenvolupament motor, cognitiu, sensorial o conductual i donar tractament a les persones afectades, que inclouen els infants, les seves famílies i entorn proper per afavorir el seu benestar i condicions de vida dignes. Les entitats que realitzen les accions d'atenció primerenca són: ASNIMO, ASPACE, ASPAS, APROSCOM, CEATTE, Joan XXIII, Mater, Fundació Nemo, APNEEF, FPDM i APFEEM (CAIB, 2020).

6. Des del Servei de Valoració i Orientació de la Discapacitat i la Dependència de la Direcció General d'Atenció a la Dependència indiquen que la valoració de la situació de discapacitat intel·lectual es desglossa en dues categories. La primera correspon a una caracterització de caràcter cognitiu o a qualsevol tipus de disfunció de caire adaptatiu i la segona correspon a trastorns neurològics o lligats al desenvolupament intel·lectual.

7.3.4. El SAAD des de la perspectiva de gènere

La dedicació a les cures és una qüestió profundament afectada per la dimensió de gènere. No es pot observar ni parlar-ne sense atendre aquesta diferenciació ni el paper rellevant que ocupen les dones en el seu si. Això és perquè el treball de cures representa una activitat indispensable en el manteniment de les condicions de vida dignes de totes les persones que formen qualsevol societat. Això suposa tenir esment al benestar emocional i físic de les persones que ens envolten.

Així mateix, l'atenció i el manteniment de l'autonomia de totes les persones és una qüestió molt sensible a la qual cal parar especial atenció per preservar una qualitat al més digna possible dels més vulnerables. I en aquest sentit, també cal preservar la cura i l'atenció als cuidadors, que en la seva majoria són dones.

A les Balears, les persones que necessiten una atenció més acurada a causa d'una situació de salut més delicada són les dones majors de 85 anys, que representen el grup de persones que més creix cada any. Val a dir que a les Balears aquest grup d'edat representa entorn d'un 3 % de la població total i per a aquest tram d'edat el nombre de dones representa gairebé el doble que el d'homes. A més, les zones que presenten una taxa d'envelliment més elevada són alguns pobles del Pla de Mallorca, es Raiguer, la Serra de Tramuntana i es Migjorn Gran a Menorca, que tenen una taxa d'envelliment superior al 20 %.

Per altra banda, pel que fa a les persones cuidadores, val a dir que cal un esforç suplementari per implicar els homes en aquesta tasca, ja que, seguint la tendència d'anys precedents, aquesta distribució és molt desigual. Concretament, entre les persones afiliades al règim de persones cuidadores, a les Balears hi ha un 89 % de dones i un 11 % d'homes. Aquesta és una tendència que es repeteix a la resta de territoris de l'Estat i que cal valorar i fomentar la seva acció de manera igualitària per a totes les persones, sigui quin sigui el seu gènere, ja que es tracta d'una de les accions més importants de la vida, si no és la més; això és el manteniment de la vida.

7.3.5. Persones cuidadores

La feina que fan les persones cuidadores, sovint familiars de les persones amb manca d'autonomia, és molt important i s'ha de tenir en compte com a eix central de l'organització de la vida diària de les famílies amb persones en situació de dependència. La dedicació a tasques de cura d'alguna persona en aquests casos té repercussions laborals, familiars i personals del cuidador.

En la història recent de l'aplicació de la Llei de dependència, cal destacar les retallades que el Govern de l'Estat va aplicar el 2012 a aquesta llei, que s'elevaren als 283 milions en els pressupostos. Aquesta restricció en el finançament va tenir greus repercussions en el pagament dels cuidadors familiars, que es varen reduir un 15 %. Caldrà veure com s'aconsegueix recuperar aquesta situació en relació amb la nova crisi econòmica i social iniciada amb la pandèmia de la COVID-19, que suposarà tal vegada

noves restriccions en la despesa pública en serveis públics.

L'aplicació d'aquestes mesures el 2012 varen provocar tres conseqüències principals. La primera, basada en una davallada en el nombre de cuidadors no professionals que presten atenció a dependents. Aquesta atenció es duu a terme essencialment en el marc de la xarxa de servei públic, tot i que de manera insuficient per atendre totes les persones. La segona conseqüència és la detecció d'un augment del copagament, ja que es té en compte el nivell de patrimoni de les persones i no només la renda. En tercer lloc, hi ha un efecte en l'aplicació temporal de les mesures; és a dir, es permet que el període d'espera que les persones amb dret reconegut han d'esperar per rebre una prestació passi dels sis mesos als dos anys.

El 2019 s'aprova una nova regulació del conveni especial de cuidadors no professionals de persones en situació de dependència, a partir del qual la quota corresponent a aquests convenis especials passa a ser abonada per l'Administració General de l'Estat. Caldrà veure com evoluciona el reconeixement de les persones cuidadores no professionals a través del conveni.

Per afavorir els criteris de control, de transparència, de planificació i d'accés als recursos, cal una metodologia de seguiment homogeneïtzada, de manera que l'Administració pública disposi d'indicadors que generin dades comparables i integrades amb la finalitat d'enriquir el coneixement de l'aplicació i l'avaluació de tots els dispositius i serveis que inclou el sistema de promoció de l'autonomia de les persones.

Pel que fa al paper de les dones en la figura de cuidadores, val a dir que no només es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge, sinó que aquest, en morir abans, no podrà exercir el rol de cuidador de la dona. Les dones tenen més anys de vida amb alguna patologia i han de cercar el suport a la xarxa familiar, i el pes principal recau sovint sobre altres dones de la família.

Concretament, el maig de 2021 el nombre de persones afiliades al conveni de cuidadors no professionals era de 946 a les Illes Balears (TGSS-Imserso, 2021), la qual cosa suposa un increment de 25 persones respecte a l'any anterior. Per sexes, a tot Espanya, la proporció de dones (esposa, filla o mare) que fan de cuidadores és molt superior a la dels homes: les primeres suposen un 88,9 % i els segons un 11,1 % (TGSS-Imserso, 2021). Quant a l'edat de les cuidadores, val a dir que gairebé el 60 % són dones majors de 50 anys i del total gairebé el 20 % tenen més de 60 anys.

A banda de factors sociodemogràfics com l'edat i el sexe del cuidador, hi ha aspectes estructurals que també afecten la disponibilitat familiar per atendre la dependència. Aquests factors són el canvi de les modalitats de les estructures familiars, les exigències creixents del mercat de treball, la dispersió geogràfica dels familiars propers i els costos econòmics que comporta l'atenció a la dependència.

Aquesta situació i les circumstàncies que genera són factors que l'Administració haurà de considerar en el futur, no només des de la recollida de dades o el reconei-

xement de les diverses contingències, sinó també en l'aplicació de criteris normatius o legals que ajudin directament els familiars cuidadors.

7.4. Desplegament del SAAD a les Illes Balears

Durant l'any 2020, el SAAD ha estat clarament condicionat per la situació de pandèmia. Paral·lelament al desplegament ordinari del sistema, aquesta situació sobrevinguda ha duit la necessitat d'incorporar diferents mesures per atendre les necessitats de les persones dependents en aquest nou escenari.

Previ a la declaració a escala estatal de l'estat d'alarma, que va tenir lloc el 14 de març de 2020, el Consell de Govern de les Illes Balears va decidir suspendre de manera preventiva l'activitat d'alguns serveis de dependència i aplicar una sèrie de mesures a les residències de majors amb dependents.

Específicament, es va decidir suspendre l'activitat dels serveis de promoció d'autonomia per a persones en situació de dependència i per a les persones en situació de discapacitat, l'atenció primerenca per a infants, els serveis ocupacionals per a persones amb discapacitat i els serveis d'atenció diürna de tots els col·lectius: persones majors, en situació de dependència i amb discapacitat. Davant aquesta situació d'excepcionalitat, la Direcció General de Dependència insta les administracions competents a mantenir el suport a domicili i molt especialment en aquells casos que no tenguin suport familiar o del seu entorn, incorporant també el suport telefònic. Respecte als centres residencials i habitatges tutelats, s'obliga a fer un control de l'accés de totes les persones, així com no dur a terme nous ingressos.

Es posa en marxa un servei de contacte telefònic que des de l'inici de l'estat d'alarma fins a mitjan abril de 2020, segons informa la Conselleria d'Afers Socials i Esports, ja havia atès 14.749 majors amb dependència. Per illes, representen 11.040 persones a Mallorca, 1.979 a Menorca i 1.750 a Eivissa. D'aquest total de contactes, es fa un seguiment continuat a 520, en funció de les seves necessitats, a partir d'establir diferents nivells de prioritat. En aquest servei han estat dedicats un total de 90 treballadors públics.

Es flexibilitza l'accés a les prestacions de dependència de persones prèviament valorades com a dependents, de manera que esdevé suficient el pla individual d'atenció (PIA) emès pel treballador social. Igualment, les persones beneficiàries de prestacions de dependència amb les quals no s'ha concretat la seva participació econòmica, queden exemptes d'aquesta participació (OSIB, 2020). A partir del maig de 2020 la Conselleria d'Afers Socials i Esports agilitza els tràmits perquè les famílies puguin disposar de la prestació econòmica durant l'estat d'alarma. A finals d'abril, la Conselleria d'Afers Socials i Esports ha incorporat 1.148 nous registres a la nòmina que arriba a 16.272 dependents i un import de gairebé 3,9 milions d'euros.

Així mateix, el Govern habilita una prestació econòmica extraordinària destinada a compensar les despeses econòmiques derivades de les atencions en l'entorn familiar i el suport a cuidadors no professionals de les persones en situació de dependència a les quals s'ha suspès el servei de centre de dia (article10, del Decret llei 8/2020). Es tracta d'una prestació de quatre mensualitats, amb vigència a partir de l'1 de maig i amb previsió de prorrogar-se en cas que s'allarguin les restriccions. L'import que es percep està condicionat pel grau reconegut, de manera que les persones valorades amb grau I perceben 143,75 euros al mes; les de grau II, 201,59 euros, i les de grau III, 290,73 euros al mes (OSIB, 2020). Al desembre de 2020 el Consell de Govern va fer efectiva la tercera pròrroga fins a finals de maig del 2021. Des de maig a desembre del 2020 prop de mil persones s'han beneficiat de la prestació, amb una despesa de més de 900.000 euros.

Durant els primers mesos de l'estat d'alarma, una de les mesures que va tenir més impacte social va ser la intervenció, per part de l'Administració pública, de determinades residències, tant de persones grans com de persones amb discapacitat, una vegada detectats brots de COVID-19. La intervenció de la gestió va implicar la designació d'una coordinadora sanitària que fes les funcions de control, coordinació i direcció de l'activitat sanitària i assistencial del centre.

Unes altres mesures significatives adreçades a persones en situació de dependència foren: la creació d'una mesa de dependència formada per Govern, consells insulars, municipis i entitats especialitzades en els sectors de la discapacitat i la gent gran, en què cadascú va aportar la seva experiència en funció del seu àmbit competencial; la formació de treballadors i treballadores de residències; la revisió dels concerts i convenis vigents amb la iniciativa privada per part de la Conselleria d'Afers Socials per garantir la viabilitat de les places concertades de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència, amb la proposta de passar de 64,5 euros al dia per plaça concertada per a persones dependents de grau II (un 4,11 % d'increment), i, en el cas de les persones amb grau III, de 68,6 euros al dia a 71,3 euros al dia (un 3,9 % més) (OSIB, 2020).

Malgrat les greus conseqüències que la pandèmia de la COVID-19 ha tingut sobre les persones grans i sobre les dependents, també ha propiciat l'efecte de visibilitzar un sistema que necessita una gran inversió en recursos i pressupost que el facin viable. Les perspectives per a l'any 2021, si es compleixen, poden ser positives en dos aspectes: en primer lloc, poden visibilitzar l'existència d'un consens generalitzat en torn a la necessitat de reformular alguns aspectes del sistema, i, en segon lloc, la necessitat de complir amb els compromisos de finançament per part de totes les administracions implicades.

En aquest segon punt, el Consell Territorial de Dependència, en el qual participa el Govern de l'Estat i el conjunt de comunitats autònomes, va pactar al gener de 2021 recuperar el nivell acordat per mantenir l'estructura (que s'havia eliminat l'any 2012), la qual cosa suposarà rebre, per part de la CAIB, més de 7 milions d'euros addicionals. Tot i això, encara estam lluny dels

compromisos adoptats amb l'aprovació de la LAPAD, segons els quals Estat i administracions públiques de la CAIB (Govern i consells insulars) han participat en un 50 % del finançament del sistema.

Actualment, segons informa la Conselleria d'Afers Socials, per a l'any 2021, a les Illes Balears es destinaran més de 200 milions d'euros (Govern i consells) per al desplegament de la Llei de dependència i l'aportació de l'Estat serà de només 34 milions.

7.4.1. Població beneficiària del SAAD

El 2020, tretze anys després de l'entrada al sistema de persones dependents, encara no s'ha consolidat l'atenció als destinataris d'aquest dret i alguns d'aquests estan encara en espera de ser reconeguts. En els primers anys entraren persones en situació de grau sever en el primer nivell i va augmentar ràpidament la població atesa.

Ara bé, tot i un augment ràpid de les persones reconegudes en situació de grau sever, aquesta no s'ha mantingut al llarg dels anys; al contrari, s'ha reduït, i es necessitaran encara un nombre important d'anys per assolir l'objectiu d'atendre totes les persones destinatàries d'aquest dret.

Fins al 2010 les persones incorporades al sistema arribaren a les 23.100 persones a les Illes Balears, i l'any 2020 la xifra de persones beneficiàries del SAAD amb dret a prestació va augmentar en gairebé 5.000, amb la qual cosa es va assolir un total de 23.074 persones. Pel que fa a les dades del conjunt de l'Estat, la quantitat de persones beneficiàries del servei amb dret a prestacions el 2020 continua sent inferior a la del 2010, més de 100.000 persones (1.356.473) respecte a deu anys abans (1.482.579). El que resulta més impactant és que entre el 2019 i el 2020 el nombre de beneficiaris amb dret a prestació ha disminuït en 28.564 persones i el 2020 representa un 2,86 % de persones beneficiàries respecte a la població total (vegeu el quadre IIIA-7.1).

La proporció de beneficiaris de les Balears suposa un 1,8 % del total de persones incloses al SAAD a tot l'Estat. El nombre de persones que reben alguna prestació el 2020 a les Balears —a diferència del conjunt d'Espanya— va ser superior respecte a l'any anterior, amb un total el 2020 de 25.528 persones, que representa un augment de 537 persones respecte al 2019 (vegeu el quadre IIIA-7.1).

7.4.1.1. Sol·licituds

El nombre de sol·licituds de reconeixement de la situació de dependència enregistrades o de revisió el 2020 ha estat de 5.432 (vegeu el quadre IIIA-7.1). Això suposa un total de 36.541 persones en situació de dependència (vegeu el quadre IIIA-7.2). Per illes, el 83,8 % de sol·licituds s'han fet a Mallorca, un 8,3 % a Menorca, un 7,5 % a Eivissa i un 0,4 % a Formentera. Per sexes, les dones representen un 58,9 % del total de sol·licituds, i els homes, un 41,1 %. Això representa una proporció similar a la de 2019 (vegeu el quadre IIIA-7.2).

La distribució de sol·licituds segons gènere el 2019 a cada illa presenta uns valors semblants a la mitjana balear, que es

manté respecte a l'any anterior i és sempre superior en el cas de les dones que en el dels homes. Menorca és l'illa que presenta una diferència més gran entre dones i homes (les dones representen un 63 % de sol·licitants, i els homes, un 37 %) (vegeu el quadre IIIA-7.2).

D'altra banda, la proporció de sol·licituds registrades fins al 2020 respecte a la població total de les Balears se situa en un 2,8 % (vegeu el quadre IIIA-7.1). Concretament, la situació de dependència al nostre territori respecte a la resta de comunitats autònomes indica que les Illes Balears registren un percentatge de sol·licituds en relació amb el total de la població inferior a la resta de regions. Percentualment, només se situen per sota Ceuta i Melilla i les Canàries.

En relació amb el conjunt de l'Estat, el nombre de sol·licituds del 2020 ha arribat a 1.850.950, la qual cosa representa un augment de 81.972 (vegeu el quadre IIIA-7.1).

Per a les Balears, la proporció de persones sol·licitants de més de 65 anys el 2020 és de 81,9 % i, en xifres absolutes, suposa un total de 6.985 persones. Més concretament, la proporció de persones amb una sol·licitud de reconeixement de dependència enregistrada el 2020 majors de 80 anys és del 57 % a les Balears. Per tant, podem establir, sense gaire sorpresa, que les situacions de dependència es concentren a mesura que augmenta l'edat de les persones (vegeu el quadre IIIA-7.4). Per illes, la distribució per edats és semblant, i Menorca és l'illa amb una proporció de demandants lleugerament més envellida que la resta, tot i que la distribució general sigui semblant per a totes les illes.

El valor total de sol·licituds acumulades a les Balears el 2020 és de 33.465, la qual cosa representa una diferència de 637 sol·licituds més respecte a l'any anterior. Les sol·licituds amb dictamen acumulen 32.248 i això representa també un augment de 682 persones. Per illes es produeix un lleuger augment de sol·licituds en tots els casos (vegeu el quadre IIIA-7.5). Respecte a les sol·licituds amb prestació reconeguda, també s'ha produït un lleuger ascens entre el 2019 i el 2020 de 2.030 casos. I favorablement, les sol·licituds sense prestació reconeguda han disminuït el 2020 respecte a l'any anterior (vegeu el quadre IIIA-7.6).

7.4.1.2. Valoracions

Quant a les valoracions, el 2020 se n'han fet 7.958[7], dada que disminueix en més de 2.000 persones respecte a l'any anterior. Per illes, l'any 2020 Mallorca en registra la major part (83,3 %); Menorca, un 8,2 %; Eivissa, un 8,1, % i Formentera, un 0,4 %. En mitjana, tant si és la valoració de nova sol·licitud com de revisió de grau, es produeix entre 45 dies i 116, en funció de l'illa, tot i que Formentera és la que registra valoracions més ràpides, i Menorca, les més lentes.

Les revisions de grau solen ser lleugerament més ràpides que les valoracions de sol·licituds (vegeu el quadre IIIA-7.12). A més, val a dir que al 2020 varen quedar

7. Correspon a totes les valoracions realitzades, siguin de noves sol·licituds o de revisió de grau per canvis a l'estat de la persona.

1.214 valoracions pendents de fer de nova sol·licitud, i 551 en termes de revisió de grau. D'aquestes, entorn del 80 % eren a Mallorca, entre un 12 % i un 14 % a Menorca, un 7 % a Eivissa i entre un 0,2 % i un 0,3 % a Formentera.

7.4.1.3. Resolucions

Les valoracions es tradueixen administrativament en la resolució corresponent i incorporen el grau de dependència de les persones sol·licitants.

L'evolució de les resolucions emeses presenta un valor més elevat respecte a una davallada progressiva en el període 2013-2016, que es va incrementar a partir de 2017 (vegeu les memòries d'anys anteriors). Per illes, el 2020 el nombre de resolucions assoleix un total de 26.554. Les resolucions de primer grau són les més nombroses, però no disten gaire de les de segon grau. La distribució per illes és semblant en els tres tipus de grau (vegeu el quadre IIIA-7.7). Per graus, la distribució és la següent: el 35,3 % correspon a resolucions de grau II, el 37,7 % correspon a resolucions de grau I, i el 25,1 %, a resolucions de grau III.

Per altra banda, pel que fa als terminis de compliment de la Llei de dependència, a finals de 2019 la Conselleria d'Afers Socials va publicar una notícia indicant que les Balears estan per davall de la mitjana de temps necessari per complir els terminis marcats per la llei (CAIB, 2019). Concretament, a les Balears es compleix tot el procés amb una mitjana de 300 dies, mentre que a tot l'Estat aquesta mitjana és de 780 dies. La primera fase, que va des de la sol·licitud a la valoració i que té un termini legal de 90 dies, a les Balears es compleix en 70. La segona fase, que és la resolució PIA (programa individual d'atenció), es compleix en 60 dies i el termini legal també és de 90. Finalment, la tercera fase, que determina la prestació final que rebrà la persona, té un termini legal de 780 dies i a les Balears es compleix en 300.

7.4.1.4. Programes individuals d'atenció (PIA). Prestacions reconegudes el 2020

El 2020 el nombre de persones beneficiàries de prestacions en relació amb els programes individuals d'atenció assoleix una quantitat de 21.187 persones. Per illes, Mallorca n'acumula més, amb una proporció de 82 %; Menorca, un 9,8 %; Eivissa, un 7,8 %, i Formentera, un 0,4 % (vegeu el quadre IIIA-7.8).

Els serveis més comuns són les prestacions econòmiques per a cures a l'entorn familiar, amb 17.057 resolucions (43,7 %). En aquest cas es detecta un augment de 3.000 persones més amb resposta en aquest servei. La segona prestació és la que correspon als serveis de teleassistència, amb 3.725 persones beneficiàries (19,3 %), xifra que ha augmentat lleugerament respecte a l'any anterior. En segon lloc trobam els serveis d'atenció residencial, amb 8.828 resolucions reconegudes (22,6 %), la qual cosa representa un augment d'unes 2.500 persones respecte a l'any anterior. A continuació, els serveis que acumulen una quantitat rellevant de prestacions reconegudes són els serveis de promoció de l'autonomia personal, amb 5.650 resolucions (14,5 %). Això representa un augment de més de 3.000 persones

respecte a l'any anterior. Són seguides pels serveis d'atenció residencial, amb 2.669 prestacions (6,8 %), que augmenten en poc més de 700 persones respecte a l'any anterior. A continuació, hi ha les places de centres de dia i nit (1.783 persones beneficiàries) i les prestacions d'ajuda a domicili (1.190 persones beneficiàries), que augmenten en ambdós casos el nombre de beneficiaris respecte al 2019. El nombre de beneficiaris de prestacions d'ajuda a domicili augmenta en més de 100 persones i les prestacions econòmiques vinculades a serveis augmenten en gairebé 1.000 persones (vegeu el quadre IIIA-7.9).

També hi ha un nombre important de residents a centres de dia de gent gran gestionats per la XPAD (960 persones). Queden 634 beneficiaris de prestacions econòmiques vinculades a serveis i 282 persones que són a centres d'atenció a persones en situació de discapacitat (vegeu el quadre IIIA-7.9).

7.4.1.5. Evolució de la dependència segons graus

Cal recordar que la Llei 39/2006 i el desenvolupament normatiu posterior preveia que el procés de resolució de la prestació passés per fases diverses de tramitació. Des del 2012, amb el reial decret de llei del mes de desembre, s'elimina la distinció de graus de valoració. En aquest procés de reconeixement de la dependència es poden considerar quatre grans fases amb característiques pròpies, de les quals es poden quantificar els efectius. En concret, parlam del registre de les sol·licituds, de la valoració tècnica, de les resolucions corresponents i de l'acord entre usuaris i Administració en relació amb el pla individual d'atenció (PIA).

És important quantificar els efectius de cada fase per observar l'eficàcia de la gestió de desplegament i també saber com repercuteix en cada fase l'evolució de la demanda. El 2020, per a les tres primeres fases, hi va haver un augment de la tramitació. Aquest augment confirmava l'esforç de normalització del procediment administratiu per agilitzar al màxim les respostes a cada fase i procurar reduir a un temps raonable la gestió de cada expedient.

L'any 2020 ja es detecta certa estabilització de la implantació de la llei, ja que els dictàmens van en creixement en relació amb el nombre de sol·licituds generades, agrupant 1.000 sol·licituds més respecte al nombre de dictàmens resolts (vegeu el quadre IIIA-7.11). En total, el 2020 hi ha 2.704 persones pendents de prestació, amb un percentatge mitjà del 0,23 % de casos que s'han de resoldre. Menorca i Formentera són les illes que necessiten confirmar un nombre més alt de persones.

7.5. Places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia

Una vegada més, hem de subratllar que el desenvolupament de la Llei 39/2006, especialment de l'article 14 i següents, comporta que les administracions públiques tenguin a disposició de la ciutadania amb dret reconegut de situació de de-

pendència les prestacions necessàries per atendre tant la promoció de l'autonomia com l'atenció a la dependència. La naturalesa de les prestacions pot tenir caràcter de servei o econòmic. Així mateix, la llei en planteja les prioritàries i explicita que «es prestaran a través de l'oferta pública de la xarxa de serveis socials per les comunitats autònomes respectives mitjançant centres i serveis públics o privats concertats i degudament acreditats».

Els titulars de les places poden ser les entitats municipals, els consells insulars, les entitats associatives del tercer sector i la Fundació Balear de la Dependència/Direcció General d'Atenció a la Dependència (FBD/DGAD). En total, gestionen 141 serveis, especialment residències i centres de dia per a persones grans. Concretament, es tracta de 44 centres de dia per a gent gran, 36 residències per a gent gran, 29 habitatges tutelats, 8 centres ocupacionals i 7 centres per a persones en situació de discapacitat (CAIB, 2021).

El catàleg de serveis de dependència i promoció de l'autonomia inclou diferents tipus de prestacions econòmiques que s'estructuren en tres tipus diferents: les prestacions no contributives; les prestacions destinades a les persones en situació de minusvalidesa, i altres tipus d'ajuts o subvencions com poden ser els programes d'estades temporals.

Per illes, Mallorca és beneficiària del 81,5 % de recursos, Menorca del 9,3 %, Eivissa del 8,6 % i Formentera d'un 0,6 %.

El nombre de places residencials de centres de dia per a majors de 65 anys, que inclou tant les places públiques com privades, arriba a les 3.629. Per illes, Mallorca té 2.789 places, Menorca té 426 places, a Eivissa es registren 382 places i Formentera disposa de 32 places (Vegeu el quadre IIIA-7.9). A finals de 2020 hi havia 1.491 persones en llista d'espera per accedir a una residència per a gent gran i 691 per a entrar a un centre de dia per a gent gran. D'aquestes places, entre un 71 % i un 78 % eren a Mallorca, entre un 19 % i un 21 % a Menorca i entre un 1 % i un 10 % a Eivissa.

En definitiva, sembla rellevant tenir en compte que la capacitat d'una societat per gestionar les noves necessitats de la població és essencial. En aquest cas, es tracta d'una necessitat vital, com és la cura i atenció de les persones en situació de dependència.

Per tant, per fer front a l'allargament de la vida i a la millora de les condicions de vida de les persones, així com de l'envelliment progressiu de la població, tindrem com a repte, en tant que societat avançada, el manteniment i la millora dels serveis públics d'atenció a les situacions de dependència. Només així es podrà garantir que la població en el seu conjunt gaudeixi de la capacitat d'accedir de manera igualitària i universal als serveis destinats a la cura i la promoció de l'autonomia de les persones per seguir construint una societat al més justa possible.

Els anys que venen caldrà que els diferents organismes implicats en la gestió dels serveis d'atenció a la dependència exerceixin un esforç de coordinació suplementària per resoldre les dificultats de les persones en situació de dependència. Especialment,

les persones que viuen en situacions de vulnerabilitat i que han vist agreujades les seves condicions de vida degut a la situació de pandèmia. Aquestes vies de resposta hauran d'anar encaminades a tenir en compte la posició de les dones i el seu paper essencial en la prestació de serveis de cura informal i formal per deconstruir totes aquelles dicotomies que perpetuen les situacions de desigualtat (Foessa, 2019). Aquestes situacions es visibilitzen en extrems de dedicació entre el que és públic i privat, entre l'esfera productiva i reproductiva, extrems que demanen a crits la introducció de perspectives inclusives que considerin la corresponsabilitat, no només a l'àmbit privat, afavorint la desfamiliarització i la desmercantilització (Esping-Andersen, 1990, 1999). Cal avançar cap a un tan anhelat i encara llunyà sistema redistributiu basat en la universalitat i la corresponsabilitat com a principals premisses d'acció.

GRÀFICS EXTRES

Quadre IIIA-7.3. Percentatge de noves sol·licituds sobre el total de la població per illes de residència
Quadre IIIA-7.10. Valoracions de dependència per illes de residència, 2020
Quadre IIIA-7.13. Llista d'espera en residències i centres de dia per illa

8

HABITATGE

RESUM

El 2020 l'activitat del mercat de l'habitatge va continuar sent elevada, encara que la majoria dels seus indicadors no van superar la de l'any anterior. Es podria equiparar a una activitat similar a la del 2008-2010.

El 54 % d'aquesta activitat va continuar centrada en les reformes (sobretot d'habitatges) i el 46 % restant va ser en la nova construcció. En tots dos casos, amb un pes majoritari en l'edificació residencial d'habitatges unifamiliars i més discretament de plurifamiliars. A més, hi va haver una alta demanda d'habitatge per part de segments de població d'alt poder adquisitiu, que van fer que el preu de l'habitatge continués desenfrenat. El preu del sòl va resistir l'envestida, ja que es va reduir molt moderadament respecte a 2019.

A més, el nombre i l'import de les transaccions de compravenda d'habitatges lliures es van reduir. Malgrat que ho van fer a dues intensitats diferents i van cloure amb un preu mitjà per transacció que va assolir una xifra rècord: 318.000 euros l'habitatge. No obstant això, malgrat les reculades de la majoria dels indicadors d'habitatge, hi va haver un mercat paral·lel, el de luxe, que va continuar actiu i va arrossegar els valors mitjans de la comunitat.

El mercat del lloguer va reflectir la crisi de la pandèmia amb rapidesa i van baixar les rendes de l'oferta disponible. A més, les hipoteques constituïdes tant en valor com en import també se'n van ressentir. En resum, la desescalada observada el 2019 es va accentuar ràpidament el 2020 per la pandèmia i va convertir el 2017 en el millor any de la dècada.

Va cridar l'atenció que el ritme d'inaccessibilitat de l'habitatge va augmentar d'un any a l'altre: si el 2019 una persona necessitava 13,6 anys de salari íntegre per comprar un habitatge, el 2020 en va arribar a necessitar 17,2. Mentrestant, a Espanya l'esforç mitjà va ser similar en tots dos anys: 9,3 anys el 2019 i 9,6 el 2020.

8.1. Introducció

El 2020 l'activitat del mercat de l'habitatge va continuar sent elevada, encara que la majoria dels seus indicadors no van superar el nivell de l'any anterior. Es van retornar a les xifres dels anys 2008-2010.

El 54 % d'aquesta activitat va continuar centrada en les reformes (sobretot d'habitatges) i el 46 % restant va ser en la nova construcció. En tots dos casos, amb un pes majoritari en l'edificació residencial d'habitatges unifamiliars i més discretament de plurifamiliars. A més, hi va haver una alta demanda d'habitatge per part de segments de població d'alt poder adquisitiu, que van fer que el preu de l'habitatge continués desenfrenat.

La pandèmia va afectar la marxa del sector de l'habitatge i va fer retrocedir la majoria dels seus indicadors. Es van observar descensos en alguns dels indicadors d'activitat, com el preu del lloguer, les transaccions de compravenda d'habitatges i els seus imports. En canvi, unes altres activitats van augmentar respecte al 2019, com les hipoteques constituïdes tant en valor com en import o el valor mitjà de les transaccions. També hi va haver les que tot just es van veure afectades i, fins i tot registrant descensos interanuals, van assolir xifres elevades, com el preu del sòl.

A més, el nombre i l'import de les transaccions de compravenda d'habitatges lliures es van reduir, encara que ho van fer a dues intensitats diferents i van cloure amb un preu mitjà per transacció que va assolir una xifra històrica: 318.000 euros per operació de compravenda.

Conseqüentment, van empitjorar —i molt— els indicadors d'accessibilitat a l'habitatge. El 2020 hi va haver dues dimensions diferents que van aprofundir les diferències entre les Illes Balears i la resta d'Espanya.

La situació a Espanya va ser similar perquè els seus indicadors d'activitat també es van frenar respecte al 2019. No obstant això, a diferència del cas balear, va ser l'any 2018 el que es va convertir en el més actiu del període des del 2009.

8.2. Preus

Una de les primeres conclusions d'aquesta memòria és que, enmig d'aquest panorama de crisi econòmica, els preus dels habitatges el 2020 es van continuar encarint. De fet, van assolir el preu més elevat des de 2009.

Segons dades oficials de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'índex de preus de l'habitatge (IPH) general, calculat sobre la base de preus de compra de 2005, va arribar als 135,9 punts. Això va suposar un 4,1 % més que l'any anterior (130,6 punts). Encara que, això sí, va créixer a un ritme més moderat comparat amb el d'anys anteriors.

Aquest encariment va ser generalitzat tant en els habitatges de segona mà com en els

nous, encara que es va donar amb més intensitat en aquests darrers. Totes dues van acumular pujades per setè any consecutiu. D'una banda, els habitatges nous van assolir un IPH de 142,4 punts, la qual cosa va suposar un encariment del 10,6 % respecte a l'any anterior. I, de l'altra, l'índex de les cases de segona mà es va situar en els 135,5 punts, creixent un 3,5 % respecte al 2019 (vegeu el quadre IIIA-8.1).

Aquesta conclusió no només destaca per l'entorn conjuntural de crisi en el qual ens trobàvem, sinó perquè té un comportament oposat al del conjunt d'Espanya.

En plena pandèmia, els preus de l'habitatge a les Balears no només que es van resistir a baixar, sinó que es van incrementar respecte als del 2019. En part es podria explicar perquè l'estabilitat de l'habitatge va continuar sent l'opció d'inversió preferida enfront d'altres actius: perquè es concebia una ràpida recuperació de la pandèmia; perquè les hipoteques continuaven en preus mínims i s'aprofitaven d'un període de tipus d'interès molt baixos; perquè el preu del sòl tot just es va reduir; perquè els venedors potencials decidien conservar els seus immobles i buscar liquiditat en altres alternatives —com les ajudes creditícies posades en marxa al juny— que no malvendre els seus béns a preus fora de mercat per aconseguir-la, o perquè la confiança en el valor dels immobles a la comunitat va continuar sent elevada malgrat el confinament i les altres restriccions.

Amb tots els motius anteriors es podria explicar per què el preu de l'habitatge a les Illes Balears s'encaria i superava el nivell del 2009.

Per trimestres, es va observar que a partir del segon trimestre de 2019 es va anar moderant el ritme de creixement dels preus dels habitatges, tant a les Balears com a Espanya. En arribar el tercer trimestre de 2020, es reflecteix la incertesa econòmica de la pandèmia i es corregeix amb més intensitat. Només en aquest trimestre el preu de l'habitatge nou va patir una baixada de 10 punts. La baixada dura poc, perquè els trimestres posteriors es va recuperar la tendència i va continuar creixent fins a minorar les diferències amb els preus previs a la bombolla immobiliària del 2008. Així, si en el segon trimestre de 2008 l'IPH es va situar en els 140,6 punts, el 2020 va estar en els 138,4 punts. És a dir, un comprador que el 2005 hagués pagat 100.000 euros per un habitatge; el 2008 el mateix li hauria costat 140.600 euros, i el 2020, 138.400 euros. Des d'aquesta òptica, els preus de 2020 només van ser un 2 % més barats que els del 2008.

Un any més, l'habitatge a Espanya (mesurat en conjunt) va ser més barat. Va tenir un IPH de 127,2 punts, 8,7 punts menys que el balear. Les xifres posen en relleu la idiosincràsia del mercat de l'habitatge a les Balears.

El preu del sòl tot just es va veure afectat per la pandèmia. Les limitacions de sòl urbà balear van fer que el seu preu no només assolís el nivell més elevat d'Espanya, sinó que va registrar un dels descensos més moderats (-2 %) en comparació amb les altres comunitats autònomes. Segons dades del Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana[1], el 2020 el preu mitjà

1. Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana (GdE) (2020).). *Estadísticas de precios de suelo urbano*. Recuperat l'1 de juny de 2021 de: https://apps.fomento.gob.es/boletinonline2/?nivel=2&ordre=36000000.

anual del sòl balear es va situar en els 281 €/m², només 6 €/m² menys que el 2019. Es van pagar 135 €/m² més per sòl balear que a la resta d'Espanya (146 €/m²), el sobrepreu més alt de totes les autonomies. El sòl en el conjunt d'Espanya, però, es va abaratir un 9,4 %.

També va cridar l'atenció el seu comportament respecte a les altres comunitats que tenen els preus del sòl similars. En aquest sentit, aquestes darreres van patir descensos més elevats, com Madrid (amb un -16,6 %), el País Basc (-5,7 %) i les Canàries (-6,3 %).

Paral·lelament, el mercat del lloguer és molt més àgil que el de l'habitatge i els efectes derivats de la situació de la pandèmia es van reflectir més ràpidament i d'una manera més intensa que en el mercat de compravenda. De fet, es va veure un comportament dispar entre els preus de compra i els de lloguer (amb dades del portal Idealista). Segons l'informe sobre l'evolució dels preus del lloguer d'habitatge a Espanya[2], els mercats més dinàmics per al lloguer van tancar l'any amb caigudes «històriques». Segons aquest estudi, en el conjunt d'Espanya el preu de l'habitatge en lloguer va pujar un 1,4 % durant el 2020, fins a 11,1 euros al mes el metre quadrat. Així mateix, Barcelona (-9,4 %), Madrid (-7,3 %), Palma (-6,2 %), Màlaga (-5,6 %) i Sevilla (-5,2 %) van liderar les caigudes.

Per comunitats autònomes, els preus del lloguer només es van reduir en quatre: les Balears, Madrid, Catalunya i les Canàries. A les Balears, el descens va ser del 7,3 %, seguida de Madrid (-4 %), Catalunya (-2,8 %) i les Canàries (-0,7 %). No obstant això, es van incrementar a la resta, amb Galícia al capdavant, que va registrar una pujada del 6,7 %, seguida de Castella i Lleó (6,4 %), Extremadura (4,8 %) i Castella-la Manxa (4,7 %).

Un dels motius d'aquest abaratiment va ser l'important increment del parc d'habitatges disponibles per l'aturada provocada pel confinament. Es va produir un transvasament d'habitatges turístics a lloguer tradicional. Aquest transvasament va ser més marcat en els mercats més dinàmics, coincidint amb les grans ciutats, en què la rotació d'habitatges va ser molt més elevada perquè les rendes —a les principals ciutats— van començar a caure amb la pandèmia per les dificultats econòmiques de les famílies; perquè els pisos turístics de les grans ciutats i zones costaneres van cercar alternatives a la falta de turistes i es van posar en el mercat com a habitatges de llarg termini, i perquè hi va haver mudances a pisos més grans a causa de les noves necessitats marcades pel teletreball.

Malgrat els descensos experimentats, les Balears van continuar sent una de les comunitats més cares (11,7 €/m²), a les quals s'ha de sumar Madrid (14,2 euros), Catalunya (13,8 euros), el País Basc (12,3 euros) i les Canàries (9,9 euros).

Tot això està provocant que el mapa dels barris dels municipis i fins i tot dels mateixos municipis canviés. S'estan recuperant zones i municipis que en els darrers anys

2. Idealista (2021). «Evolución del precio de la vivienda en alquiler en España». Recuperat el 16 de juny de 2021 de: https://www.idealista.com/sala-de-prensa/informes-precio-vivienda/alquiler/.

s'havien buidat i passen a ser, de nou, zones residencials on la classe mitjana adquireix o lloga un habitatge a preus assequibles.

8.3. Transaccions

Un altre dels indicadors analitzats en el mercat de l'habitatge va ser el moviment de transaccions de compravenda d'habitatges, tant en nombre com en import. El 2020, amb dades del Ministeri de Foment[3], les transaccions d'habitatges de les Illes Balears es van continuar frenant per quart any consecutiu fins a assolir les 11.539 signatures. En comparació amb el 2019, es van signar 4.153 transaccions menys. És a dir, van disminuir un 26,5 %. I si es compara amb el 2017 (18.390), la xifra més alta dels darrers anys, aquestes transaccions es redueixen un 37,3 %. La situació a Espanya també va empitjorar, encara que a un ritme més moderat (-14,5 %) i es va tancar l'any amb 487.089 transaccions.

En realitat, gairebé la totalitat va correspondre a habitatges lliures (concretament el 99 %). Així, el 2020 es van signar 11.441 operacions immobiliàries, incloent-hi tant habitatges nous com de segona mà, enfront dels 15.581 de l'any anterior, registrant un descens del 26,6 %. Agafant perspectiva, el 2020 va suposar retornar als nivells de 2008-2009. Definitivament es van deixar enrere les xifres assolides el 2017, que fregaven les 18.300 operacions i que van convertir aquell any en el millor d'aquest darrer lustre.

Les transaccions a Espanya també van empitjorar les seves xifres, encara que més mesuradament que les Illes. Es van tancar 467.579 transaccions, la qual cosa va suposar un 14,5 % menys que el 2019 (546.592 transaccions), una quantitat similar a la del 2010.

I d'aquestes darreres, nou de cada deu transaccions van correspondre a habitatges de segona mà. És a dir, es van signar 10.351 operacions, un 28,1 % menys que fa un any. Es van acumular baixades durant tres anys consecutius fins a retrocedir a nivells de 2014-2015. En canvi, si es compara amb el 2017, l'any més dinàmic des del 2000 (16.947 transaccions), la reculada és d'un 38,9 % (6.596 transaccions menys).

A Espanya no va ser gaire diferent, encara que, això sí, la seva disminució va ser més moderada que a les Illes. Es van signar gairebé 87.000 operacions menys que l'any anterior, la qual cosa va suposar un descens del 16,9 %. En total, es van signar 426.709 transaccions enfront de les 513.707 transaccions del 2019.

En general, es pot concloure que, malgrat els descensos patits en el volum de transaccions per la situació de pandèmia, la xifra total es va mantenir en nivells de 2015, perquè es partia de nivells màxims assolits els anys anteriors. El 2020 les dues palanques de demanda que fins al moment influïen en la compra d'habi-

3. Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana (2020). *Transacciones inmobiliarias (compraventa)*. Recuperat l'1 de juny de 2021 de: https://www.fomento.gob.es/be2/?nivel=2&ordre=34000000.

tatges se'n van ressentir. D'una banda, el mercat espanyol es va desplomar un 25 % i, de l'altra, l'estranger ho va fer un 30 %. No obstant això, cal destacar que el resultat final no va ser tan desastrós perquè es venia d'uns anys de bonança que en termes absoluts van aconseguir capejar el temporal.

El mercat espanyol es va contreure un 24,6 % respecte al 2019. Van signar 7.602 operacions, 2.483 menys que fa un any (10.085). I, d'altra banda, les persones estrangeres, residents o no a Espanya, van convertir les Illes Balears en una de les províncies amb un nombre més alt de compravenda d'habitatges per part seva. Es van signar 3.937 transaccions, 1.670 menys que el 2019 (5.607) i això va suposar un 29,7 % menys. Sens dubte, va ser un dels descensos que més van afectar l'evolució de l'activitat de l'habitatge a les Illes. Amb tot, destaca que el pes dels estrangers a les Illes (35 %) va ser superior a la majoria de les províncies i a la mitjana nacional (17 %), la qual cosa contribueix amb més efecte al sosteniment del mercat de l'habitatge a les Illes que en altres comunitats. En el conjunt d'Espanya, es van signar 72.644 transaccions, un 25,6 % menys que el 2019 (97.692 transaccions). I per províncies, les persones estrangeres van continuar triant altres zones costaneres, com les Canàries, Alacant, Girona, Almeria i Màlaga per invertir en un habitatge.

Una altra variable que explica la marxa del sector és l'import de les transaccions de les compravendes, que també es van reduir. El 2020 es van signar transaccions immobiliàries d'habitatges lliures per valor de 3.637,8 milions d'euros, un 12,3 % menys que el 2019 (4.147,9 milions d'euros). En perspectiva, aquesta xifra es va assemblar a la del 2005 (amb 3.170,4 milions d'euros). A Espanya el comportament va ser semblant. Es van signar compravendes per valor de 77.467,9 milions d'euros, un 10,3 % menys que el 2019 (86.350,0 milions d'euros). Es va assolir un nivell similar al del 2009 (74.476,1 milions).

A conseqüència dels dos indicadors anteriors (nombre i import de les transaccions), el 2020 el valor mitjà per transacció va arribar al seu màxim: 318.000 euros per habitatge. Si bé tant el valor com el volum d'habitatges transaccionats va ser menor que el 2019, els seus ritmes de decreixement van ser desiguals. El descens en el nombre de transaccions va ser superior al seu valor. Per aquest motiu, el valor mitjà per transacció va ser superior el 2020 que el 2019.

Aquesta és una altra de les conclusions més interessants del capítol. És a dir, el preu mitjà d'una compravenda (calculat a partir del valor mitjà de les transaccions de compravenda d'habitatges lliures i el nombre d'operacions), va anar de 317.963 euros, un 19,4 % superior al de 2019 (266.221 euros), la seva cinquena pujada consecutiva: va passar de 225.000 el 2016 a 318.000 el 2020. I en comparació amb el preu mitjà a Espanya, la diferència encara va ser més dràstica, perquè va assolir els 152.000 euros, ja que el valor de la compravenda mitjana a Espanya es va estimar en 165.679 euros, un 8,3 % més que el 2019 (152.942 euros).

8.4. Hipoteques constituïdes

Una altra de les conclusions d'aquesta memòria és que el 2020 es van signar més crèdits hipotecaris (tant en nombre com en import) que el 2019. Segons l'INE[4], les hipoteques immobiliàries constituïdes corresponents a finques urbanes van créixer un 1,4 % en import i un 19,2 % en unitats. Es van concedir crèdits per valor de 2.878,9 milions d'euros enfront dels 2.839,2 milions d'euros del 2019. El seu pes a Espanya va representar el 4,3 % del total (67.529,1 milions d'euros). I en nombre d'operacions, es van signar 14.371 préstecs, que van representar el 3,2 % del total nacional. Crida l'atenció com va ser de diferent el comportament a Espanya: l'import de les hipoteques es va reduir un 5,1 %, i el nombre, un 6,6 %.

Una altra de les conclusions és quina part de les transaccions es va finançar amb crèdit. En aquest sentit, analitzant les dades anteriors, es va calcular que el 79 % del valor de les operacions de les Illes Balears va necessitar el banc per finançar el seu habitatge, mentre que la resta es va pagar al comptat. En comparació amb l'any passat, van ser 11 punts percentuals més, ja que el 2019 un 68 % es va necessitar hipotecar.

Els nombres de les hipoteques sobre finques rústiques van caure per tercer any consecutiu. A les Illes Balears es van signar un 19,2 % menys d'operacions (504 el 2020, enfront de les 624 del 2019) i, en import, es van finançar operacions per un 24,4 % menys del valor de l'any anterior (162,4 milions d'euros el 2020, enfront dels 214,6 milions d'euros de 2019) (vegeu el quadre IIIA-8.3).

8.5. Tipus d'interès

El 2020 l'Euribor[5] va continuar sent negatiu i els tipus d'interès hipotecaris fixos a tres anys van continuar molt baixos (en l'1,7 %), la qual cosa va contribuir positivament a l'accessibilitat de les persones compradores residents (espanyoles i estrangeres), malgrat l'entorn desfavorable propiciat per la crisi econòmica de la covid-19, els elevats preus de compra i l'escassetat d'oferta.

Segons el Banc d'Espanya (2020), el tipus d'interès hipotecari, referit al conjunt de les entitats bancàries per a préstecs hipotecaris a més de tres anys per a l'adquisició d'un habitatge, es va tornar a reduir el 2020. A l'interès ja estancat en l'1,9 % dels quatre anys anteriors, el 2020 va sorprendre amb una disminució fins a l'1,73 %. En aquest darrer any es va reduir un 10,7 % respecte al 2019. Per al mercat inversor, l'habitatge va continuar sent una bona alternativa als escassos actius financers atractius del mercat (vegeu el quadre IIIA-8.4).

4. Institut Nacional d'Estadística (2021). *Estadística de hipotecas*. Recuperat l'1 de juny de 2021 de: https://www.ine.es/dyngs/inebase/es/operacion.htm?c=estadistica_c&cid=1254736170236&menu=ultiDatos&idp=1254735576757.

5. Banc d'Espanya (2021). Tipos de interés y tipos de cambio. Recuperat el 16 de juny de 2021 de: https://www.bde.es/webbde/es/estadis/infoest/tipos/tipos.html.

8.6. Població i accessibilitat a l'habitatge

Com a darrer punt, es va analitzar l'accessibilitat a l'habitatge de la població resident en plena pandèmia i les conclusions van ser més radicals que el 2019. Segons l'Enquesta de condicions de vida[6], la renda mitjana per persona el 2019 (darrera xifra disponible) va disminuir un 5,8 %. Així i tot, es va convertir en la cinquena comunitat autònoma amb més ingressos mitjans anuals nets per persona (18.420 €), només per darrere del País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya i la Rioja.

Com a resultat, es va observar que els esforços per adquirir un habitatge (mesurat en anys de salari anual) van continuar augmentant i superant amb ampli marge la resta de comunitats autònomes. Es van necessitar 17,2 anys de salari anual íntegre per aconseguir comprar un habitatge a les Illes, mentre que la mitjana a Espanya va estar en els 9,6 anys. Com és normal, aquests esforços empitjorarien si es dediqués a l'habitatge només el 30 % del salari a l'habitatge (el restant 70 % es dedicaria a la subsistència i manutenció, segons l'INE) i s'assolirien els 57 anys a les Illes Balears, 25 anys més que per al conjunt d'Espanya (32 anys). Una conclusió desastrosa en qualsevol cas, i més en una situació de pandèmia.

Aquest indicador es calcula prenent com a referència la ràtio entre la renda mitjana anual que genera una llar i una unitat de consum i el valor mitjà declarat en les transaccions d'habitatge lliure. El denominador va ser la renda mitjana anual d'una llar o unitat de consum (publicat en l'Enquesta de condicions de vida de l'INE) i explica que la renda per llar agrega tots els ingressos percebuts per tots els membres d'una llar, excloent-hi el lloguer imputat equivalent a una hipotètica renda de lloguer, i que la renda per unitat de consum es calcula dividint la renda de la llar entre la xifra que s'obté en donar el valor d'1 al primer adult, de 0,5 als següents i de 0,3 als menors de 14 anys. Les xifres actualitzades de 2020 no s'havien publicat en acabar l'informe, així que s'ha agafat el darrer quer hi ha disponible (2019).

El numerador va ser el valor mitjà declarat en les transaccions d'habitatge lliure (que calcula el Ministeri de Foment) que desagrega els preus de l'habitatge nou i el de segona mà i es va disposar del 2020.

A través d'aquest indicador, s'observa quin va ser l'esforç que va haver de fer una llar balear per comprar un habitatge: 7,2 anys és el que tardaria si hi dediqués el 100 % al pagament. Aquest esforç contrasta amb els 4,9 anys de mitjana nacional. La llar balear es va tornar a situar com la més inaccessible i en primera posició, per davant de comunitats tan importants com Madrid (6,5 anys), el País Basc (5,3) i les Canàries i Andalusia (5,2 anys). A més, en comparació amb anys anteriors, la resta de les comunitats autònomes van reduir aquests esforços en sintonia amb la crisi de la co-

6. Institut Nacional d'Estadística (2020). *Encuesta de condiciones de vida*. Recuperat l'1 de juny de 2021 de: https://www.ine.es/dyngs/inebase/es/operacion.htm?c=estadistica_c&cid=1254736176807&menu=ultiDatos&idp=1254735976608.

vid-19, mentre que a les Balears va ser tot el contrari (vegeu els quadres IIIA-8.5., IIIA-8.6., IIIA-8.7. i IIIA-8.8.).

Una altra conclusió important va ser que malgrat que el 2019 la renda mitjana per unitat de consum a les Illes Balears va ser de les més altes (18.420 €), només per darrere del País Basc (22.480 €), Madrid (21.030 €), Navarra (20.697 €), Catalunya (20.049) i la Rioja (18.661 €). No va ser suficient per afrontar els elevats preus de l'habitatge, fet que la converteix en la comunitat en què va caldre fer més esforç per comprar un habitatge: 17,2 anys. Va contrastar amb els 12,6 anys de Madrid, els 10 anys del País Basc, els 9,9 de Catalunya, els 7,7 de Navarra i els 6 de la Rioja. Si es destinés al 30 % del sou, llavors els anys es dispararien: s'assolirien els 42 anys a Madrid, els 33 anys al País Basc i Catalunya, i els 26 a Navarra. Aquestes xifres van dificultar l'accés a la compra d'habitatge per a gran part de la població.

Aquesta situació es va agreujar encara més per als habitatges nous. A les Illes Balears, l'esforç per a l'adquisició d'un habitatge nou va assolir els 26,2 anys, enfront dels 16,1 anys de l'habitatge de segona mà. Aquest esforç va ser molt superior al dedicat en el conjunt d'Espanya, que va ser similar al 2019 i es va estimar en 14,4 anys per al nou habitatge i en 9 anys per al de segona mà.

En qualsevol cas, en totes les tipologies analitzades és la comunitat autònoma on més esforç s'hauria de fer per adquirir un habitatge, sigui nou o de segona mà. A les Illes Balears, l'esforç va arribar a nivells inquietants si es considera que una persona dedica el 30 % de la seva renda al pagament de l'habitatge. Això va donar com a resultat que un balear necessitaria dedicar 85 anys de la seva vida a pagar un habitatge nou de 483.520 euros i 54 anys si l'habitatge fos de segona mà i costés de mitjana 297.381 euros.

L'evolució el 2020 va ser dramàtica en comparació amb el 2019, atès que es van incrementar més els preus dels habitatges que les rendes de les llars. Així, es va passar de 12,6 anys el 2016 a 17,2 anys el 2020.

Per consegüent i per acabar, tots aquests indicadors van ajudar a entendre com per a un elevat percentatge de la població l'accés a l'habitatge va ser un gran problema agreujat per la incombustible escalada de preus de compra i l'empobriment de les rendes en plena pandèmia.

GRÀFICS EXTRES

Quadre IIIA-8.2. Índex de preus de l'habitatge (IPH) a les Illes Balears i a Espanya per tipus d'habitatge per trimestres (2008-2020) (base 2005)
Gràfic IIIA-8.2. Evolució de la variació de l'IPH general a Espanya i a les Illes Balears (2008-2020)

9

JUSTÍCIA

[1]L'any 2020 es pot definir com un any extraordinari, i no per ser excepcionalment bo, sinó més aviat al contrari, per l'anormalitat que s'ha viscut derivada de la situació de pandèmia sanitària. A Justícia, va afectar aturant tota l'activitat judicial des del 16 de març fins al 4 de juny de 2020, llevat dels serveis mínims que fixaren el Consell General del Poder Judicial i el Ministeri de Justícia. Aquesta aturada ha influït en la baixada en l'entrada del nombre d'assumptes als jutjats i també en una menor resolució, si bé cap al darrer trimestre de 2020 es veu un repunt important, encara que no permet superar les dades de l'any anterior, 2019[1].

En tot cas, el balanç continua sent negatiu, en un percentatge inferior a altres anys, en què influeix la menor entrada d'assumptes, però continua creixent la litispendència als jutjats. A causa d'aquesta menor entrada, podem dir que la pandèmia no ha afectat significativament el retard existent.

Dins l'àmbit civil, ha baixat l'entrada d'assumptes però s'ha guanyat en complexitat. L'increment es dona en monitoris: reclamació de rebuts i factures; ordinaris, que són els procediments més complexos; concursos de persones físiques no empresaris, i procediments arrendataris i precaris, és a dir, per recuperar la possessió d'habitatges. Aquests darrers procediments s'han vist afectats per normativa estatal aprovada a fi d'evitar el desnonament de persones en situació de vulnerabilitat. Això provoca una saturació dels serveis socials, que han d'informar, i un retard i, cada vegada més, una major conflictivitat per poder dur a terme desnonaments acordats judicialment. La difícil situació econòmica es comença a reflectir precisament amb la pujada d'aquest tipus de procediments. Al contrari, els procediments d'execució hipotecària són gairebé testimonials —només 178— tenint en compte que l'any 2015 van ser 1.026.

També es significativa la baixada en l'entrada d'expedients al jutjat que resol exclusivament els procediments que versen sobre la nul·litat de clàusules en contractes de préstec amb garantia immobiliària. Aquest any 2020 han estat 1.386 assumptes. L'any 2018, en canvi, varen ser 4.737, i el 2019, 2.243. Pareix una temàtica que comença a mostrar signes d'esgotament gràcies a la unificació de criteris i a la jurisprudència tant del Tribunal de Justícia de la Unió Europea com del Tribunal Suprem.

D'altra banda, els quatre jutjats de família van donant una resposta satisfactòria. Repunta en quasi uns 400 assumptes la litispendència en relació amb l'any anterior, però s'ha de recalcar l'esforç que s'ha fet per unificar criteris durant el confinament i

1. Les dades de l'apartat són del Poder Judicial (2021), Estadística Judicial, https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Estadistica-Judicial/Base-de-datos-de-la-estadistica-judicial--PC-AXIS-/

també amb posterioritat, fet que va contribuir que els advocats de família poguessin donar els millors consells als molts dubtes que es van produir en aquests períodes, i que això pogués evitar un major grau de conflictivitat i de recórrer als jutjats. També es va reflectir en l'època del confinament perquè es continuessin complint els règims de visites i els trasllats de menors, sense problemes per als progenitors amb els cossos de seguretat.

La jurisdicció mercantil és de les poques que puja en entrada d'assumptes. S'han resolt més casos, però, amb un increment de l'entrada, la litispendència és una mica superior. Aquesta pujada és deguda als procediments en transport aeri, si bé es preveu que per ara sigui una situació conjuntural, a causa de la baixada en transport nacional i internacional, aeri o marítim per la situació sanitària. A més, han pujat els concursos voluntaris, però els necessaris estan suspesos per Reial decret llei 8/2020, de 14 de març, una mesura aprovada inicialment mentre duràs l'estat d'alarma però que es va prorrogar tot el 2020.

Així mateix, a instrucció han entrat menys assumptes, se n'han resolt una mica menys, però així i tot s'ha reduït la litispendència. De fet, els gairebé tres mesos de confinament i la baixada de turisme tenen una incidència proporcional en una baixada de denúncies. Es mantén més o menys la situació en matèria de denúncies per violència domèstica, àmbit familiar que no és violència sobre la dona, encara que augmenta el nombre de les ordres de protecció.

Als jutjats de violència sobre la dona, la situació és insostenible. La previsió d'entrada d'assumptes en aquests jutjats és de 1.600, no obstant estan entrant més de 3.600 casos a cada un dels dos jutjats. En aquests moments ja es necessitarien dos jutjats més, que de moment no hi ha. La pandèmia no s'ha vist reflectida en un augment de casos; al contrari, han baixat les denúncies, se n'han posat 637 menys i hi ha un descens de 1.041 assumptes.

Pel que fa als jutjats penals, segueixen més o menys igual. S'ha fet un gran esforç per recuperar el retard que ha suposat la suspensió de judicis quasi tres mesos, i es pot dir que en acabar l'any la demora ja havia estat, si més no, minimitzada. Menors presenta números favorables per la baixada en l'entrada d'assumptes, encara que se n'han resolt una mica menys, però, així i tot, ha baixat la litispendència dels jutjats. Als jutjats de menors continua sent preocupant el nombre de delictes en què intervé la violència —entesa en un sentit ampli— i que també comprèn els delictes de violència de gènere i domèstica. D'altra banda, el jutjat de vigilància penitenciària millora, han entrat menys assumptes, també se n'ha resolt una mica menys, però prou per baixar el nombre de casos al jutjat. Durant el 2020, des del setembre, es posa un reforç amb un segon jutge per ajudar a millorar la litispendència i situació de col·lapse que vivia el jutjat.

La jurisdicció contenciosa administrativa augmenta lleugerament la seva litispendència, encara que s'ha resolt més casos. Això deriva de l'acumulació d'assumptes antics que té aquesta jurisdicció i la dificultat de la matèria. La situació de pandèmia influeix en aquests jutjats, l'entrada d'assumptes ja es va veure incrementada

notablement cap a finals de 2020, tenint en compte que es veuen les multes i els recursos contra sancions administratives. S'ha mantingut el reforç d'un magistrat a cada jutjat, si bé no s'ha renovat el del jutjat número 3, i que està centrat en la resolució de 15 procediments ordinaris a fi d'alleugerir el retard i l'acumulació d'aquests assumptes, però no es considera que doni un resultat satisfactori i s'estudia la possibilitat d'adoptar alguna altra mesura de reforç.

Pel que fa a la jurisdicció social, segueix la mateixa tònica d'aquest any: baixa l'entrada, es resol un poc menys i s'incrementa la litispendència lleugerament. Els acomiadaments són la matèria que té més entrada. Això reforça la impressió d'una situació econòmica difícil. Es manté un reforç transversal i al juny va entrar un reforç que exclusivament resol matèria d'acomiadaments a fi d'evitar que es demori més d'un any aquest tipus de situació, molt difícil per al treballador i que comporta moltes despeses durant tot el temps que el procés està en tràmit.

A més a més, l'Oficina d'Atenció a les Víctimes de Delictes continua fent una feina extraordinària en el suport a les víctimes de delictes i es pot comprovar en el cas de la darrera víctima mortal de gènere. Dins aquest àmbit de protecció, de cada cop agafen més força les sales amigables a fi de permetre que els menors víctimes de delictes a l'hora d'interactuar amb els jutjats ho puguin fer des d'un lloc més acollidor, sense la fredor pròpia de les instal·lacions judicials, si bé queda feina per fer en la prova anticipada i evitar la doble victimització. Aquesta és una passa molt important a l'hora de la protecció de les víctimes menors.

Finalment, el 2020 ha suposat l'entrada del teletreball i dels judicis telemàtics. Hi ha hagut un esforç significatiu per continuar treballant, recuperar al més aviat possible el temps de paralització de l'activitat i que no col·lapsi el sistema judicial, que està malmès i té unes necessitats d'espai molt importants a Palma, on es necessita créixer i ja no hi queda cap espai disponible. Es manté el repte que ja s'ha posat de manifest en anteriors ocasions: la necessitat a Palma de créixer en edificis judicials tant pel que fa al Tribunal Superior de Justícia i l'Audiència Provincial com als jutjats unipersonals. No hi ha més espai i això influeix de manera directa perquè no s'implantin més jutjats, que són molt necessaris per donar a la ciutadania un servei adequat. A més, les Illes Balears són la quarta comunitat amb la litigiositat més alta de l'Estat espanyol. S'ha previst per a l'any vinent l'entrada de dos jutjats nous a Palma, un social i un mercantil, relacionats amb la saturació de les jurisdiccions i que es preveu que siguin dels més afectats en entrada d'assumptes per la situació econòmica que provoca la pandèmia sanitària.

Amb tot, ha estat un any difícil, de molts de canvis a l'hora de fer feina per a tots els intervinents en l'àmbit judicial, però del qual podem fer un balanç favorable en la mesura que, amb gran esforç, s'ha mitigat el retard que la suspensió d'actuacions va comportar i s'ha pogut fer feina amb condicions de seguretat, amb adaptació a aquesta situació i s'ha intentat que afectés al mínim possible la ciutadania.

10

LLENGUA I CULTURA

RESUM

L'any 2020, immersos en plena crisi sanitària COVID-19, ha estat un any especialment dur per les persones que treballen en cultura, sense excepció, i la sostenibilitat financera del conjunt del sector s'ha posat en risc, malgrat que ha estat precisament en el context del confinament que hem pres encara més consciència del paper central de la cultura. Davant d'aquesta situació les administracions han treballat des de l'emergència, des de la necessitat no ja de «consolidar», «ajudar» o «acompanyar» els sectors culturals, sinó des de la necessitat de rescatar-los.

Espais patrimonials buits, activitats cancel·lades, institucions culturals tancades, esdeveniments de cultura popular posposats o processos de creació i producció artística interromputs. L'impacte de la COVID-19 sobre el sector cultural s'ha sentit a tot el món. La Unesco va alertar sobre aquest impacte, que afecta el dret fonamental d'accés a la cultura, els drets socials dels artistes i els treballadors de la cultura i la protecció de la diversitat de les expressions culturals. A més, va alertar sobre l'amenaça que s'aprofundeixin les desigualtats i de tornar més vulnerables a les comunitats.

Davant d'aquesta forta sotragada, què han fet les administracions públiques a les Illes Balears? Com han reaccionat? Quines mesures han creat? En la mesura en què hem pogut trobar la informació, hem volgut recollir els plans d'actuació del Govern de les Illes Balears i els consells insulars per a la reactivació i reconstrucció de la comunitat, centrant-nos en les mesures específiques per donar suport al sector cultural. Som conscients que un panorama complet ens el donaria conèixer també les iniciatives promogudes des de les administracions locals i els efectes sobre la iniciativa privada, però ens trobam de nou amb la dificultat d'obtenir la informació i les dades necessàries. També som conscients, però, que la dimensió real de l'impacte de la crisi sanitària sobre les comunitats culturals —públiques i privades—, les coneixerem en un futur pròxim.

Pel que fa a la llengua catalana, els canvis i l'evolució demogràfica de la societat de les Illes Balears constitueixen una informació cabdal a l'hora d'estudiar la situació social de la llengua catalana. D'ençà dels anys setanta del segle XX la població de les Illes Balears pràcticament s'ha triplicat. El factor principal d'aquest augment ha estat la immigració. Una diferència important entre la procedència de la població nouvinguda al final del segle passat i la dels darrers anys és que, mentre que abans provenia sobretot de l'Estat espanyol, ara prové especialment de l'estranger i constitueixen aproximadament un quart de la població total. Els canvis demogràfics tenen una incidència diferent en cadascuna de les illes. L'illa de Menorca concentra el percentatge més elevat de població nascuda en territoris de parla catalana, mentre que Eivissa i Formentera presenten el percentatge més baix de nascuts al domini lingüístic.

Quant a l'oferta de formació en llengua catalana, la pandèmia viscuda durant el 2020 ha provocat l'increment de cursos en modalitat a distància i la reducció d'oferta en modalitats presencials o semipresencials. També hi ha hagut una cancel·lació de tallers per a col·lectius concrets o que treballen habilitats lingüístiques específiques. La pandèmia de la COVID-19 també ha causat la disminució dels certificats de coneixements de català emesos per diferents organismes.

En matèria de formació específica, la Universitat de les Illes Balears, amb l'ajut de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca, per mitjà de la Direcció General de Política Lingüística, ha ofert les formacions d'Expert Universitari en Dinamització Lingüística (30 d'octubre de 2019 - 30 de juny de 2020) i el Diploma Universitari de Legislació Lingüística i Drets Lingüístics (2 de novembre de 2020 - 30 de novembre de 2020). Els perfils formatius i professionals que han accedit a aquestes formacions són diversos.

Finalment, també val la pena dir que enguany les Illes Balears varen participar en la VII Viquimarató de la Llengua Catalana i que s'han publicat dues biografies de la filòloga menorquina Aina Moll: Aina Moll i Marquès. Semblança biogràfica, d'Isidor Marí i Mayans i Aina Moll i Marquès. Filòloga pionera i activista compromesa amb la normalització de la llengua catalana, de Pilar Arnau i Segarra. Les dues obres constitueixen un material necessari per conèixer el llegat material i immaterial de la polifacètica Aina Moll.

10.1.
L'estat de la cultura

Any rere any hem de constatar la dificultat d'elaborar una diagnosi rigorosa sobre la cultura a les Illes Balears per manca de dades o, fonamentalment, perquè les dades existents (com ara les que inclou l'important document *Anuari d'estadístiques culturals*, del Ministeri de Cultura i Esports) recullen informació corresponent a dos o tres anys enrere. Donat el caràcter en constant transformació dels processos culturals i, per tant, de les inquietuds culturals de la ciutadania, es fa difícil conèixer la realitat de l'any que analitzam en aquesta memòria.

Enguany, la crisi sanitària de la COVID-19 ha suposat una etapa especialment dura per a les persones que treballen en cultura, sense excepció, i la sostenibilitat financera del conjunt del sector està en risc, tot i que ha estat precisament en el context de confinament que hem pres encara més consciència del paper central de la cultura.

Grans i petites empreses, entitats, col·lectius, artistes, creadors i creadores, o institucions culturals, impulsores d'activitats de recerca, creació, producció o d'exhibició a través dels cinemes, teatres, festivals, fires, petits comerços de proximitat (llibreries, sales de música en viu, centres de creació...), biblioteques o festes populars han hagut d'aturar en sec les seves iniciatives i projectes des del març del 2020, a conseqüència de l'escenari de contenció derivat del Reial decret 463/2020, de 14 de març, i dels posteriors decrets.

A partir de l'abril del 2020, el sector va alçar la veu i, a través del crit/etiqueta #LaCulturaÉsSegura, reivindicava l'espai cultural com un dels més segurs, un espai on no s'havien produït rebrots i, el que millor s'havia adaptat a les mesures de seguretat, canviant aforaments, creant protocols, respectant la distància social, repensant formats o, fins i tot, ajornant activitats quan era necessari.

Davant d'aquesta forta sotragada, què han fet les administracions públiques? Com han reaccionat? Quines mesures han creat? La discontinuïtat i la improvisació davant de les urgències reivindicades per un sector que ha estat clau durant la crisi sanitària són potser els elements que recorren el conjunt de mesures desplegades per les administracions, que, si bé redacten plans i estratègies que fan referència a la reactivació del teixit cultural, finalment articulen mesures que no disten gaire de les ordinàries, destinades a pal·liar només momentàniament una precarietat instal·lada en la cultura des d'abans, fins i tot, de la crisi econòmica del 2008. Malgrat aquesta observació general, algunes mesures concretes, com ara l'ajut del Govern al manteniment de les estructures d'empreses i autònoms, eren actuacions molt necessàries i seria essencial que es mantenguin i s'ampliïn a les associacions i entitats sense ànim de lucre.

S'agilitzen calendaris i es flexibilitzen tràmits, les administracions admeten la centralitat de la cultura i la declaren bé essencial, però els diferents sectors de la cultura expressen el seu malestar per unes ajudes insuficients i que sovint no tenen

en compte les especificitats dels diferents agents que participen en un ecosistema, el cultural, complex i divers.

En la mesura en què hem pogut trobar la informació, hem volgut recollir els plans d'actuació del Govern de les Illes Balears i els consells insulars per a la reactivació i reconstrucció de la comunitat, centrant-nos en les mesures específiques per donar suport al sector cultural. Som conscients que un panorama complet ens el donaria conèixer també les iniciatives promogudes des de les administracions locals i els efectes sobre la iniciativa privada. Però, de nou, ens trobam que la manca d'un organisme que tengui la capacitat d'analitzar els diferents factors que envolten les pràctiques culturals quasi a temps real impedeix obtenir una imatge detallada de l'estat de la cultura, de les condicions laborals i socials en què es troben els treballadors de la cultura o de les possibilitats de participació de la ciutadania i d'accés a la cultura.

Parlam de l'Observatori de la Cultura de les Illes Balears. En aquest moment, sembla que hi ha la voluntat per part del Govern de crear un organisme d'investigació adaptat a les transformacions culturals i socials d'avui, que respongui a les noves dinàmiques i processos artístics, que analitzi tant els sectors culturals com la participació i l'accés de les persones a la cultura, que consideri aspectes quantitatius, però també l'impacte social de la cultura, que interpreti dades i ajudi a desenvolupar polítiques, estratègies i mesures per al conjunt del teixit cultural institucional i cívic.

10.1.1. L'estratègia cultural del Govern de les Illes Balears envers l'impacte negatiu de la COVID-19 en l'àmbit de la cultura

L'Eix 8 del Pla Autonòmic de Reactivació i Transformació Econòmica i Social de les Illes Balears: primeres propostes d'un pla d'actuació en cultura del Govern de les Illes Balears

El 30 d'abril del 2020 el Govern presenta el document inicial de Pla Autonòmic de Reactivació i Transformació Econòmica i Social de les Illes Balears[1], que preveu 10 eixos d'actuació i que es planteja com un pla obert i flexible que incorpora aportacions a mesura que es debat amb els actors implicats, partits polítics, institucions, plataformes cíviques i entitats socials.

L'eix 8, titulat «El foment de les indústries culturals i creatives», preveu el desplegament d'un pla de xoc «per mitigar l'impacte negatiu que suporten les indústries culturals i creatives en el context de la crisi de la COVID-19, que, per una banda, planteja la creació d'un fons extraordinari per a la sostenibilitat de les indústries culturals adreçat a persones jurídiques, que té com a finalitat subvenir els perjudicis que pateix el sector a causa de la suspensió o pèrdua d'activitat a conseqüència dels efectes de la COVID-19».

El 8 de maig del 2020, la consellera de Cultura comparteix amb el sector cultural el pla de reactivació de les indústries cul-

1. GOIB (2020). *Pla autonòmic: reactivació i transformació econòmica i social de les Illes Balears*. https://www.caib.es/pidip2front/jsp/adjunto?codi=2426170&idioma=ca

turals i creatives, elaborat a partir de la informació recollida en les reunions prèvies mantingudes amb representants del sector des que va començar la crisi sanitària, per debatre'l i recollir les noves propostes.

L'eix del foment de les indústries culturals i creatives consta de cinc plans diferenciats:

1. Pla de xoc per a les indústries culturals

   Inclou un fons extraordinari per a la sostenibilitat de les indústries culturals adreçat a persones jurídiques i associacions. A més, també proposa la creació d'un fons extraordinari per a la producció creativa adreçada als creadors de Balears en condicions semblants a les aplicades a les empreses culturals, per compensar els perjudicis causats per la suspensió o pèrdua d'activitat a conseqüència de la COVID-19. A aquestes accions, s'hi afegeix una injecció de liquiditat al sector, a través de la combinació d'actuacions d'ISBA-CREA S.G.R.

2. Pla de reactivació del sector cultural

   Inclou mesures per incentivar la contractació del sector públic i privat dins dels circuits de programació continuada i cicles de temporada, tant entre illes com dintre de la mateixa illa.

3. Estratègia de digitalització i foment de la tecnologia en el sector cultural

   Proposa el foment de la modernització i la digitalització del sector cultural amb formació per optimitzar eines digitals, estratègies de mercat i inversió en recursos. Entre els objectius, figura també continuar amb la digitalització dels equipaments culturals propis i la implementació de l'administració electrònica.

4. Pla de foment de la cultura per a nous públics

   Tracta d'analitzar, mitjançant estudis, el comportament dels nous consumidors culturals per identificar principals línies d'actuació i entendre la cultura com a eina de «recuperació».

5. Pla de coordinació interinstitucional i amb el sector privat.

   Proposa una estratègia de coordinació amb els consells insulars i ajuntaments, així com amb IB3 i els ens del sector públic instrumental, per combinar mesures i accions, temporitzades i programades, amb l'objectiu de donar millor resposta a les necessitats urgents i estratègiques del sector. Aquesta coordinació es fa extensiva també al Ministeri de Cultura i Esports, amb un pla de treball i comunicació constant sobre temes transversals.

10.1.1.1. La protecció a la cultura, un dels objectius del Pacte de Reactivació signat el juliol del 2020 pel Govern de les Illes Balears amb els principals agents econòmics, socials i polítics[2]

El Pacte de Reactivació s'estructura en 131 mesures, que pretenen, mitjançant 10 eixos de feina, adaptar la societat a les necessi-

2. GOIB (2020). *Pacte de reactivació de les Illes Balears*. https://www.caib.es/pidip2front/jsp/adjunto?codi=2454770&idioma=ca

tats sorgides de la crisi de la pandèmia de la COVID-19 i disposa d'una inversió a curt termini de més de 618 milions d'euros.

L'eix 9, «Foment de les indústries culturals i creatives», desborda el seu propi enunciat quan afirma que es proposa fomentar les indústries creatives, ja que també promou la recerca, la creació, les activitats educatives o la creació de nous públics. Aquests propòsits tenen impacte en l'accés a la cultura de la ciutadania, en la xarxa de museus, biblioteques i institucions culturals de les Illes, en les possibilitats d'artistes i creadors d'experimentar, investigar i crear o en la sostenibilitat del teixit d'empreses i professionals autònoms que treballen en l'àmbit de les pràctiques artístiques i la cultura.

L'eix 9 es desplega en sis mesures (de la 115 a la 120) i preveu un pressupost total de 5.510.000 euros (vegeu la distribució segons línies estratègies al quadre III-10.1):

1. Mesura 115. Pla de xoc per a la cultura de les Illes Balears.

2. Mesura 116. Pla de reactivació de la cultura.

3. Mesura 117. Estratègia de digitalització i foment de la tecnologia.

4. Mesura 118. Estratègia per a la creació de nous públics.

5. Mesura 119. Pla d'internacionalització i promoció de la cultura balear.

6. Mesura 120. Pla de coordinació interinstitucional i amb el sector privat.

1. Pla de xoc per a la cultura de les Illes Balears. Pressupost: 2.785.000 euros

Inclou les següents accions:

- Fons extraordinari per a la sostenibilitat del sector cultural

Es destinen 1.410.000 euros a un fons dissenyat per ajudar a compensar les despeses estructurals de les indústries culturals i creatives afectades per la COVID-19 i a pal·liar els efectes de la pandèmia entre els professionals que acreditin perjudicis i pèrdues per la suspensió, la cancel·lació o l'ajornament d'actes, esdeveniments, actuacions, produccions o altres serveis professionals.

Aquest fons, quan es materialitza en política d'ajuts, prioritza el suport estructural a les empreses i indústries culturals més que a la nova producció, cobrint despeses de lloguer de locals i espais habituals de feina, despeses de gestió i de logística. La convocatòria per a empreses es resol mitjançant el procediment de concurs i els ajuts per a autònoms, es fa per ordre d'entrada.

- Fons extraordinari per a la producció creativa i la recerca cultural

Es crea per donar suport amb caràcter d'urgència de manera directa les persones físiques que tenguin la seva activitat vinculada al procés creatiu o investigador de preproducció d'una obra, un treball o una iniciativa cultural, i de manera indirecta a través d'empreses i associacions del sector cultural (arts escèniques i visuals, la literatura, el còmic i el pensament, els estudis locals, l'audiovisual i la música). Es destinen 1.175.000 euros.

Quadre III.-10.1. Pressupost en cultura previst al Pacte de Reactivació Illes Balears		
Pla de xoc per a la cultura de les Illes Balears		2.785.000 €
Fons extraordinari per a la sostenibilitat del sector cultural	1.410.000 €	
Fons extraordinari per a la producció creativa i la recerca cultural	1.175.000 €	
Fons de propostes culturals adreçat als gestors culturals	200.000 €	
Pla de reactivació de la cultura		1.750.000
Estratègia de digitalització i foment de la tecnologia		375.000 €
Estratègia per a la creació de nous públics		100.000 €
Pla d'internacionalització i promoció de la cultura balear		500.000 €
Total eix 9		**5.510.000 €**

Font: A partir de dades del Govern de les Illes Balears

- Fons de propostes culturals adreçat als gestors culturals

Es pretén estimular l'activitat, incentivar la creació de nous públics i la producció de propostes dels diferents sectors, tenint en compte la nova situació, amb un pressupost de 200.000 euros.

2. Pla de reactivació de la cultura. Pressupost: 1.750.000 euros

Es vol contribuir a la sostenibilitat i la transformació del sector. Destaquen, entre d'altres, un fons de reactivació de la contractació (per mantenir la contractació pública i privada de fires, festivals i cicles de temporalitat curta, presencials o en línia), un fons de reactivació dels circuits de programació (tant entre illes com dins la mateixa illa), un fons per a inversions en béns culturals (adquisició directa d'obres, llibres...) i reprendre el pla de contractació pública que ja hi havia, amb programes com «Viu la cultura» (a les escoles), «MAP teatre» (per a joves de batxillerat), i «Teatre teràpia» (especialment orientat als grups socials vulnerables).

3. Estratègia de digitalització i foment de la tecnologia. Pressupost: 375.000 euros per al 2020

Es potencia l'ús de les noves tecnologies, amb un pla de formació i implementació tecnològica del sector, en els àmbits de creació, distribució, venda i sectors vinculats). Això seria aplicable no només a les empreses, les associacions i els autònoms del sector, sinó també als equipaments propis (arxiu, museus, biblioteques, etc.). Inclou fons, plans i estratègies diferents per a cada subsector i tipus d'equipament.

4. Estratègia per a la creació de nous públics. Pressupost 100.000 euros

S'afavoreix un increment del consum de productes culturals, aprofitant el valor inherent de la cultura com a eina per generar identitat i cohesió social. Potencia, principalment, el públic infantil i juvenil, que pot integrar la creació artística com a eina per al seu desenvolupament. També incorpora accions per a diferents sectors de la població, especialment els més vulnerables, que

es poden beneficiar de l'expressió artística per a la integració i recuperació social.

5. Pla d'internacionalització i promoció de la cultura balear. Pressupost: 500.000 euros

Aprofita el valor de la cultura pròpia i el patrimoni material i immaterial per explorar noves oportunitats de turisme de qualitat, que, a la vegada, contribueixi a mantenir i transformar el sector. També es potenciarà la promoció de Fira B com a marca cultural i turística, donant suport als autors de les Illes Balears. En aquest sentit, es treballarà de manera conjunta amb consells insulars, altres administracions i la xarxa de l'Institut Ramon Llull.

6. Pla de coordinació interinstitucional i amb el sector privat

Es coordinen les polítiques o línies d'acció de les administracions públiques per donar resposta a les necessitats del sector, tant en qüestió de modificacions normatives com en l'establiment d'un calendari de mesures. Impulsarà la col·laboració amb el sector privat.

10.1.1.2. De l'estratègia a l'acció: mesures per pal·liar els efectes de la COVID-19

Com hem vist, el Govern presenta el 2020 dos plans de reactivació per a les Illes Balears que inclouen mesures específiques per l'àmbit de la cultura. Si bé respecte als objectius generals —pel que fa a la cultura— pràcticament no hi ha canvis entre ells, el segon pla, el Pacte de Reactivació, concreta molt més pel que fa a les mesures i les dotacions econòmiques, una qüestió reivindicada pels sectors després de la presentació, a finals d'abril, del primer pla de reactivació[3].

La reacció de la Delegació de Cultura del Govern de les Illes Balears va ser bastant àgil i mostrà una voluntat ferma de respondre tant a les necessitats com a les reivindicacions sectorials. Durant tot l'any 2020, responent als plans estratègics, s'han generat una sèrie de mesures i ajuts, com hem tractat de sintetitzar al gràfic III-10.1.

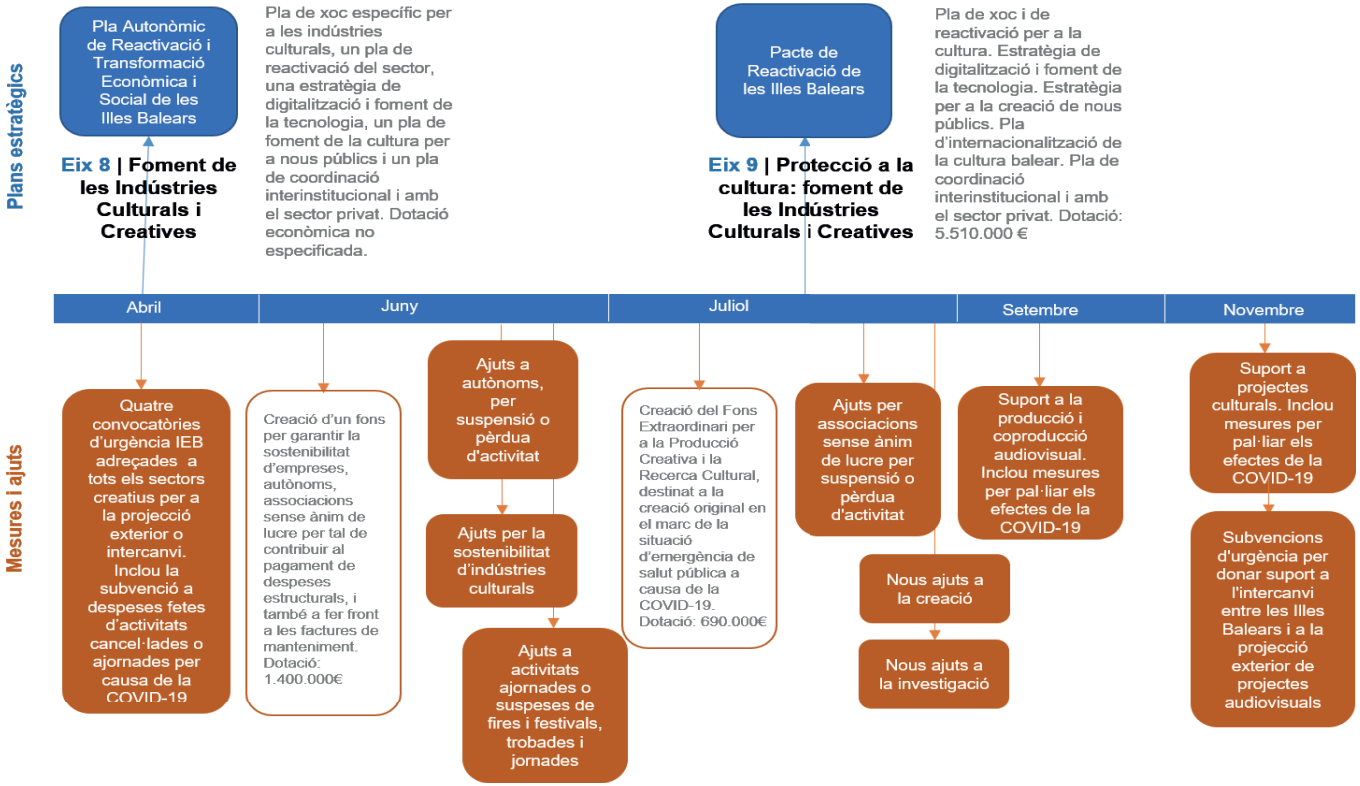
Així doncs, aquests plans donen lloc a un pla d'actuació que es tradueix en la creació de diferents línies d'ajudes al teixit cultural, relacionades al quadre III-10.2 (es pot consultar la informació completa d'ajuts i descripcions a l'annex IIIA-10.1. «Convocatòries del Govern de les Illes Balears 2021. Convocatòries d'urgència COVID-19 i convocatòries ordinàries»).

La situació límit dels agents i les persones del món de la cultura demanava una actuació d'urgència, a la qual el Govern reacciona i a partir del 16 d'abril ja van sortir les primeres convocatòries d'ajuts, que es multipliquen a mesura que es detecten mancances en les diferents fases dels processos de creació i de l'activitat cultural. Des de la mateixa Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat, així com des dels organismes que en depenen —com l'IEB o l'ICIB—, convoquen subvencions i mecanismes adequant-se a aquestes necessitats detectades.

3. Malagamba, A. (14 de maig de 2020). «El sector rechaza en masa el plan de reactiviación de la cultura del Govern balear». *Última Hora*.

Gràfic III-10.1.

Estratègia del Govern de les Illes Balears en relació amb els efectes de la COVID-19 en l'àmbit cultural 2020

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Govern de les Illes Balears

Quadre III-10.2. Convocatòries específiques per a pal·liar l'efecte covid-19 en els sectors culturals

	Organisme	Data de publicació
Convocatòria d'urgència covid-19 per a arts escèniques	IEB	16 d'abril de 2020
Convocatòria d'urgència covid-19 per a arts visuals	IEB	16 d'abril de 2020
Convocatòria d'urgència per donar suport a activitats de projecció de la literatura, el pensament, el còmic i la il·lustració de les Illes Balears fins al 20 d'abril de 2020 i donar suport a les activitats desenvolupades durant l'any 2019 (des del 4 d'octubre)	IEB	16 d'abril de 2020
Subvencions d'urgència per donar suport a activitats de projecció de la música i dels músics, intèrprets i compositors de les Illes Balears fins al 20 d'abril de 2020 i a les activitats desenvolupades l'any 2019	IEB	16 d'abril de 2020
Subvencions d'urgència per donar suport a l'intercanvi entre les Illes Balears i a la projecció exterior de projectes audiovisuals	ICIB	18 d'abril del de 2020
Ajudes, amb caràcter d'urgència, pel procediment de registre d'entrada, per donar suport als professionals autònoms del sector cultural en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de covid-19	Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat	22 de juny de 2020
Convocatòria d'ajuts pel procediment de concurs, amb caràcter d'urgència, per a la sostenibilitat de les indústries culturals	Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat	22 de juny de 2020
Despeses realitzades en relació amb activitats ajornades o suspeses de fires i festivals, i trobades i jornades professionals del món de la cultura	IEB	25 de juny de 2020
Ajudes pel procediment de registre d'entrada per donar suport a les associacions i entitats sense ànim de lucre del sector cultural en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de covid-19	Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat	8 de juliol de 2020
Convocatòria Creació	IEB	23 de juliol de 2020
Convocatòria d'investigació	IEB	30 de juliol de 2020
Suport al sector audiovisual de les Illes Balears, amb la contribució a produccions i coproduccions	ICIB	5 de setembre de 2020
Subvencions per a projectes culturals de l'any 2020.	ICIB	28 de novembre de 2020

Font: Recerca per departaments a través del cercador de la CAIB

10.1.1.3. Suport a professionals autònoms, empreses i associacions a través d'ajudes impulsades des de la Delegació de la Presidència per a la Cultura i la Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat

El 22 juny de 2020 es publiquen al BOIB dues ajudes extraordinàries adreçades a professionals autònoms i les indústries culturals. Poc després, el 8 de juliol, es convoquen ajuts per donar suport a les associacions i entitats sense ànim de lucre del sector cultural.

1. Ajudes de suport als professionals autònoms del sector cultural

Ajudes, amb caràcter d'urgència, per procediment de registre d'entrada. Dotació: 460.000 euros.

Aquesta convocatòria, amb la finalitat de compensar els perjudicis a causa de la suspensió o pèrdua d'activitat, s'adreçà a professionals autònoms vinculats al sector cultural. L'objectiu principal era donar suport, amb caràcter d'urgència, als professionals autònoms de tots els sectors creatius i del patrimoni immaterial i la gestió cultural de les Illes Balears en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de la COVID-19.

2. Ajudes per a la sostenibilitat de les indústries culturals

Ajudes per procediment de concurs, amb caràcter d'urgència, en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de la COVID-19. Dotació: 490.000 euros.

És una convocatòria amb l'objectiu de donar suport, amb caràcter d'urgència, als professionals autònoms de tots els sectors creatius i del patrimoni immaterial i la gestió cultural de les Illes Balears en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de COVID-19. Tenen com a finalitat compensar els perjudicis a causa de la suspensió o pèrdua d'activitat que suposi una reducció de la facturació.

3. Ajudes per donar suport a les associacions i entitats sense ànim de lucre

Ajudes, per procediment de registre d'entrada, al sector cultural en el marc de la situació d'emergència de salut pública provocada per la pandèmia de COVID-19. Dotació: 150.000 euros.

Contribueix a compensar els perjudicis ocasionats a les associacions i entitats sense ànim de lucre, amb activitat econòmica, als professionals autònoms de tots els sectors creatius i del patrimoni immaterial i la gestió cultural de les Illes Balears a causa de la suspensió o pèrdua d'activitat en els sectors esmentats.

4. Línia extraordinària de crèdit COVID-19 impulsada pel Govern i per la Societat de Garantia Recíproca ISBA

Des del febrer fins al juny del 2020, en el marc de la línia extraordinària de crèdit COVID-19 impulsada pel Govern i per la Societat de Garantia Recíproca ISBA, es van aprovar 44 operacions de crèdit per valor de 4,2 milions d'euros per a empreses culturals de les Illes Balears per facilitar l'accés a finançament bancari en condici-

ons avantatjoses a pimes i autònoms, ja que les operacions queden avalades en un cent per cent i el Govern cobreix el pagament dels interessos i també la comissió de l'aval. S'oferien dues línies de crèdit:

a) Convocatòria per les indústries culturals: noves ajudes especials per a la indústria cultural i creativa, la qual pot acollir-se a les ajudes amb un tracte preferencial, en les mateixes condicions que els emprenedors, els microcrèdits per a autònoms i l'economia social (cooperatives, etc.).

b) Convocatòria COVID-19: línia de liquiditat extraordinària d'operacions de finançament de liquiditat per mitigar el possible impacte de l'escenari de contenció reforçada derivada del Reial decret 463/2020, de 14 de març.

10.1.1.4. Els ajuts convocats amb caràcter d'urgència per l'Institut d'Estudis Baleàrics

El 16 d'abril del 2020, i davant l'«especial i singular» incidència que tenen en el sector cultural de les Illes Balears els efectes de la pandèmia de la COVID-19, l'IEB convoca amb caràcter urgent una sèrie d'ajuts que tenen per objectiu protegir l'ocupació i ajudar al manteniment del teixit productiu de les Balears, subvencionant despeses vinculades a activitats cancel·lades o ajornades a causa de la COVID-19[4]. En qualsevol cas, l'IEB manté les convocatòries ordinàries que es publiquen amb posterioritat. Amb un pressupost total de 565.000 euros, la convocatòria preveu les línies de subvenció següents:

1. Convocatòria d'urgència per COVID-19 per a arts escèniques, amb una dotació de 170.000 euros.

   Per contribuir a la projecció exterior de les arts escèniques de les Illes Balears de caràcter professional amb la finalitat de fomentar l'intercanvi i de pal·liar els efectes directes de les mesures en relació amb la pandèmia de la COVID-19.

   Són subvencionables les despeses que ja s'hagin fet i estiguin vinculades a activitats cancel·lades o ajornades per causa de les mesures de prevenció decretades per les administracions públiques per lluitar contra la pandèmia de la COVID-19.

2. Convocatòria d'urgència per COVID-19 per a arts visuals, amb una dotació de 125.000 euros.

   Convocatòria amb l'objectiu de contribuir a la projecció exterior de les arts visuals de les Illes Balears de caràcter professional i de pal·liar els efectes directes de les mesures en relació amb la pandèmia de la COVID-19.

   També són subvencionables les despeses que ja s'hagin fet i estiguin vinculades a activitats cancel·lades o ajornades per causa de les mesures de prevenció decretades per les administracions públiques per lluitar contra la pandèmia de COVID-19.

4 . Institut d'estudis Baleàrics (2020). *L'Institut d'Estudis Baleàrics convoca ajuts de caràcter urgent i retroactiu per al sector cultural de les Balears*. http://www.iebalearics.org/ca/noticies/cultura/linstitut-destudis-balearics-convoca-ajuts-de-cara.html.

3. Convocatòria d'urgència per donar suport a activitats de projecció de la literatura, el pensament, el còmic i la il·lustració de les Illes Balears, amb una dotació de 100.000 euros.

   Aquesta convocatòria va permetre recuperar les despeses que ja s'havien fet, vinculades a activitats cancel·lades o ajornades per causa de les mesures de prevenció decretades per les administracions públiques per lluitar contra la pandèmia de COVID-19.

   Pretenia facilitar la mobilitat dels autors i editors entre les illes i entre aquestes i els territoris de parla catalana, contribuir a la projecció exterior i pal·liar els efectes directes de les mesures en relació amb la pandèmia de la COVID-19.

4. Subvencions per donar suport a les despeses realitzades en relació amb activitats ajornades o suspeses emmarcades dins l'organització i la producció de fires i festivals, així com de trobades i jornades professionals del món de la cultura. Té una dotació de 310.000 euros.

   Aquesta convocatòria volia cobrir les despeses efectuades en relació amb activitats ajornades o suspeses a causa de la pandèmia de la COVID-19, emmarcades dins l'organització i la producció de fires i festivals, així com de trobades i jornades professionals del món de la cultura, que fomenten la projecció exterior i dutes a terme en el territori de les Illes Balears per a l'any 2020. Es va aplicar un criteri de resolució per rigorós ordre d'entrada de les sol·licituds.

5. Subvencions d'urgència per donar suport a activitats de projecció de la música i dels músics, intèrprets i compositors de les Illes Balears fins al 20 d'abril de 2020 i a les activitats desenvolupades durant l'any 2019 (des de l'1 de juliol), amb una dotació de 170.000 euros.

   Aquesta convocatòria es va projectar per contribuir a la projecció exterior de la música i dels músics, intèrprets i compositors de les Illes Balears i pal·liar els efectes directes de les mesures en relació amb la pandèmia de la COVID-19.

6. Noves línies d'ajuts per a la creació i la investigació.

   El juliol del 2020 la Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat Govern de les Illes Balears estableix per primera vegada una convocatòria d'ajuts destinada a fomentar la recerca i la creació, adreçades a totes les disciplines artístiques, dotada de 490.000 euros.

10.1.1.5. L'Institut d'Indústries Culturals de les Illes Balears centra les seves actuacions en el suport al sector audiovisual

La Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat —a través de l'Institut d'Indústries Culturals de les Illes Balears (ICIB)— va crear l'abril del 2020 dues noves línies d'ajuts a les quals destinà un total de 150.000 euros per donar suport a activitats ja executades d'intercanvi entre les Illes Balears i de projecció exterior de projectes audiovisuals executats des de l'1 de desembre de 2019 fins al 20 d'abril de 2020. Aquestes ajudes es van plantejar amb caràcter retroactiu, ja

que es destinaven a despeses ja executades, i urgent, i es convoquen per protegir l'interès general i pal·liar els efectes de la pandèmia de la COVID-19.

1. Subvencions d'urgència per donar suport a l'intercanvi entre les Illes Balears i a la projecció exterior de projectes audiovisuals.

   1.1. Per al període de l'1 de desembre de 2019 al 20 d'abril de 2020. Publicada el 18 d'abril de 2020. Dotació: 150.000 euros.

   1.2. Per al període del 21 d'abril al 30 de novembre de 2020. Publicada el 21 de novembre de 2020. Dotació: 100.000 euros.

Pretén contribuir a la projecció exterior de projectes audiovisuals de les Illes Balears de caràcter professional i fomentar l'intercanvi i la relació cultural entre Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera i entre les Illes Balears i l'exterior, i de pal·liar els efectes directes de la pandèmia de la COVID-19. Dues línies de subvenció: *a*) suport a la mobilitat de productors audiovisuals i professionals en l'àmbit audiovisual de les Illes Balears; *b*) suport a activitats de projecció exterior fora de les Illes Balears de projectes i produccions audiovisuals.

2. Suport al sector audiovisual de les Illes Balears, amb la contribució a produccions i coproduccions.

   Dotació: 600.000 euros.

   La convocatòria té per objectiu valorar la diversitat cinematogràfica de la comunitat autònoma, i fomentar el teixit industrial del sector audiovisual de les Balears, alhora que té una clara vocació de difusió estatal i internacional. Es despleguen quatre modalitats: una primera modalitat per a llargmetratges de ficció d'autoria balear (música, realització, guió o direcció); una segona modalitat per a llargmetratges documentals i unitats documentals per a televisió, la tercera modalitat per a llargmetratges d'animació, i la quarta modalitat és per a curtmetratges de ficció, animació i documentals. Publicada l'1 de setembre de 2020.

3. Subvencions per a projectes culturals de l'any 2020.

   Dotació de 256.000 euros

   Una convocatòria per donar suport al desenvolupament de projectes culturals (promoció de productes culturals, impuls del consum i enfortir el teixit cultural) de les arts escèniques, de la música, de les arts visuals i del món editorial duts a terme entre l'1 de gener de 2020 i el 31 de desembre de 2020. Publicada el 28 de novembre de 2020.

10.1.1.6. La cultura és declarada bé essencial pel Govern de les Illes Balears

El 14 d'octubre del 2020 el Govern aprova un acord de suport al sector cultural i declara la cultura com a bé essencial. Aquesta declaració comporta el compromís del Govern a prioritzar la cultura i el sector cultural, tenint en compte les seves especificitats en contextos com l'actual. Cal recordar que l'emergència sanitària

obliga l'Administració a aplicar restriccions en tots els àmbits per garantir la seguretat sanitària. Amb aquesta declaració, el Govern també es compromet a impulsar totes les mesures que afavoreixin la recuperació del sector cultural i l'accés de la ciutadania a la cultura; a intensificar el diàleg amb artistes i agents culturals, i a treballar de manera coordinada amb la resta d'administracions.

10.1.1.7. De Delegació de la Presidència per a la Cultura de la Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat a Direcció General de Cultura de la Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura

Entre el 2019 i el 2021 els canvis en l'estructura de les conselleries afecten de ple l'àmbit de la cultura, que passa de ser una Conselleria de Cultura, Participació i Esports a Delegació de la Presidència per acabar, l'any 2021, en Direcció General.

El juliol del 2019 es determina la composició del nou Govern, fruit de les eleccions del 26 de maig del 2019 i s'estableix l'estructura de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, que preveu l'extinció de la Conselleria de Cultura per integrar-la a la Conselleria de Presidència, que passa a ser la Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat. L'any 2020, per tant, les polítiques culturals es desenvolupen i executen des de la Delegació de Cultura d'aquesta conselleria.

El febrer del 2021, la presidenta del Govern decideix remodelar el Govern balear i es crea la Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura. Amb el canvi de conselleria, la Delegació de Cultura de la Presidència per a la Cultura passa a ser la Direcció General de Cultura.

10.1.1.8. Els pressupostos de 2020 en cultura del Govern de les Illes Balears

El pressupost de despeses en cultura del 2020 baixa un 2,8 % respecte del 2019. Podria sorprendre aquesta reducció donades les noves mesures impulsades pel Govern per pal·liar l'efecte negatiu de la COVID-19 envers el sector cultural, però s'ha de ser prudent en la seva lectura, ja que també s'ha de tenir en compte la cancel·lació o ajornament d'activitats i les dificultats d'execució del pressupost en un any d'aturada gairebé general.

El pressupost en cultura representa un percentatge respecte del total de despesa del Govern d'un 1 % i s'emmarca en el concepte general de «Producció de béns públics de caràcter social», juntament amb salut, esports, habitatge, consum i educació.

Algunes de les prioritats anunciades el novembre de 2019 per la Conselleria de Presidència, Cultura i Igualtat són:

1. L'Institut d'Estudis Baleàrics treballarà per millorar el servei als creadors simplificant els processos burocràtics de les subvencions i optimitzant els recursos que es destinen en funció de les necessitats del sector.

2. El 2020 l'Institut d'Indústries Culturals consolidarà el seu desplegament i haurà de ser un catalitzador clau del sector cultural illenc; es reforça la seva plantilla.

3. L'Orquestra Simfònica de les Illes Balears, a part del pressupost ordinari (que és el que consta al quadre III-10.3) tindrà una partida de 7 milions, finançats per l'impost de turisme sostenible, que es destinaran a la construcció de la Caixa de Música, la seva nova seu, una infraestructura estratègica dins la política cultural d'aquesta legislatura.

4. Un altre dels projectes importants que es desenvolupen el 2020 és la construcció del Centre Internacional de Fotografia Toni Catany, a Llucmajor. La construcció del centre costarà 1,9 milions d'euros.

5. Es destinen 3,4 milions d'euros a la gestió dels centres propis. La Conselleria també es fa càrrec de la gestió del personal de la Biblioteca i l'Arxiu Històric de Maó, el Museu de Mallorca i el Museu de Menorca, amb 1,3 milions d'euros de pressupost. Així mateix, manté les seves aportacions a institucions essencials per al teixit cultural de l'arxipèlag de les quals forma part en els seus patronats o a les quals dona suport institucional, com són: Es Baluard Museu d'Art Contemporani, la Fundació Museu i Centre Cultural de Formentera o el Teatre Principal de Maó, entre d'altres (vegeu quadre III-10.3).

El 4 de gener de 2021 el Govern fa balanç de l'any 2020 i destaca les actuacions següents en cultura:

1. S'han gestionat més de 6 milions d'euros en ajuts, dels quals 3.558.000 són específicament per a ajudes relacionades amb la COVID-19.

2. S'han creat noves línies per abastar tot el procés creatiu (ajuts a creadors en els seus processos específics de recerca i creació per valor de 490.000 euros) i els ajuts per a projectes d'investigació d'humanitats i cultura vinculats a les Balears (200.000 euros).

3. L'Institut d'Indústries Culturals (ICIB) ha llançat i resolt sis línies d'ajudes, entre les quals n'hi ha per a adquisició d'equipament i maquinària, per a intercanvi entre illes i projecció exterior o per a producció i coproducció d'obres audiovisuals.

4. S'han continuat les obres del Centre Internacional de Fotografia Toni Catany de Llucmajor.

5. Han sortit a licitació les obres de la nova seu de l'Orquestra Simfònica, que comptarà amb finançament públic i privat.

10.1.1.9. Cap al 2021, pressupostos amb finalitat continuista

El novembre del 2020, la consellera de Presidència, Cultura i Igualtat, Pilar Costa, anuncia que des dels seus departaments es gestionaran 48.628.458 euros, 600.000 euros més que l'any anterior[5]. La presidenta afirma davant la Comissió Parlamentària d'Hisenda i Pressupostos que es tracta de pressupostos que tenen una finalitat «continuista».

5. GOIB (2020). *La Conselleria de Presidència, Cultura e Igualdad gestionará 48,6 millones de euros el 2021, más de la mitad destinados a la cultura*. https://www.caib.es/pidip2front/jsp/es/ficha-noticia/strongspan-stylecolorc30045reactivacioacuten-econoacutemica-spanla-conselleria-de-presidencia-cultura-e-igualdad-gestionaraacute-486-millones-de-euros-el-2021-maacutes-de-la-mitad-destinados-a-la-culturastrong0.

Quadre III-10.3. Pressupost del Govern de les Illes Balears en matèria de cultura 2019-2020					
		2019		2020	Variació 2019-2020
Delegació de la Presidència per a la Cultura		19.719.379		19.609.809	-0,9%
Institut d'Estudis Baleàrics	4.218.889		4.218.889		0%
Institut d'Indústries Culturals	1.000.000		1.150.000		15%
Orquestra Simfònica IB	5.767.658		5.677.052		-2%
Es Baluard Museu d'Art Contemporani	600.000		600.000		0%
Museu i Centre de Cultura de Formentera	500.000		120.000		-76%
Institut Ramon Llull	600.000		450.000		-25%
Eivissa patrimoni de la humanitat	212.624		212.624		0%
Aportacions a corporacions locals	1.151.000		1.138.295		-1%
Aportacions de capital (ens local i sector instrumental)	1.742.001		1.845.739		6%
Altres despeses (personal, subvencions, bens i serveis...)	3.927.207		4.197.210		
Biblioteca Pública de Palma		1.364.507		1.377.628	1,0%
Arxiu del Regne de Mallorca		1.158.504		1.182.921	2,1%
Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera		924.328		958.625	3,7%
Museu de Mallorca		1.072.054		671.308	-37,4%
Biblioteca Pública de Maó		424.641		417.829	-1,6%
Museu de Menorca		331.249		318.406	-3,9%
Arxiu General de l'Administració		286.855		230.800	-19,5%
TOTAL		25.281.517		24.767.326	-2,8%

Font: Govern de les Illes Balears. https://pressupostsillesbalears.cat/ca/

D'aquests, 24,9 milions estan destinats a la Delegació de Cultura i inclou un 0,5 % més d'inversió que el 2020, així com més de 4 milions d'euros que formen part de les ajudes incloses en el pacte de reactivació i canalitzades a través de més de deu línies en ajudes econòmiques al sector, que abasten tot el procés creatiu i arriben a tots els agents culturals.

Pel que fa als equipaments, durant el 2021 la Delegació de la Presidència per a la Cultura continuarà amb el desplegament del pla de cultura i les infraestructures culturals que preveu. Es destinarà mig milió d'euros a l'equipament del Centre Internacional de Fotografia Toni Catany, que s'ubicarà a Llucmajor. També s'avançarà en el projecte museològic de Formentera. Pel que fa a la futura seu de l'Orquestra Simfònica Illes Balears, la Conselleria aportarà 1,7 milions d'euros per a unes obres que es preveu que s'iniciïn l'any vinent.

Es destinaran 400.000 euros a accions per digitalitzar i adequar en l'actualitat tecnològica els arxius, biblioteques i museus que depenen de la Conselleria. Durant l'any que ve, el Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera (MAEF) desenvoluparà projectes enfocats a la preservació dels equipaments i dels elements patrimonials. També es manté el compromís amb les diferents fundacions i consorcis participats pel Govern, així com amb la candidatura de Menorca Talaiòtica.

10.1.2. Consell Insular de Mallorca: Departament de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística

10.1.2.1.L'estratègia cultural en el context del pla de reactivació econòmica i social: Mallorca Reacciona, del Consell de Mallorca[6]

1. L'economia Reacciona

Campanyes unificades de comunicació per prioritzar productes que donen valor, com és la cultura

Noves campanyes unificades de comunicació amb agències en destí i empreses turístiques, per prioritzar els productes que donen valor a la temporada alta i la resta de temporades —esport i natura, cultura, turisme de congressos.

Patrocini de grans esdeveniments a Mallorca

Estímul per celebrar esdeveniments de gran format a Mallorca: esportius, musicals, culturals… Vincular-hi la imatge de Mallorca i fer-ne promoció conjunta. Diversificació de l'atractiu turístic, especialment fora de temporada.

Rutes de Mallorca

Rutes culturals i cinematogràfiques.

2. La ciutadania Reacciona

Apartat «Les persones primer»

6. Consell de Mallorca (2021). *Mallorca Reacciona*. https://www.conselldemallorca.cat/.

El Consell de Mallorca és el referent en matèria de política social a l'illa. El paquet de mesures de Mallorca Reacciona adreçat a les persones que més ho necessiten, gent gran amb dependència, exclusió social, menors i persones amb discapacitat, té com a objectiu principal que ningú a Mallorca no quedi desprotegit, i garantir la cohesió social com a base d'una sortida comuna de la crisi per a tota la societat, sense desigualtat. Actuacions concretes:

Apropa Cultura Mallorca Millora de la vida de les persones en situació de vulnerabilitat i d'exclusió social a través de la cultura, amb una plataforma en què s'ofereixen espectacles i entrades als diferents equipaments.

Apartat «Gaudeix de Mallorca»

Actuacions que generen espais de cohesió social, lleure i activitats culturals que permeten ajudar la ciutadania a reiniciar la seva vida després del confinament, que afavoreixen tant les persones que han patit més durament el rigor de la crisi com les que han estat en primera línia de feina, formant part dels serveis essencials com a personal assistencial. Actuacions concretes:

Gaudeix la cultura

El Teatre Principal de Palma refà la programació i prepara 23 produccions locals per donar suport al sector.

La Fundació Mallorca Literària adapta l'activitat, programació i projectes per garantir la divulgació de la literatura i els autors de Mallorca a través de diferents formats i canals.

10.1.2.2. Mesures de suport de Departament de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística del Consell de Mallorca

1. Ajudes a la producció d'activitat.

Subvencions per donar suport a les despeses realitzades en relació amb activitats ajornades o suspeses emmarcades dins l'organització i la producció de fires i festivals en l'àmbit de la música, la literatura i el pensament, el còmic i la il·lustració, les arts escèniques, les arts visuals, els estudis locals i les arts audiovisuals, digitals i interactives, així com de trobades i jornades professionals del món de la cultura, que fomentin la projecció exterior i es duguin a terme al territori de les Illes Balears per a l'any 2020.

2. Convocatòria per fer costat al sector cultural de Mallorca pels perjudicis provocats pels efectes de la pandèmia de la COVID-19.

Convocatòria adreçada a petites empreses i autònoms del sector cultural de Mallorca. Subvencionaven despeses de l'entitat durant el període comprès entre l'1 de gener de 2020 i el 15 d'abril de 2020. La quantia màxima prevista per a aquesta convocatòria va ser de 500.000 euros.

3. Suport al manteniment d'establiments culturals de Mallorca dedicats a l'exhibició cultural en directe de caràcter privat que s'han vist afectats per les limitacions imposades per la pandèmia de la COVID-19, amb una assignació de 250.000 euros.

El març del 2020 el Consell de Mallorca, a part d'aquestes línies d'ajuts, anuncia unes altres mesures com:

– Incorporació de bestretes: pagaments per avançat de part de l'ajuda concedida a totes les subvencions.

– Flexibilitat per a l'adaptació de projectes: es podran adaptar els projectes que per mor de l'estat d'alarma s'han reprogramat o canviat d'espai.

– Ampliació de la temporada de programació d'activitats del Catàleg d'activitats culturals per fomentar entre els ajuntaments la pròrroga en lloc de l'anul·lació d'activitats.

– Prioritització de l'adaptació d'activitats previstes. Els equipaments del departament prioritzaran la difusió en línia per evitar la suspensió d'activitats.

– Tramitació i pagament àgil.

– Diàleg constant amb el sector cultural.

Molt poc després d'anunciar aquests ajuts, el maig de 2020, els mitjans de comunicació recullen la notícia que el Ple del Consell de Mallorca aprova una retallada de 6,5 milions dels pressupostos del 2020 de l'àrea de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística. S'anul·len 35 partides, la de major quantia fou la partida que havia de finançar la intervenció de l'artista Miquel Barceló a l'església del monestir de Bellpuig (2,7 milions d'euros). Els responsables de cultura argumenten que són partides que es reorienten i que venen d'anys anteriors. En qualsevol cas, no es destinen directament a les polítiques culturals[7].

7. Ara Balears (21 de maig de 2020). *El Consell de Mallorca retalla 6,5 milions a Cultura pel covid-19*. https://www.arabalears.cat/cultura/consell-mallorca-retalla-pressupost-cultura-covid-19-coronavirus_1_1143425.html.

10.1.2.3. El pressupost del 2020 del Consell Insular de Mallorca

El pressupost del Consell de Mallorca en matèria de cultura, la qual distribució podem consultar al Quadre III-10.4, sofreix una reducció de poc més del 10 % respecte del 2019. De nou, hem de ser prudents a l'hora d'interpretar aquests pressupostos. En el cas del Consell de Mallorca, el 2020 passa a gestionar dos nous equipaments, el Museu de Mallorca i el Museu Marítim i també seria menester entrar al detall d'activitats anul·lades o posposades amb motiu de la crisi sanitària (vegeu quadre III-1.4).

10.1.3. El Consell Insular de Menorca

El primer marc general per donar resposta als efectes de la crisi a Menorca, presentat a principis de maig del 2020, va ser el Pla Menorca COVID-19[8], un pla de reactivació econòmica i social de l'illa que preveia 3 milions d'euros per pal·liar les conseqüències econòmiques i socials de la crisi sanitària. Dividit en tres fases —mesures de xoc, mesures d'impuls de l'activitat econòmica i un gran pacte d'illa en l'àmbit cultural—, el pla preveia:

1) Elaborar enquestes que permetessin ampliar el diagnòstic sobre les conseqüències de l'impacte de la COVID-19 en aquest sector.

2) Engegar iniciatives de rescat de la cultura integrant tota la informació relativa a

8. Consell Insular de Menorca (2021). *Pla Menorca Covid-19*.

les accions que la institució emprendrà per mitigar l'impacte de la COVID-19 sobre el sector cultural de Menorca.

3) Disposar de 200.000 euros per ajudar les entitats del tercer sector i impulsar l'activitat cultural, educativa, juvenil, esportiva, d'acompanyament, d'acció comunitària, ambiental, animalista, de cooperació i d'economia social.

10.1.3.1. Pla d'actuació: Rescat cultural Menorca 2020

Sota el lema «Rescat cultural Menorca. Reimpulsem el sector cultural»[9], el Consell treu el portal de gestió de la crisi de la COVID-19 en el sector cultural de Menorca, que es presenta com segueix:

«Des del Departament de Cultura del Consell Insular de Menorca hem obert aquest portal web per tal de gestionar tota la informació referent al sector cultural amb relació a aquesta crisi alhora que cercam solucions de manera conjunta per tal de mitigar els estralls provocats.

»El sector cultural menorquí el formen les entitats culturals sense ànim de lucre, les fundacions, les empreses, les entitats públiques i les privades, artistes i tècnics del món de la cultura, que van des del sector de les arts creatives fins a la conservació del patrimoni i inclou, músics, actors, restauradors, arqueòlegs, tècnics de sala, d'il·luminació, de llum, divulgadors, poetes, pintors, galeristes, comissaris, gestors... i volem escoltar a tothom!»

Metodologia del Pla Rescat Cultural

1. Recaptació de dades

   A través de les enquestes, es vol obtenir una diagnosi de la situació del sector cultural de Menorca per adoptar les mesures oportunes.

2. Estratègia

   Disseny d'un paquet de mesures per fer front a la crisi causada per la COVID-19. L'estratègia es consensua amb el sector cultural.

3. Implementació de solucions

   Amb el disseny exhaustiu de les mesures preses, el Consell Insular de Menorca activa tots els seus mecanismes per pal·liar els efectes de la crisi.

Propostes d'actuació[10]

1. Criteris:

   – Garantir la continuïtat de projectes.

   – Complementar el suport d'altres administracions, aportant on aquestes no arriben per la prevalença de les entitats culturals.

   – Fer estructuració per objectius, ajudes extraordinàries per dan emergent i reforç a la contractació local.

9. Consell Insular de Menorca (2021). *Rescat cultural Menorca: reimpulsem el sector cultural de Menorca*. https://www.rescatculturalmenorca.org/.

10.Consell Insular de Menorca (2021). *Propostes d'actuació del Consell Insular de Menorca*. http://www.cime.es/documents/documents/1350b-bb1-b8f3-4e95-a250-6cf25859a3ee.pdf.

Quadre III-10.4. Pressupost del Consell de Mallorca en matèria de cultura 2019-2020			
	2019	2020	Variació 2019-2020
Biblioteques, museus i arxius	1.082.360	982.500	-9,2%
Edifici Krekovic	326.692	318.239	-2,6%
Museu de Mallorca	0	470.247	100,0%
Fundació Mallorca Literària	838.388	719.537	-14,2%
Promoció cultural	5.266.000	6.103.171	15,9%
Museu d'art	45.000	146.500	225,6%
Foment de la lectura	0	44.000	100,0%
Administració cultura	3.689.966	3.462.494	-6,2%
Servei de patrimoni	4.595.329	4.914.274	6,9%
Museu Marítim	0	502.479	100,0%
Teatre Principal	219.298	223.123	1,7%
Fundació Teatre Principal	4.849.736	5.604.452	15,6%
Aportació extraordinària deute Teatre Principal	5.249.524	0	-100,0%
TOTAL	**26.162.292**	**23.491.016**	**-10,2%**

Font: Consell de Mallorca

2. Mesures:

- Pla Menorca COVID-19. Convocatòria unificada per a la reactivació econòmica.
- 2.000.000 d'euros en una línia específica de 200.000 euros per al tercer sector.
- Cobriment de les entitats excloses d'ISBA i de les convocatòries de l'IEB.

10.1.3.2. Mesures de suport del Departament de Cultura del Consell Insular de Menorca

El maig del 2020, el Consell Insular decideix reformular les seves prioritats per adaptar-les a les del sector i reprogramar els projectes donant una resposta efectiva a les necessitats derivades de la COVID-19.

A causa que les convocatòries ordinàries havien estat publicades el març de 2020, abans de la creació d'aquestes mesures, el Consell de Menorca adapta i genera petites actuacions per pal·liar l'impacte de la COVID-19.

A través de l'enquesta feta en el marc del programa Rescat Cultural, el Departament de Cultura prioritza aportar despesa corrent que no s'aplicaria a grans projectes per destinar-la a la realització de microprojectes com arts visuals, conservació del patrimoni, música o arts escèniques, entre d'altres.

S'aprova la contractació menor amb un nombre màxim de projectes possibles, es

reorganitza el pressupost i se l'adaptant al sector. A més, s'hi inclouen els 200.000 euros previstos en el pla de xoc contra la COVID-19. Les convocatòries ordinàries introdueixen, doncs, alguns replantejaments:

1. Convocatòria d'entitats culturals

   Import: 200.000 euros.

   Pel que fa a aquestes convocatòries ordinàries, es troben amb la dificultat que no es poden pagar despeses d'activitats no realitzades. Com a solució, opten per aprovar la reformulació dels projectes presentats a la convocatòria. Per tant, no es valoren els projectes inicialment presentats, i s'obre un termini de quinze dies per a la reformulació dels projectes presentats, perquè s'hi incorporin els que tenguin possibilitats de dur-se a terme, o es reformulin els projectes.

2. Convocatòria d'arts visuals i produccions audiovisuals

   Import: 60.000 euros.

3. Patrimoni històric (5 línies: restauració, intervencions arqueològiques, investigació històrica, publicacions, i jornades i activitats de difusió)

   Import: 200.000 euros.

4. Menorca música i teatre

   Import: 65.000 euros

5. Foment de l'ús del català

   Import: 40.000 euros

6. Reforç de la contractació directa d'activitats

   Contractació directa, en règim de coorganització amb els ajuntaments, dins el segon semestre de 2020, d'artistes i activitats culturals: música, arts escèniques, arts visuals, literatura i món del llibre, estudi, conservació i difusió del patrimoni històric. Hi ha la possibilitat de contractar actuacions en línia, tot i la preferència per les presencials (terrasses de bars, espais públics exteriors, recintes tancats amb aforament limitat), segons com avanci la desescalada. També hi ha preferència per la microdespesa, no grans esdeveniments. Contractació menor.

10.1.3.3. Pressupost 2020 del Consell Insular de Menorca

Respecte al pressupost, el Consell de Menorca augmenta un 3,4 % l'any 2020 respecte a l'any anterior. L'augment més significatiu es produeix a la direcció del departament, que inclou les despeses de personal, que augmenten de 204.687 euros el 2019 a 425.559 euros el 2020 (vegeu quadre III-10.5).

10.1.4. El Consell d'Eivissa

10.1.4.1. El Foment de Cultura i l'Activitat Creativa recollit al document *Bases per a la reactivació econòmica, social i ambient d'Eivissa*

El document *Bases per a la reactivació econòmica, social i ambiental d'Eivissa*[11] és un text de mesures consensuades entre els diferents grups polítics del Consell d'Eivissa,

11. Consell d'Eivissa (2021). *Bases per a la reactivació econòmica, social i ambiental d'Eivissa*.

així com els agents socials, amb la finalitat de reactivar econòmicament, socialment i ambientalment l'illa d'Eivissa i pal·liar els efectes derivats de la crisi de la COVID-19, que preveu un punt de foment de cultura i l'activitat creativa.

Les línies bàsiques que es proposen preveuen accions de modernització i adequació administrativa i institucional; millora del turisme i estratègia d'activació i diversificació; foment del consum lligat a la proximitat i autosuficiència; impuls i foment de nou sectors econòmics i industrials, com el sector primari i indústria (moda Adlib i sector audiovisual); impuls a les energies renovables i lluita contra el canvi climàtic; benestar social i atenció a la ciutadania; recuperació de patrimoni i foment de la cultura i l'activitat creativa; impuls i foment de noves tecnologies; control d'activitats il·legals, i mesures fiscals com la flexibilització i l'ajornament del pagament de tributs i taxes. Les línies més específiques de l'àmbit cultural o que tenen més impacte en l'activitat cultural són:

- Agilització de tràmits i pagaments de subvencions a particulars, empreses i entitats socials.
- Impuls del sector audiovisual. Creació d'Ibiza Film Office (https://ibizafilmoffice.com/ca/).
- Creació de la plataforma Eivissa Cultural.
- Manteniments dels programes culturals que suposen la contractació de creadors locals.
- Impuls a noves infraestructures: Museu de la Mar i Centre de Cultura Popular.
- Coordinació amb altres administracions per garantir el foment de l'intercanvi entre illes.
- Noves línies d'ajuts per a la protecció del patrimoni i el foment de l'activitat cultural.
- Impuls i foment de noves tecnologies.

El 18 d'agost del 2020, el Departament de Cultura, Educació i Patrimoni Consell Insular d'Eivissa convoca ajudes econòmiques a autònoms, microempreses i petites empreses de l'àmbit cultural a l'illa d'Eivissa per pal·liar els efectes de la declaració de l'estat d'alarma provocat per la pandèmia de la COVID-19 i que estan dotades amb 100.000 euros.

Les activitats recollides en aquestes línies d'ajuda eren les arts escèniques; les arts plàstiques; la creació audiovisual i multimèdia; la gestió cultural i patrimonial; els arxius i biblioteques; els museus i sales de cultura; les editorials i llibreries; la composició i interpretació musical, i la indústria fotogràfica, i l'import màxim per cada sollicitud va ser de 2.500 euros.

10.1.4.2. Pressupost 2020 del Consell Insular d'Eivissa

El pressupost del Consell Insular d'Eivissa s'ha reduït un 2,9 % respecte al 2019, a causa de la crisi sanitària, reduccions d'aforament i ajornament o anul·lació d'activitat.

Quadre III-10.5. Pressupost del Consell de Menorca en matèria de cultura 2019-2020			
Consell de Menorca	2019	2020	Variació 2019-2020
Patrimoni històric	1.573.404	1.380.127	-12,3%
Creació i promoció cultural	1.299.299	1.190.714	-8,4%
Joventut	1.010.069	1.007.013	-0,3%
Patrimoni documental i biblioteques	504.354	523.526	3,8%
Museu de Menorca	241.567	287.865	19,2%
Biblioteca Pública de Maó i arxiu històric	212.740	206.709	-2,8%
Direcció del Departament de cultura i educació	237.087	567.959	139,6%
Política lingüística i cultura popular	210.719	306.262	45,3%
TOTAL	**5.289.239**	**5.470.174**	**3,4%**

Font: Consell de Menorca

El pressupost en cultura representa un percentatge especialment alt respecte al total de despesa del Consell d'Eivissa, un 8 %, i s'emmarca en el concepte general de «Producció de béns públics de caràcter preferent», juntament amb salut, esport i educació (vegeu quadre III-10.6).

10.1.5. La situació de les empreses culturals i creatives el 2020

L'abril del 2020 la Unesco alerta sobre els efectes de la COVID-19 en la cultura que va obligar 128 països a tancar completament les seves institucions culturals. Aquesta situació afecta molt directament els artistes: activitats públiques de tot tipus cancel·lades, festivals posposats, produccions i creacions suspeses i cinemes tancats tenen un impacte desolador en les condicions de treball dels artistes, autònoms, petites i mitjanes empreses i treballadors de cultura independents. És un sector vulnerable que no acaba d'aixecar el cap des de les anteriors crisis i no sol ser un sector prioritari a l'hora de prendre mesures de resposta urgent.

En un moment en què les indústries culturals i creatives contribueixen amb 2,25 bilions de dòlars dels Estats Units (USD) a l'economia global (3 % del PIB) i representen 29,5 milions d'ocupacions a tot el món, les conseqüències econòmiques d'una contracció del sector cultural poden ser molt greus.

El mateix abril de 2020, més de 130 ministres i viceministres de Cultura van participar en una reunió en línia convocada per la Unesco amb la finalitat de discutir accions adreçades a impulsar el sector cultural, que s'enfronta a una commoció sense precedents a causa de la pandèmia de COVID-19. Els ministres van posar de manifest l'impacte directe de la crisi actual en el turisme, els museus, la producció cultural i els artistes, així com les mesures que han pres per mitigar-ho i van reafirmar el seu compromís amb el diàleg intergovernamental i la solidaritat internacional per conjuminar i enfortir els seus esforços.

Quadre III-10.6. Pressupost del Consell d'Eivissa en matèria de cultura 2019-2020			
Consell d'Eivissa	2019	2020	Variació 2019-2020
Promoció cultural	2.498.503	1.967.269	-21,3%
Protecció del patrimoni	2.510.275	2.965.086	18,1%
Campament Cala Jondal	495.163	379.707	-23,3%
Pla Integral de Joventut	1.024.954	1.026.997	0,2%
Biblioteques públiques Cas Serres	194.600	182.400	-6,3%
Equipaments culturals Cas Serres	321.972	322.455	0,1%
TOTAL	**7.045.468**	**6.843.913**	**-2,9%**

Font: Consell d'Eivissa

10.1.5.1. El context espanyol

Segons l'estudi elaborat per la Fundació Contemporània[12], l'Observatori de la Cultura 2020, el sector cultural espanyol va perdre un 29 % dels seus ingressos el 2020.

Un 37,2 % manté encara part de la plantilla en ERTO, mentre que el 59,1 % reconeix haver reduït plantilla a conseqüència de la pandèmia. Un 5,0 % manté tancats els llocs de treball, sense cap activitat presencial; un 48,5 % continua parcialment en teletreball, mentre que el 51,5 % treballa pràcticament amb normalitat.

En relació amb els ingressos totals de l'any 2020, aquests s'han vist reduïts de mitjana en un 29, % respecte als inicialment pressupostats, amb sensibles diferències entre sectors: 22,3 % de disminució en el sector públic, 35,1 % en el privat i 37,5 % entre els professionals independents.

Tan sols per a un 26,7 % els ingressos s'han mantingut o fins i tot han estat superiors als pressupostats (per al 38,0 % del sector públic, 14,9 % del privat i 16,4 % d'independents); per al 73,3 % restant han disminuït, i ho han fet en més d'un 40 % per a un 35,7 % dels enquestats (per al 25,8 % del sector públic, 45,2 % del privat i 45,5 % dels independents).

10.1.5.2. L'evolució de les empreses culturals a les Illes Balears

Per analitzar l'evolució de la xarxa d'empreses culturals de les Illes Balears, com cada any, per obtenir informació unificada s'han tingut en compte els següents epígrafs del CNAE (Classificació nacional d'activitats econòmiques) de l'Institut Nacional d'Estadística:

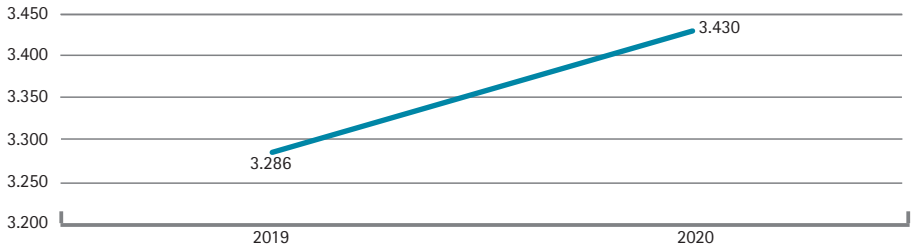
- CNAE 18. Arts gràfiques i serveis relacionats
- CNAE 264. Fabricació d'instruments musicals
- CNAE 476. Comerç al detall de béns culturals i d'esbarjo en establiments especialitzats

12. Observatorio de la cultura (2021). *La cultura en España 2020*. https://www.lafabrica.com/wp-images/Observatorio_de_la_Cultura_Lo_mejor_de_la_Cultura_2020.pdf

- CNAE 581. Edició de llibres, diaris i altres activitats editorials
- CNAE 59. Activitats cinematogràfiques de vídeo i programes de televisió i activitats d'enregistrament de so i edició musical
- CNAE 60. Activitats de programació i emissió de televisió
- CNAE 742. Activitats de fotografia
- CNAE 900. Activitats de creació, artístiques i espectacles
- CNAE 910. Activitats de biblioteques, arxius, museus i altres activitats culturals

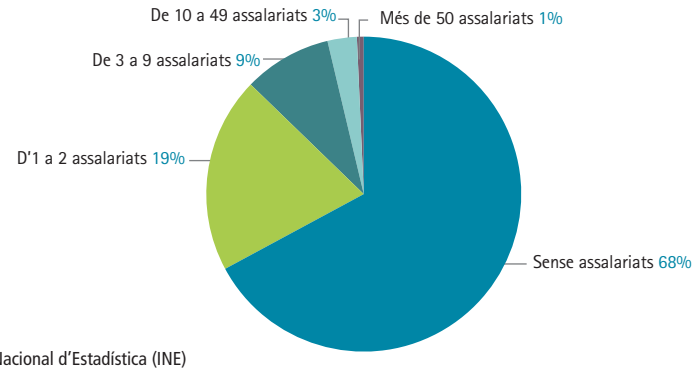
El nombre d'empreses ha augmentat en 144 de l'any 2019 a l'any 2020, que encara no recull quantitativament les conseqüències de la crisi sanitària. Es manté pràcticament la mateixa proporció en relació amb el nombre d'assalariats de les empreses, prop d'un 90 % tenen menys de dos assalariats. Això permet comprovar que el sector continua conformat essencialment per persones autònomes i petites empreses (vegeu gràfic III-10.2 i III-10.3).

Gràfic III-10.2.
Evolució del nombre d'empreses culturals a les Illes Balears 2019-2020

Font: Institut Nacional d'Estadística (INE)

Gràfic III-10.3.
Empreses per nombre d'assalariats. 2020

Font: Institut Nacional d'Estadística (INE)

10.2. Llengua

10.2.1. Evolució i composició de la població de les Illes Balears

Els canvis en la població que hi ha hagut al llarg del darrer segle als territoris de parla catalana constitueixen un dels factors cabdals a l'hora d'estudiar la situació social d'aquesta llengua. D'ençà dels anys setanta[13] del segle passat, la població illenca pràcticament s'ha triplicat. El factor principal d'aquest augment tan significatiu ha estat la immigració, entesa —des del punt de vista lingüístic— com la població que ha nascut fora dels territoris de parla catalana.

Aquest creixement ha tingut un efecte evident en la composició de la societat illenca. Així doncs, mentre que el 1970 la població al·lòctona representava el 18 % de la composició total de la societat, ara representa el 41,25 % (vegeu el gràfic III-10.4).

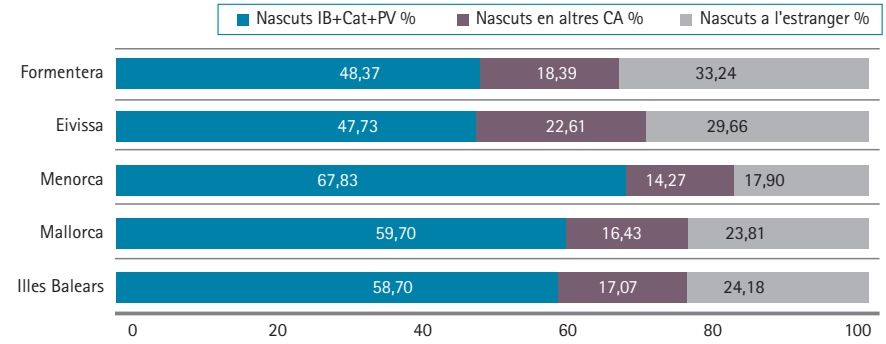
L'augment en la població al·lòctona ha repercutit en el percentatge de la població nascuda en territoris de parla catalana, que ha passat del 82 % al 58 %. Una de les diferències importants pel que fa a la provinença de la població nouvinguda a final del segle passat i la dels darrers anys és que mentre que la primera provenia de l'Estat espanyol, la més recent prové sobretot de l'estranger i ha arribat a superar la primera. Als anys setanta, la població al·lòctona de l'Estat representava el 16 % del total de la població, i l'estrangera, un poc més del 2 %. Actualment, però, els al·lòctons de l'Estat espanyol representen el 17 % de la població total i els nascuts a l'estranger s'han multiplicat per 10 i constitueixen, per tant, aproximadament un quart de la població (24,8 %). No és estrany, doncs, que les Illes Balears siguin el territori del domini lingüístic amb un percentatge superior de persones nascudes a l'estranger i, al mateix temps, hi hagi una proporció inferior de nascuts a territoris de parla catalana.

Aquests canvis demogràfics tenen una incidència diferent en cadascuna de les illes. Així doncs, mentre que l'illa de Menorca concentra el percentatge més elevat de població nascuda en territoris de parla catalana i el més baix de població al·lòctona, Eivissa i Formentera presenten el percentatge més baix de nascuts al domini lingüístic i el més accentuat de nascuts fora. Els valors de Mallorca són propers als valors del conjunt de totes les illes, a causa del pes relatiu de l'illa en el conjunt (la població de Mallorca representa el 77,8 % de la població total de les Illes Balears).

Els canvis demogràfics experimentats durant els darrers cinc anys en general mostren una tendència a la pujada a les Illes Balears en conjunt, que és més forta a partir de l'any 2018 (vegeu el quadre III-10.7 i el gràfic III-10.5). Aquesta tendència la segueixen totes les illes a excepció de Formentera, que experimenta un increment de població fins a l'any 2017, i després un descens progressiu fins al 2020.

13. Per consultar aquestes dades de població, consultau el segon capítol de l'*Enquesta d'usos lingüístics de les Illes Balears 2014. Anàlisi*.

Gràfic III-10.4.
Població per zona de naixement i illa de residència

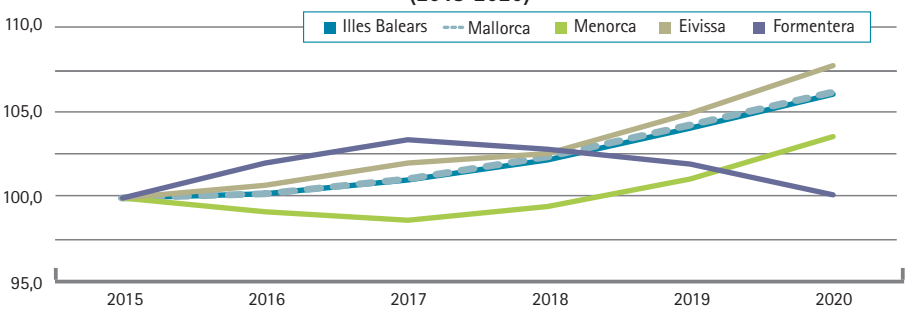
Font: Centre de Documentació Sociolingüística de les Illes Balears

Quadre III-10.7. Evolució de la població per illes (2015-2020)

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
2015	1.104.479	859.289	92.348	140.964	11.878
2016	1.107.220	861.430	91.601	142.065	12.124
2017	1.115.999	868.693	91.170	143.856	12.280
2018	1.128.908	880.113	91.920	144.659	12.216
2019	1.149.460	896.038	93.397	147.914	12.111
2020	1.171.543	912.171	95.641	151.827	11.904

Font: Ibestat, CDSIB

Gràfic III-10.5.
Evolució de la població per illes prenent com a punt de partida la població del 2015 (2015-2020)

Font: Ibestat, CDSIB

10.2.2. Oferta de formació en llengua catalana

Com hem vist, les Illes Balears són el territori del domini lingüístic amb un percentatge més elevat de persones nascudes a l'estranger, però també una de les comunitats de l'Estat espanyol amb un nombre més alt de població nouvinguda. Per fer front a aquesta realitat cal dissenyar bones estratègies d'acolliment lingüístic i cultural tant des de l'ensenyament reglat com des d'altres programes formatius.

Com a part de la formació reglada, la llengua catalana s'ensenya com a assignatura, però també és la llengua vehicular d'altres assignatures, juntament amb el castellà. Com a formació complementària en què s'ofereix des de la formació lingüística reglada, hi ha tota una sèrie de facilitats perquè els alumnes nouvinguts puguin arribar a ser competents en la llengua pròpia de les Illes Balears.

Algunes d'aquestes iniciatives són el PALIC (Pla d'Acolliment Lingüístic i Cultural), programa adreçat als alumnes que cursen estudis d'educació secundària que presenten mancances en el coneixement de la llengua catalana (però també de la castellana o de totes dues); tallers de llengua per a joves nouvinguts de 12 a 17 anys organitzats per l'àrea de llengua de l'Institut d'Estudis Baleàrics en col·laboració amb la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa; i també programes de dinamització lingüística a centres educatius de primària i secundària. Algunes d'aquestes iniciatives es varen haver de cancel·lar durant l'any 2020 a causa de la pandèmia.

L'ús del català en les proves de selectivitat confirma l'assoliment de les competències lingüístiques en català en la formació reglada. A les proves de selectivitat del mes de juny del 2020, el 77,2 dels exàmens es varen contestar en llengua catalana, cosa que suposa un descens de 0,3 punts respecte dels resultats del curs anterior. Cal destacar que d'ençà del 2009 els valors oscil·len al voltant del 80 % i va ser el 2014 l'any en què varen arribar a un valor més elevat, un 82,6 %.

Els alumnes de Menorca són els que usen més el català en els exàmens (95,84 %); des del 2005 es mantenen en un ús que supera el 90 %. A Mallorca aquest valor és del 76,6 %, tot i que hi ha una diferència considerable entre els resultats dels centres de Palma (66,7 %) i de la resta de Mallorca (91,7 %). També hi ha una diferència important entre Eivissa (67,2 %) i Formentera (88,24 %). La diferència a l'illa d'Eivissa es produeix sobretot pel retrocés de l'ús del català en els centres privats i concertats: del 45,80 % d'ús del català en els exàmens del 2018 s'ha passat al 22,8 % de l'any 2019 i al 24 % d'enguany (als IES, en canvi, els valors pràcticament són els mateixos: 87,40 % el 2018, 86,28 % el 2019 i 84,43 el 2020) (vegeu el quadre III-10.8).

Més enllà de la formació reglada, els habitants de les Illes Balears poden accedir a una formació variada en llengua catalana i en formats diferents (formació en línia, centres d'autoaprenentatge, classes presencials o semipresencials). Alguns dels organismes que ofereixen cursos de català són les escoles oficials d'idiomes, administracions com ajuntaments, consells insulars i altres organismes que depenen

de l'Administració com és l'Escola Balear d'Administració Pública; organismes com l'Institut d'Estudis Eivissencs, a Eivissa, o l'Institut d'Estudis Baleàrics, amb seu a Mallorca; el Servei Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears, i organitzacions no governamentals com ara sindicats i associacions. A partir del març de 2020, i sobretot a causa de la pandèmia, es va reforçar la modalitat virtual de cursos.

Les **escoles oficials d'idiomes** ofereixen cursos de llengua catalana des del nivell bàsic A1 al nivell avançat C2, amb modalitat presencial i lliure. Els cursos presencials són de 4 hores setmanals, dos dies a la setmana. Els centres de Palma, Calvià, Inca, Eivissa i Maó són els que ofereixen cursos de llengua catalana, però no tots els centres ofereixen tots els nivells (vegeu el quadre III-10.9).

L'**Institut d'Estudis Baleàrics** habitualment ofereix cursos de llengua catalana i tallers de conversa i per a joves nouvinguts, de vegades amb la col·laboració altres organismes del Govern, ajuntaments i amb organitzacions no governamentals. Els cursos de llengua catalana presenten tres modalitats: presencial, semipresencial i a distància. Els presencials tenen una durada de 80 hores i es distribueixen en tres sessions setmanals de 2 hores. Els semipresencials combinen l'autoaprenentatge, el seguiment d'un professor i l'assistència a sessions presencials. Tenen una durada total de 35 hores amb una sola sessió de 2,5 hores per setmana. Els cursos a distància combinen l'autoaprenentatge mitjançant aula virtual amb el seguiment d'un professor. Com en el cas dels cursos presencials, tenen una durada de 80 hores d'autoaprenentatge per internet.

Quadre III-10.8. Ús de la llengua catalana en els exàmens de selectivitat a les Balears per illes (2007-2020)

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera
2007	74,1	72,7	92,2	70,2
2008	76,8	75,5	93,5	72,5
2009	77,2	76,2	95,5	70,2
2010	77,8	76,2	93,8	75,9
2011	78,8	77,7	94,6	75,6
2012	81,1	79,7	96,6	80,2
2013	80,4	79,7	91,9	77,1
2014	82,6	81,6	95,5	79,2
2015	81,1	80,4	96,3	83,3
2016	78,7	77,9	94,3	72,6
2017	79,6	77,8	96,9	79,6
2018	79,0	77,8	89,8	87,9
2019	77,5	76,8	96,0	67,1
2020	**77,2**	**76,6**	**95,8**	**67,7**

Font: CDSIB

Quadre III-10.9. Matrícules de cursos presencials de català de les escoles oficials d'idiomes (EOI) a les Illes Balears per nivell d'acreditació a què opten (2020-2021)						
	Palma	Calvià	Inca	Maó	Eivissa	Total
A1	71	13	0	23	27	**134**
A2	19	6	14	5	11	**55**
B1	19	12	0	20	18	**69**
B2	49	16	0	16	24	**105**
C1	68	19	25	23	25	**160**
C2	50	20	18	23	17	**128**

Font: EOI

A més d'aquests cursos, l'IEB havia previst cursos per a personal sanitari, que es varen cancel·lar per la pandèmia. En total, hi havien d'assistir un total de 97 alumnes en la modalitat presencial: 30 alumnes al nivell A1/A2, 20 al nivell B1 i 38 a un curs de llenguatge administratiu. Si es compara amb els cursos oferts durant els anys precedents, l'oferta de cursos en modalitat a distància pràcticament s'ha duplicat, mentre que les corresponents a modalitats presencials o semipresencials s'han reduït de manera important (vegeu el quadre III-10.10).

L'**Escola Balear d'Administració Pública** ofereix cursos dels nivells A2, B1, B2, C1, C2 i de llenguatge administratiu. El 2020, per causa de la situació derivada de la pandèmia, el Consell de Direcció de l'EBAP va aprovar diverses modificacions de l'Acord pel qual s'aprovava l'oferta de cursos i les instruccions que regien el pla, amb dos punts bàsics: s'ajornaven les proves al setembre i es permetia que els alumnes que adquirissin dret a examen poguessin examinar-se el 2021. A aquesta darrera opció, s'hi acolliren la majoria d'alumnes (vegeu el quadre III-10.11 i el següent apartat).

El **Servei d'Assessorament Lingüístic (SAL)** del Consell Insular de Formentera ofereix cursos de català de diferents nivells. De manera complementària, també s'organitzen cursos destinats a col·lectius concrets com ara el col·lectiu sanitari, mitjançant un conveni amb l'Hospital de Formentera, o la Guàrdia Civil. Si es desglossen les dades del curs 2020/2021 per nivell, veim que 86 d'aquestes inscripcions corresponen al nivell A2; 31 al nivell B1; 66 al B2, i 33 als C1/C2 (vegeu el gràfic III-10.6).

Altres institucions i organismes que també ofereixen cursos de llengua catalana, com ara la **Universitat de les Illes Balears (UIB)**, mitjançant el Servei Lingüístic, el 2020 n'han reduït l'oferta. Així doncs, de 110 inscripcions el 2019 s'ha passat a 27 el 2020, corresponents únicament al nivell C1 de català.

L'**Escola Municipal de Mallorquí de Manacor** ha organitzat cursos de català de manera ininterrompuda des de l'any 1973, juntament amb altres tipus de cursos o tallers. Els cursos es corresponen als certificats sobre avaluació i certificació de coneixements de català del Govern de les Illes

Balears (A2, B1, B2, C1, C2 i Llenguatge Administratiu) (vegeu el quadre III-10.12).

Paraula. Centre de Serveis Lingüístics també ofereix habitualment tallers d'expressió oral i escrita en grups reduïts per preparar aquesta habilitat pensant en les proves oficials. Des de l'any 2020 molts d'aquests tallers no s'han impartit a causa de les circumstàncies sanitàries.

Quadre III-10.10. Cursos generals de llengua catalana a l'Institut d'Estudis Baleàrics (2016-2020)

	Presencials	Semipresencials	A distància	Total	Total
2016	Cursos	61	36	6	**103**
	Alumnes	1.549	885	511	**2.945**
2017	Cursos	97	49	12	**158**
	Alumnes	2.453	1.261	806	**4.520**
2018	Cursos	77	38	11	**126**
	Alumnes	1.928	860	988	**3.776**
2019	Cursos	73	36	6	**115**
	Alumnes	1.671	799	763	**3.233**
2020	Cursos	13	4	11	**28**
	Alumnes	1.190	244	2.067	**3.501**

Font: IEB, Govern de les Illes Balears

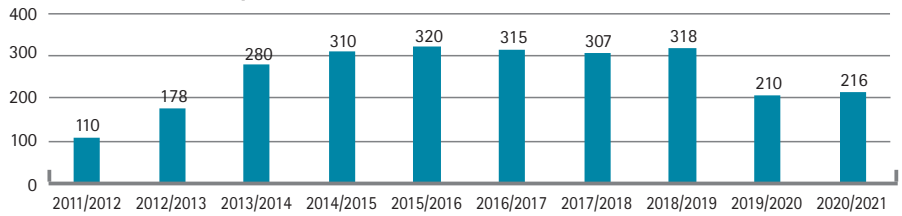
Quadre III-10.11. Inscripcions als cursos de català de l'EBAP per nivells (2020)

	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total
A2	45	0	0	0	**45**
B1	35	17	1	0	**53**
B2	69	17	18	0	**104**
C1	285	26	52	0	**363**
C2	216	17	23	0	**256**
LA	96	37	29	2	**164**

Font: EBAP, Govern de les Illes Balears

Gràfic III-10.6.

Inscripcions als cursos de català del SAL (2010-2020)

Font: SAL, Consell Insular de Formentera

Quadre III-10.12. Inscripcions als cursos de català de l'Escola Municipal de Mallorquí de Manacor (2016-2020)								
	A1	A2	B1	B2	C1	C2	LA	Total
2016/2017	11	42	38	76	58	20	12	**257**
2017/2018	–	42	55	92	86	35	14	**324**
2018/2019	–	50	37	72	77	46	26	**308**
2019/2020	–	46	44	66	62	49	30	**297**

Font: Escola Municipal de Mallorquí

10.2.3. Expedició de certificats

Assistir a cursos de català permet millorar les competències lingüístiques, però també l'obtenció de certificats de coneixements de català. Mitjançant la formació reglada també es poden aconseguir certificats de coneixements d'aquesta llengua. Concretament, a partir del curs 1999/2000 a l'educació secundària obligatòria i del curs 2000/2001 al batxillerat, hi ha la possibilitat d'obtenir els nivells B1 o B2, depenent de la nota de català a quart d'ESO, i B2 o C1, també segons la nota de català obtinguda a segon de batxillerat.

Les escoles oficials d'idiomes, la universitat i l'Administració —mitjançant la **Direcció General de Política Lingüística** i l'**Escola Balear d'Administració Pública**— també convoquen proves la superació de les quals implica l'obtenció de certificats (vegeu el quadre III-10.13 i el quadre III-10.14).

10.2.4. Expert Universitari en Dinamització Lingüística i Diploma Universitari de Legislació Lingüística i Drets Lingüístics

Durant els cursos 2019/2020 i 2020/2021 la Universitat de les Illes Balears, amb l'ajut de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca, per mitjà de la Direcció General de Política Lingüística, ha ofert les formacions d'Expert Universitari en Dinamització Lingüística (30 d'octubre de 2019 - 30 de juny de 2020) i el Diploma Universitari de Legislació Lingüística i Drets Lingüístics (2 de novembre de 2020 - 30 de novembre de 2020).

Quadre III-10.13. Certificats emesos per la Direcció General de Política Lingüística (2015-2020)							
	A2	B1	B2	C1	C2	LA	Total
2015	459	255	295	279	121	49	**1.458**
2016	659	408	350	376	79	120	**1.992**
2017	721	780	749	572	239	94	**3.155**
2018	741	1255	1260	898	219	130	**4.503**
2019	836	936	710	838	140	127	**3.587**
2020	317	354	363	300	0	0	**1.334**

Font: Direcció General de Política Lingüística

Quadre III-10.14. Certificats emesos per l'Escola Balear d'Administració Pública (2014-2019)							
	A2	B1	B2	C1	C2	LA	Total
2015	30	13	8	18	8	55	**132**
2016	22	13	5	25	16	39	**120**
2017	20	26	9	22	13	30	**120**
2018	15	25	42	41	25	44	**192**
2019	5	14	12	36	30	64	**161**
2020	5	8	4	30	25	27	**99**

Font: EBAP, Govern de les Illes Balears

L'**Expert Universitari en Dinamització Lingüística** s'adreçà a l'assoliment de les competències necessàries per actuar com a dinamitzador lingüístic, entenent la dinamització com la promoció del canvi en les tries, els hàbits, les preferències, la motivació, les actituds, els usos, etc. Aquesta formació de 125 hores presencials s'organitzà en una sèrie de mòduls, que incloïen la competència comunicativa (la competència sociolingüística, discursiva, sociolingüística, estratègica i enciclopèdica), la competència intercultural, l'anàlisi de l'entorn social, el marc legal, la planificació (aspectes generals i la planificació lingüística), la gestió de grups, la creativitat i tècniques de difusió. La conferència inaugural del curs va ser a càrrec d'Isidor Marí, el qual va parlar sobre la tasca del dinamitzador lingüístic. Aquesta formació va tenir un total de 15 admesos, la majoria amb el perfil formatiu de graduat en Llengua i Literatura Catalanes i el perfil professional de funcionaris de l'Administració o docents de secundària.

El **Diploma Universitari de Legislació Lingüística i Drets Lingüístics** ha comptat amb dues edicions, la primera es va impartir al novembre de 2020, mentre que la segona va tenir lloc al maig de 2021. El curs abordà el marc legal i jurisprudencial de la llengua catalana a l'Estat espanyol i els drets lingüístics que se'n deriven, amb una referència especial a la situació concreta de les Illes Balears. L'objectiu era posar a l'abast dels alumnes les bases formatives i els instruments adients per familiaritzar-se amb la problemàtica característica de la regulació jurídica de la convivència de llengües en contextos plurilingües, el model juridicolingüístic de la Constitució de 1978, el règim jurídic del català als diferents territoris del domini lingüístic i els drets lingüístics dels parlants i els mecanismes que en garanteixen la tutela. La primera edició va comptar amb 25 admesos i 31 en llista d'espera, i la segona, amb 25 admesos i 4 en llista d'espera. El perfil formatiu principal va ser el de graduats en Dret i en Llengua i Literatura Catalanes. També hi havia alguns casos de graduats en Ciències Polítiques. El perfil professional predominant va ser el de funcionari de qualsevol de les tres administracions (autonòmica, insular i local) i amb llocs de feina relacionats directament amb la matèria que s'impartia. Es preveu que hi haurà una tercera edició entre els mesos de setembre i octubre de 2021.

10.2.5. VII Viquimaratò de la Llengua Catalana

Durant la setmana del 6 al 13 de novembre de 2020 va tenir lloc la VII Viquimaratò de la Llengua Catalana. Es tracta d'un esdeveniment organitzat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Amical Wikimedia.

La novetat d'aquesta edició és que per primera vegada es va comptar amb la implicació dels set territoris on es parla català: l'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya del Nord, la Franja de Ponent, les Illes Balears i el País Valencià. El repte enguany era millorar o crear 50 articles de lingüistes en llengua catalana, tant del domini lingüístic com d'arreu del món. L'objectiu es va superar amb escreix, ja que durant la setmana es varen crear 32 articles nous, se'n varen millorar 57 i se'n varen traduir 33. La Viquimaratò també va rebre l'impuls de les direccions generals de Política Lingüística de les Illes Balears i el País Valencià, el Govern d'Andorra, la Casa de la Generalitat de Catalunya a Perpinyà, la Delegació del Govern a Itàlia a l'Alguer, la Universitat de Saragossa i també de l'Institut Ramon Llull.

10.2.6. Biografies d'Aina Moll

Durant la segona meitat del 2020 han aparegut dues biografies d'Aina Moll: *Aina Moll i Marquès. Semblança biogràfica*, d'Isidor Marí i Mayans, i *Aina Moll i Marquès. Filòloga pionera i activista compromesa amb la normalització de la llengua catalana*, de Pilar Arnau i Segarra. La primera forma part de la col·lecció «Semblances Biogràfiques», publicada per l'Institut d'Estudis Catalans, en què altres membres de l'IEC de les Illes Balears, com ara Antoni M. Alcover i Sureda (1862-1932), Francesc de Borja Moll i Casasnovas (1903-1991), Miquel dels Sants Oliver i Tolrà (1864-1920) i Marià Villangómez i Llobet (1913-2002) també tenen una biografia publicada.

Aina Moll i Marquès. Semblança biogràfica és un opuscle d'una vintena de pàgines que fa un recorregut cronològic per la trajectòria vital, acadèmica, professional i política d'Aina Moll. Així doncs, l'autor parla dels primers anys i el període de formació, de les edicions, la docència i la implicació cultural, de la tasca feta com a primera directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, del retorn a Mallorca després de les dues legislatures com a directora general, de la seva participació en la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, finalment, dels nombrosos reconeixements que ha rebut la filòloga al llarg dels anys, i encara més després del seu traspàs. Són particularment interessants les intervencions que va fer en la Secció Filològica, com ara en la preparació de la part lèxica de la *Proposta per a un estàndard oral*, sota la coordinació de Joan Veny, la participació en diferents actes com les Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Mallorca (els dies 18 i 19 d'octubre de 1996) i l'acte de presentació de l'Any Mossèn Alcover el 2001, la presentació de la semblança biogràfica del seu pare, també el 2001, entre moltes d'altres.

L'obra *Aina Moll i Marquès. Filòloga pionera i activista compromesa amb la normalització de la llengua catalana*, de Pilar

Arnau i Segarra, forma part de la col·lecció «Biografies de Mallorquins», editada per l'Ajuntament de Palma. En aquest cas, es tracta d'un llibre d'un centenar de pàgines, en què també s'inclou la reproducció de fotos, documents i cartes d'Aina Moll. També segueix un ordre cronològic i hi trobam informació abundant sobre la infantesa d'Aina Moll, la seva etapa com a estudiant, el viatge filològic amb el seu pare, Manuel Sanchis Guarner i la seva germana Cisca per a la recollida de dades de l'ALPI (Atlas Lingüístico de la Península Ibérica), els estudis a la Universitat de Barcelona i la seva formació de postgrau, l'obtenció de la càtedra de francès, la seva trajectòria com a directora general de Política Lingüística a la Generalitat de Catalunya, etc. L'autora —a partir d'anècdotes, moltes vegades divertides, i de vivències personals— aconsegueix acostar aquesta figura a les persones que no varen tenir l'ocasió de conèixer-la directament.